

Doktori (PhD) értekezés

**Helynév-szociológiai vizsgálatok két romániai magyar
településen**

Varga Zsuzsa

Debreceni Egyetem

BDT

2020

HELYNÉV-SZOCIOLÓGIAI VIZSGÁLATOK KÉT ROMÁNIAI MAGYAR TELEPÜLÉSEN

Értekezés a doktori (Ph.D.) fokozat megszerzése érdekében
a Nyelvtudományok tudományágban

Írta: Varga Zsuzsa okleveles magyar nyelv és irodalom szakos bölcész, okleveles
magyartanár

Készült a Debreceni Egyetem Nyelvtudományok Doktori Iskolája
(Modern Nyelvészeti Programja) keretében

Témavezető: Dr. Györffy Erzsébet

.....

(olvasható aláírás)

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Dr.

tagok: Dr.

Dr.

A doktori szigorlat időpontja: 200... ..

Az értekezés bírálói:

Dr.

Dr.

Dr.

A bírálóbizottság:

elnök: Dr.

tagok: Dr.

Dr.

Dr.

Dr.

A nyilvános vita időpontja: 200... ..

Én, Varga Zsuzsa teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés önálló munka, a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült, a benne található irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek. Nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőlem odaítélt doktori fokozatot. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
I. Névszociológia és helynév-szociológia.....	8
II. A vizsgált területek névszociológiai helyzete	10
1. Helynévpolitika és helynévtervezés a Partium tömbmagyar részein	10
2. Helynév-kontaktológia a Partium tömbmagyar részein	17
III. A helynévgyűjtések és helynévismereti felmérések módszertanáról	22
1. Az élőnyelvi helynévgyűjtésekről és a névattitúd szerepéről.....	22
2. A történeti helynevek köre	27
3. A helynévismereti mérésekről	28
3.1. A felmérések menete.....	28
3.2. Módszertani kérdések és buktatók	30
3.2.1. Passzív helynévismeret, passzív helynévkincs	30
3.2.2. Helynevek és helynévváltozatok.	33
3.2.3. Életkorok, életszakaszok és életszakaszhatárok.	34
IV. Helynévismereti és kognitív térképes vizsgálatok Kisbáonyban.....	37
1. Kisbáony	37
2. Kisbáony helynevei	40
3. Helynévismereti felmérések Kisbáonyban	80
3.1. A kisbáonyi magyarság helynévismerete.....	80
3.1.1. A kisbáonyi magyarság.	80
3.1.2. A helynévismereti vizsgálatok eredményei az életkor tükrében	81
3.1.3. A helynévismereti vizsgálatok eredményei a nem tükrében.	96
3.1.4. A helynévismeretet befolyásoló egyéb tényezők: a foglalkozás és a mobilitás.	98
3.1.5. Alapnévkincs – peremnévkincs.	100
3.2. A kisbáonyi cigányság helynévismerete	104
3.2.1. A kisbáonyi cigányság.....	104
3.2.2. A helynévismereti vizsgálatok eredményei az életkor tükrében	108
3.2.3. A cigány és a magyar adatközlők helynévismeretének összevetése.	112
3.2.4. A különböző társadalmi csoportok és a helynévismeret.....	113
3.3. Összegzés	116
4. Kisbáony mentális településmorfológiája	116
4.1. Kognitív és mentális térképezés.....	117

4.2. A kisbábonyi közösségek mentális térképeiről	119
4.2.1. A kisbábonyi magyar közösség mentális térképei.....	119
4.2.2. A kisbábonyi cigány közösség mentális térképei.....	123
4.2.3. Milyenek látják a bábonyiak Bábonyt?	125
4.3. Összegzés	132
V. Helynévismereti és kognitív térképes vizsgálatok Szalárdon	133
1. Szalárd	133
2. Szalárd helynevei.....	136
3. Helynévismereti felmérések Szalárdon	180
3.1. A szalárdi magyarság helynévismerete	180
3.1.1. A szalárdi magyarság.....	180
3.1.2. A helynévismereti vizsgálatok eredményei az életkor tükrében	181
3.1.3. A helynévismereti vizsgálatok eredményei a nem tükrében.	195
3.1.4. A helynévismeretet befolyásoló egyéb tényezők. Azoknak az adatközlőknek a helynévismerete, akik Szalárdon kívül máshol is laktak.	196
3.1.5. Alapnévkincs – peremnévkincs.	198
3.2. A szalárdi románsággal készült interjúkról	202
3.2.1. A szalárdi románság.	202
3.2.2. A helynévismereti vizsgálatok eredményei az életkor tükrében. A román és a magyar adatközlők helynévismeretének összevetése.	205
3.3. Összegzés.....	206
4. Szalárd mentális településmorfológiája.....	207
4.1. A felmérés menete.....	207
4.2. A szalárdi közösségek mentális térképeiről	207
4.2.1. A szalárdi magyar közösség mentális térképei.....	207
4.2.2. A szalárdi román közösség mentális térképei.....	222
Összegzés. Kitekintés	224
Irodalom- és forrásjegyzék	230
Irodalomjegyzék.....	230
Forrásjegyzék	235

Bevezetés

A magyar névtani szakirodalom már több ízben is ráirányította a figyelmet a nevek és a neveket használó csoportok, a név és a társadalom közötti összefüggésekre, az egyes közösségekhez köthető névkultúra különböző megjelenési formáira. J. SOLTÉSZ KATALIN megfogalmazásával élve: „A névkultúra fogalmkörébe olyan jelenségeket sorolunk, mint a névadási, névviselési és névhasználati szokások rendszere, a névállomány gazdagodása vagy szegényedése, hagyományőrzése vagy újjításokra való hajlandósága, idegen elemek befogadása, tűrése vagy elutasítása, általában a társadalom viselkedése a névanyaggal és annak változásaival szemben.” (1989: 13). Ezek a – sokszor teljes csoportokat jellemző – viszonyulások és szabályok a legszembetűnőbb módon talán a személynevek esetében mutatkoznak meg, de ugyanúgy felfedezhetők a helynévhasználatban is. Akkor például, amikor indulatos vita kerekedik egy helynév használata körül, amikor bizonyos helynevek megítélése jobb/rosszabb, mint más helyneveké stb. szintén a névkultúra egyes megnyilvánulási formáiról beszélhetünk.

Dolgozatomban elsősorban a névkultúra, – modernebb terminussal élve – a szocioonomasztika, s ezen belül a helynév-szociológia körébe tartozó kérdésekkel foglalkozom. Az észrevételeimet, megjegyzéseimet egyrészt a szakirodalomra támaszkodva, másrészt pedig a saját élőnyelvi vizsgálataimra alapozva teszem. Míg az előbbi a 20. század második felétől fellendülő helynévkutatásokból, addig az utóbbi az elmúlt hat évben elvégzett helynévgyűjtő munkám eredményeiből táplálkozik. A következő fejezetekben jómagam a helyneveknek, a helynévhasználatnak a feltárására a romániai, ezen belül főként a Partiumban élő magyarság nyelvhasználatának a szemszögéből vállalkozom.

Az írás öt nagy fejezetből áll. Ezek közül az első három egység egyes elméleti, tudománytörténeti és módszertani témaköröket érint, míg az utolsó két fejezet egy-egy esettanulmányt tartalmaz. Az első rész a névszociológia és a helynév-szociológia területét mutatja be röviden. A szocioonomasztika és a helynév-szociológia meghatározásán túl az ahhoz köthető kutatási területeket veszi számba.

A második fejezet a vizsgált területek névszociológiai kontextusát vázolja. Ez a pont nem tér ki a témával kapcsolatos összes szakirodalom tárgyalására. Az elmúlt néhány évben több hazai szocioonomasztikai tárgyú írás is napvilágot látott, amelyekben a szerzők részletesen ismertették a szocioonomasztikai előzményirodalmat (lásd például HOFFMANN 2003: 158–161, BAUKO 2015: 139–141, GYÖRFFY 2018: 7–25). Ez a fejezet nem kíván a már megjelent összefoglalók ismételése lenni, e helyett inkább e munkák kiegészítéseként funkcionál. Speciális

szempontként tizenegy romániai településen (a Szatmár megyei Kisbáonyban, a Bihar megyei, hegyközi Szalárdon, Jákóhodoson, Hegyközszentimrén, Siterben, Siter völgyben, Hegyköztóteleken, Hegyközcstarban, Hegyközpályiban, Hegyközsáldobágyon és Hegyközüjlakon) végzett helynévgyűjtés tanulságaiból, valamint egyes, a szakirodalomból és a romániai törvények helynévhasználatra vonatkozó passzusaiából merítkezik, s ezzel a határon túli, partiumi helynévhasználat általános kérdéseinek feltárására is törekszik. Az itt felsorakoztatott példák a helynévpolitika, a helynévtervezés és -változtatás és a helynév-kontaktológia témaköreit érintik.

A harmadik fejezet a helynévgyűjtések és a helynévismereti felmérések módszertanát tárgyalja. Ebben a részben elsőként az élőnyelvi helynévgyűjtésekről és a névattitűdnek a helynévgyűjtést is befolyásoló szerepéről szólok, majd a történeti helynevek körére térek rá. A felmérések mikéntjéről szóló részt végül a helynévismereti mérések során alkalmazott eljárásokkal, valamint a módszertani kérdésekkel és buktatókkal zárom.

A dolgozat központi részét a negyedik és az ötödik fejezet képezi. Ezekben a pontokban két településen, a Szatmár megyei Kisbáonyban (r. Băbești) és a Bihar megyei Szalárdon (r. Sălard) gyűjtött helyneveket adom közre, szócikk formába rendezve. A két helynévközlés egyszerre tartalmaz élőnyelvi és történeti adatokat. Az itt közölt élőnyelvi helynevek döntő többségét 2015 és 2016 között, kisebb számukat pedig a helynévismereti mérések és magánbeszélgetések alkalmával, 2016 és 2017 között gyűjtöttem össze. A történeti adatokra jórészt a térképeket – főként a katonai és a kataszteri felmérések szelvényeit –, valamint a különböző helységnévtárakat, szótárakat és iskolai dokumentumokat felhasználva tettem szert.

A helynévközléseket követő részek főként elemző írásokból állnak. Elsősorban a két településen végzett névszociológiai felmérésekre fókuszál. Egy területhez vagy közösséghez köthető helynévkincs tárgyalása többféle módon is lehetséges. Jelen munkában a vizsgálatok két fő téma köré tömörülnek. Az egyik a helynévismeret kérdését célozza meg, a másik pedig a téri leképezést, a különböző csoportok kognitív térképezését és az azokkal kapcsolatos helynévhasználatot helyezi a középpontba. A fejezet egyik fontos kiindulópontja, hogy a helynevekhez tartozó szociális vagy kulturális jelentések megfejtéséhez az azokat használó közösségek megismerésén keresztül vezet az út. Éppen ezért ez a rész sok tekintetben egyszerre nyelvészeti és szociológiai, mivel a felsorakoztatott helyneveket a kisbáonyi és a szalárdi közösségek bemutatásán keresztül próbálja értelmezni. Mivel mindkét településen több évig is éltem, bőven volt lehetőségem arra, hogy az ott élőket megismerhessem, és hogy az általuk használt helyneveket mind formális, mind informális keretek között hallhassam. Ennek ellenére a nevek összegyűjtése és a névhasználat mögött rejlő viszonyulások értelmezése számomra nem

egyszer okozott fejtörést. A legnagyobb nehézséget talán az jelentette, hogy határvonalat tudjak húzni a csupán az egyes egyénekhez köthető és a nagyobb csoportokat jellemző vélekedések között, valamint hogy a helynévismeretet és -használatot befolyásoló minden fontosabb körülményről ismeretet szerezzek. Mindezek mellett a kérdést illetően természetesen a széles körben elterjedt jellemzők megragadására törekedtem.

Az az általános tapasztalatom, hogy a *helynév* szó hallatán a legtöbb ember automatikusan a településnevekre gondol. Azt is mondhatnánk, hogy a magyar anyanyelvű beszélők számára a településnév a legprototipikusabb helynév. A természeti és az épített környezetünkben azonban még számos egyéb helytípussal és ezzel együtt helynévfajttal találkozunk. HOFFMANN ISTVÁN a *Helynevek nyelvi elemzése* c. könyvében például az alábbi összefoglaló helynévi kategóriák között tesz különbséget: víznevek, vízparti helyek nevei, domborzati nevek, tájnevek, határnevek, lakott területek nevei, építménynevek (1993/2007: 46–48.). A helynevek tárgyalásakor magam is ezt a csoportosítást használok.

I. Névszociológia és helynév-szociológia

Az élőnyelvi helynévgyűjtés fellendülésével párhuzamosan a névtani kutatásokban egyre határozottabban körvonalazódnak a szociológiai irányultságú kérdések. Egyértelművé vált ugyanis, hogy a különböző társadalmi csoportok és a névhasználat között szoros összefüggés van. A nevek az identitás fontos nyelvi kifejezőeszközei közé tartoznak. A differenciáló, individualizáló, deskriptív stb. funkciójuk mellett gazdag jelentésrétegzettség jellemzi őket, s többek között szimbolikus jelentéssel is bírnak. Éppen ezért nem ritka, hogy heves vitákat, ellenszenvet vagy éppen rajongást váltanak ki az emberekből. Ezzel a viszonyulással találkozunk a személynevek esetében például a születendő gyermekek nevének kiválasztásakor. Egyes neveket ugyanis szépnek, csúnyának, különlegesnek, furcsának, divatosnak, elavultnak, fennségesnek, nevetségesnek vagy egyenesen bántónak tartunk. A helynevek esetében pedig például akkor merül fel mindez, amikor egy-egy újonnan beépült településrész elnevezése a feladat. Egy rosszul megválasztott utcanév például sértheti az ott lakók önérzetét. Jomagam TOLCSVAI NAGY GÁBOR (1997), TÓTH SZERGEJ (2013), GYÖRFFY ERZSÉBET (2012, 2013, 2015a, 2015b, 2018) és más névkutatók nyomán úgy gondolom, hogy „a nevek összekötik az embert azzal a társadalommal, csoporttal, amelybe beleszületett” (TÓTH SZ. 2013: 67), a személynevek nemcsak egy-egy ember, a helynevek pedig „nemcsak egy-egy hely azonosítására szolgálnak, hanem az identitás, és ennek részeként a szociális identitás egyfajta kifejezőeszközeként is értelmezhetjük őket” (GYÖRFFY 2012: 55). Nem pusztán denotatív, konnotatív, közszói, etimológiai (lásd J. SOLTÉSZ 1979), de egyszersmind kulturális (HOFFMANN 2010: 52) és társas jelentéssel (RESZEGI 2018) is rendelkeznek

Ennek megfelelően például a helynevek esetében az összegyűjtés, lokalizálás és megőrzés nem lehet kizárólagos feladat, a keletkezés körülményeire, a nevek változására, használatára vonatkozó kérdések, az ún. névélettan (HOFFMANN 1993/2007: 17–21) is fontos adalékokkal szolgálhat mind a nyelvhasználati szokások, mind pedig a neveket használó közösségek jobb megismeréséhez. Ebből kiindulva a névszociológiához tartozó helynév-szociológia a következő kérdésekre keresi a választ: 1. Milyen kapcsolat van a különböző helynevek és a helyneveket használó társadalmi csoportok között? 2. Az egyes csoportok főként milyen típusú helyneveket alkotnak, ismernek és használnak? 3. A helynévhasználat és helynévismeret milyen világlátást tükröz? 4. A közösségek tagjai a helynevek segítségével hogyan írják le, és hogyan tagolják a környezetüket? A névszociológia az interdiszciplináris jellegű tudományterületek közé sorolható, mivel mindezen kérdések megválaszolásához a

névtan alapvetően nyelvészeti nézőpontjának felhasználása mellett gyakran folyamodik a szociológia, a földrajztudomány, a történelem, az antropológia stb. eszköztárához.

A helynév-szociológiai kutatás élőnyelvi adatok alapján vonja le a következtetéseit, mindezt oly módon, hogy a már összegyűjtött helyneveket az interjú, a megfigyelés és a rajzoltatás módszerét alkalmazva saját élő környezetükben próbálja vizsgálni. A félig strukturált interjúk keretein belül végzett helynévismereti méréseken keresztül arra próbál rávilágítani, hogy a vizsgált korpuszokban mely nevek tartoznak az alap-, illetve a peremnévkészletbe, valamint – ez utóbbi csoporton belül –, melyek azok a nevek, amelyek a helynévkészletből való kiesés határán állnak. A megfigyelés módszerének, amelynek alkalmazása nem korlátozódhat kizárólag az interjúk idejére, a közösségek jobb megismerésében és az adatfeldolgozás során felmerülő kérdések tisztázásában lehet szerepe, de akár a beszélgetések újabb irányát is meghatározhatják. Ezek mellett a rajzoltatás módszere, amely lényegében a kognitív térképezés kutatását tűzte ki célul, a térrel, a téri leképezéssel kapcsolatos gondolkodás, s ezen keresztül a jelölő név, a jelölt dolog és az értelmező/névhasználó közötti viszony feltárásában játszik szerepet.

Mindezek mellett BAUKO JÁNOS nyomán megállapíthatjuk, hogy a névszociológiát, s ezen belül magát a helynév-szociológiát is érintő kérdések olyan kutatási területek köré szerveződnek, mint a névpolitika, a névtervezés, a névváltoztatás, a kisebbségi névhasználat, a névkontaktológia, a névdivat, a névattitúd, a névhasználat és életkor, a névhasználat és nem, a névhasználat és felekezet, a névhasználat és foglalkozás, valamint a különböző társadalmi rétegekhez tartozó egyének névhasználatának vizsgálata (2010, 2015). A továbbiakban e kutatási területeket kifejezetten a romániai magyarok helyzetére és a romániai magyar vizsgálatokra vonatkoztatva tárgyalom. Látni fogjuk, hogy a névpolitika, a névtervezés, a névváltozás, a kisebbségi névhasználat és a névkontaktológia kérdései ebben a vonatkozásban szorosabban kapcsolódnak egymáshoz. Az e pontokba sorolt kérdések a névattitúd – esetleg névdivat –, a névhasználat és életkor/nem/felekezet/foglalkozás és a különböző társadalmi rétegekhez tartozó egyének névhasználatára körébe tartozókétkéntől némiképp el fognak térni. Mindazonáltal a felsorolt kutatási területekhez köthető jelenségek együttesen alkotják azt, amit jómagam egy kisebb vagy nagyobb beszélőközösséghez köthető helynév-szociológiai normának nevezek.

II. A vizsgált területek névszociológiai helyzete

Ebben a részben a dolgozat IV. és V. fejezetében bemutatott elemzések névszociológiai háttérét kívánom felvázolni. Az itt felvetett kérdések lényegében a következő fejezetek szociokulturális kontextusát teremtik meg. Ezt a kitérőt azért tartom fontosnak, mert a későbbiekben tárgyalt jelenségek pontosabb megértését szolgálják. Ahhoz, hogy a vizsgált területek, Kisbábony és Szalárd települések helynév-szociológiai helyzetéről általános képet kapjunk, tisztában kell lennünk azzal, hogy a jelenlegi szabályozások mire jogosítják fel, és miben korlátozzák a romániai magyar névhasználókat, valamint hogy a lehetőségekhez mérten, a tényleges kommunikációs helyzetekben hogyan realizálódnak ezek az irányelvek. Ennek megfelelően ebben a fejezetben nyelv- és helynévpolitikai, helynév-kontaktológiai, valamint ezekhez szorosan kapcsolódó kérdéseket helyezek előtérbe. A nyelvpolitikai témakörökhöz – véleményem szerint – a legtöbb esetben két irányból érdemes közelíteni: a jogszabályok felől és a megvalósulás, vagyis az emberi viselkedés felől. Éppen ezért ebben a részben a helynévhasználatra vonatkozó törvények ismertetésén túl konkrét példák beemelésével próbálom árnyalni az áttekintésemet. Ettől eltérően a helynév-kontaktológiáról szóló részben jogszabályokról – a téma jellegéből adódóan – csupán egy rövid kitérő erejéig beszélek. Ez a rész szinte kizárólag a saját megfigyeléseimen alapul, amelyek részben a magyar, részben pedig a román adatközlőkkel folytatott beszélgetések alapján születtek. Bár a felsorakoztatott kérdések közül néhány csupán távolról érinti a vizsgált településeket, a mellőzésüket nem tartottam volna szerencsésnek. A következő alponthan látni fogjuk, hogy a demográfiai mutatók akár egy tollvonással is megváltozhatnak, éppen ezért azok a kiváltságok, amelyeket a vizsgált csoportok jelenleg birtokolnak, ingatag alapokon állnak.

1. Helynévpolitika és helynévtervezés a Partium tömbmagyar részein¹

Trianont követően a Partiumban élő magyarság – ugyanúgy, ahogy a Székelyföldön élő magyar közösség – abban a sajátságos helyzetben találta magát, hogy bár a tényleges nyelvi környezete megmaradt magyarnak, illetve ma már főként magyarnak és románnak, a

¹ Ez a pont a magyarság szemszögéből mutatja be a Romániában uralkodó nyelv- és névpolitikai helyzetet. A közvetlen érintettségéből kifolyólag valószínűleg nagyobb fokú érzékenység jellemzi az itt lejegyzett gondolataimat.

nyelvpolitikai helyzete romániai lett. A magyar nyelv helye, státusza, létjogosultsága tehát – a nagy arányú anyanyelvi beszélő ellenére – ebben a térségben is kérdéses lett.

A kisebbséget érintően a romániai törvénykezésről általánosságban azt mondhatjuk, hogy az ezredforduló óta eltelt időszakban a jogalkotásban történtek előrelépések (2003-as alkotmánymódosítás, 2001-es közigazgatási törvény), a jogalkalmazásnak viszont még napjainkban is komoly hiányosságai vannak (BENŐ 2014: 26–31, SZABÓMIHÁLY 2017: 306–308). Bár Románia a kisebbségi jogokat védő megállapodások közül többet is aláírt (ilyen például a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája), a kisebbséget és a kisebbségi nyelveket érintő jogszabályoknak minden nyelvhasználati szintén – a közigazgatásban, az oktatásban, de még a közéletben is – fogyatékoságai vannak, és diszkriminatív részeket tartalmaznak. Ehhez az is hozzáadódik, hogy a törvények alkalmazásával szintén gondok vannak. A kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos mulasztásokat – PÉNTEK JÁNOS szóhasználata szerint – „kirakattörvényekkel” (2015: 325) próbálják elfedni. A románság környezeti nyelvek iránti fóbiája ahhoz vezetett, hogy az ország a mai napig nem tudott jogállammá válni. A nemzetállam eszméje napjainkban is átítatja a közgondolkodást, éppen ezért a többségi nemzethez tartozók gyakran értetlenkednek, amikor a magyarok megnyilvánulásaiban a magyar nemzethez és a magyar nyelvhez való ragaszkodást vélik felfedezni. A másik oldalról, a magyarok részéről pedig azt látjuk, hogy sok esetben nem tudnak és nem is akarnak élni a nyelvi jogaikkal, mi több egyesek a jogtalanságukat tekintik természetes állapotnak (PÉNTEK i.m.).

Az államnyelv és a kisebbségi nyelvek között aszimmetrikus viszony van. Míg a román nyelvnek kiemelt státusza van, addig a kisebbségi nyelveket inkább csak beszélt nyelvként tűrik meg. Ez abban nyilvánul meg, hogy Romániában a magyar nem használható szabadon minden nyelvhasználati szintén. Ennek pedig az lett az egyik következménye, hogy a romániai magyar nyelvváltozat bizonyos szegmenseiben hiányok jöttek létre (pl. a romániai magyarból hiányzik a hivatali nyelvváltozat, komoly hiányok keletkeztek a szaknyelveket, a szakterminológiát illetően) (PÉNTEK–BENŐ 2003, BENŐ 2006, 2014, PÉNTEK 2015).

A helynévkérdéssel kapcsolatban megállapítható, hogy ahogyan más országokra (lásd például BAUKO szlovákiai kutatásait, pl. BAUKO 2019: 67–69), úgy Romániára is igaz, hogy a jogszabályok egy része a hivatalos színtereken történő helynévhasználatot is meghatározza. Ezzel egy időben pedig a törvények nyújtotta lehetőségek, korlátok és kiskapuk gyakran eredményezik kisebb-nagyobb etnikai konfliktusok kirobbanását. A névháború, illetve a táblaháború fogalmak – az, hogy esetenként komoly viták zajlanak bizonyos nevek használata, elutasítása vagy akár tiltása körül részben e – sokszor pontatlan – szabályozásoknak

köszönhetően kerültek be a köztudatba. E jelenségekkel kapcsolatban a romániai viszonyokat illetően PÉNTEK JÁNOS és BENŐ ATTILA a következőket írják: „a magyar többségű vidékek és a szórványterületek határán nem minden önkormányzat tesz eleget törvényi kötelezettségének [...], máshol még mindig előfordul a kétnyelvű táblák erőszakos eltávolítása, megrongálása, sőt a Székelyföldön is van példa rá, hogy megrongálják vagy megfordítják a kétnyelvű helységnévtáblákat.” (2003). Ahogyan a lenti képek is bizonyítják, nincs ez másként a szintén nagyszámú magyarsággal rendelkező Bihar és Szilágyság megye, tehát a Partium esetében sem. A különböző etnikai csoportokhoz köthető helynevek gyakran állnak a viták keresztútjában. Az egyetnemértés pedig a táblák megrongálásához és egyéb atrocitásokhoz vezet (lásd 1. és 2. ábra).

1. ábra: Nagyvárad helységnévtábla (Krónika, 2019. február 18.)

2. ábra: Szilágysági megyetábla (Főtér, 2019. április 27.)

A nyelv- és névhasználati jogokat illetően a romániai magyarság szemszögéből a 215/2001-es közigazgatási törvény 19. cikkelyét érdemes a leginkább kiemelni. E szerint Romániában a területi-közigazgatási egységek esetében a 20% fölötti értékek jelölnek jelentős etnikai kisebbséget. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a romániai hivatalok számára minimum 20%-os kisebbség esetében kötelező a nyelvhasználati jogok biztosítása. Egy másik perspektívából pedig azt, hogy azokban az esetekben, amikor egy város vagy község² magyar lakosságának aránya e határérték alá esik, a romániai hatóságoknak többé nem kell biztosítaniuk a jogszabályokban előírt nyelvi jogokat, s ezzel együtt kétnyelvű helységnévtáblákat sem (NyJÚ. 7).³ A tapasztalat azt mutatja, hogy egy ilyen demográfiai

² A község egy vagy több településből álló falusi közigazgatási egység Romániában. Jogilag és térképileg egy egységet alkot, helyi önkormányzattal rendelkezik.

³ 215/2001. számú törvény a helyi közigazgatásról, 19. cikk: „Azon területi-közigazgatási egységekben, ahol a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok számaránya meghaladja az összlakosság 20%-át, a helyi közigazgatási hatóságoknak, az ezeknek alárendelt köztisztviselőknek, valamint a dekoncentrált

jellemzőkkel rendelkező romániai település esetében a helységnév kizárólag román nyelven fog megjelenni. Annak ellenére is, hogy maga a jogszabály nem mondja ki, hogy a 20% alatti kisebbség esetén a kétnyelvű táblákat kötelezően el kell távolítani. Csupán annyit, hogy a 20%-nál magasabb értékek esetében ki kell tenni őket (NyJÚ. 21).⁴

A törvénycikknek egyszerre két értelmezése is él. A Bihar megyei Élesd (r. Aleșd) esete pedig jól példázza ezt. Ennek a városnak a 2002-es népszámláláskor csökkent 20% alá a magyarsága. A kérdéssel kapcsolatban a helyi önkormányzat azt a határozatot hozta, hogy fennhagyja a már régóta meglévő kétnyelvű, román és magyar feliratokat tartalmazó táblákat. A Bihar megyei prefektus ezzel azonban nem értett egyet, és a döntést felülbírálandó az illetékeseket az ügy újratárgyalására szólította fel. A prefektúra azt a nézetet vallotta ugyanis, hogy a kétnyelvű táblák megtartása egyenesen törvényszegésnek minősül (PÉNTEK–BENŐ 2003).

Az etnikai arányokat azonban nem csak a magyarság számbeli csökkenése alakíthatja, de a közigazgatással kapcsolatos döntések is. Például egyes települések összevonása szintén komoly változást idézhetnek elő az etnikai arányokat és ezzel együtt a nyelv- és névhasználatot érintően. Az 1968-as megyei és községi szintű közigazgatási határmódosítások következtében Romániában, és ezen belül a Partium területén is, számos település került román többségű községközpont fennhatósága alá vagy román többségű településekkel egy közigazgatási egységbe (SZILÁGYI 2013b: 127–128). A 20. század utolsó harmadára a Bihar megyei Ant (r. Ant), Gyanta (r. Ginta), Kisnyégerfalva (r. Grădinari) stb. is román többségű községek részei lettek. Ezzel együtt pedig azt a jogukat is elvesztették, hogy kétnyelvű helységnévtáblákkal

közszolgálatoknak biztosítaniuk kell az anyanyelv használatát is a velük fenntartott kapcsolatokban, az Alkotmány, a jelen törvény és a Románia által szerződő félként aláírt nemzetközi egyezmények előírásainak megfelelően.” (NyJÚ. 7).

⁴ 1206/2001. számú kormányhatározat, 4. cikk: „(1) Azon helységekben, ahol a valamely nemzet kisebbségéhez tartozó állampolgárok számaránya meghaladja az összlakosság 20%-át, biztosítani kell az adott helységneveknek az illető nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok anyanyelvén való feliratozását is.” 11. cikk: „(1) Azon helységekben, ahol a valamely nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok számaránya meghaladja az összlakosság 20%-át, a helységnevet az adott nemzeti kisebbség anyanyelvén a román elnevezést tartalmazó helységnévtáblán, a román elnevezés alatt kell feltüntetni, azonos betűtípus, betűnagyság és szín használatával, a 2. számú mellékletnek megfelelően. A feliratozást mind a helységbe vezető útnál, mind pedig a helységből kivezető útnál elhelyezett közúti jelzőtáblán meg kell oldani.” (NyJÚ. 21).

jelöljék meg őket.⁵ A közigazgatási határok módosítása hosszabb távon tehát szintén nyelvi és névhasználati következményekkel jár.

Ezek a kérdések – bár napjainkban még nem olyan szembetűnő – a tömbmagyar vidékek településeit ugyanúgy érintik. Azok a felülről jövő törekvések, amelyek a magyarok által lakott vidékek elrománosítását szorgalmazzák (ilyenek például az első és a második világháború óta folyamatosan fellendülő betelepítési kísérletek, lásd például Szalárd esetét a későbbi fejezetekben), hosszú távon a magyar helyneveket, a magyar helynevek használatát is korlátozzák, rosszabb esetben pedig veszélyeztetik.

Az eddigiekben főként a makrotoponimák, a helységnevek ügye került előtérbe. A helynévpolitikai problémák körét azonban a mikrotoponimákkal kapcsolatos kérdésekkel is kibővíthetjük. Az utcanévtervezésről, utcanév-változtatásról szóló döntések például szintén ide sorolhatók. Ezek a kérdések az utcanévhasználat tervezésével, problémáival, valamint az utcanevek hivatalos úton történő megváltoztatásával foglalkoznak. Bár a helységnevekkel ellentétben az utcanevek használatára a romániai törvények nem térnek ki külön, e nevekre vonatkozóan is léteznek (rejtett, de hatásos) megszorítások. Ezeknek a hivatalos belterületi mikrotoponimáknak a kiválasztásáról és megváltoztatásáról minden település esetében a helyi tanácsok (r. consiliul local) döntenek (NyJÚ. 22).⁶

Az egyik legismertebb és több államra is kiterjedő példát az 1989 utáni időszak szolgáltatja nekünk. Más országokhoz hasonlóan (például Magyarországon, lásd KÁLNÁSI 1995) a rendszerváltás utáni Romániában is le kellett cserélni a kommunizmusra, a kommunizmus eszméire utaló neveket. Ennek a váltásnak köszönhető, hogy például a nagyváradi *Piața 23 August* 'augusztus 23. tér' > *Piața 1 Decembrie* 'december 1. tér', a *Strada Armatei Roșii* 'vörös hadsereg utca' > *Strada Universității* 'egyetem utca', a *Strada Egalității* 'egyenlőség utca' > *Strada Sfântul Ladislau* 'Szent László utca' lett hivatalosan stb. (NAGY 2009). Egy ilyen döntés azonban nem vonja maga után automatikusan a régi rendszert idéző neveknek a nyelvhasználatból való azonnali kiesését. Szinte mindenütt felfedezhető, hogy az idősebb generációk vagy akár a fiatalabbak napjainkban is használják ezeket a tulajdonneveket. Például a *Május 1.* és a *Vöröslobogó* utcanevek, a *Gosztát* és a *Kollektíva* épület- és tanyanevek

⁵ 2000 után ez történt a Maros megyei Dicsőszentmártonnal (r. Târnăveni) is. Miután hozzákapcsolták a szomszédos román többségű Csüdötelkét (r. Cuștelnic), a magyarság aránya 20% alá esett. Az etnikai összetétel százalékos változásával pedig a kétnyelvű helységnevtáblákat is lecserélték (PÉNTEK–BENŐ 2003).

⁶ 215/2001. számú törvény a helyi közigazgatásról, 36. cikk: „A helyi tanács [...] d) a törvény feltételei között utcákat, tereket és helyi közérdekű objektumokat nevez el, vagy megváltoztatja ezek elnevezését.” (NyJÚ. 22).

az előbeszédben ugyanúgy megtalálhatók, mint a rendszerváltás után született, ezektől eltérő változataik.⁷

Az utcanévtervezésre és -változtatásra vonatkozó törekvések az általam vizsgált településeket látszólag nem érintik, mivel sem Kisbábony, sem Szalárd helynévkincsében nincsenek hivatalos utcanévek. Ez utóbbi település esetében azonban ez nem mindig volt így. Szalárdon néhány évtizede a népi nevek mellett minden utcának volt egy hivatalos neve is. Ezek a rendszerváltást követően veszítették el a státuszukat. A valamikori hivatalos utcanévek helyett azonban új neveket sem választottak. Szalárdnak – sok más romániai településhez hasonlóan – jó ideje nincsenek hivatalos utcanévei. Ez valószínűleg annak a körülménynek tudható be, hogy ezen a településen tájékozódni ezek nélkül is lehet, a házszámok ugyanis folytatólagosak. Valamint annak, hogy a különböző nemzetiségű, anyanyelvű helyiek nem akarhattak vitába bocsátkozni az utcanévek kérdése kapcsán. A magyar és román csoporthoz köthető helynevek ugyanis gyakran megosztják a lakosságot.

Egyébiránt a kérdésre vonatkozóan számolnunk kell még egy tényező szerepével. A más-más etnikumú beszélőközösségek számára nem csupán a saját névváltozatuk megléte és a névtáblák kitétele vagy nem kitétele fontos, de akár ugyanolyan súllyal az a kérdés is, hogy az adott helynév pontosan mit jelöl. Méltó-e az objektum a névhez? Mérhető-e a denotátum a névben foglaltak nagyságához? stb. A különböző etnikai csoportok számára tehát az is kiemelten fontos, hogy a saját helyneveik központi helyeket jelöljenek, és ne periférikus területeken fekvő objektumokat nevezzenek meg.⁸ Nem beszélve arról, hogy a nevek helyesírására és a helynevek lefordítására vonatkozó kérdések szintén bonyolítják az amúgy is kényes kérdést (lásd 3. ábra).

⁷ Ez a jelenség nyilvánvalóan másfajta nevek esetében is megfigyelhető. Egyes helynevek akkor is fennmaradnak, ha az általuk jelölt objektumok hivatalosan új nevet kapnak, illetve ha a denotátumok az eredeti formájukban megszűnnek létezni. Például a kisbábonyi határ egykori mezőgazdasági telepének a neve, a *Lingurás-tanya* kifejezés ma is gyakori eleme a területről szóló beszélgetéseknek. Ezt a tulajdonnevet még azok a beszélők is ismerik, akik magát a tanyát már nem láthatták.

⁸ Erre vonatkozóan ismeretes egy az egész országra kiterjedő példa: Romániában törvény mondja ki, hogy a m. *December 1.* ~ r. *1 Decembrie* név csak főutat vagy főutcat jelölhet. (December 1. nemzeti ünnep Romániában. Ezen a napon a románság az 1918. december 1-jei nemzetgyűlésre és az ún. Nagy-Románia megalakulására emlékezik.)

3. ábra (Facebook-bejegyzés, 2020.01.03.)

Az utcanevek mellett ugyancsak a helyi tanácsok döntenek a közintézményeknek és a közérdekű hirdetéseknek a magyar nyelvű feliratozásáról, valamint a parkok, terek, városnegyedek, tömegközlekedési eszközök megállóhelyeinek nevééről is.⁹ Minden olyan esetben viszont, amikor ezeket az objektumokat valamilyen személyiségről, történelmi, politikai, illetve kulturális eseményről kívánják elnevezni, az érvényesítéshez szükséges egy megyei szintű szakemberekből álló bizottság jóváhagyása is (NyJÚ. 19, 23).¹⁰ A helynevekkel kapcsolatos félelmek tehát itt is tetten érhetők. Ezeknek a tulajdonneveknek a sorsáról nem elég csupán az önkormányzati tisztviselőknek döntenüik, egy felsőbb bizottságnak szintén határoznia kell róluk.

A témával kapcsolatosan a vizsgált térség, s ezen belül Kisbábony és Szalárd példáján azt mondhatjuk, hogy a róluk döntő vezetőségek – és általában igaz ez minden magyar többségű község önkormányzatára –, ma még főként magyar nemzetiségű tagokból állnak. Éppen ezért

⁹ 215/2001. számú törvény a helyi közigazgatásról, 76. cikk: „(4) A helyi közigazgatási hatóságoknak biztosítaniuk kell a helységek és az alárendeltségükben működő közintézmények nevének, valamint a közérdekű hirdetéseknek az illető nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok anyanyelvén való feliratozását, illetve kifüggesztését is, a (2) bekezdésben előírt feltételek között.” (NyJÚ. 19).

¹⁰ 63/2002. számú kormányrendelet, 3. cikk: „(1) A megyei vagy helyi tanácsok azon határozattervezetei, amelyek tárgyat kiemelkedő személyiségek nevének vagy történelmi, politikai, kulturális vagy bármilyen más természetű események megnevezésének odaítélése, vagy ezen elnevezések megváltoztatása képezi, kizárólag a megyei, illetve a Bukarest fővárosi elnevezés-odaítélő bizottság elemzése és véleményezése után fogadhatók el.” (NyJÚ. 23).

az intézmények és egyéb objektumok magyar nyelvű feliratozása (pl. a tanintézményeké, a közhivataloké, a közérdekű hirdetéseké stb.) az ő esetükben még nem kérdés. Ez az állapot egy új vezetőség megválasztásával, vagy akár a demográfiai mutatók százalékos módosulásával viszont náluk is változhat.

A sokadik táblahasználatról szóló vita kirobbanása után¹¹ úgy tűnik, hogy ezek a csatározások távolról sem csupán a településrendezésről szólnak, hanem sokkal inkább az erőviszonyokról. Romániában és ezen belül a Partiumban élők is folyamatosan azt tapasztalják, hogy ezeknek a kérdéseknek mindkét felet illetően komoly érzelmi-indulati hatásuk van. Mindezek mellett én magam a törvények ilyen vagy olyan értelmezése mögött egyfajta ösztönös – bizonyos esetekben pedig tudatos – területfoglalási, -birtoklási szándékot vélek felfedezni. Ha a tulajdonnevek nem rendelkeznének az előző fejezetben említett szimbolikus s ezen belül kulturális és szociális jelentéssel, nem gerjesztenék folyamatosan a használatuk körüli vitákat. Ebben az esetben lényegtelen kérdés lenne, hogy hány, és hogy milyen típusú neveket tegyenek ki közszemlére.

2. Helynév-kontaktológia a Partium tömbmagyar részein

Ahol több etikum él egymás mellett, ott természetes, hogy megkülönböztetjük a kisebbségi névhasználatot az államnyelvitől. Románok és magyarok a különböző beszédhelyzetekben ugyanis nem (mindig) ugyanazokat a helyneveket használják. Az etnikailag és nyelviileg vegyes településekre a kétnyelvű helynévhasználat jellemző.¹² Mindemellett az is alaptételnek számít, hogy anyanyelvű helynévhasználat fontos nyelvi alkotóeleme minden nemzetiség identitásának.

¹¹ Csupán néhány példa ezek közül: Kolozsvár (Jogi Fórum, 2015. október 27., Főtér, 2015. november 9.), Marosvásárhely (Krónika, 2015. március 29., Krónika, 2017. június 1.), de még Sepsiszentgyörgy (Krónika, 2010. március 30., Krónika, 2010. május 31.) és Nagyvárad (Krónika, 2007. november 1., Főtér, 2015. április 8.) esetében is folyamatosan hallani a magyar helynevekről szóló konfliktusokról.

¹² Az általam vizsgált települések – Sitervölgy (r. Șușturogiu) kivételével – túlnyomóan magyar többségű lakossággal rendelkeztek. Románia, és ezen belül a Partium tömbmagyar vidékeihez tartoznak. A témával kapcsolatos észrevételeimet elsősorban az e kutatások alkalmával lefolytatott beszélgetések alapján teszem meg. A névgyűjtésekben és a névismereti felmérésekben részt vevő megkérdezettek főként magyardomináns kétnyelvűek voltak. Néhány esetben, Szalárdon és Sitervölgyben viszont sikerült román anyanyelvű, de magyarul jól tudó adatközlőkkel is beszélgetnem.

A magyar nyelvben fellelhető román eredetű átvételek kérdésével a 20. század második felében a legteljesebben MÁRTON GYULA, PÉNTEK JÁNOS, VÖÖ ISTVÁN és BAKOS FERENC foglalkozott. A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai (MÁRTON 1972), A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai (RK.) (MÁRTON–PÉNTEK–VÖÖ 1977) és A magyar szókészlet román elemeinek története (BAKOS 1982) c. művek ma is kiindulási alapnak számítanak a romániai kontaktológiai kutatások számára. A román–magyar, magyar–román nyelvi kölcsönzések mibenlétével, a kölcsönszavak jelentésvilágával és a vizualitásnak a kölcsönzést segítő szerepével kapcsolatban jelenleg BENŐ ATTILA folytat rendszeres kutatásokat (lásd 2003, 2004, 2008, 2014).

A vizsgált partiumi, Bihar és Szatmár megyei településeken, ahol a magyar etnikumú lakosság aránya a mai napig jelentős, de (a demográfiai reprodukció, a migráció és az integráció hatására) ma már a román ajkúak is egyre nagyobb számban megtalálhatók, a magyar az átadó és az átvevő nyelv szerepében egyaránt megjelenik. Romániában a hivatali szféra megköveteli a román nyelv használatát. Az ügyintézés tehát főként román nyelven és a román helynevek¹³ használatával történik. Ebben a térségben a magyarok beszédét a nemhivatalos színtereken viszont a magyardomináns tulajdonnév-használat jellemzi.

Az interjúk és a megfigyeléseim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a vizsgált partiumi terület magyar és román nemzetiségű lakói nem pusztán közneveket, de tulajdonneveket is, és ezen belül nem csak makro-, de mikrotoponimákat (utca-, településrész- és szántóneveket) is átvesznek egymástól. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan a nyelvi kölcsönzések kétféle forrásból merítkeznek: az egyik szóbeli, a másik írott. Ezt igazolandó a következőkben olyan, a Partium területéről vett adatokat mutatok be, amelyek kis számuk ellenére is jól szemléltetik az itt uralkodó helynév-kontaktológiai állapotot.

Magától értetődően román eredetű kölcsönzésekkel még a tömbmagyar vidékek nyelvjárásaiban is találkozunk. A Bihar megyei Hegyközben, a magyar többségű Szalárdon (r. Sălard), Hegyközcstarban (r. Cetariu) és Hegyközpályiban (r. Paleu) például a magyar anyanyelvűek több román belterületi mikrotoponimák is átvettek. Ide sorolhatóan a szalárdi, a csatári és a pályi helynévanyag olyan román eredetű helyneveket tartalmaz, mint például a m. *Diszpenszár* < r. *Dispensar*, r. *dispensar* 'orvosi rendelő', m. *Gosztát* < r. *GOSTAT*, r. *Gospodăria Agricolă de Stat* 'állami gazdaság', m. *Primăria* < r. *Primăria*, r. *primăria*

¹³ Az a kérdés, hogy mely nevek számítanak magyarnak, illetve melyek románnak, természetesen nem mindig egyértelmű eldönteni. A megkülönböztetés főként azon alapul, hogy mely nevek köthetők inkább a magyar és melyek inkább a román közösséghez és nyelvhez.

‘polgármesteri hivatal’ stb. Mindhárom kifejezés egy-egy olyan intézmény megnevezésére szolgál, amely minden nagyobb romániai településen megtalálható vagy megtalálható volt. Ennek köszönhetően ugyanezek a szavak általánosan minden romániai magyar nyelvváltozatban szerepelnek. Az adott településen és kontextusban viszont mindig csak egy jelöltre vonatkoznak. Magának a *Gosztát*-nak nem létezik tényleges magyar nyelvi megfelelője.¹⁴ A magyar nyelvváltozatokban való megjelenéséhez tehát egyenes út vezetett. A vizsgált településeken a Diszpenszárt *Orvosi rendelő*-nek, a Primöriát *Polgármesteri hivatal*-nak, *Hivatal*-nak és *Néptanács*-nak is nevezik. A románra visszavezethető kifejezések beszédbeli előfordulása viszont jóval gyakoribbnak tűnik. Ennek két oka is lehet. Egyrészt a rövidegük, a nyelvi ökonómia folytán. Másrészt pedig annak köszönhetően is, hogy a hivatali beszéd – ide sorolhatóan az orvosi vizsgálatokat, az orvosokkal lefolytatott konzultációkat is – főként román nyelven, a román intézménynevek használatával folyik.

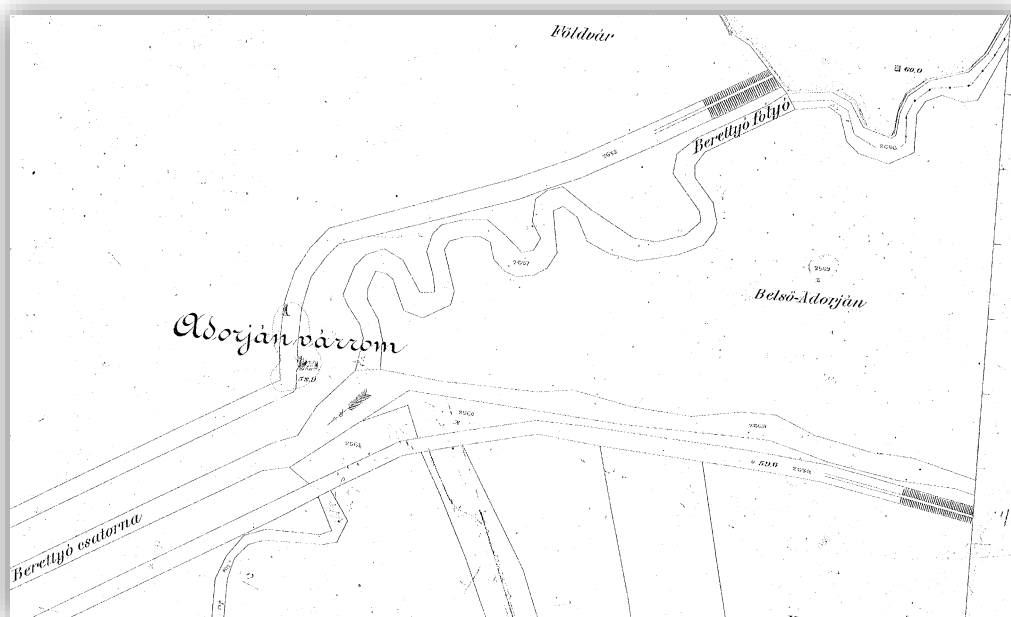
A szalárdi, csatári és pályi magyarság megnyilatkozásaiban román eredetű külterületi mikrotoponimákkal viszont alig találkoztam. Ez valószínűleg annak köszönhető, hogy ilyen tulajdonnevek nem vagy csak ritkább esetben keletkeztek. A románság 20. századi letelepedésével ebben a térségben a már meglévő magyar helynévanyag nem veszített jelentősen a státuszából. A későbbi fejezetekben is látni fogjuk, hogy itt a nem magyar anyanyelvűek többnyire átvették és a mai napig használják a külterületi objektumokra vonatkozó magyar eredetű helyneveket.

A magyar határrésznevek egy csoportját többen például azért ismerik és használják, mert maguk a kataszteri térképek és a román nyelvű telekkönyvi kivonatok is ezeket a régi magyar elnevezéseket tartalmazzák. A hivatalos dokumentumok egy része ugyanis az ún. „magyar időkből”, a 19. század végéről hagyományozódtak át. Erről a területről nem készültek újabb, román tisztviselők által végzett felmérések, éppen ezért a hivatalos helynévanyag „elrománosítása” még nem történt meg (lásd 4. ábra).¹⁵ Az érintett objektumoknak a mai napig nincs külön román tulajdonnevük. A románság esetében a magyar helynevek kölcsönzése tehát

¹⁴ A kifejezést *állami gazdaság*-nak fordítjuk. Magát az intézményt és az intézményhez tartozó épületeket viszont mindenki, még a magyar közösség tagjai is *Gosztát*-ként ismerik és említik.

¹⁵ Néhány térképen felfedezhetőek a „románosításnak” a nyomai. Ezeken a magyar nevek egy részét több halvány vonallal is áthúzták, és melléjük írták a fordításukat. Ezek a módosítások azonban nem jelennek meg következetesen minden térképen. A kiegészítések a román ajkú hivatalnokok számára afféle magyarázatként szolgálhatnak a számukra érthetetlen magyar nevek értelmezéséhez. Ráadásul a változtatásokat végző személyekben volt annyi körültekintés, hogy nem tüntették el véglegesen a régi helyneveket. Az eredeti magyar mikrotoponimák az érintett szelvényeken még mindig jól kivehetők és leolvashatók.

annak a természetes és szükségszerű lépésnek a következménye volt, amelynek során a román nyelvi beszélők egy nyelvi hiányt próbáltak kiküszöbölni. Az átvett kifejezések természetesen gyakran átmennek bizonyos fokú kiejtésbeli módosuláson – ugyanúgy, ahogyan azt a magyarok megnyilatkozásiban a román eredetű helynevek esetében is tapasztaljuk –, a magyar nyelvi eredet azonban még könnyen felfedezhető.

4. ábra: Szalárdi kataszteri térképszelvény részlete

A régebbi időkben és a napjainkban is szinte kizárólag román ajkú lakossággal rendelkező Sitervölgy (r. Șușturogiu) külterületi helynévanyaga szintén tartalmaz magyar eredetű helyneveket. Ide sorolható például az r. *Irtăș* < m. *Irtás*, m. *irtás*, a r. *Rozas* < m. *Rózsás*, m. *rózsás*, a r. *Șicator* < m. *Sikátor*, m. *sikátor* és a r. *Văgaș* < m. *Vágás*, m. *vágás*. Hegyközsátár község egyetlen román ajkú települése magyar többségű falvak szomszédságában fekszik. A magyar nyelvi hatás tehát az ő esetükben is természetes következmény.

A romániai magyar nyelvváltozatok névkontaktológiai vizsgálata a makrotoponimák, a megye-, a település-, a folyó- és a nagyobb domborzati egységek neveinek stb. tekintetében is izgalmas kihívást jelenthet. A 2011-es oktatási törvény értelmében a magyar földrajztankönyvek térképein a magyar nyelvű változatok mellett a román nyelvű helynevek is kötelezően helyet kell kapjanak (NyJÚ. 37).¹⁶ Ennek megfelelően a magyar osztályokban

¹⁶ „1/2011. számú oktatási törvény, 46. cikk (8): A nemzeti kisebbségi tantervű elemi, általános és középiskolai oktatásban Románia történelmét és földrajzát az illető nyelveken, a román tantervű osztályokban alkalmazottal

tanuló magyar anyanyelvű gyermekek minden nagyobb földrajzi objektum esetében két nyelv makrotoponimájával ismerkednek meg egyszerre.

A Romániában élő magyar iskolások nyelvhasználatára vonatkozóan utóbb TÓDOR ERIKA-MÁRIA végzett kutatást (2017). A felmérésében egyes köznevek és tulajdonnevek kapcsán a diákok nyelvelőhívási és nyelvválasztási rutinjaira fókuszált. A vizsgálatban részt vevő 312 gyermeknek tizenhárom román hívószó esetében arra a kérdésre kellett válaszolniuk, hogy szerintük van-e magyar megfelelője a megadott szavaknak. A felmérés két pontja is a magyar nyelvű helynevek kérdését célozta meg. Ezt az aspektust a r. *Iași* (m. *Jászvásár*) és a r. *Cheile Bicazului* (m. *Békási-szoros*) hívószavak segítségével vizsgálták. A válaszok – mind a magyar-, mind a romándomináns környezetben élő gyermekek esetében – a bizonytalanságra és az egynyelvűsége (többnyire a román változat ismeretére) utaltak. TÓDOR szerint a tannyelvhasználatnak, illetve a taneszközöknek (pl. a rendelkezésre álló térképeknek, szemléltető eszközöknek) meghatározó szerepe van a terminológia elsajátításában (2017: 52–53). Még azokban az esetekben is, amikor az oktatás nyelve a magyar, viszonylag nagy a valószínűsége annak, hogy a magyar nemzetiségű diákok bizonyos objektumoknak csak a román nevét fogják hallani, illetve elsajátítani.

Ezt a megállapítást a megfigyeléseim is alátámasztották. Még a Partium területére, Kisbábonra, Szalárdra és a vizsgált hegyközi településekre is igaz az, hogy az ott élő magyarok egyes nagyobb földrajzi objektumoknak (településeknek, megyéknek, régióknak, országoknak) csupán a román eredetű nevét ismerik és használják. Ennek a hátterében a román tannyelvű oktatás – ti. a magyar családok, a könnyebb boldogulás reményében egyre nagyobb arányban adják gyermekeiket román tannyelvű osztályokba – és a magyar tannyelvű oktatás következtelensége áll, de hatással van rá a román nyelvű média és a névszemiotikai tájkép is. A helynevek ismeretét és használatát illetően a tömbmagyar vidékek esetében is megfigyelhető egyfajta aszimmetria. A magyarok helynévhasználatában a magyar eredetű mikrotoponimák túlsúlya figyelhető meg, a makrotoponimák egy csoportjánál viszont felfedezhető a román eredetű helynevek irányába történő elmozdulás.

azonos iskolai tanterv és tankönyv alapján kell tanítani azzal a kötelezettséggel, hogy a helyneveket és a román tulajdonneveket román nyelven is feltüntessék és megtanulják.” (NyJÚ. 37).

III. A helynévgyűjtések és helynévismereti felmérések módszertanáról

1. Az élőnyelvi helynévgyűjtésekről és a névattitúd szerepéről

A romániai Szatmár megyei Kisbábonyban¹⁷ és a Bihar megyei Szalárdon a kutatást egy-egy hagyományos élőnyelvi helynévgyűjtéssel kezdtem. A kisbábonyit 2015 tavaszán, a szalárdit pedig 2016 őszén húsz-húsz tősgyökeres adatközlő segítségével végeztem el. A megkérdezettek kiválasztása – az összlakosságot tartalmazó listák híján – nem véletlen mintavétel alapján történt. Többnyire a hólabdamódszert alkalmaztam. Ajánlást tehát szinte minden esetben azoktól az emberektől kaptam, akiket előzőleg már kikérdeztem. Mindkét munkával kapcsolatban elmondható, hogy az adatközlők többsége nagyon készséges volt, minden kérdésemre szívesen válaszoltak, mindamellett a helynévgyűjtéseknek voltak olyan momentumai is, amelyek során kisebb-nagyobb akadályokkal kellett megküzdennem.

A bevett gyakorlatnak megfelelően kötetlen interjúk keretein belül hagytam az adatközlőket az otthonukról és a mindennapjaikról mesélni (lásd PÁSZTOR 2013, GYÖRFFY 2018). A helynévgyűjtés során alkalmazható módszerekről szóló előadásában HOCHBAUER MÁRIA ezt az eljárást a következőképpen jellemezte: „az interjúkészítés módszere a leginkább alkalmas arra, hogy az adatközlőt beszélgetve a helynevek működését saját »élő« környezetükben vizsgálhassuk. Ugyan ez is mesterségesen generált beszédhelyzet, de pontosan megfogalmazott, jól feltett kérdések segítségével el lehet érni azt, hogy minél hitelesebb adatokhoz jussunk” (2009: 107). Bár a beszélgetés irányát én jelöltem ki, többnyire félbeszakítás nélkül járták körbe képzeletben a határt. A módszernek köszönhetően a megkérdezettek többsége rövid időn belül megfeledezett a mesterségesen létrehozott beszédhelyzetről, és felszabadultan mutatta be az általa ismert világot, ezzel egy időben pedig a helynevek nem kiragadva, hanem kontextusba ágyazva váltak az élménynarratívumok szereplőivé.

¹⁷ A kisbábonyi helynévanyag újragyűjtésére azért volt szükség, mert bár BURA LÁSZLÓ Szatmár megye helynevei (földrajzi nevei) című munkájában van Kisbábonyról szóló fejezet, kisbábonyi helynévanyag (SzMH. 2008: 345–349), a településen folytatott első beszélgetések után nyilvánvalóvá vált, hogy az élőnyelvi helynévkincs egésze még nincs lejegyezve.

Mindemellett bizonyos esetekben az adatközlők hozzáállásának és a névattitűdnek komoly befolyásoló szerepe volt arra vonatkozóan, hogy mit foglaltak bele, és mit hagytak ki tudatosan a mondandójukból.

PAPP LÁSZLÓ úgy véli, hogy „Az azonosítási szerepen kívül minden névhez tartozik olyan szubjektív mozzanat, amelyet racionálisan legtöbbször meg sem lehet fogni: beszélünk szép és csúnya, komoly és komikus nevekről, de hogy ki melyik nevet tartja szépnek és csúnyának, arra nézve nincs objektív kritériumunk.” (1963: 77). Ehhez kapcsolódóan a magyar helynevek és ezen belül a helységnevek esztétikai vizsgálatával NAGY FERENC foglalkozott (1971). Kérdőíves vizsgálatain keresztül egyrészt a bizalmas és obszcén szavak nagyfokú expresszivitását bizonyítja, másrészt pedig arra a megállapításra jut, hogy a helynevekben megnyilvánuló humort az egyes közsavakkal való alaki egybeesés (pl. *Bugyi* településnév – *bugyi* közszó) és a nevek hosszúsága (pl. *Alsókalkuturális*) válthatja ki. MIZSER LAJOS egy kisebb közleményben szintén beszél az ún. „csúnya” nevekről, a ma már bizarrnak, obszcénnek tartott személy- és településneveket vizsgálja. Ő az egyes nevek eredetére és eredeti jelentésére mutatva a névszépítés szükségességének kérdését latolgatja (2003).

A nemzetközi szocioonomasztikai szakirodalomban az adatközlők szemszögéből TERHI AINIALA a jó és rossz helynevekről értekezik. A saját és más kutatók eredményeiből kiindulva ő arra a megállapításra jut, hogy az emberek jelentős hányada azokat a neveket tekinti jónak, amelyek deskriptívek, ennél fogva valamilyen információval szolgálnak a jelölt hellyel kapcsolatosan (2008: 11–12).

A névszociológiai magyar művelői, BAUKO JÁNOS kifejezetten a személynévhasználatot illetően tárgyalja a témát (2015: 111–116), GYÖRFFY ERZSÉBET pedig a szleng helynevek kapcsán, a saját felmérése segítségével összegzi a helynévattitűd jelenségével kapcsolatos következtetéseit (2018: 27–39). BAUKO szerint a névattitűd „a tér–idő–társadalom dimenziótól függően változhat. A név iránti attitűdöt több tényező befolyásolja: a névadó/névhasználó egyén, illetve közösség; a név születésének színhelye, körülményei; a név sértő, kedveskedő volta; a név hangalakja és jelentése, a névasszociáció; a név nyelvi eredete; a név gyakori vagy ritka előfordulása; a névhasználati színtér, szituáció (formális vagy informális); a névviselő és névhasználó közötti viszony (barátok vagy ellenségek); a névadás óta eltelt idő; a társadalmi és nyelvi közeg stb.” (2015: 111).

GYÖRFFY a szleng helynevek mibenlétét a velük kapcsolatos attitűdök felsorakoztatásával vizsgálja. A felmérésében részt vevő diákok elsősorban a humor, a becéző és rövidítéses jelleg, a kétértelműség, az asszociativitás, a jó hangzás, a játékoság, a csoportösszetartó erő, az erőltettség, elcsépeltség, a más csoportokkal szembeni védekezés,

valamint az informalitás felől közelítették meg a jelenséget. Az írás második felében a szleng helynevek szociális és affektív funkciója kerül a fejtegetés középpontjába. A gazdag példaanyag és az azok alapjául szolgáló magyarázatok arra engednek következtetni, hogy az efféle nevek valamilyen pozitív vagy negatív viszonyulás lenyomatai, amelyek jórészt az adott denotátumra vagy a denotátum lakosságára értendők (2018: 32–39).

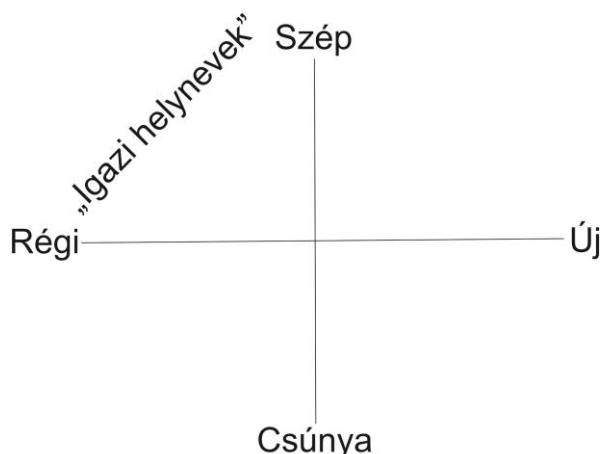
Véleményem szerint a névattitűd egy töről fakad a névdivat jelenségével. Mindkettő az egyes csoportok tulajdonnevekre vonatkozó azonos vagy hasonló viszonyulását takarja (BAUKO 2015: 105, 111). A kettő közötti különbség főként fokozatbeli. A névattitűd jelensége kevésbé explicit, a névismeretet és névhasználatot középpontba állító beszélgetések és bizonyos irányított megfigyelések kapcsán kerülnek felszínre az ezzel kapcsolatos ismeretek. A névdivat jelensége ezzel szemben jóval szembetűnőbb, mivel ebben az esetben az érintett tulajdonnevek előnyben részesítése vagy mellőzése szélesebb körben is megfigyelhető. Egyes névattitűdök elterjedése szüli a névdivatot, míg más attitűdök előidézhetik bizonyos divatok lecsengését. Ha a névattitűdön az egyes embereknek, illetve csoportoknak a nevekkel szembeni beállítottságát, hozzájuk való viszonyulását, róluk kialakult értékelő jellegű vélekedését értjük (BAUKO 2015: 111), a helynévattitűd a helynevekhez fűződő pozitív vagy negatív hozzáállást jelenti.

A helynévattitűdök feltárására vonatkozóan jómagam nem végeztem külön felmérést. A helynévgyűjtő körutak és helynévismereti felmérések alkalmával azonban több alkalommal is előfordult, hogy egy adott helynév lejegyzése azért ütközött átmenetileg akadályba, mert egyfajta nyelvi attitűd húzódott meg a háttérben. Az interjúk többsége azt a feltevésemet támasztotta alá, miszerint az adatközlők felfogásában – az általuk használt mellett – létezik egy, a beszélőktől független, ideális helynévkincs is.

Ahogy a szociálgeográfia számon tartja a jó és a kevésbé jó helyeket a világban (lásd CSÉFALVAY 1994: 13), a névhasználó közösségek szemszögéből a szocioonomasztikában ugyanúgy számolnunk kell a jó és a kevésbé jó helynevek létezésével. Egyszerűen fogalmazva azt mondhatjuk, hogy az adatközlőknek vannak olyan helyneveik, amelyeket bizonyos emberek előtt szívesen használnak, felvállalnak, és vannak olyanok is, amelyeket nem. Az egyes helyekhez és a helynevekhez szorosan tapadnak az előítéletek. Éppen ezért nem mindegy számukra, hogy a különböző beszédhelyzetekben és beszédpartnerek jelenlétében milyen névvariánsokat részesítenek előnyben.

A már fentebb említett ideális, sokszor – úgy tűnik – kizárólag a kutatók számára fenntartott helynévanyagban olyan megnevezéseket találunk, amelyek az adatközlők gondolkodásában „igazinak” számítanak, s amelyek mentesek a közösség bizonyos tagjai számára kellemetlen, stigmatizált és/vagy obszcén kifejezésektől, tehát szépek.

Mindemellett az adatközlők többségénél az ún. „igazi helynevek” nem pusztán szépek, de régiek is. A régiség fokmérője az, hogy a ma élő lakosság ismeri-e az adott helynév megalkotóját. Amennyiben az adott nevet az adatközlők a szüleiktől, s azok az ő szüleiktől vették át, úgy biztosak a létjogosultságát illetően. Ha a név köztudottan valamelyik ismerős fejéből pattant ki, akkor „nem igazi helynévnek” számít, tehát nem érdemes arra, hogy az interjúk keretein belül megemlítsék őket (lásd 5. ábra).

5. ábra: Az adatközlők helynévhasználatát befolyásoló szempontok

Ez a fajta gondolkodás nyilvánvalóan nem fedezhető fel minden egyes megkérdezettnél. A romániai magyarság körében végzett többszáz interjú felmérés mégis minduntalan azt a felismerést erősítette meg bennem, hogy ezek az adatközlői szempontok ténylegesen léteznek. A helynevek egy bizonyos kategóriába való besorolása a csoportvéleményekben nagyon jól megfigyelhető. Az esetek többségében ugyanazokat a helyneveket ítélik szépnek/csúnyának, vagy ugyanazokról a lexémákról állítják, hogy igazi/nem igazi, vagyis teljes mértékben elfogadott elemei a közösség helynévkincsének. A vizsgálatból úgy tűnik, hogy a nevek használati gyakoriságát, használati körét az ún. névhangulat (ZSOLNAI JÓZSEF kifejezése, 1967: 196) is nagyban befolyásolja.

Mindkét kutatás alkalmával bebizonyosodott, hogy a pejoratív, trágár kifejezéseket tartalmazó helyneveket a legtöbben szégyellik előttem használni, ugyanakkor a saját viselkedésemen is észrevettem, hogy ugyanezen kifejezéseket bizonyos emberek előtt és bizonyos helyzetekben nehezemre esik kimondani. Mivel a kutatások ideje alatt én magam is a vizsgált településeken laktam, az ezekre a nevekre való rákérdezés olykor nekem is kellemetlenséggel járt.

A kisbábonyi névanyagból az adatközlőim egy része például a *Cigánysor*, *Cigány-kert*, *Cigánytemplom* kifejezéseket hagyta volna ki. A *cigány* lexéma ugyanis a helyi társadalomban bizonyos tekintetben stigmatizált kifejezésnek számít. Egyes földrajzi neveket (pl. *Balasztier*, *Mikró* ~ *Mikró sor*, *Szuszán*, *Toldi*) pedig azért marasztaltak volna el, mert csupán néhány éve kerültek be a névhasználatba. A többség szerint mivel ezeket „nem a régi öregek találták ki”, nem számítanak „igazi helynévnek”, s így foglalkozni sem érdemes velük. Kisbábonyban – a szomszédos Szatmárnémeti és Turc települések helyneveinek mintájára – találunk egy *Mikró* és egy *Szuszán* elnevezésű településrészt. A két névre való rákérdezéskor az adatközlők a következőképpen nyilatkoztak: *Mikró* – „Ez csak kitalálmány.” (38 éves kisbábonyi férfi). „Ez csak gúnynév, nem rendes név.” (47 éves kisbábonyi férfi). *Szuszán* – „Mi találtuk ki, nem Szuszán az...” (43 éves kisbábonyi férfi).

A szalárdi helynévanyagot illetően a *Potyapina utca* név hozta zavarba minduntalan a helyieket és ennek következtében a kérdezőt is. Ezt az adatot a legtöbben elhallgatták volna előlem, mások a vállalhatatlannak tartott névelem elhagyásával kísérelték meg eufemizálni a tulajdonnevet, *Potya utca*-ként említették a szóban forgó részt. Ugyanakkor az adatközlőim nem egyszer kértek meg arra, hogy ne jegyezzem le ezt a kifejezést.

Szalárd település déli részén találunk egy néhány éve beépült utcát, amelyet a nagyváradi lakónegyed nevének mintájára a helyiek előbeszédben *Rogériusz*-ként, az északi részén pedig egy kör alakú aszfaltozott útszakaszt, amelyet *Hungaroring*-ként emlegetnek. Bár e kifejezések a településen széles körben ismertek, az interjúk ideje alatt egyszer sem hangzottak el. Csak jóval később, a spontán beszélgetések alkalmával figyeltem fel arra, hogy a szalárdi névkincsben e tulajdonnevek is megtalálhatók. Ezeknek a neveknek a figyelmen kívül hagyását a megkérdezettek azzal indokolták, hogy ez a két kifejezés csupán egy vicc akar lenni, és egyébként is túlságosan újak ahhoz, hogy említést tegyünk róluk.

A felsorolt példák mellett az adatközlőim körében nem egyszer találkoztam azzal az implicit formában megfogalmazott véleménnyel is, amely szerint egy ilyen beszélgetés tárgyát csakis a történeti és a nagy múlttal rendelkező nevek képezhetik. Ez azt mutatja, hogy a vizsgált közösségek szerint az ún. régi neveket az idő már szentesítette, ennek köszönhetően tehát van presztízsük, míg az újakat – még, ha gyakran is használják őket a szóban forgó objektumok megnevezésére – egyfajta lekicsinylés övezi.

Az elbeszélésekben – a negatív viszonyulások mellett – pozitív attitűdöket is felfedeztem. Ezek főként az elbeszélés módjában nyilvánultak meg. A beszélgetések elején adatközlőim jó része igyekezett megfelelni valamiféle elvárásnak. Ehhez igazodva az interjúk elején igyekeztek választékosabban beszélni, és az egyes objektumokhoz tartozó névváltozatok

közül a hosszabb, feltehetőleg a számukra szebbnek, hivatalosabbnak tűnő kifejezéseket részesítették előnyben. Ehhez a stratégiához azonban nem tudtak végig következetesen alkalmazkodni. Egy bizonyos idő eltelte után, a spontánabb megnyilatkozásokban – a mindennapi szóhasználatukhoz igazodva – elkezdtek a rövidebb alakokat használni.

A bemutatott szubjektív értékítéletekre a korpusz összeállításakor természetesen nem hagytam. A névgyűjtés eredményeképpen Kisbábonyban 277, Szalárdon pedig 356¹⁸ ma is élő helynevet jegyeztem fel. A továbbiakban ezek a listák képezték a névismereti és a kognitív térképes felméréseim alapját is.

Egy-egy kitérő erejéig azonban a történeti helynevek összegyűjtésével is foglalkoztam.

2. A történeti helynevek köre

A helynévközlésekben szereplő történeti helynevek egy része térképi név, egy másik csoportja pedig helynévtárakból és szótárakból származik. A Kisbábony helynevei c. alfejezet legkorábbi neveit SZABÓ ISTVÁN Ugocsa c. művéből (1937) vettem át. Ezek között 18–19. századi példákat is találunk, a levéltári adatok egy nagyobb csoportja azonban egészen a 13–16. századig vezethető vissza. Az Ugocsa c. könyv 1700-as évekből származó helynevei mellett a 18. századi nevek egy része az első katonai felmérés szelvényéről (EKFT. 1784) került az itt szereplő névközlésébe. A gazdag, 19. századi állomány egyik fele térképekről, LIPSZKY JÁNOS Repertoriumából (1808), a katonai felmérések szelvényeiről (MKFT. 1861, HKFT. 1884), valamint kataszteri térképekről származik (BL1, HL1, TeL, TuL 1865, BL2 1892). A másik fele pedig FÉNYES ELEK geográfiai szótárából (1851), PESTY FRIGYES helynévtárából (1865) és különböző helységnévszótárakból került az írásba (Hnt. 1873, 1877, 1882, 1888, 1892, 1895, 1898). A 20. század első feléből az 1941-es katonai felmérés (MKF.) mellett CSÜRY BÁLINT Szamosháti szótára (SzamSz. 1. és 2.) szolgáltatta a legtöbb helynevet. Helységnévszótárakból (Hnt. 1900, 1902, 1907, 1913) és kataszteri térképekről (HL2 1918) származó adatokat azonban – jóval kisebb számban – ezek között a nevek között is találunk. A felsoroltak mellett a történeti helynevek körét BURA LÁSZLÓ Szatmár megye helynevei (földrajzi nevei) c. műve segítségével

¹⁸ Később, a helynévismereti felmérések alkalmával mindkét listát sikerült tovább bővítenem. Ennek megfelelően az eredetihez képest a dolgozatomban szereplő névközlések a történeti helynevek mellett újabb élőnyelvi adatokat is tartalmaznak. Az összegyűjtött helyneveket szócikkos formában 2015-ben *A romániai Kisbábony helynevei* és 2018-ban *A romániai Szalárd helynevei* c. munkáimban tettem közzé (SZILÁGYI-VARGA 2015 és 2018).

bővítettem ki. Ennek a könyvnek a Kisbábony helyneveit közlő részében a szerző ugyanis további térképes adatokat közölt a területről.

A Szalárd helynevei c. alfejezet legkorábbi, 13–16. századi adatait RÁCZ ANITA A régi Bihar vármegye településneveinek történeti-etimológiai szótára c. könyvéből (2007) emeltem át. A 18. századi helyneveket az első katonai felmérés szelvénye (EKFT. 1783) szolgáltatta. Ahogyan Kisbábonynál, úgy a 19. századi helynevek zömét Szalárd település esetében is a katonai (MKFT. 1860, HKFT. 1884) és a kataszteri térképek (SzL. 1889), FÉNYES ELEK geográfiai szótára (1851) és a már említett helységnévszótárak (Hnt. 1873, 1877, 1882, 1888, 1892, 1895, 1898) felhasználásával gyűjtöttem össze. Ennél a munkánál a 19. század utolsó harmadát illetően BUNYITAY VINCE nagyszabású könyve, A váradi püspökség története alapításától napjainkig c. mű (1883) ugyanúgy hasznosíthatónak bizonyult. A könyv szalárdi egyházközségről szóló része ugyanis szintén közöl helyneveket. A századforduló iskolai beiratkozási regiszterei (Reg. 1906–1909, 1897–1905) megőrizték a régi magyar utcaneveket. A belterületi nevek egy része ezekből a dokumentumokból származik. 20. századi adatokat a már említett helységnévtárakban (Hnt. 1900, 1902, 1907, 1913) és az 1941-es katonai felmérésben (MKF.) erre a területre vonatkozóan is találtam. Ezek mellett továbbá egy 1900-as gazdasági térkép (Szt.), BOROVSKY SAMU enciklopédiája, A Magyarország vármegyéi és városai (1901), valamint JAKÓ ZSIGMOND Bihar megye a török pusztítás előtt c. (1940) könyve volt segítségemre.

3. A helynévismereti mérésekről

3.1. A felmérések menete

A tényleges helynévismereti mérést Kisbábonyban 2015, Szalárdon pedig 2017 nyarán végeztem el. A hólabdamódszert alkalmazva, a helynévgyűjtésben résztvevők által javasolt újabb adatközlők segítségével további interjúkat készítettem. Mivel voltak olyan informátoraim, akiket az adatok feldolgozásakor jelentkező újabb kérdések miatt többször is fel kellett keresnem, a névismereti interjúk mind Kisbábony, mind Szalárd esetében több mint száz-száz alkalmat tettek ki.

A kisbábonyi helynévismereti felmérésben 102 lakos vett részt. Ezen a településen nem volt olyan család, amelynek legalább egy tagjával ne beszéltem volna, de voltak olyan háztartások is, amelyek esetében mindenkit kikérdeztem. A helynévismereti felmérés Szalárdon

90 adatközlő segítségével valósult meg. Ebben az esetben a település méretéből adódóan a lakosság kisebb részéhez jutottam el. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a közösséget jellemző adatokra itt is sikerült szert tenni. A véleményformáló emberek segítségével a teljes névállományról képet kaphattam.

Az interjúkat a demográfiai adatok felvételével kezdtem. Feljegyeztem az adatközlők nevét, életkorát, azt, hogy milyen végzettséggel rendelkeznek, hogy mi a foglalkozásuk, és hogy laktak-e azelőtt más helyen. Ezután egy félig strukturált interjú következett: egy rövid felvezető beszélgetés és egy belterületi térkép (mentális térkép) rajzoltatása után egyenként rákérdeztem a már előzőleg összeállított névanyag helyneveire. Az adatközlőknek arra az egyszerű eldöntendő kérdésre kellett válaszolniuk, hogy ismerik-e a hallott helynevet vagy sem. Amennyiben a válasz igenlő volt, a továbbiakban arra voltam kíváncsi, hogy tudják-e lokalizálni a hallott helynevet. Ez utóbbi megállapításához két kérdést tettem fel: 1. Meg tudják-e mondani, hogy merre található a helynév által jelölt objektum? (A határ melyik részén és minek a szomszédságában fekszik?), 2. El tudnának-e vezetni a szóban forgó helyre? Előfordulhat ugyanis, hogy az interjúalany nem tudja kellőképpen kifejezni a gondolatait, adott esetben viszont jól el tudna kalauzolni a külterületen. A lokalizáció kérdése tehát nem függhet a kommunikációs készségektől, ezért is kellett gyakran mindkét kérdésre kitérnem. Mindehhez a már előzőleg megrajzolt egyéni térkép jó kiindulási alapot szolgáltatott, gördülékenyebbé tette a nevekről szóló beszélgetést. A segítségével például már az interjú elején ki tudtuk jelölni azokat az irányokat és viszonyítási pontokat, amelyek mentén a helymeghatározások születtek.

Különbséget tettem tehát azok között az esetek között, amikor a helynévhez lokalizáció is társult, azaz a helynévismeret aktív, és azok között az esetek között, amikor a helynevet csupán hallomásból ismerték, azaz a helynévismeret passzív volt. Az egyéni helynévlexikonok, az agyban tárolt helynévszótárak ugyanis egyaránt tartalmaznak aktív és passzív elemeket. A helynévkincs kifejezései a terminológiában azonban nem abban az értelemben tekinthetők aktívnak és passzívnak, amelyben a közszavak. Az utóbbi esetében ugyanis a szavak használati gyakorisága kerül a kutatások középpontjába (vö. LACZKÓ 2014), ezzel szemben az aktív és a passzív helynévkincs esetében nem annyira a használati gyakoriság, mint inkább a lokalizáció kérdésén van a hangsúly (vö. ZSOLNAI 1967, E. NAGY 2015, 2019, GYÖRFFY 2018). ZSOLNAI JÓZSEF szerint ugyanis a nevek léte attól függ, hogy a lakosság milyen mértékben használja őket lokalizálásra (1967: 194). Előfordulhat azonban, hogy egy beszélő viszonylag gyakran emleget olyan helyneveket, amelyeknek a jelöltjeit nem tudja pontosan lokalizálni, és fordítva:

egy beszélő nem feltétlenül használja gyakran azoknak a helyeknek a neveit, amelyeknek egyébként tudja a pontos elhelyezkedését.

3.2. Módszertani kérdések és buktatók

3.2.1. Passzív helynévismeret, passzív helynévkincs. A helynévkincs passzív elemeinek a meghatározása jóval több buktatóval járt, mint az aktívaké. A passzív helynévismeret nehezebben megragadható része a vizsgálatnak, mivel nincs olyan objektív módszerünk, amely segítségével ellenőrizhetnénk, hogy a megkérdezettek tényleg hallották-e az ebbe a csoportba sorolt helyneveket vagy sem (lásd GYÖRFFY 2015b: 10). Sok esetben maguk az adatközlők sem tudják eldönteni, hogy ismerős-e számukra a szóban forgó lexéma. A „*Lehet, hogy hallottam róla, mert ismerős.*” (47 éves kisbábonyi férfi) típusú válaszok esetében például nehezen lehet megállapítani egy névről, hogy melyik kategóriába tartozik: passzív névismeret áll-e fenn, vagy az adatközlő egyáltalán nem ismeri a helynevet.

Azokban az esetekben, amikor egy tulajdonnév köznévi eredetű (pl. *Legelő, Nádas, Rét, Telek, Telep, Völgy* stb.), s a szóban forgó köznév az adott nyelvváltozat széles körben ismert kifejezése (*legelő, nádas, rét, telek, telep, völgy*), felmerül a kérdés, hogy vajon a tulajdonnevet ismeri-e az adatközlő, vagy a köznévre asszociál. A két esetben más-más nyelvi jelenségről beszélünk ugyanis. Mindemellett arról sem feledkezhettünk meg, hogy a köznév és a tulajdonnév nem élesen elkülönülő kategóriák, magának a nyelvhasználónak a tudatában sem képeznek két, egymástól független csoportot (lásd RESZEGI 2010). A helynévismereti mérés során az etimológiailag átlátszatlan nevekkel (*Bangéta, Brime, Comoga, Cselősz, Kodrák, Nákolý* stb.) ebben a tekintetben könnyebb a dolgunk. Ezekkel kapcsolatosan többnyire konkrét válaszok hangzanak el, mivel az adatközlők egyértelműen el tudják dönteni róluk, hogy hallották-e már őket vagy sem.

Ugyanakkor az asszociáció más esetekben is előidézhethet csapdát. A szalárdi helynév-szociológiai vizsgálat alkalmával figyeltem fel arra, hogy válaszadóim közül többen keverik a *Bocskoros* és a *Bocskai* helynevet. A szalárdi *Bocskoros* szántóföldnevet ismertnek mondták, de a lokalizáció során a szomszédos település részéről, a hegyközszentimrei Bocskai szőlőről meséltek. A szalárdi *Eperfa-dűlő* szántóföldnevet az annál jóval ismertebb jákóhodosi *Eperfás út* nevű úttal azonosították. A román anyanyelvű adatközlők esetében az effajta tévesztések még gyakoribbnak bizonyultak. Az egyik megkérdezett az *Apáti* helynevet az *apáca*, egy másik

a *Halom* helynevet a *malom*, a *Tag* helynevet a *patag* (!), egy harmadik pedig a *Kot-szeg* helynevet a *keszeg* szóval társította. Ezekben a példában tehát az alaki hasonlóság tévesztette meg a beszélőket.

A tapasztalataim is igazolták, hogy a mentális helynévlexikon – a mentális lexikon részeként – fogalmi-szemantikai, illetve lexikai-fonetikai kapcsolatokat tartalmaz, azaz a szavak, a névelemek, a névrészek és a jelentések nem egymástól függetlenül helyezkednek el a mentális névállományban, hanem egymáshoz kapcsolódva. Az én példáimban (*Legelő* – *legelő*, *Nádas* – *nádas*, *Rét* – *rét*, *Telek* – *telek*, *Telep* – *telep*, *Völgy* – *völgy*, valamint *Bocskoros* – *Bocskai*, *Eperfa-dűlő* – *Eperfás út* stb.) az adatközlők olyan asszociációs stratégiákat alkalmaznak, amelyek a szavak hangzási hasonlósága miatt születnek, tehát a fonetikai azonosság, illetve hasonlóság miatt keverték össze a neveket. A kikérdezés során az olyan köznevek, mint a *legelő*, *nádas*, *rét*, *telek*, *telep*, *völgy* a poliszémia miatt aktiválódtak.

Ugyanakkor a helynévismereti felmérések alkalmával ezek mellett számolnunk kell egyéb asszociációs alapon működő tévedésekkel is. GÓSY MÁRIA és KOVÁCS MAGDOLNA a szóasszociációkat olyan sajátos hozzáférési folyamatokként értelmezték, amelyek hangzási, szemantikai vagy szerkezeti összefüggések, illetve ezek kombinációiként jönnek létre (2001). A már említett fonetikai összefüggés mellett háromféle szerkezeti és háromféle szemantikai összefüggés meglétéről számoltak be. A szerkezeti összefüggésekhez olyan adatokat soroltak, amelyekben szóképzéses, szóösszetételes és szószerkezetes asszociációkat fedeztek fel. A szemantikai összefüggésekhez pedig a koordinációs (mellérendelő), az alá- és a fölérendelő és azok az esetek kerültek, amelyek a szófaji azonosság révén jöttek létre. LACZKÓ MÁRIA egy hasonló szóasszociációs felmérésben szintén ezeknek a jelenségeknek a magyarázatára tért ki (2014).

Kisbábonyi és szalárdi adatoknál maradva ezeket a következő névpárokkal példázom¹⁹: I. Szerkezeti: szóképzéses: *Bakvirág* – *Bakvirágos*, *Hegy út* – *Hegyi út*, *Rekettye* – *Rekettyés*, szóösszetételes, szószerkezetes: *Csikós* – *Csikós-tanya*, *Forduló* – *Bábonyi forduló*, *Nelu* – *Nelu-bolt*. II. Szemantikai: koordinációs (mellérendelő) viszony: *Magyar-Hernyós* – *Oláh-Hernyós*, *Régitanya* – *Ócskatanya* – *Újtanya*, *Régi iskola* – *Új iskola*, alá- és fölérendelő viszony: *Brime* – *Belső-Brime* – *Külső-Brime*, *Fogás* – *Hegyes-Fogás* – *Hosszú-Fogás*, *Hernyós* – *Kis-Hernyós* – *Nagy-Hernyós*, szófaji azonosság esete: *Nádas* – *Legelő* – *Rét* –

¹⁹ Annak a jelölésétől, hogy mely nevek vonatkoznak ugyanarra a denotátumra, s melyek nem, ebben az esetben eltekintek. A példák egy részét a beszélgetések alkalmával jegyeztem le, más részüket pedig mint lehetséges asszociációs kapcsolatokat tüntettem fel.

Völgy. Természetesen a felsoroltakon kívül másfajta elveken működő asszociációs jelenségekkel is találkozhatunk, az, hogy a beszélők mi alapján kötnek és kevernek össze szavakat, nem mindig egyértelmű.²⁰

A jelenséggel kapcsolatosan RESZEGI KATALIN a kognitív megközelítés holisztikus szemléletéből kiindulva hangsúlyozza, hogy a szavak az agyban a vonatkozási tárgyakról feldolgozott és tárolt információállomány, valamint a szavakra vonatkozó sajátosságok hálózataként értelmezhetők. Ezen belül pedig a nyelvi, a szemantikai és a nem nyelvi információelemek nem különíthetők el élesen egymástól. Ennek megfelelően egy nyelvi fogalomhoz több száz mikrojegy tartozik. Ez nem kevésbé igaz a tulajdonnevekre, mint a köznevekre. A nevek jelentéstartalmához kapcsolódik mindaz az adatállomány, amelyet a név az adott rendszerben aktivál (2010: 143–144).

A szalárdi adatközlők a *Dóci-rét* és a *Szíki-kút* helynevek hallatán automatikusan a szomszédos Jákóhodos települést hozták szóba. Szalárdon közismert tény, hogy a Dóci és a Szíki családok Jákóhodoson élnek. Így a szóban forgó helyeket is a szomszédos településsel kötötték össze, még akkor is, ha magukat a kifejezéseket azelőtt soha sem hallották. GYÖRFFY ERZSÉBET szerint a beszélőközösség tagjai a helyneveket hallva a belső szerkezetüket analizálják. Az ismereteik alapján gyakran az ismeretlen neveket is megpróbálják a kognitív térképükön elhelyezni. Több alkalommal is előfordult például, hogy adatközlői a számukra ismeretlen *Bika-zug* nevet a már ismert *Bika-legelő*, *Bika-kút* és *Bika-erdő* közelébe lokalizálták (2015b: 32). A korábbi ismereteik alapján ugyanis a szóban forgó területet a bikákkal kapcsolatos helyként azonosították, így a *Bika-zug* és a bikákkal kapcsolatos terület összekapcsolásához egyenes út vezetett.

A passzív névismeretre vonatkozó adatokat óvatosan kell kezelnünk tehát. Mindemellett a kisbábonyi és a szalárdi kutatás esetében ugyan elsősorban a helynévismeret mérése volt a célom, az eredményeket természetesen a névhasználati szokások és a névgyakoriság is befolyásolta.

²⁰ A Magyar Asszociációs Normák Enciklopédiája I. c. kiadványban az ÚT (ROAD, WAY) hivatkozásra például a megkérdezett 1073 10 és 14 év közötti adatközlőből 186-an az *autó*, 72-en az *utca*, 67-en a *járda*, 48-an a *beton*, 42-en az *aszfalt*, 33-an az *autópálya*, 27-en a *hosszú*, 26-an a *főút*, 18-an a *vonal*, 17-en a *kút*, 16-an az *országút*, 15-en a *földút*, 13-an az *idő*, 10-en az *utcánk* stb. válaszsztót adták meg. Mindemellett a listára, jóval kisebb százalékban ugyan, de olyan kifejezések is felkerültek, mint a *megy/menni*, a *zebra*, a *Kossuth*, a *felvilágosodás*, a *Róma*, a *szürke*, az *alkotmány*, az *elütött macska*, a *növények* stb. kifejezések (LENGYEL 2008). Úgy tűnik, hogy az egyezések ellenére a válaszlehetőségek száma nagyon széles skálán mozog.

3.2.2. Helynevek és helynévváltozatok. A helyneveket tartalmazó korpussszal kapcsolatban ki kell emelnem, hogy a korábbi helynév-szociológiai vizsgálatoktól eltérően (lásd ZSOLNAI 1967, E. NAGY 2015, 2019, GYÖRFFY 2018) a kikérdezések során – gyakorlati és elméleti megfontolásból – jómagam máshogy értelmeztem, hogy mi egy helynév, mint az elődeim. Az azonos helyet jelölő helynévváltozatokat egy helynévnek tekintettem. Már a kutatás elején észrevettem ugyanis, hogy maguk az adatközlők sem egészen tesznek különbséget e variánsok között. A próbaelemzéseim alkalmával, a beszélgetések kötetlenebb szakaszaiban, amikor a megkérdezettek már nem annyira a válaszadásra és a saját beszédprodukciójukra figyeltek, hanem például egy történetet meséltek el, a direkt kérdéseikre adott válaszaikhoz képest gyakran eltérő adatokat szolgáltatottak. Ami válaszként hangzott el, és ami később, a spontánabb megnyilatkozásokban jelent meg, sok esetben nem volt összeegyeztethető.

A *Gosztát* ~ *Gosztáté* ~ *Gosztát földje* ~ *Halmi-mező* adatok esetében például, a bábonyiak többsége a *Gosztát*, *Gosztáté*, *Gosztát földje* kifejezéseket nem tekintette külön helyneveknek. Arra a kérdésre, hogy a három névváltozat közül melyik az, amelyiket ténylegesen ismerik, illetve használják, sokan bizonytalan választ adtak. Sőt, az is előfordult, hogy nem értették, hogy miféle különbségre próbálok rávilágítani. A kontrollkérdésekre adott válaszaik pedig az előzőekhez viszonyítva gyakran nem mutattak következetességet. Meglátásom szerint nem tudják megítélni, hogy a hallott névváltozatok közül melyek képezik a szókincsük részét, s melyek nem. Nem számít, hogy az adott névváltozatok között csupán egy névelemnyi (legyen az jel, képző vagy rag) vagy akár egy egész névrésznyi különbség van-e. Ahhoz, hogy egyetlen kifejezésnek tekintsék az adott lexémákat, mindössze ugyanannak a specifikus „kulcsszónak”, „hívószónak”, tehát stimulusnak kell szerepelnie bennük, a kapcsolódó névelemnek és névrésznek pedig az adott nyelvváltozatban ismertnek kell lennie. Így az adatközlő akkor is ismert helynévnek fogja tartani a *Gosztát földjé*-t, ha a szántóföldet soha nem hallotta ebben a formában említeni azelőtt. Feltételezésem szerint, ha a kulcsszóhoz egy kevésbé gyakori, idegen hangzású névrészt kapcsolnánk, már nem lenne ennyire egyértelmű a kifejezés besorolása. Ez a kérdés azonban további vizsgálatokat igényel. A névismeret és névvariánsok témája kapcsán tehát nem várhatjuk el az adatközlőktől, hogy teljes mértékben objektív hozzáállást tanúsítsanak. Ahogyan az előzőekben is vázoltam, a passzív névismeret kapcsán hasonló problémákkal szembesültem.

POLGÁR JUDIT hasonló kérdésekkel foglalkozó írásában azt olvashatjuk, hogy „A nyelvi ökonómia sokszor eredményez olyan helyzetet, amikor a fajtajelölő része a helynévnek elmarad a használatból, mert az egyedítés a specifikus jegy megnevezése által elegendő, s ha a közösség

auditív vagy vizuális módon észleli a denotátumot, ill. a specifikus tulajdonságot hordozó elnevezést, a helyfajta explicit jelenléte nélkül is ugyanabba a prototípusba sorolja.” (2007: 36).

A példánál maradva: a felsorolt nevek esetében a kulcsszó a *Gosztát*. A kikérdezés során a *Gosztát*, *Gosztáté*, *Gosztát földje* lexémákat jómagam is egynek tekintettem, és egyszerre kérdeztem rájuk, míg az ugyanarra a szántóföldre vonatkozó *Halmi-mező* helynevet már nem ebbe a csoportba soroltam, hiszen a *Gosztát* lexémát tartalmazó kifejezések és a *Halmi-mező* helynév között már nincs semmilyen alaki hasonlóság. Mivel a helyneveket tartalmazó listák meglehetősen sok ilyen névváltozatokat (pl. *Apáti ~ Apáti-rét*, *Bakvirág ~ Bakvirágos ~ Bakvirágos-rét*, *Báró ~ Báróház*, *Dröngu ~ Dröngunál ~ Dröngu földje ~ Dröngu tanyája*, *Fogás ~ Fogási-föld*, *Görjös ~ Görjös-dűlő*, *Hegy út ~ Hegyi út*, *Kavicsos ~ Kavicsos-tó*, *Kósa-tag ~ Kósák tagja* stb.) tartalmaztak, ebben a szakaszban az összevonásoknak köszönhetően a névanyag Kisbábony esetében 198 (277 helyett), Szalárd esetében pedig 269 (356 helyett) rekordból állt.

3.2.3. Életkorok, életszakaszok és életszakaszhatárok. Az adatfeldolgozás során a megkérdezetteket az életkoruk alapján négy nagy generációs csoportra osztottam: a 20 év alattiak (első generációs csoport), a 21 és 40 év közöttiek (második generációs csoport), a 41 és 60 év közöttiek (harmadik generációs csoport) és a 61 év fölöttiek (negyedik generációs csoport) csoportjára. A helynévismeret kérdésével szintén foglalkozó kutatókhoz (lásd például GYÖRFFY és E. NAGY kutatásait) csatlakozva ugyanis jómagam is úgy vélem, hogy a korcsoportok ilymódú felosztása többé-kevésbé összeegyeztethető az emberi élet egyes szakaszaival.

A 20 év alatti adatközlőimet – a második, harmadik és negyedik generációs csoporttól eltérően – az életkoruk alapján még további két alcsoportra osztottam. A szavak, a helynevek ismerete tekintetében ugyanis a 20 év alatti adatközlőknél 5-10 év jóval többet jelent, mint a többi csoport tagjainak esetében. Egy 7 éves gyerek és egy 17 éves ifjú élettere, világról való tudása, gondolkodásmódja és ezzel együtt szókincse, helynévkincse és kognitív térképe között ugyanis jóval nagyobb a szakadék, mint egy 27 és egy 37, vagy egy 37 és egy 47 éves emberé között. Az egyén életciklusának első húsz évét maguk a szociológusok is több életszakaszra osztják: a csecsemőkorra (a születéstől 1 éves korig), a gyermekkorra (1 éves kortól körülbelül 12 éves korig), a serdülőkorra (12 éves kortól körülbelül 14–16 éves korig) és az ifjúkorra (a 14–16 éves kortól az iskolai tanulmányok befejezéséig, a kereső munkavállalásig és a családalapításig) (ANDORKA 2006: 333).

Nem véletlen, hogy az anyanyelv elsajátítására vonatkozóan is nagyjából ugyanezekről az életszakaszhatárokról beszélnek a nyelvészek is. A gyermeknyelvről szóló kutatások két nagy biológiai sorompó meglétét feltételezik. Az első a 6–7 éves korra tehető, mivel a gyermekben anyanyelvének rendszere a 4–6 életév között épül ki. Ennek eredményeképpen az iskolába lépő gyermek már birtokolja anyanyelvét. A második biológiai sorompót a 10–13 éves kor közé teszik. Az eredmények szerint ezt követően már nehézséget jelent a beszédhibák javítása, az olvasási készség fejlesztése, illetve az akcentus nélküli idegennyelv-tanulás (GÓSY–KOVÁCS 2001, ALBERTNÉ HERBSZT 2007: 687). Nyilván egyik életszakaszhatárra sem mondhatjuk azt, hogy teljesen pontos és száz százalékgig megbízható lenne. A biológiai lépcsőfokok valószínűleg egyénenként is nagy eltéréseket mutathatnak. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy e mesterségesen felállított rendszer időpontjai egyfajta viszonyítási pontokként megállják a helyüket.

A 20 év alattiak esetében a helyismeret és a helynévismeret szempontjából jómagam a gyermekkor és a serdülőkor–ifjúkor megkülönböztetését tartottam indokoltnak. Ennek megfelelően a 20 év alattiak csoportját két további alcsoportra osztottam. Az elsőbe a 13 év alatti, a másodikba pedig a 14–20 év közötti adatközlők kerültek. 7 év alatti adatközlőket tudatosan nem vontam be a helynévismereti kutatásokba, úgy tűnt ugyanis, hogy a több száz adathoz tartozó kérdés még a 7-8 éveseket is alaposan kifárasztja. Nem beszélve arról, hogy az ő esetükben a vizsgahelyzetszerű hangulat megszüntetése szintén nehézségekkel járt.²¹

Meglátásom szerint a kisbábonyi magyar közösség tagjainak esetében a 12–14 éves kor egyfajta mérföldkőnek számít. A fiatal kisbábonyiakat nagyjából ebben az időszakban vonják be a nehezebb mezőgazdasági munkálatokba, ez a korosztály szinte ugyanannyit és ugyanúgy dolgozik a határban, ahogyan a felnőttek. Úgy vélem, a helyismeretük és a helynévismeretük is ettől az időszaktól kezd kidolgozottabbá válni. A szociológia szerint bizonyos társadalmakban/közösségekben az egyes életszakaszokat ünnepélyes ceremóniák, rite de passage-ok is elválaszthatják egymástól (ANDORKA 2006: 334). A magyar református közösségek esetében a konfirmáció tölthet be efféle szerepet. A református gyülekezetek életében ugyanis a konfirmáció keretein belül válnak a 12–14 éves ifjak az egyház felnőtt

²¹ A gyermeki nyelvsajátítás tulajdonnevekre vonatkozó vizsgálatai szerint a helynévkincs nem ugyanúgy bővül, mint a szókincs többi csoportja. Az eddigi kutatások alapján azt mondhatjuk, hogy a gyermekek számára a helynevek megtanulása jóval bonyolultabb folyamat, mint például a személynevek elsajátítása. Ugyanakkor a kisebbek esetében a helynevekhez kapcsolódó jelentéstartalmak is mások, mint a felnőtteknél (lásd például RESZEGI 2015: 87). A 7 év alattiak illetően kikérdezése tehát nagyon sok elméleti és gyakorlati jellegű problémát vet fel, az ő helynévismeretüket egészen más keretben kellene felmérni.

tagjaivá (HÉZSER 2005: 119–120). Mivel Kisbábony népessége egy viszonylag zárt, hagyományörző és vallásgyakorló közösséget alkot, amelyben a tagok viselkedését előre lefektetett normák szabályozzák, ennek az eseménynek a helyi társadalom szerveződésében súlya van.

A kisbábonyi példától eltérően a szalárdi közösségek esetében a 12–14 éves korra tehető fordulat már kevésbé tűnik élesnek. A felnőtté válásnak ez a szakasza Szalárd esetében jóval szélesebb időskálán mozog. Ez a tulajdonság a településen élő közösségek jellegéből adódik. A vizsgált csoportok jellemzésénél látni fogjuk, hogy Kisbábony a szokásokat és a lehetőségeket tekintve zártabb, hagyományörzőbb közösségeket, míg Szalárd némiképp nyitottabb, heterogénebb embercsoportokat foglal magába. Mindemellett a két korcsoport, a gyermekkor és serdülőkor-ifjúkor közötti határvonalhúzás Szalárd esetében is ugyanolyan fontos.

~

A következőkben a helynévismereti mérések eredményeiről, az azokkal kapcsolatos következtetésekről és elméletekről írok. Mindezt a felsorakoztatott tényezők figyelembevételével teszem. Az elemzésem tárgya elsősorban a közösségek aktív névismerete. A továbbiakban névismeretnek az aktív névismeretet, ismert helyneveknek az aktívan ismert helyneveket, hallomásból ismert helyneveknek pedig a passzívan ismert helyneveket nevezem. A fentebb ismertetett módszertani buktatók miatt (lásd III. fejezet, 3.2.1-es pont) a passzív névismeret és azok az esetek, amelyek során az adatközlők még csak hallomásból sem ismerték a helyneveket, egy besorolás alá kerültek.

IV. Helynévismereti és kognitív térképes vizsgálatok Kisbábonyban

1. Kisbábony²²

Kisbábony (r. Băbești) település Szatmár megyében, Románia északnyugati részén. Az ukrainai és a magyarországi határ szomszédságában, Halmi (r. Halmeu), Dabole (r. Dabolt), Turc (r. Turț) és Túrterebes (r. Turulung) települések között helyezkedik el. A Partium és a valamikori Ugocsa vármegye része, mely közigazgatásilag Halmi községhez (r. Comuna Halmeu) tartozik. Összterülete 1240 hektár (SzMH. 2008: 345). A népesség száma és a település mérete alapján az ún. aprófalvak vagy törpefalvak csoportjába sorolható, a lakossága ugyanis nem haladja meg a határértéknek tekintett ötszáz főt (PIRISI–TRÓCSÁNYI é.n., TÓTH 2014), a belterülete pedig hivatalosan mindössze egyetlen utcából áll. Ez utóbbi neve a 'fő utca' jelentésű *Strada Principală*.

Településszerkezeti szempontból eredetileg orsós utcájú falu, egy ún. Angerdorf (MNL. *orsós utcájú falu*, PIRISI–TRÓCSÁNYI é.n.), amelynek szalagtelkei egy térszerűen kiszélesedő, majd fokozatosan elkeskenyedő utcát fognak közre. A térré szélesedő utcarészen, az Angeren a település legnagyobb és legimpozánsabb épülete, a Református templom áll. Az orsós utcájú falvak esetében gyakori jelenség, hogy a település növekedésével az Angert is kiosztják házhelynek, tehát a már meglévő két ház sor közé új utcát nyitnak. Ez Bábony esetében is így történt. Az 1865-ös kataszteri térkép (BL1) szerint a 19. században a már említett Református templom előtt és mögött is álltak épületek (lásd 6. ábra), amelyek az idősebb adatközlők elmondása szerint a 20. század viszontagságait követően tűntek el, újra szabaddá téve a templom körüli teret.

A régi, orsóformájú utca mára új részekkel gazdagodott. Az 1950-es, 1960-as évektől kezdődően ugyanis a belterület közelében egyre több, eredetileg szántóterületként hasznosított földet mértek ki házhelynek, amelyek beépítésével fokozatosan változott meg az eredeti faluszerkezet. Tulajdonképpen ma már azt a benyomást kelti a település, mintha az eredeti orsóformájú faluhoz egy útifalut illesztettek volna hozzá.²³ Ennek megfelelően a falu belterületét tekintve a helybeliek is két nagyobb részt különböztetnek meg: a falu legrégebben

²² A továbbiakban *Kisbábony* vagy – ahogyan a helyiek említik – *Bábony*.

²³ Az úti- vagy utcásfalvak esetében egyetlen út két oldalán helyezkednek el a telkek és a hozzá tartozó házak (MNL. *Útifalu, út menti falu, utcás falu*, PIRISI–TRÓCSÁNYI é.n.).

beépített részét, az ún. Falut vagy Bábonyi utcát és a Turci út házaiból álló részt. A jelenkori Bábonyt ábrázoló felvételen (lásd 7. ábra) az előbbi rész észak–dél, míg az utóbbi nyugat–kelet irányban helyezkedik el. A Turci út mentét a lakosság különböző tagjai – etnikai, felekezeti és társadalmi hovatartozásuktól függően – még további mentális terekre és alterekre osztják. Erre a dolgot későbbi fejezetében térek ki.

6. ábra: Kisbány belterülete a 19. században, kataszteri térkép szelvényén (1865)

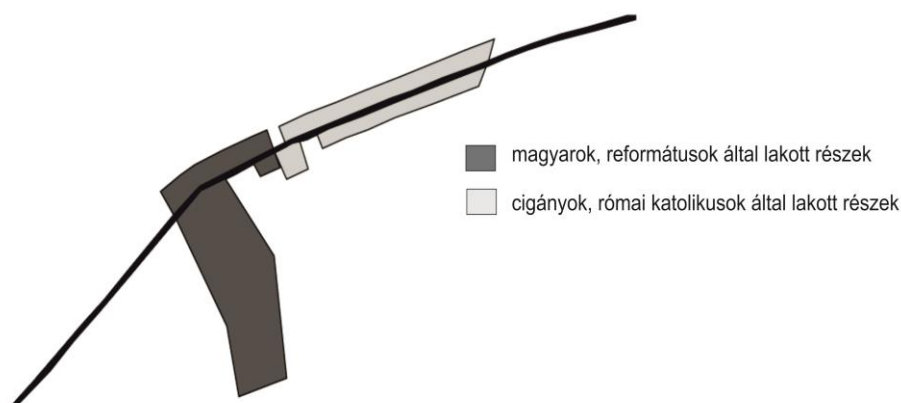
7. ábra: Kisbány belterülete napjainkban, a GoogleEarth felvételen

A lakosság száma a 2011-es népszámlálási adatok szerint 417 fő (ISPMN. 2011). Ezen belül két nagy, magyar anyanyelvű etnikai-felekezeti közösséget találunk, egy magyar reformátust és egy cigány²⁴ római katolikust. Ezeket azonban nem pusztán etnikai és felekezeti alapon határozhatjuk meg, területi közösségek is, mivel a két csoport térben elkülönül egymástól: a magyarok a már említett, régi orsó formájú utcán, a cigányok pedig az utca folytatásában, a falu újabban beépített részén élnek. A két csoport nagyjából azonos nagyságú, megközelítőleg 200-200 fő tartozik hozzájuk. A településen mindössze egy román család található: az esetükben csupán néhány főről beszélhetünk.

Az 1. térképen sötétszürkével jelöltem azt a területet, ahol a magyar-református közösség lakik és világosszürkével azt, ahol a cigány-római katolikus családok élnek. Jól látható, hogy a két különböző társadalmi, etnikai és felekezeti csoport területi szempontból nem

²⁴ A Kisbányról szóló fejezetekben tudatosan kerülöm a *roma* kifejezést, a kisbányi lakosság ugyanis – mind a cigány közösség tagjai, mind a magyar közösségé – az érintett népcsoport megnevezésére ezt a lexémát soha nem használja.

egyforma arányban jelenik meg a településen, valamint a magyar-református és a cigány-római katolikus közösség tagjai a falu két jól elkülöníthető részén laknak. A ciganológiai szakirodalom igazolja, hogy ez egyáltalán nem ritka jelenség: SZŰCS NORBERT szociológus szerint „szinte minden településen megfigyelhető a különböző mértékű etnikai alapú elkülönülés, ahol számottevő cigány népesség él.” (2003: 79).

1. térkép: Kisbábony belterülete: etnikai, felekezeti és területi elkülönülés

A mezőgazdálkodó életmód Kisbábonyban és a környező településeken nagy múltra tekint vissza: a magyarok földműveléssel mindig is foglalkoztak itt. Ebből kiindulva talán nem meglepő, hogy jelenleg a határban minden magyar családnak vannak saját földjei. Ez azonban nem mindig volt így. A falu idős lakossága még élénken emlékszik azokra az eseményekre, amelyeknek következtében a szántóföldek az állami gazdaság (az ún. Gosztát) és a kollektív gazdaság (az ún. Kollektíva) kezére kerültek. A kommunista rendszer ideológiájának köszönhetően azonban a kapcsolatuk a földdel ebben az időben is intenzív volt, ugyanis nehéz mezőgazdasági munkát kellett végezniük. A forradalom után megkezdődtek a földvisszaigénylések, ennek ellenére a mai napig nagy az elégedetlenség, mivel a gazdák jó része nem ugyanazokat a területeket kapta vissza az államtól, mint amelyeket a családjuk eredetileg is birtokolt. Sokaknak a határ más részében lévő, gyengébb minőségű földekkel kellett beérniük. E keveredésnek köszönhetően a falu lakossága rákényszerült arra, hogy a külterület több szegletét is megismerje.

Kifejezetten a szántóföldeket érintő változás, hogy az 1960–1970-es években új vízelvezető árkokat létesítettek, s ennek következtében a külterületet felszabdalták. A szántóföldeket elválasztó határok máshová kerültek, eltolódtak, tehát a táj eredeti arcolata

megváltozott. A korábbi állapotok azonban – a maiak mellett – az idősebb adatközlők kognitív térképének még a szerves részét képezik. Sokan még most is meg tudják mondani, hogy a külterület egy-egy részén hol húzódott régebben a szántóföldek közötti határ, s azt, hogy a különböző objektumok hogyan néztek ki eredetileg.

Napjainkban a külterületen folyamatosan folynak a mezőgazdasági munkálatok. Nem jellemző az, hogy akárcsak egy tenyérnyi részt is parlagon hagynának. A határban minden generáció jelen van, a felnőttek a gyerekeiket már egész kicsi koruktól kezdve bevezetik a földművelés világába, gyakran viszik magukkal őket dolgozni. Így túlzás nélkül állítható, hogy a belterületi nevek ismerete mellett a magyar közösség minden tagjának van külterületi helynévismerete is.

A névismeretre vonatkozó megállapítások mellett a következő fejezetekben arra vonatkozóan sorakoztatok fel érveket, hogy a két csoportot – az etnikai, felekezeti és a területi szempontokon túl – miért tekintem koherens és homogén közösségeknek. A névismereti felmérés során a 417 főt számláló bábonyi lakosságból összesen százkét emberrel (az összlakosság 24%-a) készítettem interjút. Ebben a csoportban nyolcvan magyar, huszonketten pedig cigány nemzetiségűek voltak. Annak ellenére, hogy a cigány adatközlők száma jóval alacsonyabb, mint a magyar adatközlőké, a felmérést reprezentatívnak tekintem, ugyanis ebben az esetben is minden családot felkerestem, nem volt olyan háztartás, amelynek legalább egy tagjával ne beszéltem volna, ennél fogva az egyéni ismereteken keresztül a csoportvéleményekről is képet kaphattam.

A helynév-szociológiai elemzést megelőzően azonban bemutatom az ennek alapjául szolgáló szócikkekbe rendezett helynévanyagot.

2. Kisbáony helynevei²⁵

A szócikkek szerkezete. A szócikkek élén az akadémiai helyesírás szerint lejegyzett, félkövérrel szedett címszavak állnak. Ezeket vagy egy hosszabb adatközlő-leíró rész, vagy egy újabb félkövér név követi. Ez utóbbi akkor fordul elő, amikor ugyanahhoz az objektumhoz több névváltozat is tartozik (pl. *Dregán út ~ Csorda lejárata ~ Csorda út ~ Sikátor*). Az ilyen neveket – mivel ugyanazt a helyet jelölik meg –, ugyanott, a fővariánsnak tekintett helynév (**Dregán**

²⁵ Az adatok közzlése a Hajdú-Bihar megye helynevei 1. című kötet szerkesztési elveihez igazodik.

út) után tárgyalom. Az utalószócikkek (**Csorda lejárát** lásd **Dregán út**, **Csorda út** lásd **Dregán út**, **Sikátor** lásd **Dregán út**) tehát ehhez a fővariánshoz irányítanak bennünket.

A fővariánsok kiválasztásakor az élőnyelvi formákat részesítettem előnyben. Ha ugyanahhoz az objektumhoz több élőnyelvi adat is tartozott, az adatközlők által gyakrabban használt, ismertebb változatokat emeltem ki.

A teljes szócikkek három fő részből állnak: egy címszóból, egy a nyelvi adatokat és az adatok forrásait megnevező részből és egy leíró részből. A fővariánsok után olvashatjuk az élőnyelvi gyűjtésből, azaz az adatközlőktől származó neveket, névmagyarázatokat, megjegyzéseket²⁶, valamint a történeti adatokat. Az előbbieket fonetikai lejegyzésben, míg az utóbbiakat az adattári és a térképi, betűhív alakjukban közlöm. Ezeket követik azok az információk, amelyek közvetlenül az objektumokra és a nevekre vonatkoznak. Ismertettem a helyek fajtájára és elhelyezkedésére vonatkozó adatokat, valamint a nevek, névvariánsok eredetéhez kapcsolódó feltevéseket. A névközlést végül egy bel- és egy külterületi térkép zárja. Ezekre a ma is használatban lévő helynevek fővariánsai kerültek fel.

Kisbábony 2015: *Kisbábony ~ Bábony ~ Böbest. | Jáhorinak, aki vóut a cseléggyei, adott egy-egy párcellát, ahova építettek egy kis házat. És akkor úgy telepedett meg Bábony. [...] a kondásnak vóut az elsőü, a vezetékneve, Bábonyi János. És arrul maratt ez a név. | Vóut egy báróu, ű használta eszt a hejséget, még akkor nem vóut ólak. Vóut egy kondás, asztat hitták Bábonynak. Róla neveszték Bábonyt.* 2003: *Kisbábony*, r. *Băbești*, *Băbiu*, szl. *Babinec* (EHsz.), 1967: *Bábony*, r. *Băbești*, *Babon* (Su. 1.), 1941: *Kisbábony* (MKF.), 1918: *Kisbábony* (HL2), 1913: *Kisbábony*, 1907: *Bábony*, 1902: *Bábony*, 1900: *Bábony*, 1898: *Bábony*, 1895: *Bábony*, 1892: *Bábony*, 1888: *Bábony* (Hnt.), 1884: *Bábony* (HKFT.), 1882: *Bábony*, 1877: *Bábony*, 1873: *Bábony* (Hnt.), 1865: *Bábony* (PESTY: 20), *Bábony* (BL1), *Babony*, *Bábony* (HL1), *Babony*, *Babóny* (TeL), *Babony*, *Bábony* (TuL), 1861: *Babóny* (MKFT.), 1851: *Bábony* (FÉNYES), 1808: *Bábony*, rutén *Baboňa*, *Babinec* (LIPSZKY), 1784: *Babony*, *Bábony* (EKFT.), 1479: *Babon*, 1319: *Babon*, *Babun*, 1261: *Babun* (SZABÓ 1937: 280–285). – Szatmár megyei település Románia északnyugati részén. Halmi (r. Halmeu), Turc (r. Turț) és Túrterebes (r. Turulung) települések között helyezkedik el, az ukrán és a magyar határhoz közel.

²⁶ Az adatközlőktől származó idézetekkel kapcsolatban megjegyezném, hogy gyakran tartalmaznak a településhez köthető anekdotákat és népi etimológiákat. Ezeknek a lejegyzését, a nyelvjárási adatközlés mellett, azért is tartottam fontosnak, mert egyrészt érdekesek, színesebbé teszik a korpuszt, másrészt pedig közelebb visznek bennünket az adott közösség megismeréséhez.

Közigazgatásilag Halmi községhez (r. Comuna Halmeu) tartozik. A Partium és a történelmi Ugocsa vármegye része. A 2011-es népszámlálási adatok szerint állandó lakosságának száma 417 fő. Ebből 287 fő (68,8%) magyar, 107 fő (25,7%) roma²⁷ és 11 fő (2,6%) román nemzetiségűnek vallotta magát. A lakosság túlnyomó többségének a magyar az anyanyelve. A magyar nyelvet beszélők aránya: 94,7% (ISPMN. 2011). A község összterülete 1240 ha (SzMH. 2008: 345). A belterülete mindössze egyetlen utcából áll. A 13-14. századi források szerint eredetileg jóval nagyobb területet ölelt fel. Az 1319. évi határjárás szerint észak felől Feketeardó, kelet felől Visk határolták. Az ugocsai Avas hegység jó része tehát Bábonny határába esett (SZABÓ 1937: 280–281). A Kisbábonnyhoz tartozó helynevek jelentős hányada a korábbi természetföldrajzi állapotokról tájékoztat minket. Ezek egyrészt azt jelzik, hogy az érintett terület jelentős részét nagy, összefüggő erdőség borította, amit aztán – a szántóföldek számát gyarapítva – fokozatosan irtottak ki. Az olyan elnevezések, mint a *Fogás*, az *Éger*, az *Irotvány*, a *Kis-nyíres*, illetve minden olyan név, amiben szerepel az 'erdei tisztás, irtás' jelentésű *láz* földrajzi köznév (FKnT.), ezt a megállapítást támasztják alá. Másrészt e nevek azt mutatják, hogy a Kisbábonnyhoz tartozó terület – és a szomszédos településeké is – a mainál jóval lapályosabb, mocsarasabb lehetett. A 'lapályos, vizenyős, kákatermő hely' jelentésű *Szomoga* > *Comoga*, a *Csikászó*, a *Csukapuszta*, a *Hodos* stb. mind ezt igazolják. Az ugocsai tájról SZABÓ ISTVÁN hasonló megállapítást tesz, mely szerint: „keleti oldala erdős hegyvidék, nyugati fele pedig lapályos, mocsaras síkföld” (1937: 29), mely „a megtelepedés idejétől kezdve sem volt más, csupán az erdő, s a vadvíz volt több” (i. m. 32). A település nevét már az első említések is *Bábonny*-nak jelzik, ugyanígy nevezik ma is. *Kisbábonny*-ként 1913-tól fordul elő. A név eredete bizonytalan. KNEZSA ISTVÁN a szláv *Babin* helynév átvételét éppúgy lehetségesnek véli, mint a magyar *Bábonny* személynévből való származtatást (1943–1944/2001: 169). A FNESz. szerint pusztaság személynévből keletkezett magyar névadással. A szláv névátvétel lehetőségét ugyanakkor KISS LAJOS sem zárja ki (FNESz.). Az Árpád-korból egyetlen *Bábonny* személynévet ismerünk, a Tihanyi összeírásból (1211: filius *Babun*, ÁSz.). A Kárpát-medencében máshol is előfordul *Bábonny* helynév: a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Sajóbábonny*, a Somogy megyei *Bábonnymegyer* – ami *Nagybábonny* és *Koppánymegyer* települések egyesítéséből született –, a Szilágy megyei *Bábonny* ~ r. *Băbiu* (Cs. 5. 329, SEBŐK,

²⁷ A 2011-es romániai népszámlálás Kisbábonnyra vonatkozó része jól szemlélteti, hogy a társadalomtudomány a cigány népességet miért szokta „rejtőzködő kisebbségként” is emlegetni. A szociológiában ma már közismert tény, hogy az önbevallásokban a teljes cigány közösségeknek rendre mindössze az egyharmada vagy – rosszabb esetben – az egynegyede jelenik meg (ANDORKA 2006: 381, PÉNZES–PÁSZTOR–PÁLÓCZI 2015: 169–170).

LELKES). Az ezektől való megkülönböztetés szándéka magyarázza a Szatmár megyei település Kis előtagját (MEZŐ 1982: 224). A ma hivatalos román név, a *Băbești* tudatos románosítás eredménye (FNESz. *Kisbábony*).

Ajas-hegy 1319: *Ayasheg* (SZABÓ 1937: 283). – SZABÓ ISTVÁN úgy véli, hogy a név előtagja az *ajas* ~ *ajos* 'fecskefark alakú' szó. A kifejezés talán az *Avas-hegy*-gyel is összefüggésbe hozható. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Akác 2015: *Akác*. – A Görjöst és a Terebesi-határt elválasztó fasor a bábonyi határ délnyugati részén.

Akasztottember 2015: *Akasztottember*. | *Akasztottembernek monták, mer ott volt régen egy ojan erdős hej, és akkor ottan felakasztotta egy szolga magát a fára, mer, na, nagyon parancsoltak nekijek. A Cselősznek azért monták, hogy Akasztottember, de a kollektív időbe már Cselősz volt.* | *Az itt volt a Benés-lázon [...] Se a halmi határba nem szabad vóút megcsinálni, se a bábonyi határba, s akkor bevitték pont a mezsgyébe, ahol volt a határ Halminak meg Bábonynak, s ott csináltak egy bitóúfát, s akkor ott felakasztottak egy embert.* – Szántóföld a bábonyi határ északnyugati részén, Halmi és a Benés-láz szomszédságában. A Cselősz része. Kevésbé ismert és ritkán használt név. Eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink.

Alsó-Csikászó 2015: *Alsóu-Csikászóu* ~ *Alsóu-Csikászóul*. | *A cigányoktól oda befele úgy montuk, hogy az Alsóu-Csikászóu. Akkor ott vóút egy Kerek-Csikászóu, annak a felüljét úgy montuk, hogy Felsőü-Csikászóu, csak asztat is keresztülvágta a kanális.* – Szántóföld a bábonyi határ északi oldalán, a Fogás 2. szomszédságában. A Csikászó egyik része. Az *Alsó* előtag arra utal, hogy a szántóföldnek ez a darabja közelebb van a Turci úthoz, mint a másik, a *Felső-Csikászó* nevű része. Vö. Csikászó, Felső-Csikászó.

Alsó-Deszkás-láz 2015: *Alsóu-Deszkás-láz*. – Szántóföld, a település külterületének északi oldalán található. A Deszkás-láz része. Vö. Deszkás-láz, Felső-Deszkás-láz.

Alsó-Fogás lásd **Külső-Fogás**

Alsó-folyamat 1751: *Alsofolyamath*, locus, 1479: *Alsofolyamath*, locus (SZABÓ 1937: 285). – SZABÓ ISTVÁN adattára szerint a környékbeli lakosok „1749-ben Köss Üsz hál mocsárnak nevezik” (UO.). Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Alsó-Görjös 2015: *Alsóu-Görjös*. – Szántóföld a bábonyi határ délnyugati oldalán, a Kisbábonyi út szomszédságában. A Görjös egyik része. Az *Alsó* előtag arra utal, hogy a szántóföldnek ez a darabja közelebb van a Kisbábonyi úthoz, mint a másik, a *Felső-Görjös* nevű része. Vö. Görjös, Felső-Görjös.

Alsó-Hosszú-láz 2015: *Alsóu-Hosszú-láz*. – Szántóföld a bábonyi határ északi oldalán, a Kis-láz és a Csikászó szomszédságában. A Hosszú-láz egyik része. Az *Alsó* előtag arra utal,

hogy a szántóföldnek ez a darabja közelebb van a Turci úthoz, mint a másik, a *Felső-Hosszú-láz* nevű része. Vö. Hosszú-láz, Felső-Hosszú-láz.

Alsó-Igényelt 2015: *Alsóu-Igényelt ~ Külsőu-Igényelt*. – Szántóföld a bábonyi határ északkeleti oldalán, a Turci út mellett. Az Igényelt egyik része. Az *Alsó* és a *Külső* előtagok arra utalnak, hogy a szántóföldnek ez a darabja közelebb van a Turci úthoz, mint a másik, a *Felső-* vagy *Belső-Igényelt* nevű része. Vö. Igényelt, Felső-Igényelt.

Alsó-kút 2015: *Alsóu-kút ~ Alsóu-kut*. | *A nyóucvanhektáros Nagy-legelőibe vóut az Alsóu-kút. Vóut ott három kút. Arra vóut a legalsóu kút, arra vóut az ökörguja, az ökörlegelőün. Közepen vóut egy betonos kút, ott ivott a nevendékjóuszág [...] a Csere-kút meg a tehéneknek vóut a legelőjibe. Úgyhogy minden jóuszágnak külön vóut a kút.* – Kút a bábonyi határ keleti részén, a Nagy-legelőn, Turc község határához közel. Vö. Felső-kút, Középső-kút.

Általános Iskola lásd **Óvoda**

Andor-láz lásd **Cigány-láz**

Bábony lásd **Kisbábony**

Bábonyi forduló lásd **Forduló**

Bábonyi-major lásd **Major**

Bábonyi-rét 1941: *Bábonyi rét* (MKF.), 1931: *Bábonyi-rét*, 1909: *Bábonyi-rét*, 1894: *Bábonyi-rét* (SzMH. 1: 346), 1884: *Bábonyi rét* (HKFT.). – Földterület a bábonyi határ északkeleti részén. Ma már nem ismerik a nevet.

Bábonyi út lásd **Kisbábonyi út**

Bábonyi utca lásd **Falu**

Balasztier lásd **Kavicsos 1.**

Báró lásd **Báróház**

Báróház 2015: *Báróuház ~ Báróu*. | *Csúfságból monták, hogy báró, mer az illető úgy viselkedett, mint valami báró, az mindent kikövetelt magának [...] Jóumódú vóut, nem ojan nagygazda vóut, de, na, jóumódú vóut.* – Lakóház a Fő utca Óvoda felőli oldalán, a Tűlsóvégen. A *Báró* a ház egykori lakóinak ragadványneve volt.

Barta 2015: *Barta*. | *Asztat itt monták, ahogy kimegyünk a Faluvégen. Van a Kiráj út, és akkor ott van egy lapos, asztat monták Bartának.* 2000: *Bàrta* (SzMH. 1: 346). – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Király út 2., a Mogyoró-szeg és a Deszkás-láz szomszédságában. Az 1865-ös kataszteri térképek tanúsága szerint az érintett terület Barta Andrásé volt (BL1). Bizonyosan egykori tulajdonosáról kapta a nevét.

Bartó 1865: *Bartó* (PESTY: 59). – Egykori dűlő a bábonyi határban. Nem lokalizálható. Ma már nem ismerik a nevet. Az sem kizárt, hogy valójában a Bartáról van szó.

Batarcs 1884: *Batarcs p.* [patak] (HKFT.), 1319: *Batharch*, fluvius (SZABÓ 1937: 283). – SZABÓ ISTVÁN adatai szerint a *Batár* nevű patak mellékfolyója. SZABÓ – KNEZSA ISTVÁNra hivatkozva – úgy véli, hogy a szó a *Batár* és a cs kicsinyítőképző összetételéből keletkezett. Az adatközlők nem ismerték a nevet. Vö. Székes-Batarcs, Székes-Batarcs-fő.

Batarcs-patak lásd **Batarcs**

Belső-Benés-láz 2015: *Belső-Benés-láz.* | *Először monták, hogy Benés-láz. S utánnalevőnek monták, hogy Külsőü, s akkor vóút utána megint árok, ami elválasztotta, annak monták, hogy Belsőü.* | *Két ojan kiszebb láb főüd. Belsőü is, külsőü is. Az úgy vóút régen is.* – Szántóföld a bábonyi határ északnyugati oldalán, a Méhes-láz és a Nádas szomszédságában. A Benés-láz egyik része. A *Belső* előtag arra utal, hogy a szántóföldnek ez a darabja messzebb van a Cselősz lejárattól, mint a másik, a *Külső-Benés-láz* nevű része. Vö. Benés-láz, Külső-Benés-láz.

Belső-Brime 2015: *Belső-Brime.* – Szántóföld a bábonyi határ keleti oldalán, a Nagy-legelőn. A Brime egyik része. A *Belső* előtag arra utal, hogy a szántóföldnek ez a része messzebb van a Turci úttól, mint a másik, a *Külső-Brime* nevű része. Vö. Brime, Külső-Brime.

Belső-Fogás 2015: *Belső-Fogás ~ Felsőü-Fogás.* – Szántóföld a bábonyi határ északi oldalán, a Csikászó szomszédságában. A Fogás 2. egyik része. A *Belső* és a *Felső* előtagok arra utalnak, hogy a szántóföldnek ez a darabja messzebb van a Turci úttól, mint a másik, a *Külső-* vagy *Alsó-Fogás* nevű része. Vö. Fogás 2., Külső-Fogás.

Belső-Igényelt lásd **Felső-Igényelt**

Belső-Varga-láz 2015: *Belsőü-Varga-láz.* | *A Külsőü-Varga-láz, az kaszállóu volt, a Belsőü-Varga-láz meg szántóu. De hát most mán a kettőü egybe van.* 1895: *Belső-Varga-láz* (SzMH. 1: 346). – Szántóföld a bábonyi határ déli oldalán. A Varga-láz egyik része volt. Ma már egy darabnak tekintik a területet, egykori felosztása csupán az idősebbek emlékezetében él. Vö. Varga-láz, Külső-Varga-láz.

Bencs-láz 1865: *Bencs láz* (PESTY: 59). – Egykori dűlő a bábonyi határban. Nem lokalizálható. Ma már nem ismerik a nevet. Az előtagra vonatkozóan nincsenek ismereteink, az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznévi (FKnT.). Az sem kizárt, hogy valójában a Benés-lázról van szó.

Benés-láz 2015: *Benés-láz.* | *Ahogy lemegyünk a Surányi uttyánál, jobbra térünk így Bábony fele, az az elsőü szántóuföld Benés-láz, akkor van egy árok, akkor van a második Benés-láz, és annak a végiben van a kaszállóu Benés-láz. Úgyhogy három van. [...]* *A Külsőü-Benés-láz az első sor.* 1935: *Benésláz* (SzamSz. 1.), 1865: *Benéz-láz.* | bizonyos Bene nevű erdő őre által – laktanyájából maradt elnevezése (PESTY: 20), *Benecz Láz* (BL1). – Szántóföld a bábonyi

határ nyugati részén, az Akasztottember és a Méhes-láz szomszédságában. Két részből áll: a *Külső-* és a *Belső-Benés-láz* nevű földekből. A falu idősebb lakosai szerint ehhez a területhez tartozott az egykori Bertiné-tagja is. A *Benés* előtag eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink. Az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.). Vö. *Belső-Benés-láz*, *Külső-Benés-láz*.

Bérc alja 1751: *Bercz allya*, 1479: *Bercz allya*, 1464: *Hozzw bercz*, terra (SZABÓ 1937: 284). – Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Berti Károly-tag lásd **Bertiné tagja**

Bertiné tagja 2015: *Bertiné tagja ~ Berti Károly-tag ~ Berti-tag ~ Berti tagja*. | *A Külső-Benés-láz a Bertiné tagja vóut. Az az egész föld, ami vóut, az mind az övék vóut [...]. Az Alsó-Benés-láz, az a népé vóut.* – Egykori tag a bábonyi határ északnyugati részén, a jelenlegi Benés-lázban. Nevét tulajdonosáról kapta.

Berti-tag lásd **Bertiné tagja**

Betonos-kút lásd **Középső-kút**

Bódé 1. 2015: *Bóudé ~ Bodega ~ Buszmegálló*. – Fából épített iskolai buszmegálló a Fő utca elején, a Vegyesbolttal szemben.

Bódé 2. 2015: *Bóudé ~ Pompierház ~ Puskaszen ~ Vizipuskaszen*. | *Ott van egy vízipuskaszen a falu közepin, abba van tán most is a régi vízipuska.* 2000: *Vizipuskaszer* (SzMH. 1: 345). – A régi tűzoltó-felszerelést tároló építmény a Fő utca közepén, a Temető lejárata 1. szomszédságában. A *Pompierház* név előtagja a román *pompier* 'tűzoltó' jelentésű szóból ered.

Bodega lásd **Bódé 1.**

Bolt lásd **Vegyesbolt**

Böbest lásd **Kisbáony**

Brime 2015: *Brime ~ Brimé*. | *Ez is itt a bábonyiaké vóut, s akkor végül eladogatták, mondom, nagyon fehér föld vóut ez, ez csak a zabot szereti meg a málét. Egyebet nem nagyon szeret. Mikor esik az eső, akkor locsog, mikor süt a nap, kopog. Ojan föld. Nem jó föld. | Avval mi határos vóutunk a turciakkal. Legvégen. A legelő ahogy vóut, akkor vóut a Brime, és akkor vóut a turciaknak vagy ötven méter szélesen. S akkor a bábonyiaknak vóut a Brimé három lábba. [...] Egy láb kaszálló. Utána vóut két láb szántó.* – Szántóföld a bábonyi határ keleti oldalán, a turci határhoz közel. Két részből áll: a *Belső-* és a *Külső-Brime* nevű területekből. Ma már kevés bábonyinak van ott földje. A név eredetére vonatkozóan nincsenek ismereteink. Vö. *Belső-Brime*, *Külső-Brime*.

Buszmegálló 1. lásd **Bódé 1.**

Buszmegálló 2. 2015: *Buszmegálló*. – A Turci út mellett, a Mikró elején található.

Buszmegálló 3. 2015: *Buszmegálló*. – Fából épített iskolai buszmegálló, a Turci út mellett, a Cigánysor közepén található.

Cigány-kert 2015: *Cigány-kert ~ Epres-kert*. | *Ott, ahun a cigányok most beépítették. Az az Epres-kert vóut. [...] Az a Cigány-kert. Megvóut az régen. Kis legelőü vóut.* 2000: *Cigánykért, Cigánkért, Cigánkért* (SzMH. 1: 346), 1935: *Cigánkért* (SzamSz. 1.). – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Cigánysorhoz közel. A Szuszánhoz tartozik. Az *Epres-kert* névvariáns kevésbé ismert. Ez utóbbi megnevezés bizonyára arra utal, hogy eperfákkal volt beültetve (vö. FKNT.).

Cigány-láz 2015: *Cigány-láz ~ Andor-láz*. | *Esztet a mérnök, teccik tudni, hogy írta rá a doszárra [dossziéra]? Andor-láz, most má úgy híjják, az ű nevit használja. Igen. Eszt tudom. [...] Majd, ha teccik látni a Primörián [Polgármesteri hivatalban], és a doszárokat [dossziékat] mind át teccik nézni, de abba nem ojan sok főüd van, úgy van ráírva, hogy Andor-láz. Az ű nevéről keresztelte el.* 2000: *Cigányláz* (SzMH. 1: 346), 1935: *Cigágláz* (SzamSz. 1.). – Szántóföld és legelő a bábonyi határ délkeleti részén, a Varga-láz és a Kis-Őz-hát szomszédságában, a Cigánysorhoz közel. Mindkét megnevezés utótagja a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKNT.). Az *Andor-láz* névváltozat a szóbeli használatban nem él, kizárólag hivatalos iratokban jelenik meg.

Cigánysor 2015: *Cigánysor ~ Sor*. | *Turci út, ott laknak a sok cigányok*. – Utcarész a falu belterületének északkeleti részén, a Mikró utolsó háza és a Pompaház 1. között. A Turci út halad rajta át. A bábonyiak többsége pejoratív értelmet tulajdonít a *cigány* szónak, s így sokan a *Cigánysor* helynevet is sértőnek találják. A beszédhelyzettől függően gyakran csak *Sor*-ként emlegetik az érintett utcarészt.

Cigánytemplom lásd **Katolikus imaház**

Comoga 2015: *Comoga, -ra*. | *A kert alatt van [...] régen ojan lapos terület volt, és felszántották a kollektív időbe, és most legelőü. [...] Oda mentünk mindig sikanyózni, mikor tél volt, ó, hát ojan sikanyók voltak, hogy kilométereket lehetett menni, most meg semmi sincs.* 2000: *Comoga* (SzMH. 1: 346), 1935: *Comoga* (SzamSz. 1.), 1895: *Czomoga* (SzMH. 1: 346), 1887: *Sumuga băniei, Sumuga mare*, 1865: *Nagy-, Kis-Szomoga, -Sumoga* (SZABÓ 1937: 284), *Nagy Szumuga, Szumuga bengö* (TuL), 1751: *Czomoga*, 1479: *Czomoga folyasa*, 1464: *Forw (?) Zomoga, terra* (SZABÓ 1937: 284). – A legelő része, a bábonyi határ keleti oldalán, a belterülethez közel. „A környékbeli lakosok szerint 1749-ben a régi Csomoga folyását Tatár Geczi Forásnak nevezik, mivel egy Gércen lakó oláh a tatárjáráskor (1717) itt húzódott meg. U. ez a szomszédos Nagygérce határában 1865-ben: Getzi forrás.” (PESTY idézi SZABÓ 1937:

284). A *Comoga* név a *szomoga* 1. 'patak, kisebb vízfolyás', 2. 'lápós terület' jelentésű földrajzi köznévre (FKnT.) vezethető vissza. Vö. *Comoga árka*.

Comoga árka 2015: *Comoga árka*. – Vízelvezető árok a falu külterületének keleti részén. Közvetlenül a Comogához tartozó földek mellett halad el. Vö. *Comoga*.

Cseke-rekettye 1319: *Chekereketiaia, Chekerekethyeye, Chekerekettye* (SZABÓ 1937: 283). – A *cseke* és *rekettye* földrajzi köznév összetétele. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Cselősz 2015: *Cselőüsz*. | *Ahogy lejárunk az utrul, attul két láb főüd. Az egészen eltart, a Halmi-mezőinek is mongyák, de az is mind-mind Cselőüsz. Gosztátéjnak mongyák ott, de az is Cselőüsz. Az mind-mind Cselőüsz vóut régen*. 2000: *Cselőüsz, Cselőüz* (SzMH. 1: 346), 1935: *Cselőüsz* (SzamSz. 1.), 1895: *Cselősz* nevű forduló (SzMH. 1: 346), 1865: *Cselősz*. | hajdanában mint nevezetes erdős helyiség – vadászatra alkalmas volt – és ősszel benne hajtó vadászatok tartattak – ezt tartják neve eredményének – (de nem bizonyos) (PESTY: 20), *Czelőcz* (BL1). – Szántóföld a bábonyi határ nyugati részén. Az adatközlők elmondása szerint régebben sokkal kisebb területet jelölhetett. Ma már az egykori Akasztottembert, a Körtefánált 1. és a Tebernát is a *Cselősz* részének tekintik. Ezzel párhuzamosan a felsorolt elnevezések többsége kezd kiveszni a szóhasználatból és a köztudatból. Már csupán az idősebb generáció ismeri és használja őket. A *Cselősz* név valószínűleg a szláv *Čelovъce* alakkal áll összefüggésben, ami a szintén szláv *Csel* helynévi származéka lehet (SZABÓ 1937: 369). KOCÁN BÉLA szerint a személyneves származtatás mellett, a szláv névforma kapcsolatba hozható még a szláv *čelo* 'homlok, csúcs, hegy' jelentésű könévvel is (2013: 51–52).

Cselősz-oldal lásd **Cselősz-oldal**

Cselősz utak lásd **Cselősz lejárók**

Cselősz lejáratok lásd **Cselősz lejárók**

Cselősz lejárók 2015: *Cselőüsz lejáróuk ~ Cselőüsz utak ~ Cselőüsz lejáratok*. – A *Cselősz*hez vezető földutak. Két ilyen út van: az egyik a Surányi dinnyéjének a nyugati, a másik a keleti oldala mellett vezet el.

Cselősz-oldal 2015: *Cselőüsz-óudal ~ Cselőüsz-óudal*, 1918: *Cselőcz oldal* (HL2), 1865: *Cselőcz oldal* (HL1). – A Kisbábonyi úttól északra található szántóföldek tartoznak ide. Ezek közül a *Cselősz* a legnagyobb.

Csemetés lásd **Horgas**

Csentru 1.²⁸ 2015: *Csentru ~ Csentru udvar. | Mondóka Jani bácsival szembe vóút ott egy nagy terület. [...] Régen ott vóút a felvásárlás. Oda hoszták be a gyümölcsöket, az ijesmiket, káposztát, minden, almát és ottan dóugoszták. [...] Elbontották, szétment, elnyomták, és az már sima terület, csak kaszállóu.* – Régi gyümölcsfeldolgozó központ a falu belterületének északkeleti részén, a Kollektív istálló közvetlen szomszédságában. A *csentru* lexéma a román *centru* 'központ' jelentésű szóból származik.

Csentru 2. lásd **Központ 2.**

Csentru udvar lásd **Csentru 1.**

Csere alja 2015: *Csere ajja. | A Varga-láz után van a Csere ajja. Úgy monták neki. A legelőnek az ajja. [...] Abba vóút a kút.* – A legelő délkeleti része. A *Csere* előtag arra utalhat, hogy a terület egykor bokros, cserjés vagy cserfás (FKnT.) lehetett. Kevésbé ismert és ritkán használt név.

Csere-kút lásd **Felső-kút**

Csertezán tanyája 2015: *Csertezán tanyája ~ Gosztát-tanya ~ Nagytanya ~ Ócskatanya ~ Régitanya. | Halmifele van, ahogy régen volt a Gosztát. Az nem itt van a bábonyi főüdekbe. | Az itt van, úgy monták, ahun van a Csertezáné, az vóút az Ócskatanya.* – Tanya a bábonyi határ északnyugati részén, Dabolc településhez közel. Korábban a román állami gazdaság, a Gospodăria Agricolă de Stat, azaz GOSTAT tulajdona volt. Certeza a jelenlegi tulajdonos. A *Nagytanya* névváltozat előtagja a tanya méretére utal. Az *Ócskatanya* és a *Régitanya* nevek előtagjai az *Újtanya* név előtagjával állnak összefüggésben. Vö. *Újtanya*.

Csető-szeg 2015: *Csetőü-szeg. | Mentünk végigfele a Fő úton, és akkor van befele egy út, a románoknak, és akkor oda mentünk, az vóút a Csetőü-szeg.* – Szántófield a bábonyi határ északkeleti részén, a Hodos szomszédságában, a Pelesóc lábánál. Az előtag eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink, az utótag a *szeg* 'nem központi fekvésű külterületi hely' földrajzi köznév (FKnT.).

Csikászó 2015: *Csikászóu ~ Csikászóul. | Valami csikóutanya, valami ijesmi lehetett régen a Csikászóu, és ezér nevezték régen Csikászóunak. | Az itt van a Hegyrefele. Itt, ahogy mejünk a Kiráj útba, eltérünk a Deszkás-lázhoz. Osztt mingyá ott.* 2000: *Csikászó, Csikászóu* (SzMH. 1: 346), 1935: *Csikászóu* (SzamSz. 1.), 1892: *Csikaszó* (BL2), 1865: *Csikászó* (BL1).

²⁸ Mivel a helynévgyűjtések magyar többségű települések magyar anyanyelvű adatközlőit célozták meg, az ilyen típusú neveket magyar, de román eredetű kifejezésként kezeltem. Ennek megfelelően e nevek standardizációjánál meghagytam a magyaros (magyar helyesírású, hanghelyettesítéses) formákat. Néhány esetben nem volt egyértelmű, hogy jövevényszóáról, idegen szóról, esetleg kódváltásról beszéljek-e, éppen ezért az általam választott eljárás mód bizonyos esetekben vitatható.

– Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Fogás 2., a Hosszú-láz és a Jákób tagja szomszédságában. Jelenleg két részből áll: az *Alsó*- és a *Felső-Csikászó* nevű területekből. Az adatközlők többsége szerint a néveredet a csikótartásra vezethető vissza: többen is egy *l* hanggal egészítik ki a szót, amit a *csikó* és az *ól* tagokból álló összetett kifejezésként értelmeznek. Ez azonban kevésbé valószínű. A név bizonyára a *csikászó* 'hely, ahol csikot lehet fogni' földrajzi köznévvvel (FKnT.) azonos.

Csikós házánál lásd **Csikós-tanya**

Csikósnál lásd **Csikós-tanya**

Csikós-tanya 2015: *Csikos-tanya ~ Csikos tanyája ~ Csikos házánál ~ Csikosnál ~ Csikos.* | *Csikosnak is itt vóút a tanyája a Görjösnek a végibe. [...] Itt ojan tanya vóút, hogy, jaj, ezer juhot is odahajtottak, egészen beljig vóút a ház nekijek. Két ódalt akácos vóút, oszt vóút egy út befele. Még a ház egészen úgy vóút építve, hogy az útra lehetett látni rulla.* 1941: *Csikós-ta. [tanya]* (MKF.). – Egykori tanya a bábonyi határ délnyugati részén, a Görjös mellett. Ma már nincs meg. Nevét tulajdonosáról kapta.

Csorda-kút lásd **Felső-kút**

Csordalegelő 2015: *Csordalegelő.* – A legelő része a belterülethez közel. A Csorda út (Dregán út) vezet rá.

Csorda lejárát lásd **Dregán út**

Csorda út lásd **Dregán út**

Csukapuszta 2015: *Csukapuszta.* | *Aszonták, hogy a templom azér lett arrunnen az ajtó, a bejárattya arunnen, mert Terebesről jöttek be a népek, nem volt itt Turci út. Így magyarázták a régi öregek, és akkor azér lett onnan, hogy onnan jönnek befele, és akkor itten, erre tiszta víz volt, Csukapusztának hívták, és akkor aszt betemették, és akkor, hogy bővült a falu, akkor kimérték ijen telkeknek, és akkor épült rá, egészen onnan, ahun a vén Menyus bácsi lakik, onnentül az mind Csukapuszta volt oda kifele.* 1865: *Csuka puszta* (PESTY: 59). – A falu belterületének északi–északkeleti része. A helybeliek szerint egykor lapályos, mocsaras terület lehetett. Kevésbé ismert név, ma már csak a falu idősebb generációja ismeri és használja.

Deszkás-láz 2015: *Deszkás-láz.* | *Vóút a Kiráj út, akkor, ahogy mentünk, vóút ott egy árok, azon túl monták, hogy Deszkás-láz. Úgy arra a Hosszú-láznak a végibe. Vóút ott egy ojan kis kockahej.* – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Király út 2., a Mogyoró-szeg és a Csikászó szomszédságában. Két részből áll: az *Alsó*- és a *Felső-Deszkás-láz* nevű földekből. A név előtagjának eredetére vonatkozóan nincsenek ismereteink, az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.). Vö. *Alsó-Deszkás-láz*, *Felső-Deszkás-láz*.

Dormán-láz 2015: *Dormán-láz.* | *Az régen ijen erdő volt. Csak kiirtották, na, a kollektív időbe építkeztek a Kollektív ólnál, és kihorták, elhorták a fákat, há, nekiünk is volt ott ötven ári.* 1892: *Dormán Láz* (BL2), 1865: *Dormán Láz* (PESTY: 59), *Dormán Láz* (BL1). – Szántóföld és kaszáló a bábonyi határ északi részén, a Fenék-láz és a Méhes-láz szomszédságában. A név előtagja személynév, feltehetőleg a tulajdonosra utal. Az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.). Vö. Kis-Dormán-láz, Nagy-Dormán-láz.

Dögtér lásd **Göb-hát**

Dregán-ház 2015: *Dregán-ház ~ Dregán háza.* | *A cigányokon túl. Ahun van a Csorda lejárát. Osztt ott vóút egy román család, Dregán Jánosnak hívták.* – Egykori épület, a Kis-Őz-háton állt. Már nincs meg. Nevét tulajdonosáról kapta. Vö. Dregánu földje, Dregán út.

Dregánu földje 2015: *Dregánu földje.* | *Kinevezték Dregánunak. Ott van is egy tanya már, a Tyutyoné.* | *Ott lakott régen a vén Dregán, igen, az ott lakott.* – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén. A Kis-Őz-hát része. Ezen a területen állt az egykori Dregán-ház. Vö. Dregán-ház, Dregán út.

Dregán út 2015: *Dregán út ~ Dregán ut ~ Csorda lejárát ~ Csorda út ~ Sikátor.* | *Ide kifele, a Turci út fele vóút a Major. A Sikátoron túl, mer úgy montuk régen, ott a jóuszág, ahogy lejárt a legelőüre, Sikátor.* – Út a bábonyi határ keleti részén, a Turci útról tér le, és a Kis-Őz-hátra vezet. Régebben itt járt le a csorda a legelőre. Nevét arról a családról kapta, amely néhány éve a területen élt. Vö. Dregán-ház, Dregánu földje.

Dröngu lásd **Kavicsos 2.**

Dröngu földje 1. lásd **Kavicsos 2.**

Dröngu földje 2. 2015: *Dröngu földje.* – Szántóföld a bábonyi határ délnyugati oldalán. Az Éger része. Nevét tulajdonosáról kapta.

Dröngunál lásd **Kavicsos 2.**

Dröngu tanyája lásd **Kavicsos 2.**

Éger 2015: *Éger ~ Hid-láz ~ Nem-láz ~ Tölgyfánál.* | *Innen megint az országúttól, ez vóút a Hid-láz. Itt, ahogy van a Nagy-tölgyfa. Ez a Hid-láz. S utána monták, egy darabig, úgy monták, Éger.* 1865: *Nagy éger, Nemláz* (PESTY: 59), *Nagy Éger köz* (BL1), *Eger, Nagy Eger* (TeL). – Szántóföld és kaszáló a bábonyi határ délnyugati részén, a Kertalja 1. és a Korom szomszédságában. A katonai térképek még erdővel fedett területként ábrázolják (EKFT., MKFT., HKFT.). Az *Éger* név bizonyára ezzel áll összefüggésben. A terület egy része jelenleg egy Dröngu nevű ember tulajdonát képezi. Ismertetőjegye az a nagy, magányos tölgyfa, amely a közepén áll. Ezért is gyakori, hogy egyszerűen a *Tölgyfánál* néven említik az ottani földeket. Kevésbé ismert a *Hid-láz* és a *Nem-láz* neve, amit ma már csak a falu idősebb generációja ismer

és használ. A *Híd* és *Nem* előtagok eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink, az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.).

Egyház földje lásd **Ötkoronás**

Első híd 2015: *Első híd*. | *Ha mejünk kifele Bábonyból, akkor mongyuk balódalinak, a legelső hídnak, hogy Elsőü híd. És, ha az utánalevőnek, Második híd*. – Híd a bábonyi határ nyugati részén. Az Égerhez vezet. Az *Első* előtag a *Második híd* név előtagjával áll összefüggésben. Vö. *Második híd*.

Epres-kert lásd **Cigány-kert**

Erdő-Hodos 1892: *Erdő Hodos* (BL2), 1865: *Erdő Hodos* (BL1). – Egykori szántóföld a bábonyi határ északi részén. Ma már nem ismerik a nevet.

Esenyősz 2015: *Esenyőüsz ~ Esenyőüic ~ Esenyőüis, -re*. – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Hosszú-láz és Cserteán tanyájának szomszédságában. A név eredetére vonatkozóan nincsenek ismereteink.

Falu 2015: *Falu ~ Bábonyi ucca ~ Fő ucca*. | *A Bóuttul arrafele, aszt mongyuk, hogy megyünk a Faluba*. 2000: *Kisbábonyi út* (SzMH. 1: 345). – A Vegyesbolttól a Tűlsóvégig tartó utcarész. Kisbábony legrégebben beépített területe. A magyar lakosság a belterület esetében négy nagyobb részt különböztet meg: a Mikrót, a Szuszánt, a Cigánysort és a Falut.

Falu kútja 2015: *Falu kúttya ~ Falu kúttya*. | *Itt vóut, ahogy van a Pompaház. Az a falu kúttya vóut. Ott vóut egy nagy kút, mer kijárt oda a liba, a disznó, akkor mentünk arra az ökörrel. Ott itattunk*. – Egykori kút a belterület északkeleti részén, a Cigánysor végén. Jelenleg a Pompaház 1. áll a területen.

Faluvég 1. 2015: *Faluvég*. | *Hát itt, itt a Faluvég, ez a fő. Arra is van Faluvég, de itt mongyák, hogy itt a főü Faluvég*. – A falu belterületének északi része. A Vegyesbolt, a Kultúrotthon és a Király út 2. által közrefogott utcarész.

Faluvég 2. lásd **Tűlsóvég**

Faluvégesi-föld lásd **Terebesi út 3.**

Farkas útja 1751: *Farkas uttya*, 1479: *Farkas utha*, via (SZABÓ 1937: 285). – SZABÓ ISTVÁN adattára szerint „a környékbeli lakosok szerint 1749-ben Olláok uttyának nevezik, minthogy az oláhság itt járt az úrdolgára” (UO.). Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Felső-Csikászó 2015: *Felsőü-Csikászó ~ Felsőü-Csikászóul ~ Kerek-Csikászóü*. | *A Kerek-Csikászóü az a fenti rész, [...] ott vóut egy kerek rész, az tiszta ákácossal volt körbevée*. – Szántóföld a bábonyi határ északi oldalán, a Hosszú-láz szomszédságában. A Csikászó egyik része. A *Felső* előtag arra utal, hogy a szántóföldnek ez a darabja messzebb van a Turci úttól, mint a másik, az *Alsó-Csikászó* nevű része. Az alakja miatt *Kerek-Csikászó*-nak is mondják, a

területen a 19. századi kataszteri térképeken is egy kerek formájú földdarab körvonalazódik. Vö. Csikászó, Alsó-Csikászó.

Felső-Deszkás-láz 2015: *Felsőü-Deszkás-láz*. – Szántóföld, a település külterületének északi oldalán található. A Deszkás-láz része. Vö. Deszkás-láz, Alsó-Deszkás-láz.

Felső-Fogás lásd **Belső-Fogás**

Felső-Görjös 2015: *Felsőü-Görjös*. – Szántóföld a bábonyi határ délnyugati oldalán, az Akácos és a Terebesi-határ szomszédságában. A Görjös egyik része. A *Felső* előtag arra utal, hogy a szántóföldnek ez a darabja messzebb van a Kisbábonyi úttól, mint a másik, az *Alsó-Görjös* nevű része. Vö. Görjös, Alsó-Görjös.

Felső-Hosszú-láz 2015: *Felsőü-Hosszú-láz*. – Szántóföld a bábonyi határ északi oldalán, a Gánnás szomszédságában. A Hosszú-láz egyik része. A *Felső* előtag arra utal, hogy a szántóföldnek ez a darabja messzebb van a Turci úttól, mint a másik, az *Alsó-Hosszú-láz* nevű része. Vö. Hosszú-láz, Alsó-Hosszú-láz.

Felső-Igényelt 2015: *Felsőü-Igényelt ~ Belsőü-Igényelt*. | *Ott is van egy kanális, elválasztotta*. | *Közepen van egy szekert, és azon van a felsőü*. – Szántóföld a bábonyi határ keleti oldalán, a Fogás 2. és a Göb-hát szomszédságában. Az Igényelt egyik része. A *Felső-* és a *Belső-Igényelt* névváltozatok arra utalnak, hogy a szántóföldnek ez a darabja messzebb van a Turci úttól, mint a másik, az *Alsó-* vagy *Külső-Igényelt* nevű része. Vö. Igényelt, Alsó-Igényelt.

Felső-kút 2015: *Felsőü-kut ~ Csere-kút ~ Csere-kut ~ Csorda-kut ~ Csorda kúttya*. – Kút a bábonyi határ keleti részén, a Nagy-legelőn, a belterülethez közel. A tehenek itatására használták, erre utal a *Csorda-kút* névváltozata. Ma már nincs meg, csupán a helye látszik. A *Csere-kút* elnevezés előtagjára vonatkozóan nincsenek információink. Feltehetően a *Csere alja* névvel áll összefüggésben. Vö. Alsó-kút, Középső-kút, Csere alja.

Fenek-láz 2015: *Fenek-láz ~ Fenék-láz*. – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Dormán-láz szomszédságában. A név a *fenék ~ fenek* 'mélyebben fekvő, vízállásos terület' és a *láz* 'irtás' földrajzi köznevek (FKnT.) összetételéből keletkezett.

Fogás 1. 2015: *Fogás ~ Fogási-főüd*. | *Van a cigányok előtt, balódon, ha mejünk, meg innen Márton bácsi felől az elsőü láb, az is Fogás*. 2000: *Fogás* (SzMH. 1: 346), 1936: *Régifogás* (SzamSz. 2.), 1895: *fogási földek* (SzMH. 1: 346), 1865: *Fogás, O fogás* (BL1). – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Comoga és a Kis-Őz-hát között. Két részből áll: a *Hosszú-* és a *Hegyes-Fogás* nevű földekből. A név 1. 'az egyszeri nekifogással megművelhető földdarab', 2. 'a falu közelében kimért föld' vagy 3. 'az olyan földrész, amihez erdőirtással jutottak hozzá' jelentésű *fogás* földrajzi köznévből (FKnT.) ered. A *Fogás 1.* és a *Fogás 2.* nevű helyet az első katonai felmérés szelvényei még erdővel borított területetként ábrázolják

(EKFT.). A Régi- és az Ó-Fogás névváltozatok előtagjai az Új-Fogás név előtagjával állnak összefüggésben. Vö. Hosszú-Fogás, Hegyes-Fogás, Fogás 2.

Fogás 2. 2015: *Fogás ~ Fogási-főüd*, 2000: *Újfogás* (SzMH. 1: 349), 1892: *Új fogás* (BL2), 1865: *Uj fogás, Új fogás* (BL1). – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Peti sorja és az Igényelt között, a Cigánysor házaival szemben. Két részből áll: a Külső- és a Belső-Fogás nevű földekből. Az Új-Fogás névváltozat előtagja a Régi- vagy az Ó-Fogás névváltozatok előtagjaival áll összefüggésben. Vö. Külső-Fogás, Belső-Fogás, Fogás 1.

Fogási-föld lásd **Fogás 1., 2.**

Forduló 2015: *Fordulou ~ Bábonyi forduló ~ Halmi fordulou ~ Kűhid ~ Kűhídnál ~ Terebesi fordulou ~ Turci fordulou*. | *Ott, ahogy betérünk a Halmi útról, az a Kűhid*. | *Erre a Fordulounál, ni, a nagy út, amejk mejen Halmi fele, eltér jobbra, balódalra meg Terebesre. Ott a főútvonalnál*. 1865: *Terebesi forduló* (PESTY: 59). – A főút elágazása. Az adott névváltozat kiválasztása attól függ, melyik irányból közelítjük meg az érintett útszakaszt. Túrterebes és Halmi községek irányából megközelítve Bábonyi és Turci forduló-ként, Kisbáony irányából pedig Terebesi vagy – ritkábban – Halmi forduló-ként emlegetik.

Fő út lásd **Turci út**

Fő utca lásd **Falu**

Futballpálya lásd **Futballtér**

Futballtér 2015: *Futbaltér ~ Fotbaltér ~ Fotbalpája ~ Futbalpája*. | *A legelőühöz tartozik a Fotbaltér*. – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Nagy-legelő és az Ötkoronás szomszédságában, a Turci út mellett. A név bizonyára arra utal, hogy a környékeliek egy időben ide járhattak ki futballozni.

Gánnás 2015: *Gánnás*. – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Hosszú-láz szomszédságában. A név a *gána* (más néven: *kányabangita*) növénynev -s melléknévképzős származékából ered. A növénynév az 1935-ös Szamosháti szótárban is megjelenik, ugyancsak az *n* mássalhangzó megkettőzésével, *gánna* formában (SzamSz. 1.).

Gosztát 2015: *Gosztát ~ Gosztáté ~ Gosztát-főüd ~ Gosztát fölgye ~ Halmi-mezőü ~ Ijásze*. | *Az egy vóut a Cselőüsszel. Cselőüssz vóut az, már csak most neveszték el, hogy elvette a Gosztát*. – Szántóföld a bábonyi határ északnyugati részén, az Akasztottember és a Cselősz szomszédságában, a halmi határhoz közel. A rendszerváltás előtt az állami gazdaság, a Gospodăria Agricolă de Stat, azaz GOSTAT tulajdonában állt a terület. A hivatalos iratokon még IAS (ejtsd: *ijásze*) formában szerepel, amely az *Întreprindere Agricolă de Stat* 'Állami Mezőgazdasági Vállalkozás' névből alakult betűszóra vezethető vissza. Ez utóbbit kevesen ismerik, élőbeszédben ritkán, szinte soha nem használják.

Gosztáté lásd **Gosztát**

Gosztát-föld lásd **Gosztát**

Gosztát-tanya lásd **Csertezán tanyája**

Göb-hát 2015: *Göb-hát ~ Döktér*, 2000: *Göphát* (SzMH. 1: 346), 1935: *Göphát* (SzamSz. 1.), 1892: *Göphát* (BL2). – Szántóföld a bábonyi határ északkeleti részén, az Igényelt, a Fogás 2., a Csikászó és a Jákób-tag szomszédságában. A helynév a *göb* 'bog, csomó' lexéma (SzamSz. 1.) és a *hát* 'kiemelkedés' földrajzi köznév (FKnT.) összetétele, a névadás motivációját azonban nem ismerjük.

Görjös 2015: *Görjös ~ Görjös-dűlő ~ Körtefánál*. | *A föld még most is ojan, abba a zóunába, tiszta ojan görös, és akárhog dőugozták meg, mindig görös vóut*. | *Vóut, de már nincs ott a körtefa. A Kűhídnál, ahogy betérünk jobbra, vóut két körtefa. Oda leesett 'negyvennégybe, mikor vóut a háború, két bomba. És a Paróukia ablaka kitört, ojan nyomása vóut. Két kilométerre*. 2000: *Görjös, Görjös-dűlő* (SzMH. 1: 346), 1935: *Görjös* (SzamSz. 1.), 1931: *Görjös* (SzMH. 1: 346), 1918: *Görjös* (HL2), 1884: *Görjös* (HKFT.), 1865: *görjös*. | ez előtt gidres gödrös honcsokos helység volt, s nevét attól nyerte. (PESTY: 20), 1865: *Görjös* (BL1), *Görjös* (HL1). – Szántóföld a bábonyi határ délnyugati részén, a Korom és a Terebesi-határ szomszédságában. Két részből áll: az *Alsó-* és a *Felső-Görjös* nevű földekből. A 19. századi kataszteri térképek és a harmadik katonai felmérés szerint jóval nagyobb területet foglalt magába, mint napjainkban. A hozzá tartozó földek egészen Halmi településig nyúltak. A név feltehetően a *göröngyös* 'rögös, egyenetlen felületű' melléknévvel áll kapcsolatban. A Szamosháti szótárban a *göröngy* főnév *gör* formában, a *göröngyös* melléknév pedig *görös* formában szerepel (SzamSz. 1.).

Görjös-dűlő lásd **Görjös**

Görjös lejáró lásd **Görjös lejáró**

Görjös lejáró 2015: *Görjös lejáróu ~ Görjös lejáró*. – A Görjöshöz vezető földút a falu külterületének délnyugati részén. A Második hídtól kezdődik.

Görjös-oldal 2015: *Görjös-óudal*. – A Kisbábonyi úttól délre található földek tartoznak ide. Ezek közül a Görjös a legnagyobb.

Halmi forduló lásd **Forduló**

Halmi-határ 2015: *Halmi-határ*. – A Bábonytól nyugatra és északnyugatra található Halmihoz tartozó földek, a Gosztát, az Akasztottember és a Benés-láz szomszédságában.

Halmi-mező lásd **Gosztát**

Halmi út 1. 2015: *Halmi ut*, 2000: *Hàlmi út* (SzMH. 1: 346). – A Halmiba vezető országút. A bábonyi határtól nyugatra–északnyugatra. Körülbelül négy kilométer hosszú.

Halmi út 2. 2015: *Halmi ut.* | *A Cselőüsz-óudalon, Halmi úton jártunk Halminak, de körbementünk az országúton, az is Halmi út vóut, de ha egyenesen mentünk, az is.* – A Halmiba vezető földút. A bábonyi határtól északnyugatra. A Cselősz szeli ketté.

Haraszié 1. 2015: *Haraszié.* | *Az megint arra vóut túl, ahogy megyünk a Hegyre fele, jobbódon vóut. Vóut a bábonyiaknak ott tíz hektár, ojasmi, az vóut a Haraszié. A halmi legelőüvel határos vóut a Haraszié. Ez a Göb-háton túl van, Jákóbnak a kertye végénél, egész arra vóut.* – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Csikászó és a Göb-hát szomszédságában. Az 1865-ös kataszteri térképek tanúsága szerint nevét tulajdonosáról kaphatta. Az érintett terület Haraszi Józsefé volt (BL1).

Haraszié 2. 2015: *Haraszié.* | *A Forduló, ahogy van. [...] A Tirsztoppal szembe, az a Haraszié.* – Szántóföld a bábonyi határ délnyugati részén, a Horgas és a Kósák tagja szomszédságában. Nevét tulajdonosáról kaphatta.

Hárd lásd **Hárd-tanya**

Hárd-tanya 2015: *Hárd-tanya ~ Hárd ~ Zöld-tanya.* | *Van ez a ferma [farm] csinálva. [...] Ahogy megyünk Váraljára fele vagy a Hegyre fele. Annak mongyák, hogy hárdos, Hárd. A Hosszú-lázon túl.* – Tanya a bábonyi határ északi részén, Dabolc település szomszédságában. Nevét tulajdonosáról kapta. Az épületek jellegzetes színe miatt *Zöld-tanya*-ként is szokták emlegetni.

Három-Rekettje lásd **Kerek-Rekettje**

Hegy lásd **Pelesőc**

Hegy alatt lásd **Hegyalja**

Hegyalja 2015: *Hegyajja ~ Hegy alatt ~ Hegyajja-erdő.* | *Ott, ahogy mennek az emberek fát fágni, ott, a domb alatt.* 1941: *Hegyalja* (MKF.), 1918: *Hegy alja, Hegyalja* (HL2), 1865: *Hegy allya, Hegyallya* (HL1). – Erdő a bábonyi határ északi részén, a Pelesőc, vagy más néven: a *Hegy*, valamint Halmihegy és Tamásváralja települések szomszédságában.

Hegyalja-erdő lásd **Hegyalja**

Hegyes-Fogás 2015: *Hegyes-Fogás ~ Kis-Fogás.* | *Ojan kis hegyes főüdek vóutak ott, de most már legelőü.* | *Az is arra van a legelőü mellett, a Nagy-Fogás mellett vóut az. Monták asztat Kis-Fogásnak, Hegyes-Fogásnak. Az egybe vóut. Két név. Egy tábla főüdeknek vóut a neve.* – Szántóföld a bábonyi határ keleti oldalán. A Fogás 1. kisebbik része. A *Hegyes* jelzőt feltehetően az alakja miatt kapta. A *Kis-Fogás* névváltozat előtagja a *Nagy-Fogás* előtagjával áll összefüggésben. Vö. Fogás 1., Hosszú-Fogás.

Hegyi út 2015: *Hegyi út ~ Hegy út.* | *Az itt van, ahogy megyünk a Hegyre fele. A szekerut, Hosszú-láz végénél.* – Földút, a falu belterületétől a Hegyig, vagyis a Pelesőcig tart. A Peti sorja, a Csikászó és a Hosszú-láz nevű földek mellett vezet el.

Hegyi út lásd **Hegyi út**

Helységnévtábla 2000: *Héjségnév-tábla* (SzMH. 1: 345). – Kétnyelvű helységnévtábla. A belterület nyugati bejáratánál áll. A 2015-ös gyűjtés adatközlői tulajdonnévként nem ismerték.

Híd-láz 1. 2015: *Híd-láz.* | *A Vájogos-gödörrel szembe, egy kis saroknak mongyák, hogy Híd-láz. [...] Vóút régen lehet valami fahíd. S azér monták, hogy Híd-láz.* – Szántóföld a bábonyi határ nyugati részén, a Palló és a Sovány-sor 1. szomszédságában. A Híd-láz 1. és a vele szomszédos Palló között egykor egy kis fahíd állt. A név előtagja erre utalhat. Az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.).

Híd-láz 2. lásd **Éger**

Híd-vég 2000: *Hídvég* (SzMH. 1: 346), 1941: *Hídvég* (MKF.), 1935: *Hidvĕg* (SzamSz. 1.), 1909: *Hídvég*, 1894: *Hídvég* (SzMH. 1: 346), 1884: *Hidvĕg* (HKFT.), 1865: *Híd-vége* (PESTY: 59). – Sík szántó a bábonyi határ nyugati részén. A 2015-ös gyűjtés adatközlői nem ismerték.

Hodos 2015: *Hodos.* | *Az a turci határba van egészen. Ahogy mejünk Turcra fele, balódalt. Vót nekiek a legelőü, mer az a Brimével átelenbe vóút, az a Hodos. Ott vóút a bábonyiaknak főggye, felnyúlt egészen az erdőig.* 1941: *Hódos* (MKF.). – Szántóföld a bábonyi határ északkeleti részén, a Csető-szeg szomszédságában, a Pelesőc lábánál. A név a *hód* állatnév -s melléknévképzős formája.

Hodos híd 2015: *Hodos híd.* – Egykori híd, mely a Hodos nevű szántóföldön állt.

Horgas 2015: *Hargas ~ Csemetés.* | *Az vóút, a Csemetés. Ahogy kimegyünk itt a Fordulóynál, túlódalt vóút a Csemetés. Az mind a bábonyiaké vóút. Aszt monták Hargasnak.* 1865: *Kis és nagy horgos* (TeL). – Szántóföld a bábonyi határ délnyugati részén, a Fordulóval szemben. A valamikori Kósák tagja tartozott hozzá. A föld ma már Túrterebes része. A *Horgas* név valószínűleg a *horgas* 'mélyedés' földrajzi köznévvel (FKnT.) áll kapcsolatban, de a *horgos* 1. 'horoggal ellátott', 2. 'horog alakú' szóval való összefüggés sem zárható ki (lásd SzamSz. 1., FKnT.). A terület néhány éve gyümölcsfákkal volt beültetve, a *Csemetés* névváltozat ennek az emlékét őrzi.

Horti-tag lásd **Jákób-tag**

Hosszú-bérc lásd **Bérc alja**

Hosszú-Estók-láz 1. 1865: *Hosszu Estók Láz I.* (PESTY: 59). – Egykori dűlő. Nem lokalizálható. Ma már nem ismerik a nevet. A név előtagjára vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink, az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.). Vö. Hosszú-Estók-láz 2.

Hosszú-Estók-láz 2. 1895: *hosszestókláz*, 1865: *Hosszú Estók láz II.* (PESTY: 59). – Egykori dűlő. Nem lokalizálható. Ma már nem ismerik a nevet. Vö. Hosszú-Estók-láz 1.

Hosszú-Fogás 2015: *Hosszú-Fogás ~ Nagy-Fogás. | A Nagy-Fogásnak montuk, hogy Hosszú-Fogás. Mi úgy szólítottuk. Itt, ahogy a legelőü van.* 1895: *nagy fogási föld* (SzMH. 1: 347). – Szántóföld a bábonyi határ keleti oldalán, a Comoga szomszédságában. A Fogás 1. nagyobbik része. A *Nagy-Fogás* névváltozat előtagja a *Kis-Fogás* előtagjával áll összefüggésben. Vö. Fogás 1., Hegyes-Fogás.

Hosszú-láz 2015: *Hosszú-láz. | Régen erdő volt, de most szántóföld.* 2000: *Hosszu-láz* (SzMH. 1: 347), 1935: *Hosszuláz* (SzamSz. 1.), 1892: *Hosszú Láz* (BL2), 1865: *Hosszu Láz* (BL1). – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Csikászó, a Gánnás és a Jákób-tag szomszédságában. Nagy kiterjedésű föld, amely két részből áll: az *Alsó-* és a *Felső-Hosszú-láz* nevű területekből. A név előtagja a szántóföld méretére utal, a *Kis-láz* előtagjával áll összefüggésben. Az utótagja a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.). Vö. Alsó-Hosszú-láz, Felső-Hosszú-láz, Kis-láz.

Hosszú-ősz lásd **Liget**

Hosszú-vész lásd **Liget**

IAS lásd **Gosztát**

Igényelt 2015: *Igényelt ~ Igényel*, 2000: *Igényelt* (SzMH. 1: 347). – Szántóföld a bábonyi határ északkeleti részén, a Fogás 2. és a Göb-hát szomszédságában, a Turci út mellett. Két részből áll: az *Alsó-* és a *Felső-Igényelt* nevű földekből. A név eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink. Vö. Alsó-Igényelt, Felső-Igényelt.

Imaház lásd **Katolikus imaház**

Imaterem 2015: *Imaterem.* – A református egyháznak az óvoda épületében lévő terme. Az óvoda épülete egykor a református egyház tulajdona volt. Az épületet az államosítás során vették el az egyháztól. A rendszerváltás és a visszaigénylések után az állam az épületből végül csupán ezt az egy termet szolgáltatva vissza az egyháznak.

Irinka-tag lásd **Jákób-tag**

Irotvány 2015: *Irotvány ~ Irtovány*, 1865: *irotvány.* | erdős helység volt – de ki irtatván – az irtásról kapta elnevezését (PESTY: 20). – Szántóföld a bábonyi határ déli részén. A lokalizálása bizonytalan. A név az *irtvány* földrajzi köznév (FKnT.) helybeli használatú formáját mutatja. A Szamosháti szótár szerint ez a szóalak helynévként a környéken máshol is

megjelenik, például a magyarországi Kisnamény határában (SzamSz. 1.). A bábonyiak többsége ma már nem ismeri a nevet, csak az idősebbek emlékezetében él.

Iskola lásd **Óvoda**

Iskolaudvar lásd **Óvodaudvar**

Italozó 1. 2015: *Italozóú.* | *Vóut régen egy korcsma, egy zsidó használta [...] Ábrahám bácsinak hívták. Az mérte a pálinkát.* – Egykori kocsmá a Zsidóház 1.-ban. A Joó család tulajdona volt.

Italozó 2. lásd **Tripon**

Jábori-tag 2015: *Jábori-tag ~ Jábori-tag.* – Egykori tag a bábonyi határ északkeleti részén, a jelenlegi Jákó-tag szomszédságában. Nevét tulajdonosáról kapta.

Jákó lásd **Jákó-tag**

Jákó háza lásd **Jákó-tag**

Jákó-tag 2015: *Jákó-tag ~ Jákó tagja ~ Jákó háza ~ Jákó-tanya ~ Jákó ~ Horti-tag ~ Irinka-tag.* | *Az Irinka tagjának monták azt, mer lakott ott egy román asszony. És inkább úgy monták neki, hogy tag, Irinka-tag. Ott még mindig megvan Jákóknak a ház. Úgyhogy az egy tag, de laktak több román család.* | *Jákóknak vóut két kis darab főggye, meg háza rajta. Megvan az most is [...]. Az is ott van a Csikászó mellett.* – Tag a bábonyi határ északkeleti részén, a Göb-hát, a Csikászó és a Haraszié 1. szomszédságában. Nevét tulajdonosáról kapta. Régebben Horti- és Irinka-tag-ként is emlegették. Ez utóbbi neveket ma már kevesen ismerik és használják. A Horti-tag névváltozat eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink.

Jákó-tanya lásd **Jákó-tag**

Kántonház lásd **Pompaház 1.**

Kápolna lásd **Ravatalozó**

Karos híd 2015: *Karos híd.* | *Azér monták, hogy Karos híd, mer vóut egy híd és vóut karja. [...] Az a híd még megvan, már karja nincs, ellopták [...]. Azér monták, Karos híd, mer azon át kellett a jóuszágot, a falubul itt járt ki, ezen az úton, Laci bácsi mellett, itt, ezen az úton járt ki, és mivel egy nagy árok [...], csináltak egy karját, mivelhogy, mer a jóuszág ne essen bele a vízbe.* – Híd a bábonyi határ délkeleti részén, a Varga-láz, Cigány-láz és a Kis-Őz-hát között.

Katolikus imaház 2015: *Katolikus imaház ~ Cigánytemplom ~ Imaház ~ Templom.* | *Űk csak aszongyák, hogy Templom, a cigányok.* | *Mi nem mongyuk, mer hogy, na, szégyelljük, de van, aki mongya, hogy ott a Cigánytemplom.* 2000: *Katolikus-imaház* (SzMH. 1: 345). – Épület a Cigánysor közepén. Eredetileg lakóház volt, jelenleg a katolikus egyház birtokában van. Itt tartják a szentmiséket.

Kavicsos 1. 2015: *Kavicsos ~ Kövices ~ Kavicsos-tó ~ Balasztier ~ Balasziéra ~ Kenderásztatóu.* | *Onnét hordták a kövicset, akkor még lehetett. Mindenki annyit vájt, amennyit akart.* | *Erre van egy nagy tóu, onnen horták régen a kavicsot, meg most is horgyák onnen, ide az utakra, vagy ahova megrendelik.* – Mesterséges tó, a bábonyi határ déli részén. A *Balasztier ~ Balasziéra* neve a román *balastier* 'kavicsbánya' köznévből való. Egykor kender is áztattak benne.

Kavicsos 2. 2015: *Kavicsos ~ Kövices ~ Dröngu ~ Dröngu fölgye ~ Dröngunál ~ Dröngu tanyája ~ Pájinkafőző.* | *Mi Kövicesnek mongyuk, de van, aki úgy mongya, Kavicsos.* – A Kavicsos-tó mellett lévő kaszálók a bábonyi határ déli részén. A terület egy része egy Dröngu nevű személy tulajdonát képezi. Egykor pálinkafőzőt üzemeltettek rajta.

Kavicsos-tó lásd **Kavicsos 1.**

Kék-bokor 1751: *Kek Bokor*, locus, 1479: *Kek Bokor*, locus (SZABÓ 1937: 285). – SZABÓ ISTVÁN adattára szerint a környékbeli lakosok 1749-ben az „Üsz-fő”-vel azonosították (Uo.). Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Kenderásztató lásd **Kavicsos 1., Vályogos-gödör**

Kendereskert lásd **Kertalja 1.**

Kenderföld lásd **Kertalja 1.**

Kendersor lásd **Kertalja 1.**

Kerek-Csikászó lásd **Felső-Csikászó**

Kerek-lapos 2015: *Kerek-lapos.* – Kisebb, kör alakú szántóföld a bábonyi határ északi részén. Kevesek által ismert és ritkán használt név.

Kerek-Rekettye 2015: *Kerek-Rekettye ~ Kerek-Rekettyés ~ Három-Rekettye ~ Rekettye ~ Rekettyés.* – Szántóföld a bábonyi határ északnyugati részén, a Bertiné tagja és Halmi szomszédságában. A Cselősz része. Egykor bokros terület lehetett.

Kerek-Rekettyés lásd **Kerek-Rekettye**

Kert alatt lásd **Kertalja 1.**

Kertalja 1. 2015: *Kertajja ~ Kertajjasi-főüd ~ Kert alatt ~ Kendereskert ~ Kenderfőüd ~ Kendersor ~ Temető alatt ~ Temető ajja.* | *Régen itt ez a Kertajja, már itt kívül a főüdek, mind tiszta kenderrel vóút bevetve. Kendereskertnek neveszték.* 2000: *Kèrtàjja* (SzMH. 1: 347), 1865: *Temető ally* (BL1). – Szántóföld a bábonyi határ nyugati részén, a Temetőhöz és a belterülethez közel.

Kertalja 2. 2015: *Kertajja.* – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a belterület és a Comoga között.

Kertajjasi-föld lásd **Kertalja 1.**

Kertek 2000: *Kèrtek* (SzMH. 1: 345). – A belterület része. A 2015-ös gyűjtés adatközlői tulajdonnévként nem ismerték.

Király út 1. 2015: *Kiráj út ~ Kiráj út lejárát ~ Kiráj út lejáró.* | *Aszongyák, hogy valami kiráj ment le ott régen.* 2000: *Kiráj út, Kiráj ut* (SzMH. 1: 345, 347). – A *Király út* nevű szántóföldekhez vezető földút a bábonyi határ északi részén. A Kultúrotthon és a Kovácsműhely mellett halad el. A névadás motivációja ismeretlen.

Király út 2. 2015: *Kiráj ut.* | *Régen nem vóút ház, csak a Kiráj ut, oszt, akkor fogták telekeknék.* 1935: *Kirájut* (SzamSz. 1.), 1892: *Király út* (BL2), 1865: *Király út* (BL1), *Király ut.* | a' rajta át folyó szekér utról vette nevét (PESTY: 20, 59). – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a belterület, a Mogyoró-szeg, a Barta és a Deszkás-láz szomszédságában. A *Király út* nevű földút vezet rá. Az idősebb adatközlők elmodása szerint egykor jóval nagyobb területet ölelt fel. Az 1960-as és az 1970-es évek építkezései során, a Mikró kiépülésével veszített a méretéből.

Király út lejárát lásd **Király út 1.**

Király út lejáró lásd **Király út 1.**

Király út vége 2000: *Kirájut vége* (SzMH. 1: 347), 1865: *Királyutvége* (PESTY: 59). – A 2015-ös gyűjtés adatközlői tulajdonnévként nem ismerték.

Kisbábonyi út 1. 2015: *Kisbábonyi út ~ Bábonyi út.* | *Amíg be nem jövünk a faluba az Bábonyi út. Utána Turci út.* 2000: *Szatmári út* (SzMH. 1: 345). – A Fordulótól Kisbábonyig tartó 2 kilométeres aszfaltozott útszakasz.

Kisbábonyi út 2. lásd **Falu**

Kis-beton 2015: *Kis-beton.* | *Egy vízszintmérőü. Mivel tiszta vóút a víz, ki vóút betonozva. A gyerekek ott fürödtek. Vóút mittomén vagy harminc-negyven centiméter víz, mindig.* – A Nagy-kanális kisebb, elkerített és kibetonozott része a bábonyi határ déli oldalán. Néhány éve a bábonyi fiatalok ide jártak fürödni nyaranta. Ma már nem használják fürdőzésre, a hely elgazosodott.

Kis-Dormán-láz 2015: *Kis-Dormán-láz.* – A Dormán-láz egykori része. Kevesek által ismert és ritkán használt név. Vö. Dormán-láz, Nagy-Dormán-láz.

Kis-Horgas lásd **Horgas**

Kis-Fogás lásd **Hegyes-Fogás**

Kis-láz 2015: *Kis-láz.* – Kisebb szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Hosszú-láz szomszédságában. A *Kis* előtag a *Hosszú-láz* név előtagjával áll összefüggésben, a szántóföld méretére utal. Az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.). Vö. Hosszú-láz.

Kis-legelő 2015: *Kis-legelőü ~ Legelőü*, 2000: *Legelőü* (SzMH. 1: 347). – Legelő a bábonyi határ keleti részén, a belterülethez közel. A *Kis-legelő* névváltozat előtagja a *Nagy-legelő* név előtagjával áll összefüggésben. Vö. Nagy-legelő.

Kis-mező 2015: *Kis-mezőü*. | *Egy lábba vóut egy Nagy-Fogás és utána vóut a Kis-mezőü*. 1865: *Kis mező* (BL1). – Kisebb szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Fogás 1. és a Comoga szomszédságában.

Kis-Mogyoró-szeg 2015: *Kis-Mogyoróu-szeg*. | *Mogyoróu-szegnek mongyuk eszt az elsőü láb földet, s akkor itt van egy kanális, és akkor ott lefele van, aszt mán mongyák Kis-Mogyoróu-szegnek*. – Szántóföld a bábonyi határ északi részén. A Mogyoró-szeg kisebbik darabja. Vö. Mogyoró-szeg.

Kis-nyíres 2015: *Kis-nyíres*. | *Itt vóut a Kert alatt. Itt, ahogy van a Temetőüül odafele a főüd. Kétfele vágta aszt is, régen úgy vóut, fele vóut a kertbe, fele meg a Kis-nyíres. Mer most egész a kanálisig mérték, amióta a kollektív elmúlt. Úgyhogy a fele, nem vóut épp a fele, valamennyi*. 1865: *Kis nyíres* (PESTY: 59). – Szántóföld a bábonyi határ nyugati részén, a Kertalja 1. és az Éger szomszédságában. Kevésbé ismert és ritkán használt név.

Kis-Őz-hát 2015: *Kis-őüz-hát*, 1935: *Kisőüszhát* (SzamSz. 1.), 1900 k.: *Kis Őzhát* (SZABÓ 1937: 284), 1892: *Kis Őzhát* (BL2), 1865: *Kis Őzhát* (BL1). – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Varga-láz és a Hegyes-Fogás szomszédságában. A név eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink.

Kis-Szomoga lásd **Comoga**

Kollektív istálló lásd **Kollektív ól**

Kollektív ól 2015: *Kollektív óul ~ Kollektív istállóü ~ Kollektív udvar*. – Az állami gazdaság ólai és istállóí voltak. A falu belterületének északkeleti részén, a Mikró és a Cigánysor között, a Csentru udvar közvetlen szomszédságában.

Kollektív udvar lásd **Kollektív ól**

Komjáti 2015: *Komjáti ~ Komjátié*. – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Major szomszédságában. Kevésbé ismert és ritkán használt név, a tulajdonosáról kaphatta.

Komjátié lásd **Komjáti**

Korom 2015: *Korom ~ Koromnál*. | *Mer fekete főggye van*. – Szántóföld a falu külterületének délnyugati részén. A Görjös és az Éger szomszédságában. Fekete földje van, innen eredhet az elnevezése.

Koromnál lásd **Korom**

Kósák tagja 2015: *Kósák tagja ~ Kósa-tag ~ Kósa tagja.* – Egykori tag a bábonyi határ délnyugati részén, a Fordulóval szemben. A Horgas része volt. Ma már a terebesi határhoz tartozik. Nevét tulajdonosáról kapta.

Kovácsház 2015: *Kovácsház.* – A falu néhai kovácsának a háza a Kultúrotthon és a Király út 1. szomszédságában. A Mikró első háza.

Kovácsműhely 2015: *Kovácsműhej. | A Kovácsműhej itt vóut régen. A Kiráj út. A legelsőü ház, a Kovácsműhej ottan vóut. Mig Károj bácsi bírta magát. | Az ott van a Faluvégen.* – A Kovácsházhoz tartozó műhely, a Király út 1. szomszédságában található.

Kőhíd lásd **Forduló**

Kömin lásd **Kultúrotthon**

Körtefánál 1. 2015: *Körtefánál. | A Cselőüsz úgy volt a papírunkra téve, hogy Körtefánál, nem Cselőüsznek, mer' ott a kanyarba volt, ahogy volt a mienk, volt ott egy körtefa, és akkor mi úgy irattuk, hogy ide kifele körtefa volt. | Ott vóut egy nagy vadmörtefa, de ojan vastag... És akkor elébb úgy monták, hogy Cselőüsz, akkor, amikor a nagy körtefa ott vóut, akkor úgy monták, a Körtefánál meg Teberna. [...] Háromféle nevet adtak.* – Szántó föld a bábonyi határ nyugati részén. Régebben egy körtefa állt rajta. Jelenleg a Cselősz részének tekintik.

Körtefánál 2. lásd **Görjös**

Körtélyes 2015: *Körtéjes. | Nagy körtéjes vóut. A jóuszágot délbe oda hajtották a pásztorok délelni, az árnyékra.* – Szántó föld a bábonyi határ keleti részén, a Brime, a Nákoly és a turci határ szomszédságában. Egykor körtefák álltak rajta. Ma már kevés bábonyinak van ott földje.

Köves-mál 1319: *Kuesmal, Kewesmal, mons* (SZABÓ 1937: 282). – A köves melléknév és a mál 'hegyoldal, domboldal' (FKnT.) földrajzi köznévi összetétele. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Kövicses lásd **Kavicsos 1.,2.**

Középső-kút 2015: *Középső-kút ~ Betonos-kút. | Közepen vóut egy betonos kút, ott ivott a nevendékjóuszág.* – A nevendékjóuszág itatására szolgáló kút, a bábonyi határ keleti részén, a Nagy-legelő közepén. Vö. Alsó-kút, Felső-kút.

Központ 1. 2015: *Központ. | Ki hogy veszi, van, aki aszongya, a Templom a Központ, van, aki aszongya a Boltnál. | Itt zajlik le minden, a Bóut meg az Iskola meg a Templom. Ez a Központ. Két Központ van.* – A Református templom és az Általános iskola környéke. A Fő utca közepe. Megoszlik a vélemény arra vonatkozóan, hogy mit neveznek Központnak. Van, aki az előbbire, van, aki a Boltra, a Kultúrotthonra és környékére vonatkozóan használja az

elnevezést. A falu életéhez szorosabban kapcsolódó társadalmi események lényegében ezen a két helyen zajlottak és zajlanak a mai napig. Vö. Központ 2.

Központ 2. 2015: *Köszpont ~ Csentru*. – A Bolt, a Kultúrotthon és környéke. A *Csentru* névváltozat a román *centru* 'központ' jelentésű szóból ered. Vö. Központ 1.

Kultúr lásd **Kultúrotthon**

Kultúrház lásd **Kultúrotthon**

Kultúrotthon 2015: *Kultúrotthon ~ Kultúr ~ Kultúrház ~ Kömin*. – A Turci út és a Király út 1. találkozási pontjánál álló jellegzetes, zöld színű épület. Lakodalmaknak, eljegyzéseknek, születésnap és farsangi ünnepségeknek ad helyet. A *Kömin* névváltozat a román *cămin* 'otthon' jelentésű szóból ered.

Kútnál lásd **Surányi dinnyéje**

Kutyaszorító lásd **Túlsóvég**

Kutyaszorítóvég lásd **Túlsóvég**

Külső-Benés-láz 2015: *Külső-Benés-láz*. – Szántóföld a bábonyi határ északnyugati oldalán, az Akasztottember és a Cselősz szomszédságában. A Benés-láz egyik része. A *Külső* előtag arra utal, hogy a szántóföldnek ez a darabja közelebb van a Cselősz lejáratokhoz, mint a másik, a *Belső-Benés-láz* nevű része. Vö. Benés-láz, Belső-Benés-láz.

Külső-Brime 2015: *Külső-Brime*. – Szántóföld a bábonyi határ keleti oldalán, a Turci út mellett. A Brime egyik része. A *Külső* előtag arra utal, hogy a szántóföldnek ez a darabja közelebb van a Turci úthoz, mint a másik, a *Belső-Brime* nevű része. Vö. Brime, Belső-Brime.

Külső-Fogás 2015: *Külső-Fogás ~ Alsó-Fogás*. – Szántóföld a bábonyi határ keleti oldalán, az Alsó-Igényelt szomszédságában, a Turci út mellett. A Fogás 2. egyik része. A *Külső* és az *Alsó* előtagok arra utalnak, hogy a szántóföldnek ez a darabja közelebb van a Turci úthoz, mint a másik, a *Belső-* vagy *Alsó-Fogás* nevű része. Vö. Fogás 2., Belső-Fogás.

Külső-Igényelt lásd **Alsó-Igényelt**

Külső-Varga-láz 2015: *Külső-Varga-láz*, 1895: *külső varga láz* (SzMH. 1: 347). – Szántóföld a bábonyi határ déli oldalán. A Varga-láz egyik része volt. Ma már egyetlen darabnak tekintik az egész földet. Vö. Varga-láz, Belső-Varga-láz.

Lapicka háza 2015: *Lapicka háza*. – Épület volt a Nagy-legelőn, a Körtélyesen túl, a terebesi határban. Nevét tulajdonosáról kapta.

Láz 2000: *Láz* (SzMH. 1: 347). – Egykori dűlő a bábonyi határban. Nem lokalizálható. A 2015-ös gyűjtés adatközlői tulajdonnévként nem ismerték.

Legelő lásd **Kis-legelő**

Lekence-fő 1319: *Lekenchefeu, Lekenczeffew* (SZABÓ 1937: 283). – A *lekence* és a *fő* 'valaminek pl. vízfolyásnak a kezdete' földrajzi köznév (FKnT.) összetétele. SZABÓ ISTVÁN úgy véli, hogy a *lekence* a szláv *leknica* < *ľкѣно* (vö. lengyel *lekno*, cseh *lekno* 'vízi lilium') szóból ered. Az adatözlők nem ismerték a nevet.

Lelkészi hivatal 2015: *Lelkészi hivatal ~ Pap ~ Papnál ~ Parókia ~ Párókia*. | *Még, ha nem is volt lelkész ott, akkor is monták, hogy a Papnál*. 2000: *Lelkészi-hivatál* (SZMH. 1: 345). – A református egyház irodája. A Fő utca közepén, a Református templom szomszédságában található.

Liget 1941: *Liget* (MKF.), 1884: *Liget* (HKFT.), 1865: *Liget* (SZABÓ 1937: 284), *Liget* (TeL), 1751: *Hosszu Ősz*, 1749: *Terebesi liget*, *Hosszsz vesz*, 1479: *Hozzyveoz*, *Hosszsz vis*, 1464: *Hozzeus*, terra (SZABÓ 1937: 283–284). – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén. Ma már nem ismerik a nevet.

Lingurás-tanya 2015: *Lingurás-tanya*. – Egykori tanya a bábonyi határ északi részén, a Gánnáson. Az épületek ma már nincsenek meg, ennek ellenére a valamikori objektumok és a hozzá tartozó név a mai napig viszonyítási pontként szerepelnek a szóbeli eligazításokban. Nevét tulajdonosáról kapta.

Lukács-láz 2015: *Lukács-láz*, 1865: *Lukács láz* (PESTY: 59). – Szántóföld a bábonyi határ déli részén, a Cigány-láz és a Varga-láz szomszédságában. Lokalizálása bizonytalan. Az előtag a tulajdonosra utalhat, az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.).

Major 2015: *Major*, 1892: *Major* (BL2), 1884: *Bábonyi mjr. [major]* (HKFT.), 1865: *Major* (BL1). – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Kis-Őz-hát és az Egyház földje, az Ötkoronás szomszédságában. A területen a második és a harmadik katonai felmérések térképei épületet jelölnek (MKFT., HKFT.), valószínűleg egy kisebb mezőgazdasági telep működhetett rajta.

Mari háza 1. 2015: *Mari háza ~ Mari-ház*. | *Mari házánál lefele vannak ezek a főüdek*. – A Tűlsóvégen álló lakóház. A belterület délnyugati részének szélső épülete. Nevét tulajdonosáról kapta. Gyakran említik mint viszonyítási pontot.

Mari háza 2. 2015: *Mari háza*. | *Ez csak így most lett kinevezve, mióta Mari ott lakik*. – Szántóföld a bábonyi határ déli részén, a belterület közvetlen szomszédságában. Nevét a Tűlsóvég nyugati felének szélső épületéről kapta.

Márton háza 1. 2015: *Márton háza ~ Márton-ház*. – A Tűlsóvégen álló lakóház. A belterület délkeleti részének szélső épülete. Nevét tulajdonosáról kapta.

Márton háza 2. lásd **Terebesi út 3.**

Második híd 2015: *Második híd*. – Híd a bábonyi határ nyugati részén. A Koromhoz és a Görjőshöz vezet. Az előtagja az *Első híd* név előtagjával áll összefüggésben. Vö. Első híd.

Méhes-láz 2015: *Méhes-láz ~ Mihe-láz*. | *Egy ijen bokros-kaszállós rész volt az ott mindig. Már most vóut benne felszántogatva, a kollektív után, mikor visszaatták, de hát gyenge málé van. Elhagyta aszt mán mindenki. El van az bokrosodva*. 1892: *Méhes és Turcz Láz* (BL2), 1865: *Méhes láz* (PESTY: 59), *Méhes Láz* (BL1). – Szántó föld és kaszáló a bábonyi határ északi részén, a Dormán-láz és a Nádas szomszédságában. Az előtag eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink, az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.).

Mikró 2015: *Mikró ~ Mikró sor ~ Új sor*. | *Eszt már mi tanáltuk ki, az emberek tanálták ki. | Eszt nevezték ki most itten. Ezek, ahun laknak azok a fiatalok. [...] Kitanálták itt, oszt azóyta rajtamaradt*. – A falu belterületének az északi részén, a Turci út mentén végighúzódó utcarész. A magyar adatközlők szerint a Kovácsháztól a Cigánysor első házáig tart. Viszonylag új része a falunak, hiszen néhány évtizede, az 1960-as évektől kezdték beépíteni a területet. Nevét a szatmárnémeti tömbháznegyedekről, az ún. Mikrónegyedekről kapta, hiszen ahogyan a Mikró, úgy ezek a részek is újnak számítók, néhány évtizede beépített területek. A *Mikró ~ Mikró sor* lexémákat a lakosság többsége nem tartja „igazi helynévnek”, ennek ellenére a megnyilatkozásaikban a szót helynévként használják. A *Mikró sor* és az *Új sor* névváltozatok utótagja a *sor* 'utca' földrajzi köznév (FKnT.).

Mikró sor lásd **Mikró**

Mogyorós 2000: *Mogyoróus* (SzMH. 1: 347), 1936: *Mogyoróus* (SzamSz. 2.). – Dombos hely, nem lokalizálható. A 2015-ös gyűjtés adatközlői nem ismerték.

Mogyorós-szeg lásd **Mogyoró-szeg**

Mogyoró-szeg 2015: *Mogyoróu-szeg ~ Nagy-Mogyoróu-szeg*, 2000: *Mogyorószeg*, 1895: *Mogyoró-szeg* (SzMH. 1: 347), 1865: *Mogyorós szeg* (PESTY: 59). – Szántó föld a bábonyi határ északi részén, a Király út 2., a Sovány-sor 1. és a Méhes-láz szomszédságában. A kisebbik résztől, a Kis-Mogyoró-szegtől egy kanális választja el. Az előtag bizonyára az egykor ott növe mogyoróbokrokra utal, az utótag a *szeg* 'nem központi fekvésű külterületi hely' földrajzi köznév (FKnT.). A *Nagy-Mogyoró-szeg* névváltozat előtagja a *Kis-Mogyoró-szeg* név előtagjával áll összefüggésben. Vö. Kis-Mogyoró-szeg.

Nádas 1. 2015: *Nádas ~ Varga Zsiga nádassa*. | *A Sovány-sornak a túlsó végén. Ott vóut a Varga Zsiga nádassa. Úgy montuk régen*. – Nádas a bábonyi határ északi részén, a Méhes-láz és a Mogyoró-szeg szomszédságában. Varga Zsiga volt a tulajdonosa.

Nádas 2. lásd **Nádas-kalista**

Nádas-kalista 1884: *Nádas* (HKFT.), 1319: *Nadaskalista*, *Nadaskalustia*, *Nadaskalysthya* (SZABÓ 1937: 283). – A *nádas* melléknév és a *kalista* ~ *kálista* 'pocsolya, kátyú' köznév (RSzSz.) összetétele. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Nagy-Dormán-láz 2015: *Nagy-Dormán-láz*. – A Dormán-láz egykori része. Kevesek által ismert és ritkán használt név. Vö. Dormán-láz, Kis-Dormán-láz.

Nagy-Éger lásd **Éger**

Nagy-Éger-köz lásd **Éger**

Nagy-Fogás lásd **Hosszú-Fogás**

Nagy-Fogási-föld lásd **Hosszú-Fogás**

Nagy-Horgas lásd **Horgas**

Nagy-kanális 2015: *Nagy-kanális*. – Az Éger mellett végighúzódó nagy vízelvezető árok a bábonyi határ nyugati–délnyugati részén.

Nagy-legelő 2015: *Nagy-legelőü*. | *Ez a legelőü, ahol legelnek a jószágok most, s leszokott itt jönni, itt a földeknek a végénél van egy út, Karos híd, ez a Karos híd, itt átaljött, és lejött a Nagy-legelőüre*. – Nagy kiterjedésű földdarab a falu külterületének keleti oldalán. Néhány évtizede még három részre osztották: a turci határhoz közel eső részét az ökrök, a közepét a növendékjóságok, a belterülethez közel eső részt pedig a tehenek legeltetésére használták. Ma már főként a turci románság használja. Csupán néhány bábonyinak maradt ott földje. A név előtagja a *Kis-legelő* név előtagjával áll összefüggésben. Vö. *Kis-legelő*.

Nagy-Mogyoró-szeg lásd **Mogyoró-szeg**

Nagy-Szomoga lásd **Comoga**

Nagy tanya lásd **Csertezán tanya**

Nagy-tölgyfa lásd **Tölgyfa**

Nákoly 2015: *Nákoj*. | *Az egész arra van Turctul lefele*. | *Az arra vóut a Nagy-legelőnek a túlsó végénél, már a turci határhoz tartozott. Nákoj. Vóut ott az én apámnak is főüd meg vóut több bábonyinak nákoji főüd*. 1884: *Nacole* (HKFT.), 1865: *Nákole* (TuL), *Nakolya*, 1751: *Nákoly*, *silva*, 1749: *Üsz fő*, 1550: *Nakolrethe*, *Ewzfew*, 1545: *Nakoll rettye*, *Euzfeo*, 1479: *Nakol*, *Nokoly*, *pratum silvae*, 1464: *Nakol*, *terra* (SZABÓ 1937: 284). – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a turci határhoz közel. A Brime és a Körtélyes szomszédságában. A történeti források erdőként, erdei részként, földbirtokként tüntetik fel. Talán kapcsolatba hozható az Árpád-korból adatolható 1278: *Nakol* (ÁSz.) személynévvel. Vö. *Kis-Őz-hát*.

Nákoly rétje lásd **Nákoly**

Nemes-láz 1892: *Nemes Láz* (BL2), 1865: *Nemes Láz* (BL1). – Egykori szántóföld a bábonyi határ északi részén. A név előtagjának eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink. Az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.). Ma már nem ismerik a nevet.

Nem-láz lásd **Éger**

Nyíres 1865: *Nyíres* (PESTY: 59). – Egykori dűlő. Nem lokalizálható. Ma már nem ismerik a nevet.

Ócskatanya lásd **Csertezán tanyája**

Ó-fogás lásd **Fogás 1.**

Óvoda 2015: *Ovoda ~ Általános iskola ~ Iskola*, 2000: *Általános-iskola* (SZMH. 1: 345). – Épület a falu központi részén, a Fő utca közepén. Néhány éve – az óvodai mellett – elemi iskolai oktatást is folytattak az épületben. Az elemi osztályok megszüntetésével ma már csak óvodaként működik.

Óvodaudvar 2015: *Óvodaudvar ~ Iskolaudvar*. – Az Óvodához tartozó udvar.

Ökör-fő lásd **Ökör-fű**

Ökör-fű 2015: *Ökör-fű ~ Ökör-fű-dűlő*. | *Úgy vóut az út, hogy lementünk itt a hídnál, oszt akkor a Koromnak a fele, a túlsóú vége vóut az Ökör-fű. Vóut ut ott. Szántóúfőüd vóut az.* 1895: *ökörfüdülő* (SZMH. 1: 348), 1865: *Ökörfű, ökörfü*. | ez előtt a' szántó ökrök számára külön legelőnek fen tartatott – 's azóta ezen nevezetét tartja (PESTY: 20, 59), *Ökörfű* (BL1), *Ökörfü* (TeL), 1319: *Ukurfew, Wkwrfew, Ewkewrfew*, fluvius (SZABÓ 1937: 283). – Szántóföld a falu külterületének délnyugati részén, a Korom és a Görjös szomszédságában. Kevésbé ismert és ritkán használt név. A legrégebbi történeti adat folyónévként említi, feltehetően ennek a fejét, forrását jelölte eredetileg, *Ökör-fő* formában. Talán a víz eltűnését követően értelmezték újra *Ökör-fű* alakban, ezt erősítette az is, hogy ökörlegelőnek is használták egykor (lásd PESTY Frigyes adatát).

Ökör-fű-dűlő lásd **Ökör-fű**

Ökör-fű lejárát lásd **Ökör-fű út**

Ökör-fű lejáró lásd **Ökör-fű út**

Ökör-fű út 2015: *Ökör-fű út ~ Ökör-fű lejárát ~ Ökör-fű lejáróú*. | *Ahogy lemegyünk itt a Koromnál. Ott vóut az Ökör-fű út. Csak aszt is most má végigszántották.* – Egykori földút a bábonyi határ déli részén, az *Ökör-fő* nevű szántóföldhöz vezetett.

Ösvény 1865: *Ösvény* (BL1), 1319: *Usuen, Ewswen*, via (SZABÓ 1937: 283). – Egykori szántóföld a bábonyi határ déli részén. A 14. században még útként említették. Ma már nem ismerik a nevet.

Őz-fő lásd **Nákoly**

Ötkoronás 2015: *Ötkoronás ~ Egyház fölgye. | Azér Ötkoronás, mer az egyház vagyona [...] öt hektár van ottan.* – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Major, a Futballpálya és a Nagy-legelő szomszédságában. Az egyház tulajdonában álló öt hektárnyi terület.

Pálinkafőző lásd **Kavicsos 2.**

Palló 2015: *Pallóu. | A fahídon mentek át a Pallóuhoz mindig.* – Szántóföld a bábonyi határ nyugati részén, a Híd-láz és a Surányi dinnyéjének a szomszédságában. A Palló és a Híd-láz között egykor egy kis fahíd állt. A szántóföld neve erre utalhat.

Pankotai-láz 2015: *Pankotai-láz.* – Szántóföld a bábonyi határ nyugati részén. Lokalizálása bizonytalan. Kevésbé ismert és ritkán használt név. Az előtag feltehetőleg a tulajdonosra utal, az utótag a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.).

Pap lásd **Lelkészi hivatal**

Pap-kert 2015: *Pap-kert.* – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Comogához, a Cigány-kerthez és a belterülethez közel. Az egyház tulajdona.

Papnál lásd **Lelkészi hivatal**

Papónál lásd **Toldinál**

Parókia lásd **Lelkészi hivatal**

Pekó 2015: *Pekóu ~ Pekóu-rész. | Pekót mongyák annak az épületnek, hogy Pekóu, amék adta régen a motorinát meg a benzint, de most már nem áruja.* – Elhagyatott üzemanyagtöltő-állomás a bábonyi határ délnyugati részén, a Fordulóhoz közel. Az elnevezés a román *PECO*-ból, azaz a *Produse Etilate cu Cifră Octanică* 'oktánszámmal rendelkező etiltermékek' kifejezésből ered. A rendszerváltás előtt ez volt az üzemanyagtöltő-állomások hivatalos elnevezése. A szó mára köznevesült, a romániai magyarok általában mindenféle töltőállomást *pekó*-ként emlegetnek.

Pekó-rész lásd **Pekó**

Pelesőc 2015: *Pelesőuc ~ Pelecőüs ~ Pelesőuc-domb ~ Pelesőuc-erdő ~ Pelesőuc-hegy ~ Hegy ~ Pelesőc hegye*, 1941: *Pelesőc* (MKF.), 1931: *Pelsőc*, 1897: *Pelesőcz, Pelesőcz erdő* (SzMH. 1.: 348), 1884: *Pelesőcz, Pelesőc* (HKFT.), 1865: *Pelsőcz*, 1477: *Pelsewczyhegye*, promontorium (SZABÓ 1937: 284). – Erdővel fedett domb a bábonyi határ északkeleti részén. Kedvelt kirándulóhely. Kniezsa szerint a szláv eredetű név a **plěšb* 'csupasz, kopár hely' > **Plěšivъcb* > *Pelsőc* > *Pelesőc* történeti fejlődésen ment keresztül (vö. Kniezsa 1974: 1/421). A FNEsz. is szláv eredetre vezeti vissza a magyar nyelvterületen máshol is előforduló helynevet (FNEsz. *Pelsőc*). Az utóbbi változat mellett ma már a hangátvetéses *Pelecős* forma is elterjedt.

Pelesőc-domb lásd **Pelesőc**

Pelesőc-erdő lásd **Pelesőc**

Pelesőc-hegy lásd **Pelesőc**

Pelesőc hegye lásd **Pelesőc**

Peti sorja 2015: *Peti sorja ~ Peti-sor.* | *Ez van, ahun vóut az óul.* | *Itt, ahol most én használom, már errül a Fogáson van a Peti sorja, itt ahun a cigány elégette a házát. Odáig vóut a Peti sorja. [...] A Kollektív istállónál.* – Szántóföld a bábonyi határ északi részén, a Fogás 2. és a Király út 2. között, a Kollektív ólhoz közel. Az előtag valószínűleg a tulajdonosra utal, az utótag a sor 'kisebb szántóterület' földrajzi köznév (FKnT.).

Pompaház 1. 2015: *Pompaház ~ Kántonház.* – Vízisztító épület a falu belterületének északkeleti részén. A Cigánysor szélső épülete. Turc település innen kapja az ivóvizet. A *Kántonház* névvaltozat előtagja a román *canton* 'örház' szóból származik.

Pompaház 2. 2015: *Pompaház.* | *Hát, esztet most építették. [...] Há, onnan jön a víz.* – Vízisztító épület a falu külterületének délnyugati részén, a Fordulóval szemben. Kisbáony innen kapja az ivóvizet.

Pompierház lásd **Bódé 2.**

Porgolát 2015: *Porgolát ~ Porgolánt ~ Porgolás ~ Porgolat ~ Porkoláz ~ Telek ~ Telkek ~ Telekhej ~ Út mellett ~ Útnál.* | *Hát, régen Porgolántnak monták, de most Telkek, itt ez a Telkek, hát, ami ott van az út mellett.* 1936: *Pörgolát* (SzamSz. 2.), 1895: *Porgolat, a porgolásnál levő föld* (SzMH. 1: 348), 1865: *Porgolás* (PESTY: 59), *Porgolát* (BL1). – Szántóföld a bábonyi határ nyugati részén, a belterülethez közel. Kevésbé ismert és ritkán használt név. Bizonyosan a 'sövény, kerítés' jelentésű *porgolát, porgolat* (TESz.) szóval hozható összefüggésbe.

Principálő lásd **Sztrádá principálő**

Puskaszín lásd **Bódé 2.**

Ravatalozó 2015: *Ravatalozóu ~ Kápolna.* – A református egyház jelenleg is épülő kápolnája a Temetőben.

Református templom 2015: *Református templom ~ Templom,* 2000: *Refòrmátus-templom* (SzMH. 1: 345). – A Falu közepén található. Az elődje, az eredeti templom délebbre állhatott, s az 1850-es tűzvészben égett le. Az 1872-es tűzvész ezt az épületet sem kímélte meg, de a környékbeli gyülekezetek adományainak és a lakosság erőfeszítéseinek köszönhetően néhány éven belül sikerült helyreállítani és bővíteni. A tornya 1887-ben készült el. A kisbáonyi közösség életében a mai napig központi szerepet tölt be.

Régi-Fogás lásd **Fogás 1.**

Régitanya lásd **Csertezán tanyája**

Rekettye lásd **Kerek-Rekettye**

Rekettyés lásd **Kerek-Rekettye**

Sikátor lásd **Dregán út**

Somos-patak 1887: *Sumuspathak, Somospathak* (SzMH. 1. 348), 1319: *Sumuspothac, Sumuspathak, Somospathak* (SZABÓ 1937: 283). – A somos melléknév és a *patak* földrajzi köznév összetétele. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Sor lásd **Cigánysor**

Sovány-sor 1. 2015: *Sovány-sor. | Van föld is, út is. | Főüdek vannak benne.* 1936: *Sovánsör* (SzamSz. 2.), 1895: *sovány sori föld* (SzMH. 1: 348), 1892: *Sovány sor* (BL2), 1865: *Sovány sor* (BL1), *Sovány-sor, Sovány-sor. | a faluhoz közel eső hely – mely a falu népesedésével – be fog építtetni – most még szántó föld* (PESTY: 20, 59). – Szántóföld a bábonyi határ északnyugati részén, a Király út 2. és a Mogyoró-szeg szomszédságában, a belterülethez közel. Az előtag jelentésével ellentétben jó minőségű szántóföld. Az utótag a *sor* 'földterület' földrajzi köznév (FKnT.).

Sovány-sor 2. 2015: *Sovány-sor ~ Sovány-sor út ~ Sovány-sori út ~ Sovány-sor lejárát ~ Sovány-sor lejáró*, 2000: *Sovány-sor* (SzMH. 1: 345). – A *Sovány-sor* nevű szántóföldekhez vezető földút.

Sovány-sori út lásd **Sovány-sor 2.**

Sovány-sor lejárát lásd **Sovány-sor 2.**

Sovány-sor lejáró lásd **Sovány-sor 2.**

Sovány-sor út lásd **Sovány-sor 2.**

Surányi dinnyéje 2015: *Surányi dinnyéje ~ Surányi dinnyése ~ Kutnál.* – Dinnyés a bábonyi határ nyugati részén, a Teberna és a Kisbábonyi út szomszédságában. Régebben egy kút állt rajta. Nevét tulajdonosáról kapta.

Száraz-hát 1936: *Szárazshát* (SzamSz. 2.), 1884: *Száraz hát* (HKFT.). – Földterület a bábonyi határ délkeleti részén. Ma már nem ismerik a nevet.

Szatmári főút lásd **Szatmári országút**

Szatmári országút 2015: *Szatmári országút*, 2000: *Szatmári országút, Szatmári főút* (SzMH. 1: 345, 348). – A Szatmárnémeti felé vezető országút.

Szatmári út lásd **Kisbábonyi út**

Székes-Batarcs 1319: *Zekesbatharch* (SZABÓ 1937: 283). – A *székes ~ szikes* 'sok sót tartalmazó, gyenge minőségű földterület' földrajzi köznév (FKnT.) és a *Batarcs* tulajdonnév összetétele. Az adatközlők nem ismerték a nevet. Vö. Batarcs, Székes-Batarcs-fő.

Székes-Batarcs-fő 1319: *Zekesbatharchfeu* (SZABÓ 1937: 283). – A *Székes-Batarcs* tulajdonnév és a *fő* ’valaminek pl. vízfolyásnak a kezdete’ földrajzi köznév (FKnT.) összetétele. Az adatközlők nem ismerték a nevet. Vö. Batarcs, Székes-Batarcs.

Szentpályi Jenő-tanya 1941: *Szentpály-ta. [tanya]* (MKF.), 1884: *Szentpály Jenő tn. [tanya]* (HKFT.). – Egykori tanya a bábonyi határ északi részén. Ma már nem ismerik a nevet.

Szentpály István-tanya 1909: *Szentpály István tanya*, 1894: *Szentpály István tanya* (SZMH. 1: 348), 1884: *Szentpály István tn. [tanya]* (HKFT.). – Egykori tanya a bábonyi határ északi részén. Ma már nem ismerik a nevet.

Szomoga lásd **Comoga**

Szonda út 2015: *Szonda út.* – Út a falu külterületének keleti–északkeleti részén. A Hodoshoz és a Csető-szeghez vezet. A név előtagja azokra az olajszondákra utal, amelyeket néhány éve fűrtak le a területen.

Sztrádá Principálő 2015: *Sztrádá Principálő ~ Principálő. | A buletinba [személyi igazolványban] minden Principálő. Mindenütt Fő út. [...] Mikor így valahogy kell mondani, hogy hol laksz, vagy nem tom mi: Principálő ucca ennyi szám.* – A falu egyetlen utcájának a neve, amelyet szinte kizárólag a levélcímzésben használnak. A román kifejezés, a *Strada Principală* jelentése ’fő utca’. A falu lakosságának körében eltérők a vélemények arra vonatkozóan, hogy pontosan mire értik az utcanévet. Egyesek szerint kizárólag a falu régebbi részére értendő, arra az utcarészre, ahol a Református templom is áll. Mások szerint az az utcarész, amelyet a Turci út, a „Fő út” szel keresztül. Egy harmadik vélemény szerint pedig az egész falura értendő, annak minden részével együtt.

Szuszán 2015: *Szuszán, -ba ~ Virág ucca.* – Utcarész a falu belterületének keleti részén, a Kollektív óllal szemben. Viszonylag új része a falunak, csupán néhány házból áll. A név eredetére vonatkozóan nincsenek biztos információk. A turci *Susan* utcanév adhatta az ötletet a névadáskor. A román *Susan* szó többé-kevésbé a magyar *Felszeg*-nek felel meg. A *sus* fő jelentése ’fenn, fent’, míg az *-an* képző az *-i* melléknévképzővel rokonítható. A *Mikró* elnevezéshez hasonlóan ezt a lexémát sem tekintik „igazi helynévnek”. A szóban forgó utcarész megnevezésekor viszont szinte kivétel nélkül mindig ezt a szóalakot használják.

Talpos háza 2015: *Talpos háza. | Az a románokéba vóut, a Talpos. Az egy román ember vóut, ott lakott.* – Egykori épület a Nagy-legelőn, a turci határban. Nevét tulajdonosáról kapta.

Teberna 2015: *Teberna. | A Cselőüszön is, ahogy a miénk van a Cselőüsznek mondva, régen úgy monták neki, hogy Teberna. [...] Egyik aszt mongya, Teberna, a másik aszt mongya, Cselősz.* – Szántóföld a falu külterületének nyugati részén, Surányi dinnyéjének szomszédságában. Jelenleg a Cselősz részének tekintik. A Szamosháti szótár szerint a *teberna*

~ *taberna* 'kocsmá' régies, kiveszőben lévő szó (SzamSz. 2.). A kettő, a köznév és a helynév kapcsolatáról azonban nincsenek ismereteink. A névadás motivációja ismeretlen.

Telek lásd **Porgolát**

Telekhely lásd **Porgolát**

Temető 2015: *Temetőü.* – A falu belterületének délnyugati részén található. Magyar-, cigány- és romántemető részekből áll.

Temető alatt lásd **Kertalja 1.**

Temető alja lásd **Kertalja 1.**

Temető lejárata 1. 2015: *Temetőü lejárata ~ Temetőü lejáróu.* – A Temetőhöz vezető út a falu belterületén, amelyre a régi vízpuskaszín, a Bódé előtt kell letérni.

Temető lejárata 2. 2015: *Temetőü lejárata ~ Temetőü lejáróu.* – A Temetőhöz vezető földút, a bábonyi határ nyugati részén, a belterülethez közel. A Kertalja 1. szántóföldjei mellett vezet el.

Temető lejáró lásd **Temető lejárata 1., 2.**

Templom lásd **Református templom, Katolikus imaház**

Tenek-láz 1865: *Tenek láz* (PESTY: 59). – Egykori szántóföld. Nem lokalizálható. Az előtag eredetére vonatkozóan nincsenek ismereteink, az utótag valószínűleg a *láz* 'irtás' földrajzi köznév (FKnT.). Ma már nem ismerik a nevet. A Fenék-lázzal való azonossága sem zárható ki.

Terebesi forduló 1. lásd **Forduló**

Terebesi forduló 2. lásd **Terebes-mező-szél**

Terebesi-határ lásd **Terebesi-mező**

Terebesi-liget lásd **Liget**

Terebesi-mező 2015: *Terebesi-mezőü ~ Terebesi-határ.* – Azoknak a Túrterebeshez tartozó szántóföldeknek a neve, amelyek a Görjös és a Korom szomszédságában találhatók. Vö. Terebes-mező-szél.

Terebesi út 1. 2015: *Terebesi út. | Hát itt a Terebesi útnak mongyuk, itt ahogy mejen lefele az a, Vitlingertül lefele az a szekerút, úgy monták, hogy Terebesi út.* 2000: *Terebesi út* (SzMH. 1: 348). – A Terebesi út nevű szántóföldekhez vezető földút. A falu külterületének déli részén található, Márton háza 1.-től indul.

Terebesi út 2. 2015: *Terebesi út.* – A Fordulótól Terebesig tartó 2 kilométeres aszfaltozott útszakasz a bábonyi határ nyugati–délnyugati részén. Az országút része.

Terebesi út 3. 2015: *Terebesi út ~ Faluvégesi-föld ~ Márton háza.* – Szántóföld a bábonyi határ déli részén, a belterülethez, a Tűlsóvéghez közel. Nevét a rajta áthaladó földútról, a Terebesi útról kapta.

Terebes-mező-szél 1865: *Terebesi forduló*, 1319: *Therebes mezeuzil, Therebes mezezil, Therebessy mezewzyl* (SZABÓ 1937: 283). – Az adatközlők nem ismerték a nevet. Vö. Terebesi-mező.

Tirsztop 2015: *Tirsztop.* – A kamionsofőrök pihenőhelye a bábonyi határ délnyugati részén, az országút mellett.

Toldi lásd **Toldinál**

Toldinál 2015: *Toldinál ~ Toldi ~ Papóynál.* – Épület a falu belterületének északi részén, az iskolai buszmegállóhoz, a Bódé 1. nevű helyhez közel. A tulajdonos a *Toldi* és a *Papó* ragadványneveket viseli. Az épület a falu tizenéveseinek a törzshelye.

Tölgyfa 2015: *Tölgyfa ~ Nagy-tölgyfa.* | *Ez fenn van a térképen is, bármejj térképen, tehát Halmi község térképén a Tölgyfa meg van jelenve.* | *Itt a Nagy-tölgyfa, itt a Kert alatt, itt, ahogy a Temetőüti odalátni. A területet is úgy hívják: a Tölgyfánál.* 1751: *Thevlgh fa*, 1479: *Thevlgh fa* (SZABÓ 1937: 285). – Az Éger közepén álló magányos tölgyfa. Fontos viszonyítási pont a környéken.

Tölgyfánál lásd **Éger**

Tripon 2015: *Tripon ~ Triponnál*, 2000: *Italozó* (SzMH. 1: 345). – Autómosó a falu külterületének délnyugati részén, a Tirsztop és a Pekó mellett, a Túrterebe–Halmi-országút mentén. Néhány éve falatozót és kocsmát is működtettek benne. Nevét tulajdonosáról kapta.

Tűlsóvég 2015: *Tűlsóúvég ~ Faluvég ~ Kutyaszorítóú ~ Kutyaszorítóúvég ~ Vég.* | *Aszonták, erre sok kutya vóut. [...] Eszt is csak úgy csúfságbul monták, Kutyaszorítóú.* – A falu belterületének déli része. A Márton háza 1.-val és a Mari háza 1.-val bezáródó utcaszakasz. A helybeliek szerint régebben sok hamis kutya tanyázott arrafele, szerintük innen ered a *Kutyaszorító* és a *Kutyaszorítóúvég* neve.

Turc lásd **Turci-patak**

Turci forduló lásd **Forduló**

Turci-határ 2015: *Turci-határ.* – A már Turchoz tartozó földek, a falu külterületének keleti részén. A Nákoly és a Körtélyes a Turci-határra nyúlnak rá.

Turci-láz lásd **Turc-láz**

Turci-patak 1884: *Turcipatak* (HKFT.), 1319: *Thuruch, Thwrcz, Thurch*, fluvius (SZABÓ 1937: 283). – Patak. A külterület keleti oldalán, Turc település szomszédságában húzódott. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Turci út 2015: *Turci ut ~ Fő ut*, 2000: *Fő út, Tùrci út* (SzMH. 1: 345). – Turc település felé vezető aszfaltos út, a falu északi részét szeli keresztül. A Mikró és a Cigánysor mellett halad el.

Turci utca 2015: *Turci ucca*. – Az az utcarész, amelyet a Turci út szel keresztül. A Mikrót és a Cigánysort foglalja magába.

Turc-láz 2015: *Turc-láz ~ Turci láz*, 1892: *Turcz Láz* (BL2), 1865: *Turcz láz* (PESTY: 59), *Turcz Láz* (BL1). – Szántófield és kaszáló a bábonyi határ északnyugati részén, a Híd-láz és a Sovány-sor 1. szomszédságában. Az előtag a szomszédos településre utal, az utótag valószínűleg a *láz* 'irtás' földrajzi köznévi (FKnT.).

Tyutyon istállója 2015: *Tyutyon istállója*. – Épület a Kis-Őz-háton, a Turci úthoz közel. Nevét Tiution nevű tulajdonosáról kapta.

Új-Fogás lásd **Fogás 2**.

Új sor lásd **Mikró**

Újtanya 2015: *Újtanya*. | *Erre az új Gosztátra szokták mondani, hogy az Újtanya*. – Tanya a halmi és a dabolci határ között a bábonyi határ északnyugati részén. A név előtagja az *Ócska-* és *Régitanya* nevek előtagjával áll összefüggésben. Vö. Cserteán-tanya.

Urbánus völgye 1319: *Urbanusvelge, Urbanuswelghe, Urbanusvelgee*, vallis (SZABÓ 1937: 283). – Az *urbánus* melléknév és a *völgye* földrajzi köznévi összetétele. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Út mellett lásd **Porgolát**

Útnál lásd **Porgolát**

Útszéli-kereszt 2000: *Úccéli-kereszt*. | *A Szatmári út mellett, feleúton*. (SzMH. 1: 345, 349). – A 2015-ös gyűjtés adatközlői tulajdonnévként nem ismerték.

Vágott-erdő 2015: *Vágott-erdő*. – Szántófield a bábonyi határ északkeleti részén, a Pelesőchöz közel. Sok más bábonyi helynévvel együtt ez a kifejezés is arra utal, hogy a szóban forgó terület erdőből lett szántófielddé.

Vájás-oldal 1884: *Vájás oldal* (HKFT.). – Földterület a bábonyi határ északnyugati részén. Ma már nem ismerik a nevet.

Vályogos-gödör 2015: *Vájogos-gödör ~ Kenderásztatóu*. | *A Kenderásztatóu itt vóut, ahogy van a híd. Az vóut ott. Ott is vóut nagy víz, ásztattuk a kendert bele*. – A Kisbábonyi út mellett végighúzóódó gödör a bábonyi határ nyugati részén, a belterülethez közel. Régebben vályogot vetettek benne, illetve egy időben itt áztatták a kendert. Ma már ez a település nem hivatalos személtlerakója.

Varga-láz 2015: *Varga-láz*. | *Az is szántó is, kaszáló is. Van benne ijen is, ojan is, az vegyes. Mer' akinek van mivel, az felszántya, beveti, akinek nincs, meg annak ott van az is juhlegelőnek*. 1936: *Vārgaláz* (SzamSz. 2.), 1895: *Varga-láz* (SzMH. 1: 349), 1865: *Varga Láz* (BL1). – Szántóföld és kaszáló a bábonyi határ déli részén, a Kavicsos 2. és a Cigány-láz között. Régebben két részből állt: a *Külső-* és a *Belső-Varga-láz* nevű földekből. Ez a felosztás ma már nem létezik. A név előtagja valószínűleg a tulajdonosra utal, az utótag pedig a *láz* 'irtás' földrajzi köznévi (FKnT.).

Varga Zsiga nádasa lásd **Nádas**

Vég lásd **Túlsóvég**

Vegyesbolt 2015: *Vegyesbóut ~ Bóut ~ Vegyesüzlet*. | *Vegyesüzlet. Há' úgy van kiírva rá: Vegyes. [...] Há' csak Bóut*. 2000: *Vegyes-bólt* (SzMH. 1: 345). – A falu belterületének északi részén, a Fő utca elején álló épület. A település egyetlen boltja.

Vegyesüzlet lásd **Vegyesbolt**

Viola háza 2015: *Viola háza ~ Viol-ház*. – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a Comoga szomszédságában. Nevét az egykor rajta álló épületről kapta. Viola a ház tulajdonosa volt.

Viol-ház lásd **Viola háza**

Virág utca lásd **Szusván**

Vízpuskaszín lásd **Bódé 2**.

Víztorony 2015: *Visztorony*, 2000: *Visztorony* (SzMH. 1: 345). – A falu mezőgazdasági termelőségvetkezete építtette. Már nincs meg.

Völgy 2015: *Völgy ~ Vöügy ~ Völgy lapossa*. | *A falunak ez a másik oldala, ahun van a tó, ott volt egy terület, a Vöügy, a Vöügybe*. – Szántóföld a bábonyi határ déli részén, a belterület, a Túlsóvég szomszédságában.

Völgy laposa lásd **Völgy**

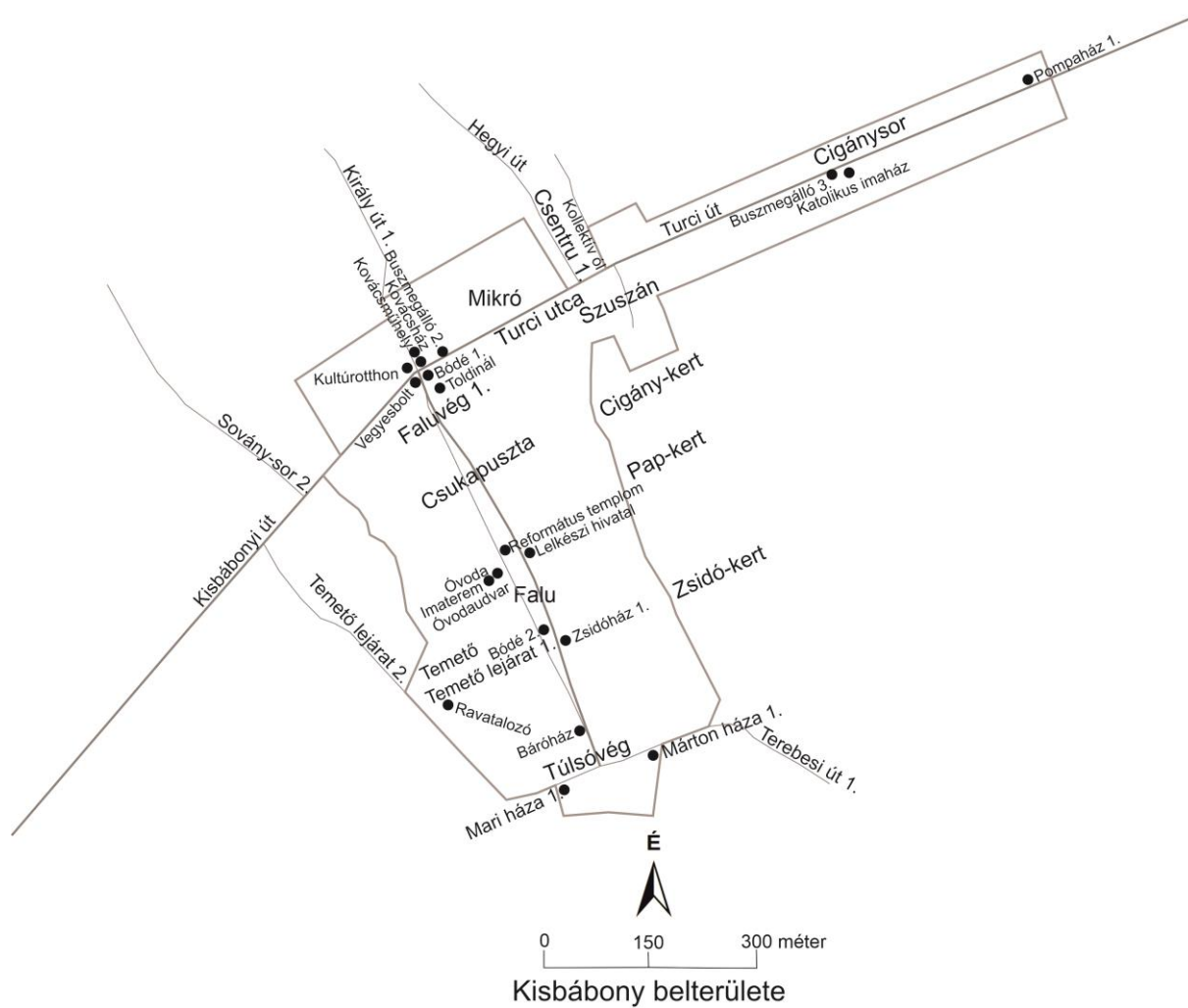
Zöldtanya lásd **Hárd-tanya**

Zsellér-mező 2015: *Zsellér-mező*. | *Egy keskeny hej csak. Pár embernek vóut ott kaszálló*. 1865: *Zsellér mező* (TeL). – Kaszáló Bábonyi külterületének délkeleti részén. Jelenleg a terebesi határhoz tartozik. Az adatközlők többsége nem ismeri a nevet.

Zsidóház 1. 2015: *Zsidóház*. – Épület, a Bábonyi utca közepén, a Parókia oldalán. Egykor zsidó család lakta, bolt és kocsmá is működött benne. A hozzátartozó kert a Zsidó-kert. Vö. Zsidóház 2, Zsidó-kert.

Zsidóház 2. 2015: *Zsidóház.* | *Vőyt két zsidóház.* – Az adatközlők szerint a Református templom hátánál is állt egy Zsidóház, a Duved vagy Duhed család háza. Erre utaló konkrét nyomokat a területen azonban már nemigen lehet találni. Vö. Zsidóház 1.

Zsidó-kert 2015: *Zsidó-kert.* – Szántóföld a bábonyi határ keleti részén, a belterülethez közel. A Zsidóház 1.-hoz tartozó terület. Vö. Zsidóház 1.

3. térkép: Kisbáony belterülete

3. Helynévismereti felmérések Kisbábonyban

3.1. A kisbábonyi magyarság helynévismerete

3.1.1. A kisbábonyi magyarság. Kisbábonyban a magyar közösség összetétele többé-kevésbé kiegyenlítettnek mondható, náluk ugyanis minden demográfiai csoport képviselteti magát. A törpe- és az aprófalvakra jellemző társadalmi előregedés, a mobilitás és az ezzel járó népességfogyás itt még nem jelent meg tendenciaszerűen, nem ölt akkora méreteket, mint ahogyan azt más települések esetében tapasztaljuk. Következésképpen az idősek és a középkorúak rétege mellett a fiatalok és a gyerekek is szép számmal jelen vannak a településen. A csoporton belüli kapcsolatrendszer pedig – kis településről lévén szó – nagyon összetett és szerteágazó. Nem pusztán arról van szó, hogy mindenki ismer mindenkit: nem lehet két olyan egyént találni, akik között ne lenne valamilyen rokoni kötelék. Megmutatkozik tehát egyfajta belterjesség, amelyre a családnevek gyér száma is utal.

A nyelvtudás és az anyanyelv szempontjából azt mondhatjuk, hogy a lakosok szinte minden nyelvhasználati szintén a magyar nyelvet használják. Mivel az állam nyelvén, románul csak kevesen tudnak (vagy csak kevesen tudnak jól), a bábonyi magyarok esetében komoly román nyelvi hatásról nemigen beszélhetünk. Meglátásom szerint az a román nyelv, amit a bábonyiak ismernek, egyfajta „piaci” vagy „vásári román nyelvet” jelent, amit a vásárokon és a nagybani piacon, az ún. „angrón” használnak.

A közösség tagjainak végzettsége és foglalkozása terén sem tapasztalhatunk nagy változatosságot, néhány esettől eltekintve a legtöbben nem tanultak tovább, és szinte mindenki földművelésből, a vidékre jellemző eper- és káposztatermelésből tartja fenn magát. A bábonyi magyar tizen- és huszonévesek többsége szintén Bábonyban képzei el a jövőjét, a szülei gazdaságát vinnék tovább. Ez azért sem meglepő, mert egyrészt ebben a térségben ez az életforma nagyon nagy múltra tekint vissza, másrészt pedig, mert a tanulásnak és továbbtanulásnak a helyi társadalomban jelenleg nincs túl nagy presztízse, emellett mint a sincs rá.

A magyarokkal végzett névismereti felmérés során az adatközlőket igyekeztem úgy kiválasztani, hogy minden generációs csoportban ugyanannyian szerepeljenek. Csoportonként tehát húsz-húsz magyar emberrel, ezen belül pedig tíz férfival és tíz nővel készítettem interjút (lásd 1. táblázat). Ennek köszönhetően náluk az adatközlők helynévismerete nem csak a generációs csoportok, de a nemek szempontjából is összevethetővé vált.

Generációs csoport		Összesen	Nem	
			Nő	Férfi
20 év alattiak	13 év alattiak	10	5	5
	14 és 20 év közöttiek	10	5	5
21 és 40 év közöttiek		20	10	10
41 és 60 év közöttiek		20	10	10
61 év fölöttiek		20	10	10
Összesen		80	40	40

1. táblázat: A kisbányai magyar adatközlők nem és életkor szerinti megoszlása

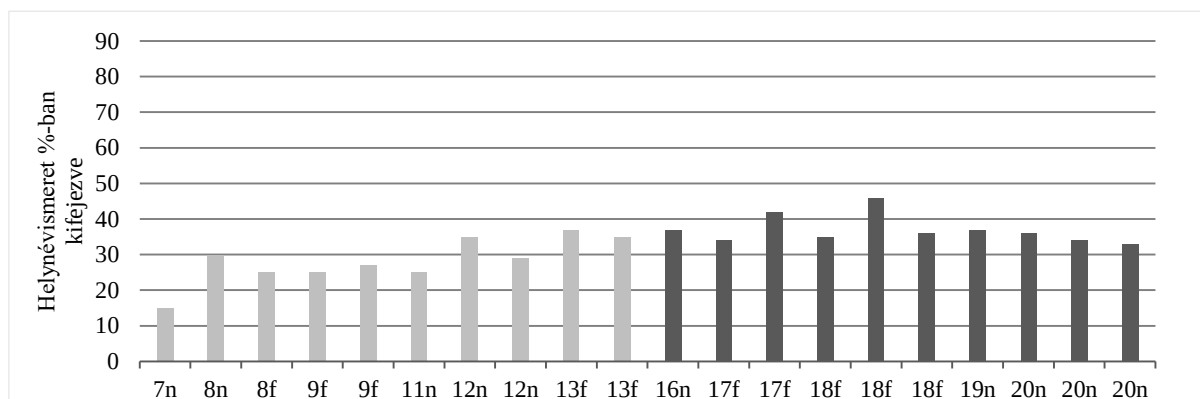
A korábbi helynév-szociológiai vizsgálatokra támaszkodva az adatközlők helynévismeretét öt kategóriába soroltam: a minimális (20% alatti értékekre vonatkozó helynévismeret), a gyenge (21 és 40% közötti helynévismeret), az átlagos (41 és 60% közötti helynévismeret), a jó (61 és 80% közötti helynévismeret) és a kiváló (81% fölötti helynévismeret) névismereti szintre (GYÖRFFY 2018: 95–97).

3.1.2. A helynévismeretei vizsgálatok eredményei az életkor tükrében

A 20 év alattiak helynévismerete. A korosztállyal kapcsolatban fontos tudni, hogy olyan fiatalok tartoznak ide, akik szinte születésüktől fogva tanulják a mezőgazdálkodást: már kisiskolás koruktól kezdve mezei munkát végeznek. Egy ideig a külterületnek csak azt a szeletét ismerik, ahol a családjuknak is van földje. A kisgyermekkorból kilépve, az önállósodással indul el az a folyamat, amelynek eredményeképpen a helyismeretük nagyobb területet ölel fel, és kidolgozottabb lesz, a helynévkészletük pedig új elemekkel gazdagodik.

Talán nem meglepő, hogy a 20 év alattiak csoportjában a legkevesebb helynevet a legfiatalabb adatközlőm, egy hétéves kislány ismerte. Ő összesen 30 nevet, a helynevek 15%-át tudta lokalizálni. Ezzel szemben a legtöbbről, 91-ről, a helynevek 46%-áról egy 18 éves fiú tudott (lásd 1. diagram). A beszélgetés során elmondta, hogy a nyolcadik osztály elvégzése után nem tanult tovább, otthon maradt. A mindennapjait azzal tölti, hogy amellet, hogy a szülei

gazdaságában dolgozik, napszámba jár. A jobb hely- és helynévismeretét tehát annak köszönheti, hogy a családja földjei mellett más kisbábonyiak földjén is gyakran megfordul.

1. diagram: A 20 év alattiak helynévismerete: világosszürkével a 7 és 13 év közötti, sötétszürkével a 16 és 20 év közötti adatközlők vannak feltüntetve (n = nő, f = férfi)

Az eredményeket összesítve azt mondhatjuk, hogy a 20 év alattiak csoportja átlagosan 65 helynevet, a helynevek 33%-át ismeri. Ebben a csoportban a mindenki által ismert helynevek a korpusz 9%-át teszik ki. A többségük köznévi eredetű név. Olyan elemek tartoznak ide, amelyeknek esetenként még a tulajdonnévi státusza is megkérdőjelezhető. Ezeknek a hangsoroknak csupán egyetlen denotátumuk van: kis településről lévén szó, Kisbábonban csupán egy óvoda, temető, vegyesbolt stb. található.

A 20 év alattiak esetében a mindenki által ismert helynevek a következők: 1. belterületi helynevek: *Bábon ~ Kisbábon, Bolt ~ Vegyesbolt, Böbest, Buszmegálló 1., Cigánysor ~ Sor, Imaterem, Iskolaudvar, Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Óvoda, Parókia, Ravatalozó, Református templom ~ Templom, Temető, Temető lejárata ~ Temető lejáró 1., Toldi*, 2. külterületi helynevek: *Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Turci forduló ~ Terebesi forduló, Surányi dinnyéje*. Az utolsó két név kivételével tehát minden helynév belterületi objektumra vonatkozik.

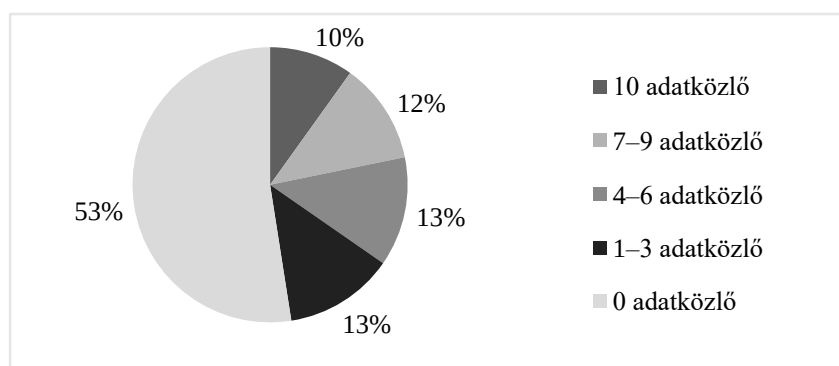
A 20 év alattiak csoportján belül azt is vizsgáltam, hogy a gyermekek és a kamaszok névismerete milyen eltéréseket mutat. A várakozásnak megfelelően a kettő közül az utóbbi alcsoport helynévkészlete gazdagabb. A 7–13 évesek átlagosan a helynevek 28%-át, a 16–20 évesek pedig a helynevek 37%-át ismerik (lásd 1. diagram), a két alcsoport helynévismerete között tehát 9 százalékpontnyi az eltérés.

A gyermekek által ismert nevek között ugyanakkor néhány olyan adat is szerepel, amelyet a 16–20 éves csoport nem minden tagja ismert: *Temető alatt ~ Temető alja*, *Tűlsóvég*, *Turci út* (lásd 4. térkép). Értelmszerűen a fiatalabb generációk helynévkészlete nem feltétlenül képezi az idősebb generációk helynévkészletének részhalmazát.

4. térkép: A mindenki által ismert külterületi helynevek a 13 év alatti adatközlők esetében

A 7–13 évesek esetében a mindenki által ismert nevek a névanyag 10%-át teszik ki. Az adatközlők kétharmada (7–9 adatközlő) ismeri a helynevek 12%-át, egyharmada (4–6 adatközlő) a helynevek 13%-át és kevesebb mint egyharmada (1–3 adatközlő) a helynevek 13%-át. A helynevek több mint felét, 53%-át senki sem tudta lokalizálni (lásd 2. diagram).

2. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 13 év alatti adatközlők korcsoportjánál

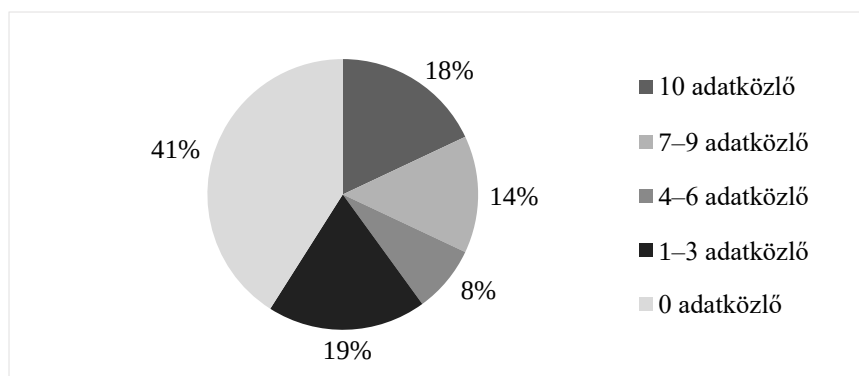
Ha azonban a mindenki által ismert nevek körét csupán a kamaszok csoportjára vonatkozóan vizsgáljuk, a fentihez képest egy jóval hosszabb és több külterületi nevet tartalmazó listát kapunk. Ez valószínűleg annak az előzőekben is jelzett körülménynek köszönhető, hogy ez a korosztály már szinte ugyanannyit és ugyanúgy dolgozik, mint a felnőttek. A 16–20 évesek aktív névkészletébe a következő helynevek tartoznak még bele: 1. belterületi helynevek: *Általános iskola* ~ *Iskola*, *Király út 1.* ~ *Király út lejáró*, *Mikró* ~ *Mikró sor*, *Pap* ~ *Papnál*, *Pompaház 1.*, *Szuszan*, 2. külterületi helynevek: *Fő út*, *Görjös* ~ *Görjös-dűlő*, *Kavicsos* ~ *Kavicsos-tó*, *Kert alatt* ~ *Kertalja 1.*, *Király út 2.*, *Legelő*, *Második híd*, *Pelesőc* ~ *Pelesőc-erdő* ~ *Pelesőc-domb* ~ *Pelesőc hegye*, *Sovány-sor 1.*, *Sovány-sor 2.* ~ *Sovány-sor lejáró*, *Terebesi út 2.*, *Tölgyfa*, *Vályogos-gödör*. A külterületi térkép e korcsoportnál tehát jóval kidolgozottabb (lásd 5. térkép).

A mindenki által ismert helynevek listáját vizsgálva feltűnik, hogy a gyermekek közül nem mindenkinek volt ismerős az *Általános iskola* ~ *Iskola* név. Ennek az az oka, hogy az iskola néhány éve megszűnt a településen, ma már csak óvodát működtetnek az egykori iskolaépületben. A 7–13 évesekből álló csoportból csupán néhányan tanulhattak a kisbábonyi iskolában, a kisebbek tehát csak óvodaként ismerhetik azt. A *Pelesőc* ~ *Pelesőc-erdő* ~ *Pelesőc-domb* ~ *Pelesőc hegye* kifejezések pedig azért maradhattak le a gyermekek listájáról, mert a határnak ez a pontja kifejezetten a tizen- és a huszonévesekhez köthető. Már szinte hagyománnyá vált, hogy a település ifjai (főként a fiúk) minden év májusában több napot is eltöltenek itt, sátoroznak és kirándulnak az erdőben (az 5. térkép legkeletibb pontja). Ezzel szemben a 10 év alattiaknak még nemigen vannak közvetlen ismereteik erről a helyről.

5. térkép: A mindenki által ismert külterületi helynevek a 14 és 20 év közötti adatközlők esetében

A 16–20 év közöttiek esetében a mindenki által ismert nevek a korpusz 18%-át teszik ki. Az adatközlők kétharmada (7–9 adatközlő) ismeri a helynevek 14%-át, egyharmada (4–6 adatközlő) a helynevek 8%-át és kevesebb mint egyharmada (1–3 adatközlő) a helynevek 19%-át. A helynevek 41%-át nem ismerte senki (lásd 3. diagram).

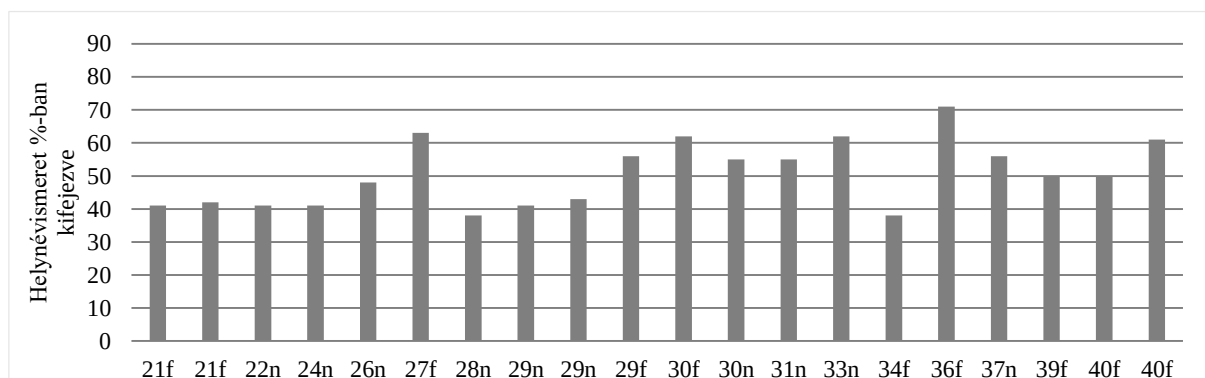

3. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 14 és 20 év közötti adatközlők korcsoportjánál

A 7–13 évesek átlagosan 30 belterületi nevet (a belterületi nevek 63%-a) és 26 külterületi nevet (a külterületi nevek 17%-a) ismernek és tudnak lokalizálni. Ezzel szemben a 16–20 évesek 35 belterületi (a belterületi nevek 73%-a) és 39 külterületi (a külterületi nevek 26%-a) nevet birtokolnak. Mivel a település beépített része mindössze egy utcából áll, a belterületi helynevek megismerése senkinek sem jelenthet nehéz feladatot. A külterületi helyek neveit viszont elsősorban az élettér kiszélesítésével, a napi és a heti térpályák növelésével lehet elsajátítani. A helyekről való beszéd természetesen szintén fontos szerepet játszik a kognitív térképek változásában. Az eddigi tapasztalataim azonban azt mutatják, hogy a névismeretben a térrel való közvetlen fizikai kapcsolat a legmeghatározóbb.

A 21 és 40 év közöttiek helynévismerete. Ebben a csoportban a legkevesebb helynevet, a nevek 38%-át egy 28 éves nő (75 helynevet) és egy 34 éves férfi (76 helynevet) ismerte. Ezzel szemben a legtöbb helynevet, 141-et – a helynevek 71%-át – egy 36 éves férfi tudta lokalizálni (lásd 4. diagram). A csoport többi tagjától eltérően a 28 éves adatközlőm nem kisbábonyi születésű. Néhány éve a férje révén került a faluba, ahol a többséghez hasonlóan ő is azonnal eper- és káposztatermesztésbe fogott. Az, hogy az élete jelentős részét nem ezen a településen töltötte, természetesen a hely- és a helynévismeretében is meglátszik. Az interjú időpontjában nagyjából annyi helynevet ismert, mint amennyit a 14 és 20 év közötti csoport tagjai. A felmérés azonban nem azt bizonyítja, hogy az ő téri tudása a többiekéhez képest gyengébb lenne. A Kisbábonyra vonatkozó helynévkincse a többi huszon- és harmincéveséhez képest ugyan

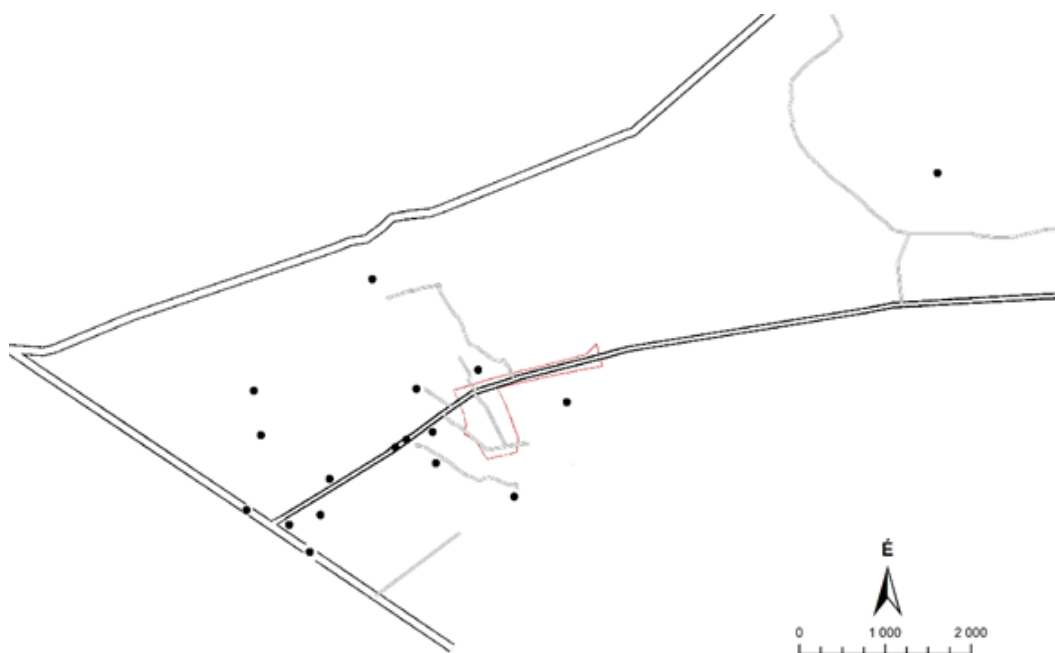
kevesebb nevet számlál, ez azonban nem jelenti azt, hogy más településeket ne ismerné. A beszélgetés során, a helynevek alaki hasonlósága folytán például többször is kitért a szülőfaluja egyes részeire.

4. diagram: A 21 és 40 év közöttiek helynévismerete (n = nő, f = férfi)

A diagramot tanulmányozva a harmincévesek helynévismerete a huszonévesekéhez képest gazdagabbnak tűnik. A harmincas adatközlők – a 34 éves férfi névismeretét figyelmen kívül hagyva – mindannyian 50–60%-os névismereti átlagot jeleznek. Ezzel szemben a huszonévesek között csupán hárman vannak, akik hasonló vagy ennél jobb helynévismerettel rendelkeznek. Az életkor mint változó tehát e korosztályban is a legmeghatározóbb tényezők közé tartozik a névismeretet illetően. Az egész csoportot tekintve: a 21 és 40 év közöttiek átlagosan 100 helynevet, a helynevek 51%-át ismerték.

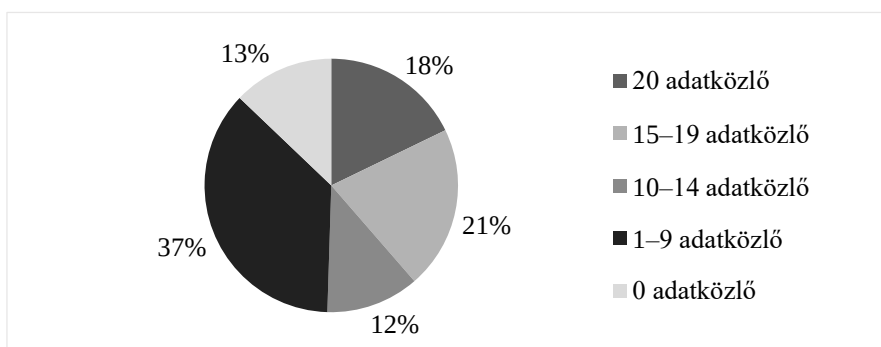
A mindenki által ismert nevek: 1. belterületi helynevek: *Általános iskola ~ Iskola, Bábony ~ Kisbábony, Bolt ~ Vegyesbolt, Böbest, Buszmegálló 1., Cigánysor ~ Sor, Imaterem, Iskolaudvar, Kápolna, Király út 1. ~ Király út lejáró, Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Mikró ~ Mikró sor, Óvoda, Parókia, Református templom ~ Templom, Szuszán, Temető, Temető lejáró ~ Temető lejáró 1., Tűlsóvég*, 2. külterületi helynevek: *Benés-láz, Cselősz, Csertezán tanyája, Első híd, Fő út, Görjös ~ Görjös-dűlő, Halmi út 1., Kavicsos ~ Kavicsos-tó, Király út 2., Legelő, Második híd, Pelesőc ~ Pelesőc-erdő ~ Pelesőc-domb ~ Pelesőc hegye, Sovány-sor 1., Surányi dinnyéje, Tirsztó, Tölgyfa, Vályogos gödör* (lásd 6. térkép).

6. térkép: A mindenki által ismert külterületi helynevek a 21 és 40 közötti adatközlők esetében

A 20 év felettiek csoportjánál több olyan helynevet (mind bel-, mind pedig külterületi tulajdonnévből) találunk, amelyet mindenki ismert. Látványos különbséget viszont csak a gyermekek listájával való összehasonlítás során fedezhetünk fel.

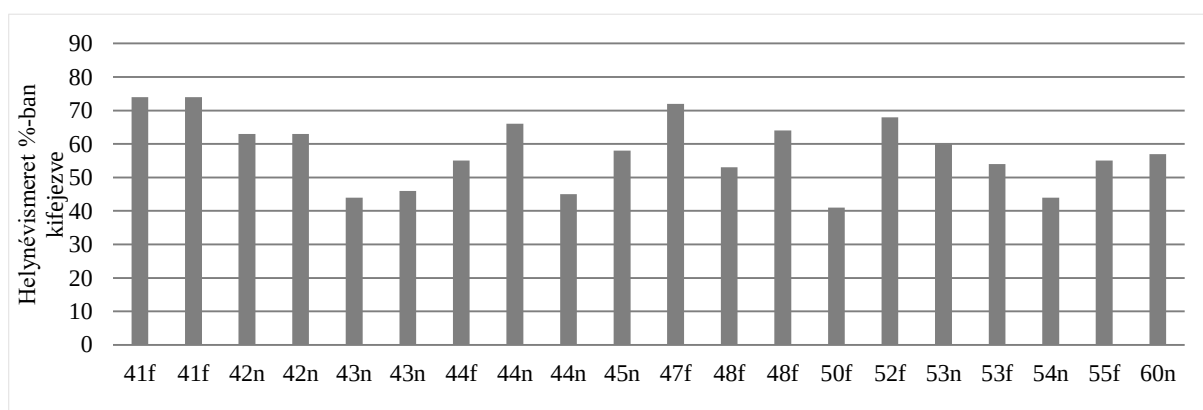
A mindenki által ismert nevek a névanyag 18%-át teszik ki. Emellett a nevek további 21%-a ismert széles körben, 15–19 adatközlő tudta őket lokalizálni. A névanyag 12%-át ismerte 10–14 és 37%-át 9 vagy kevesebb adatközlő. Ebben a csoportban a neveknek csupán 13%-át nem ismerte senki (lásd 5. diagram).

5. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 21 és 40 év közötti adatközlők korcsoportjánál

A csoport tagjai átlagosan 37 belterületi nevet (a belterületi nevek 77%-a) és 63 külterületi nevet (a külterületi nevek 42%-a) ismertek és tudtak lokalizálni.

A 41 és 60 év közöttiek helynévismerete. A középkorúak csoportjában a legkevesebb helynevet egy 50 éves férfi, a legtöbbet pedig két 41 éves férfi ismerte. Az előbbi 82 (a helynevek 41%-a), az utóbbiak pedig 146 és 147 helynevet (a helynevek 74%-a) tudtak lokalizálni. Az eredmények összesítő diagramja arról árulkodik, hogy ennél a korcsoportnál nincs meg az előző csoportok esetében tapasztalt életkor szerinti fokozatos növekedés. Az eredmények rapszodikus mintázatot alkotnak. A jó helynévismerők (a 61–70% feletti helynévismerettel rendelkező adatközlők) mellett nem kevés az átlagos, már-már gyenge helynévismerettel rendelkezők (a 40% körüli helynévismerettel rendelkező adatközlők) száma sem. A negyvenesek nem tudnak kevesebb helynevet, mint a tíz évvel idősebb lakosság. A teljes csoport átlagosan 114 helynevet ismert, ez a nevek 58%-át teszi ki (lásd 6. diagram).

6. diagram: A 41 és 60 év közöttiek helynévismerete (n = nő, f = férfi)

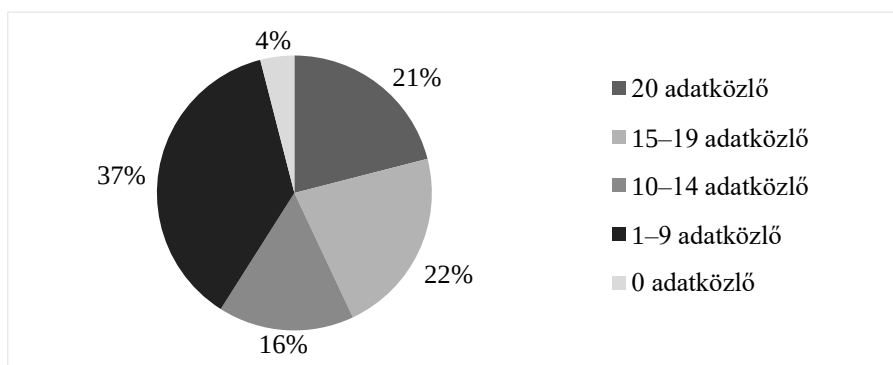
A mindenki által ismert nevek: 1. belterületi helynevek: *Általános iskola ~ Iskola, Bábony ~ Kisbábony, Bolt ~ Vegyesbolt, Böbest, Buszmegálló 1., Cigánysor ~ Sor, Imaterem, Iskolaudvar, Király út 1. ~ Király út lejáró, Kollektív istálló ~ Kollektív ól, Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Lelkeszi hivatal, Mikró ~ Mikró sor, Óvoda, Parókia, Református templom ~ Templom, Szuszán, Temető, Temető lejáró ~ Temető lejáró 1., Tűlsóvég, Turci út,* 2. külterületi helynevek: *Cselősz, Első híd, Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Terebesi forduló ~ Turci forduló, Fő út, Görjös ~ Görjös-dűlő, Halmi út 1., Jákób ~ Jákób háza ~ Jákób-tag ~ Jákób tagja ~ Jákób-tanya, Kavicsos ~ Kavicsos-tó, Király út 2., Legelő, Második híd, Pálinafőző, Pelesőc ~ Pelesőc-erdő ~ Pelesőc-domb ~ Pelesőc hegye, Sovány-sor 1., Sovány-*

sor 2. ~ Sovány-sor lejáró, Surányi dinnyéje, Temető alatt ~ Temető alja, Terebesi út 2., Tirsztot, Tölgyfa, Vályogos-gödör (lásd 7. térkép).

7. térkép: A mindenki által ismert külterületi helynevek a 41 és 60 év közötti adatközlők esetében

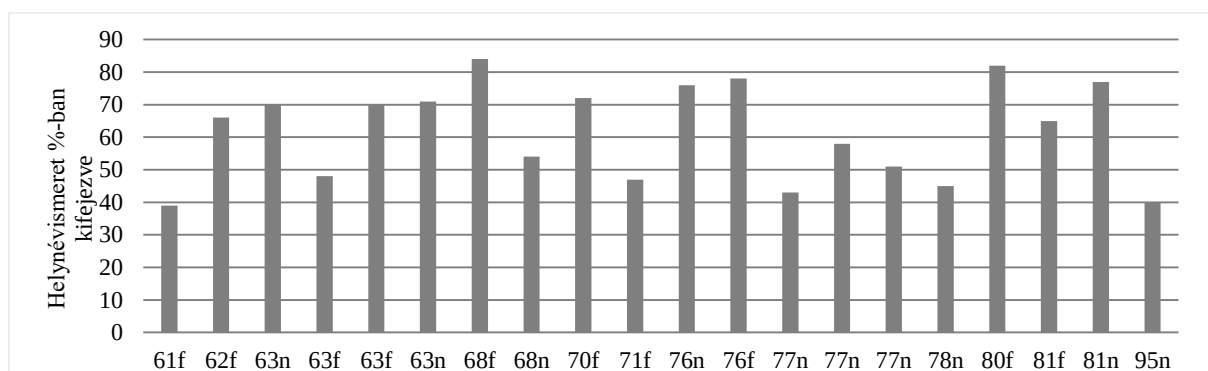
A mindenki által ismert nevek a névkorpusz 21%-át teszik ki. Emellett a nevek 22%-a ismert széles körben még, ezeket 15–19 adatközlő tudta lokalizálni. A nevek 16%-át ismerte 10–14, és 37%-át ismerte 9 vagy kevesebb, mint 9 adatközlő. Ebben a csoportban csupán a nevek 4%-át nem tudta senki sem lokalizálni (lásd 7. diagram).

7. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 41 és 60 év közötti adatközlők korcsoportjánál

A 41 és 60 év közötti csoport tagja átlagosan 39 belterületi nevet (a belterületi nevek 81%-a) és 76 külterületi nevet (a külterületi nevek 51%-a) ismertek és tudtak lokalizálni.

A 61 év fölöttiek helynévismerete. A 61 év feletti csoportjában a legkevesebb helynevet egy 61 éves férfi ismerte, a legtöbbet pedig egy 68 éves. Az előbbi 77 (a helynevek 39%-a), az utóbbi pedig 167 helynevet (a helynevek 84%-a) ismert és tudott lokalizálni. Ezzel az eredménnyel ez a 68 éves kisbányai férfi lett a legjobb helynévismerő adatközlő, akivel a településen beszélgettem. A 61 év fölötti csoportban azonban nem ő az egyetlen, aki nagyszámú helynevet ismer. Egy 80 éves férfi 163 (a helynevek 82%-a), egy 76 éves pedig 155 helynévről (a helynevek 78%-a) tudott beszélni. Ugyanakkor ebben a csoportban a kiválóak mellett átlagos és gyenge helynévismerőket is találunk (lásd 8. diagram).

8. diagram: A 61 év fölöttiek helynévismerete (n = nő, f = férfi)

Azok a 61 év fölötti adatközlőim, akik már jó ideje nem járják a határt, két csoportba sorolhatók. Egy részük igen nagy pontossággal és részletességgel tudta felidézni a bel- és külterület egymást követő szegleteit. Az egykor elsajátított ismeretek mélyen rögzültek a kognitív térképükön. Ugyanakkor néhányuknál egyszerre több mentális kép meglétével is számolnom kellett. Előfordult ugyanis, hogy a jelenlegi és a korábbi határok elhelyezkedéséről is számot tudtak adni. Az egyik adatközlőm például idős korára járóképtelen lett. A betegsége miatt nem láthatta többé a határt. Ennek ellenére egy évtized eltelte után is részletes leírást tudott adni a korábbi állapotokról. Egy idős korára megvakult nő esetében ugyanezt tapasztaltam.

Ezzel szemben az adatközlőim egy másik csoportja viszonylag kevés helynevet ismert. Elmondásuk szerint valaha jó helyismerettel rendelkeztek, az idő múlásával napról napra felejtették el a valaha gyakran emlegetett helyneveket. A szociológiában bevett szokás, hogy az időskort két nagy szakaszra osztják: arra az időre, amikor az egyének a testi és a szellemi képességeiknek teljesen birtokában vannak, továbbá arra az időre, amikor ugyanezek a képességek hanyatlófélben vannak (ANDORKA 2006: 333). Bár a kettő közötti határt rendkívül nehéz meghúzni, hisz a nyugdíjkorhatár fölötti időszakban ezek a jelenségek mindenkinél

máskor jelentkeznek, ezt a megkülönböztetést a névismereti kutatások során is érdemes szem előtt tartanunk.

A 61 év fölöttiek átlagosan 122 nevet tudtak lokalizálni, ez a nevek 62%-át jelenti.

Mivel ebben a csoportban viszonylag sok a szélsőséges eredmény, a mindenki által ismert helynevek száma – az előző korosztályéhoz képest – nagyon kevésnek tűnik: 1. belterületi helynevek: *Általános iskola ~ Iskola, Bábony ~ Kisbábony, Bolt ~ Vegyesbolt, Böbest, Cigánysor ~ Sor, Iskolaudvar, Király út 1. ~ Király út lejáró, Kollektív istálló ~ Kollektív ól, Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Óvoda, Parókia, Református templom ~ Templom, Temető, Turci út, Vízipuskaszín*, 2. külterületi helynevek: *Hegy út ~ Hegyi út, Kavicsos ~ Kavicsos-tó, Kert alatt ~ Kertalja 1., Király út 2., Legelő, Pálinkafőző, Sovány-sor 1., Temető alatt ~ Temető alja, Tölgyfa* (lásd 8. térkép).

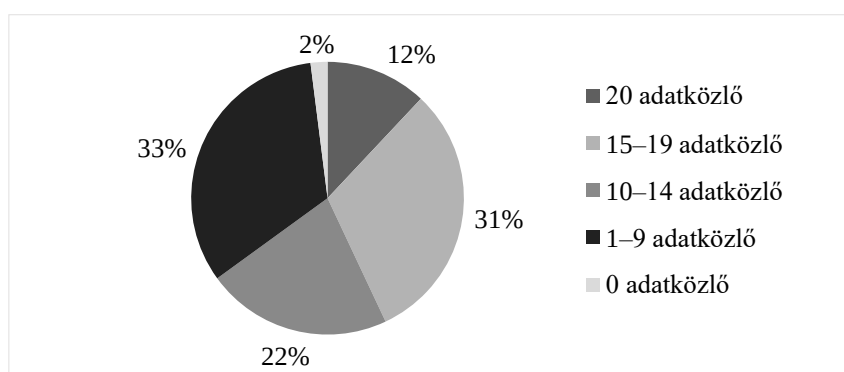

8. térkép: A mindenki által ismert külterületi helynevek a 61 év fölötti adatközlők esetében

A mindenki által ismert nevek közül kettőt emelek ki. Az első a *Kollektív istálló ~ Kollektív ól*. Ez a név az előző generációs csoport listáján is szerepelt. A 40 év alattiak közül viszont sokan nem ismerték. A kommunista rendszer időszakában a név által jelölt objektum jelentősebb szerepet töltött be a falu életében, mint napjainkban. Ma már csak a romok tanúskodnak a kollektív gazdaság egykori tevékenységéről. Természetes, hogy a 40 év fölöttiek számára még ma is van egyfajta szimbolikus jelentése, egyfajta központi szerepe, míg a fiatalabbaknak ez a rész nem egyéb, mint egy elhanyagolt, gazos terület. A második kiemelő név a *Vízipuskaszín*. Ez az elnevezés szintén letűnt korokra emlékezteti a helyieket. A régi

tűzoltó-felszerelést tároló építményre vonatkozik, amely a Fő utca közepén áll. A fiatalabb generációk csak *Bódé*-ként emlegetik; az idősebbeknek viszont inkább *Vízpuskaszín*.

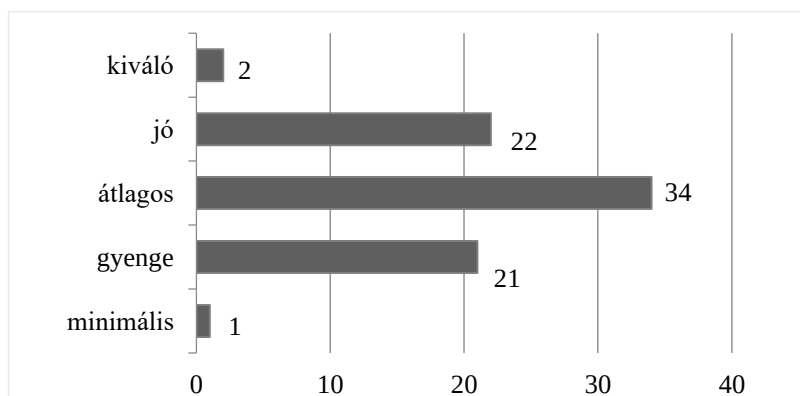
A felsorolt nevek a korpusz helyneveinek csupán 12%-át teszik ki. A helynevek további 31%-a ismert széles körben, 15–19 adatközlő tudta őket lokalizálni. A nevek 22%-át ismerte 10–14 és 33%-át 9 vagy kevesebb adatközlő. Ebben a csoportban a névanyag 2%-át nem ismerte senki sem (lásd 9. diagram): *Hárd*, *IAS*, *Porgolát*, *Új-Fogás*. A *Hárd* egy újonnan létesített tanyának a neve, a kisbábonyi és a halmi határszélen áll. Az *IAS*, a *Porgolát* és az *Új-Fogás* elnevezések pedig a hivatalos névadás eredményei.

9. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 61 év fölötti adatközlők korcsoportjánál

A 61 év fölöttiek átlagosan 35 belterületi nevet (a belterületi nevek 73%-a) és 87 külterületi nevet (a külterületi nevek 58%-a) ismertek és tudtak lokalizálni.

Névismereti szintek. A megkérdezett 80 adatközlő között csupán egy olyan volt, aki 20%-nál kevesebb helynevet ismert, tehát minimális helynévismerettel rendelkezett: a legfiatalabb adatközlő a helynevek 15%-át ismerte. Gyenge helynévismerettel az adatközlők kicsivel több mint egy negyede (21 fő) rendelkezett. Átlagosnak az adatközlők 43%-a (34 fő), jó helynévismerőnek pedig az adatközlők 28%-a (22 fő) bizonyult. Kiváló helynévismerettel mindössze az adatközlők 3%-a (2 fő) rendelkezett (lásd 10. diagram).

10. diagram: Az adatközlők megoszlása a névismeret szintje szerint

Emellett tanulságos áttekinteni a névismereti szintek korcsoportok szerinti megoszlását is (lásd 2. táblázat):

névismereti szint	az adatközlők korcsoportjai és száma				
	7 és 13 év közöttiek	14 és 20 év közöttiek	21 és 40 év közöttiek	41 és 60 év közöttiek	61 év fölöttiek
minimális	1	-	-	-	-
gyenge	9	8	2	-	2
átlagos	-	2	13	12	7
jó	-	-	5	8	9
kiváló	-	-	-	-	2

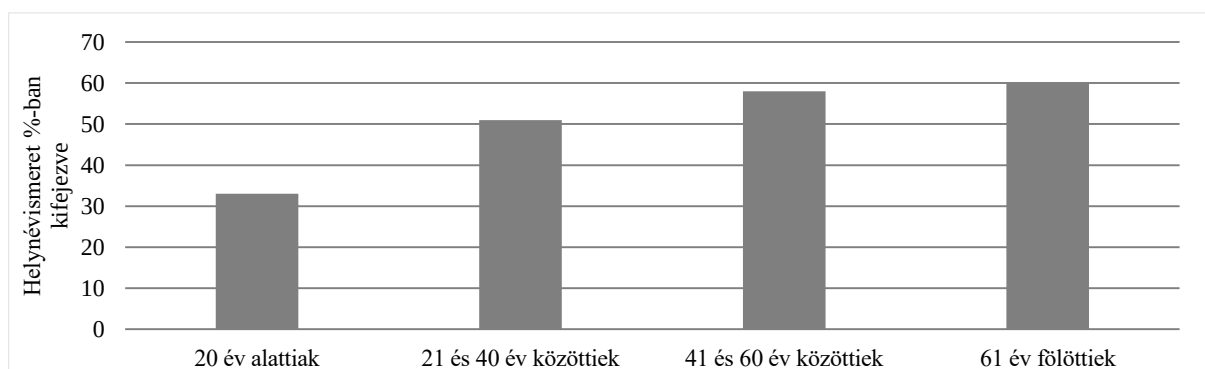
2. táblázat: Az adatközlők névismereti szintje korcsoportok szerint

A gyenge helynévismerettel rendelkező adatközlők túlnyomó többsége tehát a gyerekek és a kamaszok köréből került ki. A 21 gyenge helynévismerettel rendelkező adatközlőből 17 a 20 év alatti kategóriában található, 2 a 21 és 40 év közötti, szintén 2 a 61 fölötti generációs csoportba tartozik. Az átlagos helynévismerők zöme 21 év fölötti, mivel a 20 év alattiak között csupán 2 ebbe a kategóriába tartozó adatközlőt találunk. 13-an 21 és 40 év közöttiek, 12-en 41 és 60 év közöttiek, 7-en pedig a 61 év fölöttiek között találhatók meg. Jó helynévismerőket kizárólag a 21 év fölötti adatközlők között látunk. 5-en tartoznak a 21 és 40 év közötti, 8-an a 41 és 60 év közötti, 9-en pedig a 61 év fölötti csoportba. Kiváló helynévismerők kizárólag a 61 év fölöttiek között vannak.

Életkor és helynévismeret. A közösség tagjainak helynévkincse – a lexikon többi részéhez hasonlóan – az életkor előrehaladtával együtt bővül. Az egyéni élettér kiszélesedésével lesznek egyre kidolgozottabbak, pontosabbak a közvetlen környezettel kapcsolatos ismeretek: az egyének kisgyermekkoruktól kezdve fokozatosan tanulják meg az egyes objektumokkal kapcsolatos információkat, mindezt úgy, hogy a közvetlen tapasztalatok révén, a közösségi és a családi értékítéletek mellé saját vélekedéseket is társítanak a tanultakhoz. Mindez természetesen azt is feltételezi, hogy a mentális helynévlexikon is napról napra gyarapodik, hiszen a helyekre gondolni és a helyekről beszélni a tulajdonnevek használata révén a legkézenfekvőbb.

A helynévlexikon látványos gyarapodása azonban csak egy bizonyos életkorig figyelhető meg. Az, hogy ki mikor jut el abba a szakaszba, amikortól már csak ritkán tanul meg új helyneveket a közvetlen környezete, a szülőfaluja névkészletének köréből, egyénenként változó. A kisbábonyi magyarság esetében nagyjából a 30 év alattiakra igaz az, hogy a fiatalabbak kevesebb nevet ismernek, mint a náluk idősebbek. Annak az elvárásnak, hogy az életkor előrehaladtával egyre gazdagabb helynévkinccsel rendelkező adatközlőkkel találkozunk, a 30 év feletti csoportok tagjai egyre kevésbé felelnek meg. A 61 év fölöttiek között találjuk a legjobb névismerőket. Ebben a csoportban ugyanakkor azok sincsenek kevesen, akik csupán átlagos vagy gyenge helynévismerettel rendelkeznek.

A 20 év alattiak és a 21–40 év közöttiek névismereti átlaga között 18 százalékpontnyi a különbség. A 21–40 év közöttiek és a 41–60 év közöttiek körében viszont már csak 7, a 41–60 év közöttiek és a 61 év fölöttiek eredményei között pedig csupán 2 százalékpontnyi az eltérés (lásd 11. diagram).

11. diagram: A korcsoportok átlagos helynévismerete

Kisbábony esetében tehát a 30 éves kort tekinthetjük egyféle választóvonalnak. Úgy tűnik, innentől kezdve nem az életkor az egyetlen, illetve a legmarkánsabb változó, amely mentén a helynévismeretet értelmeznünk kell. Bár a kisbábonyi magyarság viszonylag zárt és homogén közösség, amelynek tagjai nagyjából hasonló körülmények között élnek, e ponttól kezdve az életkor mellett nem zárhatjuk ki, és nem tekinthetjük kevésbé fontosnak az egyéb egyénspecifikus tényezők szerepét. Felvetődik a kérdés például, hogy az adatközlőknek a fölművelés mellett van-e más szakmájuk, munkájuk, esetleg valamilyen egyéb elfoglaltságuk. Valójában ebből a szempontból bármilyen tevékenység meghatározó lehet, amelynek következtében meg kell osztaniuk a figyelmüket. Legyen szó akár otthoni, akár egy másik településen lévő munkáról, gyermekfelügyeletről vagy valamilyen szabadidős elfoglaltságról stb.

A mindenki által ismert helynevek száma korcsoportonként alig növekszik: a gyermekek esetében 10% (20 helynév), a kamaszoknál 18% (35 helynév), a 21 és 40 év közöttiekénél szintén 18% (36 helynév), a 41 és 60 év közöttiekénél 21% (42 helynév) és a 61 év fölöttiekénél 12% (24 helynév). Szembeötlő különbséget azoknak a neveknek az esetében fedezhetünk fel, amelyeket senki sem ismert az adott korcsoportban. A gyermekekénél ez a helynevek 53%-át (105 helynév), a kamaszoknál a 41%-át (81 helynév), a 21 és 40 év közöttiekénél a 13%-át (25 helynév), a 41 és 60 év közöttiekénél a 4%-át (7 helynév), a 61 év fölöttiekénél pedig a helynevek 2%-át (4 helynév) tette ki (lásd 3. táblázat).

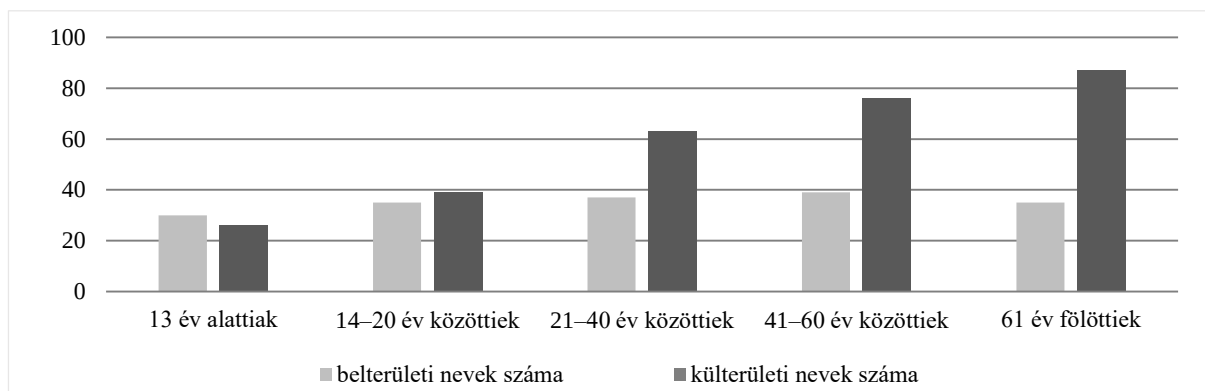
adatközlők	7 és 13 év közöttiek	14 és 20 év közöttiek	21 és 40 év közöttiek	41 és 60 év közöttiek	61 év fölöttiek
mindenki által ismert nevek	10%	18%	18%	21%	12%
senki által nem ismert nevek	53%	41%	13%	4%	2%

3. táblázat: A mindenki által ismert és a senki által nem ismert nevek korcsoportok szerinti megoszlásban

A felmérés egyrésztől megcáfolta a mindenki által ismert helynevekre vonatkozó hipotézisemet. Azt feltételeztem ugyanis, hogy a kisbábonyi magyarság esetében ezeknek a köre a legfiatalabbtól a legidősebb korcsoportig egyre több nevet fog tartalmazni. Másrészt az eredmények igazolták, hogy az, amit egy közösség élőnyelvi helynévkincsének nevezünk, lényegében nem más, mint több egymást metsző és kiegészítő halmaz együttese. Az adatközlők helynévismereti tudása tehát komplementer jellegű.

Egy utcányi településről lévén szó sohasem a belterületre vonatkozó adatok okozzák az eltéréseket, hiszen a belterületi nevek közül nagyjából mindenki ugyanannyit ismert. A szignifikáns különbségeket minden esetben a külterületi objektumokra vonatkozó adatok mutatják. Korcsoportonként haladva, a gyermekektől a felnőttekig a helynévismereti

növekedést szinte minden esetben az ismert külterületi helynevek gyarapodásában mérhetjük (lásd 12. diagram).

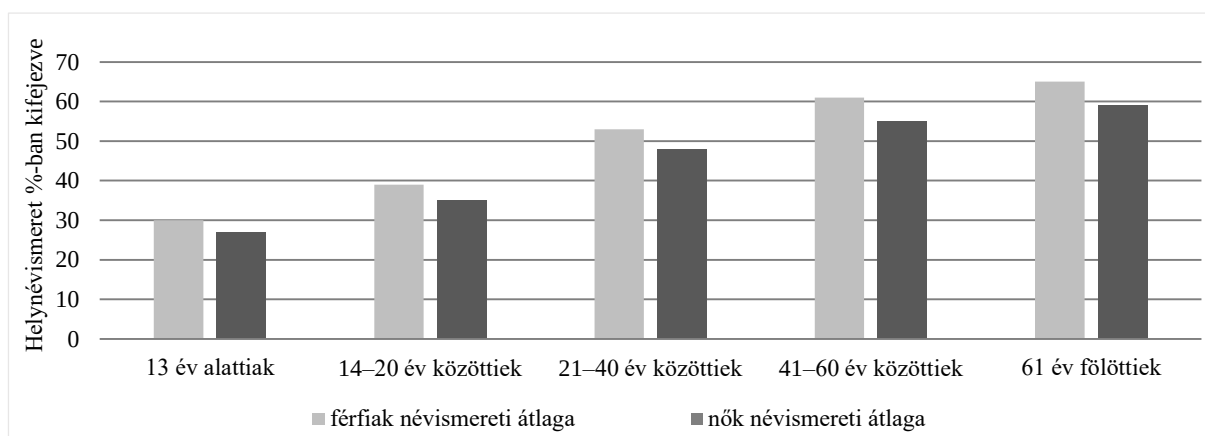
12. diagram: A belterületi és külterületi nevek átlagos ismerete korcsoportok szerinti bontásban

3.1.3. A helynévismereti vizsgálatok eredményei a nem tükrében. A szociológiában mindig is kiemelt szerep jutott a nemek közötti különbségek értelmezésének. Jelenleg az az álláspont uralkodik, amely szerint a gender körébe tartozó tulajdonságok elsősorban a társadalmi környezet, a szocializáció hatására alakulnak ki.

Az ún. funkcionalista iskola szerint a két nem szociológiai értelemben azért különbözik, mert munkamegosztás van köztük, ebből fakadóan pedig a férfiak és a nők eltérő szerepeket töltenek be. A férfiak alkalmasabbak a fizikai munkára, ezért nekik kell fenntartaniuk a családot. Ezzel szemben a nők képesek szülni. A fajfenntartás érdekében pedig szükséges, hogy az idejük jelentős részét a gyermeknevelésre fordítsák. A modern társadalmakban azonban egyre kevesebb az olyan munkakör, amelyhez komoly fizikai erőre lenne szükség, ennek következtében pedig a nemek közötti munkamegosztás is egyre kevésbé van jelen. Az ún. konfliktuselméleti irányzatok a férfiak hatalmi pozíciójára helyezik a hangsúlyt. Eszerint a nőknek a férfiak általi elnyomása nagyon nagy múltra tekint vissza, a mai napig tetten érhető, és főként ebből fakadnak a különbségek. Nem meglepő, hogy ebből a feltevésből táplálkoznak a feminista mozgalmak is (KISS 1995: 101, GIDDENS 2003: 188, ANDORKA 2006: 331–333).

Azok a nyelvészeti kutatások, amelyek a nem változóját helyezték a vizsgálat középpontjába, többnyire az egyes kifejezések használati gyakoriságával, mennyiségi vizsgálatokkal, bizonyos nempreferenciális különbségekkel és attitűdvizsgálatokkal foglalkoztak (WARDHAUGH 1995: 282–293, KISS 1995: 100–111). A kutatások többek között azt is igazolták, hogy a magyar társadalomban a nyelvi tabu a nőknek kevesebbet enged meg, mint a férfiaknak. Például az obszcén kifejezéseket tartalmazó viccek mesélése kifejezetten férfinprivilegiumnak számít (KISS 1995: 104).

A magyar közösség esetében a férfiak és a nők helynévismeretének összehasonlításakor a férfiak minden generációs csoportban több helynevet ismertek, mint a nők. A két nem névismereti átlagának kiszámításakor a férfiak csoportja került a sor élére (lásd 13. diagram), s ugyancsak minden csoportban férfi ismerte a legtöbb helynevet (lásd 4. táblázat). Ez az eredmény a mások által végzett helynévismereti mérésekkel is összecseng (lásd GYÖRFFY 2018, E. NAGY 2019). A két nem névismereti átlagai között azonban nincsenek éles eltérések. A különbség a 13 év alattiaknál 3, a 14 és 20 év közöttiekénél 4, a 21 és 40 év közöttiekénél 5, a 41 és 60 év közöttiekénél 6, a 61 év fölöttiekénél pedig szintén 6 százalékpontnyi (lásd 13. diagram).

13. diagram: A névismereti átlagok nemek szerinti megoszlása

Úgy gondolom, hogy a két nem eltérő helynévismerete a közöttük lévő társadalmi különbségekből adódik. Azt azonban, hogy a férfiak mint társadalmi réteg miben különböznek a nőktől mint társadalmi rétegtől, bármely település esetében nehéz megállapítani. Kisbáonyban mindkét csoportra igaz, hogy tagjaiknak a mezőgazdálkodás tölti ki a mindennapjait, ebből adódóan pedig mindannyian gyakran látogatják a határt. Az eltérések okai tehát a mélyebb összefüggésekben keresendők, erre vonatkozóan azonban csupán feltételezéseim vannak.

A gyermeknevelésben betöltött eltérő szerep lehet például ennek az egyik forrása. Ezek a feladatok az adott közösségben ugyanis a kisgyermekesek esetében szinte kizárólag a nőkre hárulnak. A gyermekek megszületésével az anyák hosszabb időt töltenek otthon, miközben az apák ugyanúgy járják a határt. Ennek az egyik lehetséges következménye, hogy a férfiak körében beszédtemaként a földdel és a földműveléssel kapcsolatos kérdések gyakrabban merülnek fel, mint a nők esetében. A nők egymás közt inkább a gyermekekkel és a háztartással kapcsolatos témákat járják körül. Az eddigi kutatások is azt igazolják, hogy vannak olyan kérdéskörök, amelyekről kifejezetten a férfiak, és olyanok, amelyekről a nők szeretnek beszélni

(WARDHAUGH 1995: 288). Ezt azonban Kisbábony esetében az összegyűjtött adatok alapján bizonyítani nemigen lehet, a gyermeknevelésre vonatkozó munkamegosztással kapcsolatosan pedig családonként is nagy eltéréseket tapasztalhatunk. Kétségtelen azonban, hogy a nők bizonyos hosszabb-rövidebb időszakokban szűkebb léttérrel rendelkeznek, mint a férfiak. Ez azonban nem jellemzi az egész életüket. Megfigyeléseim szerint a nők viszonylag hamar visszaállnak a munkába, s már a 2-3 éves gyermekeket is kiviszik magukkal a földekre.

legjobb helynévismerők rangsora			
korcsoportok	1.	2.	3.
7–13 év közöttiek	37% f	35% n és f	30% n
14–20 év közöttiek	46% f	42% f	37% n és n
21–40 év közöttiek	71% f	63% f	62% n és f
41–60 év közöttiek	74% f és f	72% f	68% f
61 év fölöttiek	84% f	82% f	78% f

4. táblázat: A legjobb helynévismerők korcsoportok szerinti megoszlásban (n = nő, f = férfi)

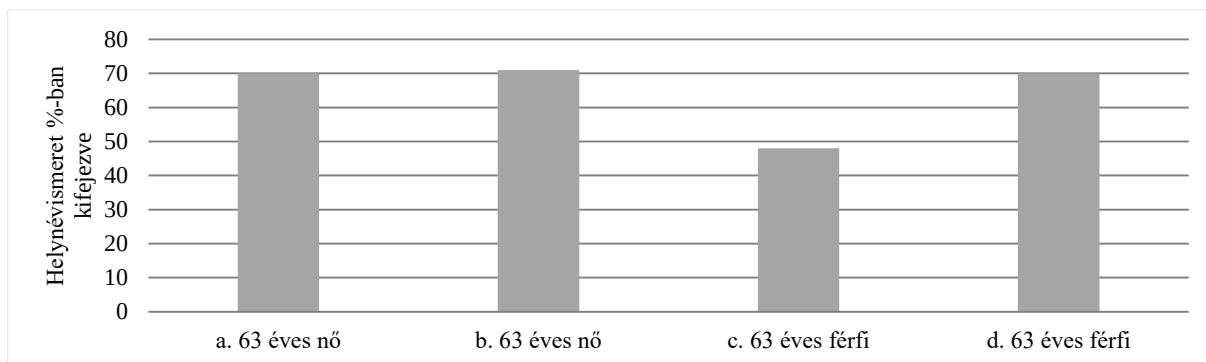
Talán nem véletlen, hogy a fiatalabb generációs csoportok legjobb helynévismerői között még vannak nők, de az idősebb generációs csoportok legjobb helynévismerői között csupán férfiakat találunk (lásd 4. táblázat). Ez a megoszlás arra is utalhat, hogy a két nem között lévő társadalmi különbség az életkor előrehaladtával lesz szignifikáns.

3.1.4. A helynévismeretet befolyásoló egyéb tényezők: a foglalkozás és a mobilitás.

A következőkben azonos korú adatközlők eredményeit vetem össze annak érdekében, hogy az életkor és a nem tényezője mellett az egyéb változók szerepére is rávilágíthassunk. A vizsgálatba két férfit és két nőt vontam be, akik a beszélgetés időpontjában mindannyian 63 évesek voltak (lásd 14. diagram). Az a., b. és d. adatközlők hasonló eredményt értek el. Mindannyian jó helynévismerőnek bizonyultak, mivel a nevek közel 70%-át tudták lokalizálni. A megfigyeléseim és a beszélgetések alapján úgy tűnt, hogy mindhárman nagyjából hasonló életvitelt folytattak. Nyolc osztályt végeztek el, egész életükben Kisbábonyban laktak, és mezőgazdasággal foglalkoztak: „Nem vóút időm, nekünk is, nekem akkor csak ebbe a faluba, csak nekem vóút traktor, az egész földeket én kellett megszánksam, és futottunk, [...] és nem vóút időm megfigyelni sem, me, teccik tudni, amikor az ember sok munkába van.” (63 éves kisbábonyi férfi).

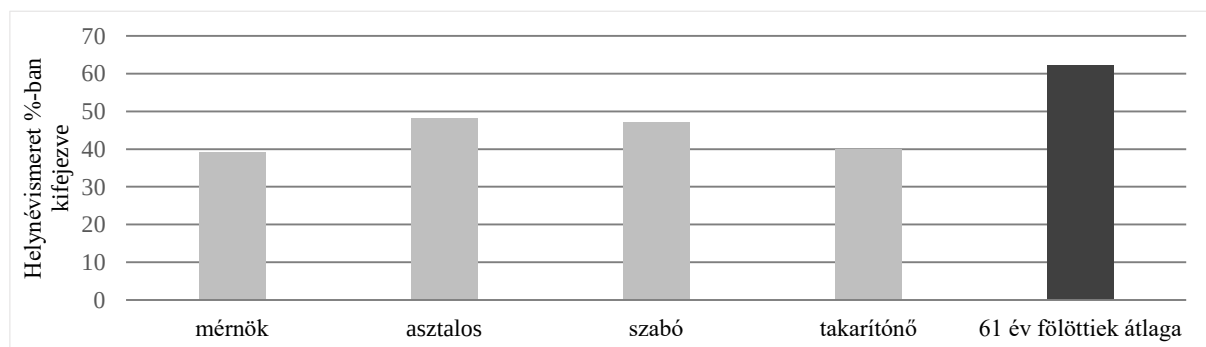
A c. adatközlő hozzájuk képest teljesen más életutat járt be. 10 osztályt végzett el, szakmát tanult, és évekig asztalosként dolgozott. S bár a faluval és a falubeliekkel mindig is

szoros volt a kapcsolata, hiszen heti rendszerességgel járt Bábonya, azóta, hogy kenyérkereső lett, Szatmárnémetiben tölti az ideje jelentős részét. Csak hétvégenként tartózkodik a szülőfalujában. Ő a nevek közel 48%-át ismerte. Mivel a 61 év fölötti korosztály átlagosan 122 helynevet, a helynevek 62%-át tudta lokalizálni, ez az eredmény több mint 14 százalékponttal alacsonyabb, mint az átlagé.

14. diagram: A 63 éves adatközlők helynévismerete

Azok a 61. életévüket betöltött adatközlők, akik szintén kitanultak valamilyen szakmát, amiben aztán sikeresen el is helyezkedtek, hasonló eredményt értek el (lásd 15. diagram). Ebben a generációs csoportban (a már említett asztalos mellett) találunk egy mérnököt, egy szabót és egy takarítónőt is. Ezek az adatközlők jóval kevesebb helynevet tudtak lokalizálni, mint azok, akik kizárólag földművesnek és gazdálkodónak nevezték magukat. Míg a 61 év fölöttiek csoportjában az átlagos helynévismeret 62% volt, a mérnök adatközlő a nevek 39%-át, az asztalos a nevek 48%-át, a szabó a nevek 47%-át, a takarítónő pedig a nevek 40%-át ismerte. Úgy gondolom, hogy a gyengébb névismeret háttérében a foglalkozás, illetve (a foglalkozással járó) mobilitás áll. Ezeknek az adatközlőknek a földművelés mellett a szakmájukra is jelentős időt kellett szánniuk. Ezáltal pedig például a mérnöknek, a szabónak és az asztalosnak gyakran kellett az otthonától távol lennie, más településeken dolgoznia.

15. diagram: 61 év fölötti adatközlők helynévismerete a foglalkozás alapján

A kisbábonyi helynévismeretet tehát minden ismert esetben negatívan befolyásolta az, ha valaki a földművelés mellett mással is foglalkozott, illetve ha ennek következtében Bábony mellett más településeken is dolgozott. Ebben a tekintetben a foglalkozás és a mobilitás mint változó szintén befolyásoló tényezőként jelenik meg.

3.1.5. Alapnévkincs – peremnévkincs. ZSOLNAI JÓZSEF úgy gondolja, hogy „Egy-egy terület összegyűjtött és kiadott földrajzi névanyagából nem tudhatja meg az érdeklődő, hogy milyen típusú neveket ismer elsősorban az ott élő lakosság nagy többsége.” (1967: 191). Kizárólag a deszignátumok kérdésénél maradva érdemes megnézni, hogy milyen az egyes helynevek státusza, az összegyűjtött elnevezések milyen helyet foglalnak el a vizsgált közösség mentális helynévlexikonjában. Melyek azok a nevek, amelyek az alapnévkincs részét képezik, amelyeket mindenki vagy szinte mindenki aktívan ismer, s melyek azok, amelyek a peremnévkincsbe tartoznak? A következőkben erre a kérdésre térek ki.

GYÖRFFY ERZSÉBET eljárásához hasonlóan ebből az összesítésből kihagytam a 20 év alatti adatközlőket (2018: 96). Úgy vélem, ennek a csoportnak a bevonása nagyban torzíthatja az eredményt, mivel a gyermekek a helynevekkel és a környezettel való ismerkedésnek még csupán az elején járnak. A vizsgált közösség e kérdést tekintve tehát 60 főből áll. A csoportosításnál GYÖRFFY ERZSÉBEThez hasonlóan azokat a neveket, amelyeket a megkérdezettek legalább 70%-a (legalább 42 adatközlő) ismert, az alapnévkincsbe, míg azokat a neveket, amelyeket a megkérdezetteknek csupán 30 vagy annál kevesebb százaléka (18 vagy kevesebb adatközlő) birtokolt, a peremnévkincsbe soroltam (i. m. 96–99). A peremnévkincsen belül ugyanakkor elkülönítettem még egy alkategóriát: a kiveszőben lévő helynevek csoportját.

Az összesítéskor 80 olyan helynevet (az összes név 40%-a) találtam, amelyet a megkérdezettek legalább 70%-a ismert. Ebből 34 helynév belterületi (a belterületi nevek 71%-a) és 46 helynév külterületi (a külterületi nevek 31%-a). Ez alkotja a lexikon alapnévkincsét. A listán ugyanakkor 61 olyan név (az összes név 31%-a) szerepel, amelyet az adatközlők 30%-a vagy kevesebb ismert. Ebből 5 belterületi (a belterületi nevek 10%-a) és 56 külterületi (a külterületi nevek 37%-a). Ez a 61 helynév képezi a peremnévkincset.

Az alapnévkincsbe tartozó helynevek: 1. belterületi helynevek: *Általános iskola ~ Iskola, Bábony ~ Kisbábony, Bódé 2., Bolt ~ Vegyesbolt, Böbest, Buszmegálló 1., Buszmegálló 2., Cigánysor ~ Sor, Cigánytemplom ~ Templom, Faluvég 1., Imaház ~ Katolikus imaház, Imaterem, Iskolaudvar, Kápolna, Király út 1. ~ Király út lejáró, Kollektív istálló ~ Kollektív ól, Kovácsműhely, Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Lelkészi hivatal, Mikró ~ Mikró sor, Óvoda, Óvodaudvar, Pap ~ Papnál, Parókia, Pompaház 1., Princsipáló, Ravatalozó, Református*

templom ~ Templom, Szuszán, Temető, Temető lejárata ~ Temető lejáró 1., Toldi, Túlsóvég, Turci út, 2. külterületi helynevek: Bábonyi út ~ Kisbábonyi út, Balasztier, Belső-Benés-láz, Benés-láz, Comoga, Comoga árka, Cselősz, Cselősz lejáratok ~ Cselősz lejárók, Csertezán tanyája, Csikászó, Első híd, Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Terebesi forduló ~ Turci forduló, Fő út, Gosztát földje ~ Gosztát ~ Gosztáté, Görjös ~ Görjös-dűlő, Halmi út 1., Hegy út ~ Hegyi út, Hosszú-láz, Jákób ~ Jákób háza ~ Jákób-tag ~ Jákób tagja ~ Jákób-tanya, Kavicsos-tó ~ Kavicsos, Kendereskert ~ Kenderföld ~ Kendersor, Kert alatt ~ Kertalja 1., Király út 2., Korom ~ Koromnál, Kőhidnál, Külső-Benés-láz, Legelő, Lingurás-tanya, Második híd, Mogyoró-szeg, Nádas, Nagy-kanális, Nagy-legelő, Pálinkafőző, Pelesőc ~ Pelesőc-domb ~ Pelesőc-erdő ~ Pelesőc hegye, Pompaház 2., Sovány-sor 1., Sovány-sor 2. ~ Sovány-sor lejáró, Surányi dinnyéje, Telek ~ Telekhely, Temető alatt ~ Temető alja, Terebesi út 2., Tirsztóp, Tölgyfa, Vályogos-gödör, Varga Zsiga nádas.

A peremnévkincsbe tartozó helynevek: 1. belterületi helynevek: *Bábonyi utca, Csukapuszta, Kömin, Központ 1., Turci utca*, 2. külterületi helynevek: *Akaszttottember, Alsó-Deszkás-láz, Alsó-Igényelt ~ Külső-Igényelt, Alsó-kút, Belső-Brime, Belső-Fogás, Belső-Varga-láz, Betonos-kút, Cigány-kert, Csere-kút, Csető-szeg, Dormán-láz, Dregánu földje, Epres-kert, Esenyősz, Felső-Deszkás-láz, Felső-Igényelt ~ Belső-Igényelt, Felső-kút, Fenék-láz, Göb-hát, Haraszié 1., Hárd, Hid-láz 1., Hodos híd, Horgas, Horti-tag, Hosszú-Fogás ~ Nagy-Fogás, IAS, Irotvány, Jáhori-tag, Kerek-Csikászó, Kertalja 2., Kis-Dormán-láz, Kis-Fogás, Kis-láz, Kis-mező, Kis-nyíres, Komjáti ~ Komjátié, Körtefánál 1., Körtélyes, Külső-Brime, Külső-Fogás, Külső-Varga-láz, Lukács-láz, Nagy-Dormán-láz, Nem-láz, Ökör-fű út, Ökör-fű ~ Ökör-fű-dűlő, Ötkoronás, Porgolát, Rekettyés, Talpos háza, Új-Fogás, Újtanya, Útnál, Viola háza ~ Viol-ház.*

A peremnévkincs elemei kapcsán ZSOLNAI JÓZSEF hívja fel a figyelmet arra, hogy az ebbe a csoportba sorolt helynevekről nem mondható ki egyöntetűen, hogy megindultak volna a kiveszés útján. Azokról a nevekről viszont, amelyeket csupán a 60–80 éves korosztály ismer, s a fiatalabbak kevésbé vagy egyáltalán nem, joggal nevezhetők „veszélyeztetettnek” (1967: 194).

A peremnévkincs elemei között négy olyan helynév van, amelyet kizárólag a 61 év fölötti generáció ismert: *Felső-kút, Irotvány, Körtefánál 1. és Rekettyés*. A korpuszban további három olyan helynevet is találunk, amelyet a megkérdezett 60 adatközlőnek legfeljebb 5%-a (3 vagy kevesebb adatközlő) ismert: *Komjáti ~ Komjátié, Nem-láz és Új-Fogás*. Meglátásom szerint a kutatás időpontjában ez utóbbi két csoport képezte a kiveszőben lévő helynevek körét.

Érdeemes megvizsgálni azt is, hogy mitől függhet egy-egy helynév széleskörű ismertsége. A korcsoportokra bontott listákat tekintve úgy gondolom, hogy ez elsősorban a denotátumoktól, a helyek funkciójától és a helyek milyenségétől függ: például attól, hogy az adott helyen hány embernek, családnak van földje; vagy a szóban forgó rész mekkora területet ölel fel; milyen minőségű a földje stb. A *Cselősz* helynevet például azért ismerik 59-en, mert kiválóan alkalmas epertermesztésre, s emellett nagy kiterjedésű, szinte minden családnak van a területen földje, így pedig gyakorlatilag a falu teljes magyar lakossága jár ki oda dolgozni.

Befolyásoló tényező lehet az is, hogy a denotátum mennyire esik közel a lakott területekhez. Kisbáony esetében persze ennek a tényezőnek a szerepe joggal kérdőjelezhető meg, mert a falu belterületéhez valójában minden közel van, vagy legalábbis nincs nagyon messze tőle. Egy nagyobb külterülettel bíró település esetében valószínűleg pontosabb következtetésekre jutnánk ezzel a tényezővel kapcsolatosan is. Azok a nevek, amelyek a belterület közvetlen közelében elhelyezkedő objektumokra vonatkoznak, jó eséllyel kerülnek bele a köztudatba. A falu közvetlen szomszédságában lévő földutak, a *Király út* (60-an ismerték) és a *Sovány-sor* (58-an ismerték) például szinte mindenki számára ismerősek voltak.

Fontos lehet továbbá az is, hogy az adott rész köthető-e valamilyen eseményhez vagy eseményekhez; van-e olyan tulajdonsága, amely miatt élesen elkülönül a határ többi részétől; valamilyen tekintetben kiválik-e a többi hely közül. A *Pelesőc ~ Pelesőc-erdő ~ Pelesőc hegye ~ Pelesőc-domb* névváltozatokat azért ismerik valamennyien, mert a bábonyi határ többi részétől eltérően ez az objektum nem sík: dombos, erdős terület, ami a környékbeliek számára kedvelt kirándulóhely.

Az alapnévkincs kérdésénél maradván végül a viszonyítási pontok szerepére is érdemes kitérnünk. A gördülékenyebb kommunikáció érdekében a beszédben folyamatosan használunk tereptárgyakat jelölő kifejezéseket, viszonyítási és csomópontokat. HOCHBAUER MÁRIA meghatározásával élve tereptárgynak vagy támpontnak minősül minden olyan vonatkozási pont, amely „a navigáció során felhasználható (pl. épületeket, utcákat, útkereszteződéseket, természeti képződményeket). Az ösvényeket (utak, utcák, járdák) és a döntési pontokat (melyeknek klasszikus példái az útkereszteződések és útelágazások) a tereptárgyak egy-egy jellegzetes fajtájának tekintjük.” (2010: 102). Ezek a pontok és útvonalak, amelyek az adott közösség tudatában teljes viszonyrendszert alkotnak, segítenek a többi objektum lokalizálásában, mivel az egyének minden egyéb helyet ezekhez a valamilyen szempontból különleges helyekhez képest határoznak meg.

Nyilvánvaló, hogy az ilyen típusú objektumoknak két nagy csoportja van: azok, amelyeket a beszédben csupán alkalmilag használunk viszonyítási pontként, s azok, amelyek

gyakran töltik be viszonyítási pont szerepét, azaz amelyek a közösség kollektív tudatában is viszonyítási pontként jelennek meg. Az ilyen jellegű kifejezések besorolása nem egyszerű, hiszen sokszor azt sem tudjuk egyértelműen eldönteni, hogy az adott elem tulajdonnév-e vagy sem, hogy lexikalizálódott kifejezésről beszélünk-e vagy sem. Mindenesetre azok a helynevek, amelyek a kommunikáció során gyakran töltenek be efféle szerepet, a gyakori említés révén könnyen válnak széles körben ismertté, s ezáltal az alapnévkincs részévé. Megfigyeléseim szerint a kiskisbáonyi magyarság a *Csertezán tanyája*, *Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Terebesi forduló ~ Turci forduló*, *Jákób ~ Jákób háza ~ Jákób-tag ~ Jákób tagja ~ Jákób-tanya*, *Surányi dinnyéje*, *Tirsztop*, *Tölgyfa* stb. helyneveket használta fel a legtöbbször a többi külterületi objektum pontos elhelyezkedésének a leírásához. A nevek által jelölt objektumok többsége azért tekinthető jó kiindulási pontnak, mert vizuálisan élesen elkülönülnek a határ többi részétől, jól láthatók, és pontosan körülhatárolhatók. A denotátumok közötti határ tehát egyértelműen megállapítható. A *Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Terebesi forduló ~ Turci forduló* típusú objektumok pedig azért alkalmasak ennek a szerepnek a betöltésére, mert elágazási vagy ún. döntési pontokként kijelölik a többi objektumhoz vezető irányt.

HEINRICH ANDREA szerint a lakosság nézőpontjából a szomszédos települések tekinthetőek a legfontosabb iránypontoknak, ennek köszönhetően pedig az azokhoz vezető utak lesznek a jelentősebb irányvonalak (2000). Kiskisbáony esetében hasonlóak a tapasztalataim. A külterületről szóló beszélgetések fonalát a szomszédos településekhez viszonyítva lehetett a leginkább megragadni. A három település határánál lévő *Forduló* nevű elágazási pontnak ezért is jutott kiemelt szerep.

A peremnévkincsbe tartozó kifejezések között feltűnően sok az olyan név, amely egy nagyobb objektum valamely részét nevezi meg. Kiskisbáonyban ezt a viszonyt többnyire az *alsó ~ felső*, a *külső ~ belső* és a *kis ~ nagy* előtagokkal fejezik ki: *Alsó-Deszkás-láz*, *Alsó-Igényelt ~ Külső-Igényelt*, *Belső-Brime*, *Belső-Fogás*, *Belső-Varga-láz*, *Felső-Deszkás-láz*, *Felső-Igényelt ~ Belső-Igényelt*, *Kis-Dormán-láz*, *Kis-Fogás*, *Külső-Brime*, *Külső-Fogás*, *Külső-Varga-láz*, *Nagy-Dormán-láz*. Már a beszélgetések alatt feltűnő volt számomra, hogy a közösség idősebb tagjai még ismerik és használják ezeket a részmegnevezéseket, a fiatalabb generációk tagjai viszont egyáltalán nem. Mivel már nincs szükség arra, hogy a határnak ezek a részei külön névvel rendelkezzenek, a felsorolt helynevek elvesztették a funkciójukat, éppen ezért nem hagyományozódnak tovább: „Ezeket a furább neveket mi nem használjuk, mer ezeket összevonták.” (42 éves kiskisbáonyi nő). „Mi, mikor mentünk régen, gyalog jártunk fel a Halmi-hegyre, volt szőlő, akkor ez az Alsó-Csikászóul idefele vőut Bábonynak, és a Felsőü- meg, a Pelesőü- ahogy van a domb, vagy hogy mongyam már, vagy nem tom, ha így teccett hallani?

De azóta most már itt fel van kanalizálva, és már ez másképpen van. Akkor nem voltak ezek a kanalizálások, [...] Én tudok itt egyet, emlékszek, hogy amikor kicsi voltam, és ezek a fiatalak meg idősebb emberek ki voltak téve, és úgy kellett nekik hányni a főüdet.” (63 éves kislábonyi férfi).

Az elavultnak tartott nevekkal ellentétben az olyan teljesen újnak számító helynevek, mint például a *Hárd*, még csak most próbálnak gyökeret eresztetni. Az ilyen típusú elnevezések szintén a peremnévkészletbe tartoznak. Ezt a nevet a második és a harmadik generációs csoportból összesen 8-an ismerték, a 60 fölöttiek közül pedig senki sem.

3.2. A kislábonyi cigányság helynévismerete

3.2.1. A kislábonyi cigányság. Ennek az alfejezetnek a fókuszában a településnek a Cigánysor és a Szuszán nevű részén élő lakossága áll. Az itteniek etnikai értelemben vett besorolása a kutatás elején több kérdést is felvetett. A megkérdezettek egy része felvállalta a cigány identitást, többen azonban nem sorolták magukat ebbe a csoportba tartozónak. Egyes, kirívóbb esetekben pedig az adatközlők magát az etnikai hovatartozásra vonatkozó kérdést is bántónak találták. Rövid idő alatt nyilvánvalóvá vált tehát, hogy a téma az itt élőket érzékenyen érinti. Voltak olyanok, akik cigányként, olyanok, akik magyar cigányként és olyanok is, akik elszegényedett magyarként határozták meg magukat. KEMÉNY ISTVÁN, JANKY BÉLA és LENGYEL GABRIELLA szociológusok arra hívják fel a figyelmet, hogy az ún. cigányfelmérések alkalmával a magyarországi megkérdezettek jelentős hányada vallja magát magyar nemzetiségűnek mindamellett, hogy közben a cigány származását is felvállalja (2004: 44). A 2003-as magyarországi felmérésben például a magyar anyanyelvű cigányok 38,6%-a úgy vallotta magát magyar nemzetiségűnek, hogy közben a cigány származását is elismerte.²⁹

Ugyanakkor az sem teljesen nyilvánvaló, hogy a magukat magyar cigánynak tartó interjúalanyok mire gondolnak a kifejezés használatakor. Úgy tűnik, hogy erre vonatkozóan is többféle értelmezés létezik egyszerre. KEMÉNY, JANKY és LENGYEL szerint „Magától értetődően van olyan jelentése, hogy magyar is vagyok meg cigány is, de lehet más jelentése is. A magyar szó használatában szerepet játszik a romungrók »magyar muzsikás cigány« öntudata, a muzsikás cigánynak a magyar társadalomban elfoglalt helyéről és presztízséről alkotott elképzelés, a cigányságon belüli arisztokrácia mítosza, az oláh cigányoktól való

²⁹ A Partiumban élő cigányság számáról és az összeírásokkal kapcsolatos módszertani kérdésekről a legutóbb SZILÁGYI FERENC írt részletesen (2016: 49–90).

különbözőség tudata és hangsúlyozása. Azoknál azonban, akik korábban »tisztán« magyarok voltak, most pedig magyar cigányok, gondolnunk kell az utóbbi évek keserű tapasztalataira, a megkülönböztetésre, az elkülönítésre, a kirekesztésre. Számukra a magyar cigány önálló nemzetiség, amely különbözik a cigánytól is, a magyartól is.” (i. m. 44). Ugyanakkor azt is megjegyzik, hogy a válasz attól is függ, hogy a megkérdezettek mennyire érzik magukat a többségi közösségekhez képest integráltnak, esetleg kirekesztettnek (2004: 133). NAGYNÉ MOLNÁR MELINDA a következőképpen összegezi e definíciós problémát: „a cigányság a helyi társadalomban általában egy sajátos olyan ’másik’ csoportot képvisel, ami sok esetben nem egyszerűen kulturális másságból (nyelvi, történeti stb.) ered. Sok esetben a cigányság csoportként való megjelenése szociális másságból (társadalmi lecsúszottságból) adódik, és/vagy morális alapon (többször a közösségi normáknak való nem megfelelésből) születik.” (2015: 130).

A fenti idézetekhez kapcsolódóan a kisbányai cigányok esetében a cigány és a magyar identitás mellett ugyanúgy számolnunk kell a cigány-magyar vagy magyar-cigány kettős identitással. Egyesek „magyar cigánynak”, míg mások „leszegényedett magyarnak” vallják magukat, de olyanok is vannak, akik a cigánysághoz való tartozást nem annyira identitásformáló tényezőként, mint inkább valamiféle következményként értelmezik, amit a lakóhelyválasztásuknak tulajdonítanak, ti. ők azért minősülnek cigánynak, mert a cigánysoron laknak. Az egyik adatközlőt idézve: „*Nem járunk hosszú ruhába, s nem beszélünk cigányul. De még a nagyanyám se, még apám se. S nagyanyám magyar vőut, apám orosz vőut. De hiába, itt lakunk, ide építették a házat. Nem vagyunk cigány, de aszt mongyák itt, a faluba: a cigányok kint az Új soron.*” (59 éves kisbányai nő). Sokan tehát az anyanyelv, a társadalmi helyzet és a lakóhely tényezőjéből kiindulva próbálják meghatározni önmagukat. Ezzel szemben a bányai magyarok inkább etnikai alapon próbálják a saját közösségüket a cigány közösségtől megkülönböztetni.

A *cigány* jelző használatának a bányai mikrotársadalmon belül konfliktusgeneráló ereje van. Létezik egyfajta íratlan szabály, amely a lexéma használatát illeti. A magyarok ugyanis a másik közösség tagjainak jelenlétében – mivel bizonyos tekintetben ők maguk is pejoratívnak tartják – általában tudatosan kerülik a *cigány* szó használatát. Például a *Cigánysor* és a *Cigánytemplom* helynevek helyett ilyenkor inkább a *Sor* és a *Templom ~ Imaház* neveket részesítik előnyben. Ezzel szemben abban az esetben, amikor a beszélgetőpartnerek között nincs cigány, már nem tartják fontosnak ezt a fajta eufemizálást. Ilyenkor az érintett településrészt és épületet főként az előző formákban említik. A cigányok körében a kifejezés megítélése adatközlőnként változó. Azok, akik felvállalják a cigány identitásukat, általában

nem tekintik sértőnek a kifejezést, azok viszont, akik nem vallják magukat cigánynak, rendszerint a lexémát is stigmatizálják:³⁰ „*Mongyák, [hogy cigány], nem szabad vóna, mert Isten előtt egyforma a nép, de ők [a magyar közösség] úgy mongyák, és mi nem tudunk mit tenni. Mert így van. Nem mongyák, hogy magyarok vagyunk, hanem aszt mongyák, menni kell a Cigánysorra.*” (59 éves kisbábonyi nő).

Az önbevallás módszere tehát az én vizsgálatomban is zsákutcának bizonyult. Végül a szociológiai szakirodalomra támaszkodva (KEMÉNY 1976, HAVAS–KEMÉNY 1995, KEMÉNY–JANKY–LENGYEL 2004) úgy döntöttem, hogy a településen élők közül én is azokat tekintem ebbe a népcsoportba tartozó személyeknek, akiket a megfigyeléseim alapján annak véltem, s akiket maga a környezet is annak tartott. Ide tartoznak a cigány származású, a cigány felmenőkkel rendelkező és a félcigány lakosok, de feltételezésem szerint jóval kisebb számban, szinte kiszűrhetetlenül akár azok a nem cigány személyek is, akiknek cigány házastársuk/élettársuk van, s ennek következményeként tisztán cigány környezetben, az ő szokásaik szerint élnek.

Az etnikai kérdés mellett a választott kis agglomeráció közösség volta más szempontból is megkérdőjelezhetetlennek tűnik. Tagjai mind a nyelvi, mind a felekezeti és számos egyéb szempontot tekintve homogén csoportot képeznek, és a településen élő másik két csoporttól, a magyartól és a romántól különböznek. Hasonló értékrendszert vallanak, és a hasonló lakásviszonyok között hasonlóképpen élik mindennapjaikat. Bár akad köztük a többihez képest nagyobb, biztosabb jövedelemmel rendelkező család, ennek a településrésznek a különböző háztartásai között nem fedezhetünk fel éles egyenlőtlenségeket.

A kapcsolatrendszer szempontjából rendkívül összetett közösségről beszélhetünk. Ebben a csoportban ugyanis mindenki mindenkinek a rokona, amit mi sem példáz jobban, mint hogy szinte minden cigány család a *Fedor* vezetéknévvel viseli. A magyar közösség tagjaihoz hasonlóan a cigány közösség is a magyart tartja az anyanyelvének. Ezt az állítást a megfigyeléseim is alátámasztják: mind a magyar közösséggel, mind egymás között ezen a nyelven kommunikálnak. Elmondásuk szerint más nyelven, beleértve a cigányt és a románt is, nem is nagyon tudnak. Az anyanyelv kérdése azért is fontos, mert szorosan kapcsolódik ahhoz a viszonyuláshoz, amely alapján ők magukról mint társadalmi csoportról gondolkodnak.

³⁰ BALÁZSI JÓZSEF ATTILA összegyűjtötte és csoportosította a magyar nyelv *cigány* lexémát tartalmazó kifejezéseit. Tekintve, hogy a szó és származékai többnyire olyan konnotációkkal kapcsolódnak össze, amelyek a lustaságra, a lopásra, a koldulásra, a hazudozásra, a büntettek elkövetésére és mindenféle egyéb negatív sztereotípiákra stb. vonatkoznak, a lexéma használatával kapcsolatos bizonytalanság megalapozottnak tűnik (2001).

A névismereti felmérésben huszonkét cigány adatközlő vett részt. Az életkoruk alapján, a már előző felmérés során felállított életszakaszhatárokat tekintve, két nagy csoportba tömörülnek. Kilencen a 21 és 40 év közötti, szintén kilencen pedig a 41 és 60 év közötti korosztály képviselői. Egy adatközlő 20 év alatti,³¹ hárman pedig 61 év fölöttiek (lásd 5. táblázat).³²

generációs csoport	összesen	nem	
		nő	férfi
20 év alattiak	1	1	-
21 és 40 év közöttiek	9	7	2
41 és 60 év közöttiek	9	8	1
61 év fölöttiek	3	2	1
összesen	22	18	4

5. táblázat: A kisbányai cigány adatközlők nem és életkor szerinti megoszlása

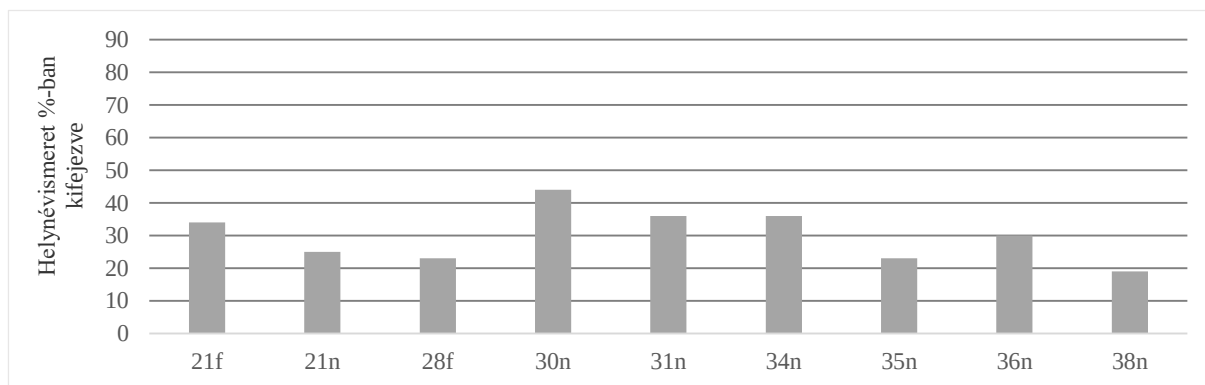
Az életkor változójának szempontjából a következőkben a 21 és 40, valamint a 41 és 60 év közöttiek névismeretét elemzem részletesebben. A 20 év alatti és a 61 év fölötti adatközlők válaszait kiegészítésként, a magyarázatok részletesebb kifejtéséhez használok fel. A válaszoknak a nem változója alapján történő összehasonlítására a felmérésben részt vett női és férfi adatközlők egyenlőtlen aránya miatt nem térek ki. A beszélgetéshez ebben az esetben is a már összegyűjtött élőnyelvi helynevek listáját használtam. A kikérdezések során ugyanúgy jártam el, ahogyan azt a magyar adatközlők esetében is tettem. Az elsődleges célom tehát itt is a lokalizációval társuló, aktív névismeret mérése volt.

³¹ A cigány közösség felkeresésekor háztartásonként egy-egy személy vállalta a beszélgetést. Ők rendre a felnőttek köréből kerültek ki. Vonakodtak attól, hogy a gyerekekkel is beszélgessek. Véleményem szerint ez azzal magyarázható, hogy nem feltételezték azt, hogy ennél a beszélgetésnél a gyermekek is a segítségemre lehetnek. Az interjúk kötetlenebb részéből az derült ki, hogy a felnőttek a településüket illetően a saját tudásukat sem tartották sokra, a gyermekek tájékozottságában pedig még kevésbé bíztak.

³² A cigány közösség demográfiai összetétele merőben más, mint a magyar közösségé. Míg ez utóbbiban minden generációs csoport egyformán jelen van, addig a cigány közösség esetében a hatvan év fölötti korosztály szinte teljesen hiányzik. Csupán három, ebbe a korcsoportba tartozó lakost találtam. Ugyanakkor minden családnak sok kiskorú, gyermek tagja volt. A kisbányai cigányok demográfiai eloszlása érdekes módon ugyanazt szemlélteti kicsiben, mint amit a magyarországi felmérések országosan mutatnak: a gyerekszám sokkal nagyobb a cigányoknál, a 15 éven aluli gyerekek száma kétszer nagyobb, mint a teljes népesség esetében. A 60 évesek és a 60 évnél idősebbek aránya viszont a cigányoknál egyötöde annak, amit a teljes népesség esetében tapasztalunk (KEMÉNY–JANKY–LENGYEL 2004: 18).

3.2.2. A helynévismereti vizsgálatok eredményei az életkor tükrében

A 21 és 40 év közötti cigány adatközlők helynévismerete. A legkevesebb helynevet a korcsoport legidősebb adatközlője, egy 38 éves nő ismerte. Ő összesen 38 nevet, a névanyag 19%-át tudta lokalizálni. A legtöbb helynevet pedig egy 30 éves nő birtokolta. Ez a megkérdezett 88 helynevet, a korpusz 44%-át ismerte aktívan (lásd 16. diagram).

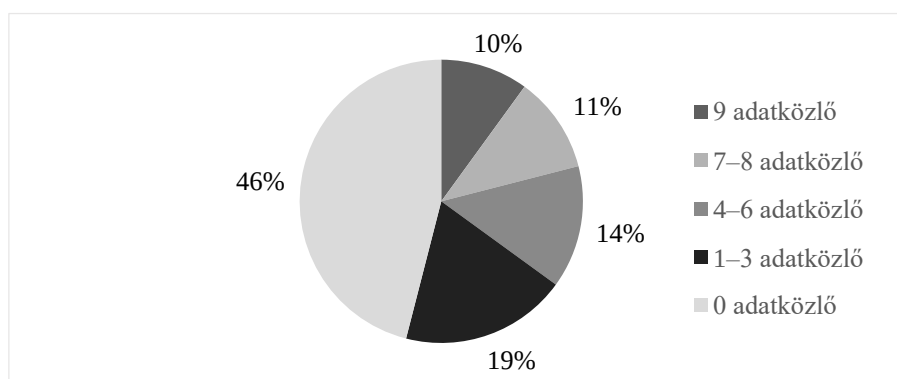

16. diagram: A 21 és 40 év közöttiek helynévismerete (n = nő, f = férfi)

Azt, hogy a kettejük eltérő helynévismereti tudása pontosan minek köszönhető, nehéz megállapítani. A beszélgetések alapján azt mondhatjuk, hogy ezidáig mindketten ugyanazt az életutat járták be, s ennek megfelelően szinte teljesen ugyanazt az életvitelt folytatják. Mindketten kisbábonyi születésűek, és mindketten háztartásbeliként élik a mindennapjaikat. A 30 éves adatközlőm hat, a 38 éves pedig öt osztályt végzett el. Az iskolázottságuk terén tehát ugyanúgy nincs jelentősebb eltérés. Ugyanakkor magához a velem folytatott beszélgetéshez teljesen másképpen álltak hozzá. A 30 éves interjúalany a kikérdezést egyfajta kihívásként fogta fel, amelynek meg akart felelni. Ezzel szemben a 38 éves nő viselkedéséből az szűrődött le, hogy ő a velem való találkozáson csupán túl akar lenni, és hogy az efféle félhivatalos kommunikáció teljesen idegen neki. Az ő esetében nem csupán a fő téma kérdései, de a demográfiai kérdések megválaszolása is nehézségekkel járt. A saját születési évét például csak a hivatalos dokumentumok előkeresése után tudta megmondani nekem. Az interjúk ideje alatt a 30 éves, jobb névismerettel rendelkező adatközlő kommunikatívabb volt, nyitottabban állt hozzá a beszélgetéshez. Mert visszakérdezni, és hagyott magának időt a gondolkodásra. Többször is előfordult például, hogy hangosan, szinte állomásról állomásra vezette le előttem az egyes földterületekhez vezető utat. Ezzel szemben a 38 éves, gyengébb névismerettel rendelkező interjúalany szinte mindig rövid válaszokat adott, és nem különösebben fordított időt a gondolkodásra. Véleményem szerint a két eredményt részben a kétféle hozzáállás is befolyásolta.

Mind a kilenc eredményt tekintve azt mondhatjuk, hogy a 21 és 40 év közöttiek átlagosan 60 helynevet, a helynevek 30%-át ismerték.

A mindenki által ismert nevek: 1. belterületi helynevek: *Általános iskola ~ Iskola, Bábony ~ Kisbábony, Bolt ~ Vegyesbolt, Böbest, Buszmegálló 2., Buszmegálló 3., Cigánysor ~ Sor, Iskolaudvar, Központ 2., Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Óvoda, Óvodaudvar, Pompaház 1., Református templom ~ Templom, Temető, Turci út*, 2. külterületi helynevek: *Csertezán tanyája, Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Terebesi forduló ~ Turci forduló, Fő út*. Ezek a helynevek a névanyag 10%-át teszik ki. Ezen kívül a nevek további 11%-a ismert szélesebb körben, 7–8 adatközlő tudta őket lokalizálni. A névanyag 14%-át ismerte 4–6 és 19%-át 1–3 adatközlő. A helynevek 46%-át pedig nem ismerte senki (lásd 17. diagram).

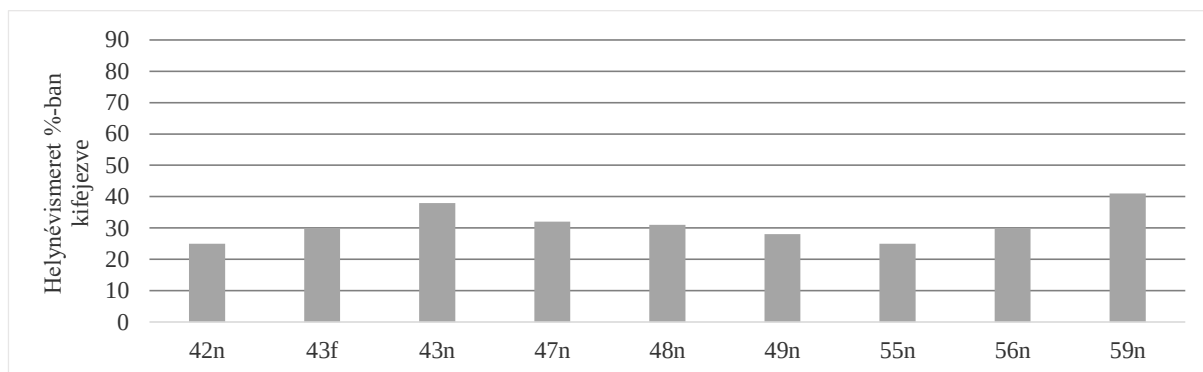

17. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 21 és 40 év közötti adatközlők korcsoportjánál

A csoport tagjai átlagosan 30 belterületi nevet (a belterületi nevek 62%-a) és 30 külterületi nevet (a külterületi nevek 20%-a) ismertek.

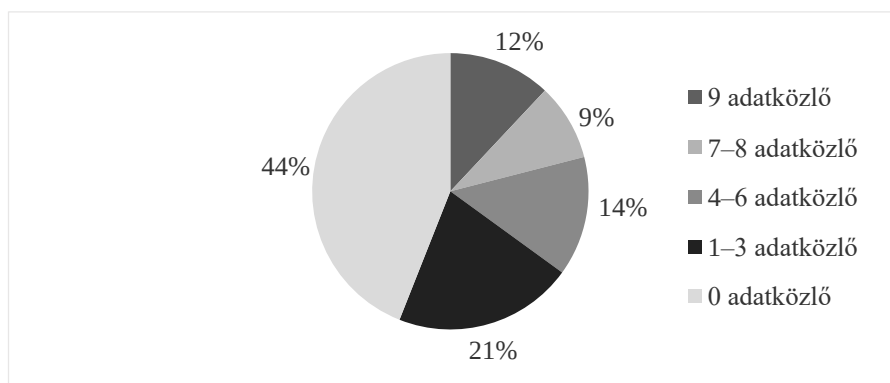
A 41 és 60 év közötti cigány adatközlők helynévismerete. Ebben a korcsoportban a legkevesebb helynevet egy 42 és egy 55 éves nő ismerte. Ők 50-50 nevet, a helynevek 25%-át tudták lokalizálni. A legtöbb helynevet ismerő személy pedig a csoport legidősebb adatközlője, egy 59 éves nő volt. Ő 82 nevet, a nevek 41%-át birtokolta (lásd 18. diagram). Foglalkozásukat tekintve mindhárman háztartásbeliek. A 42 éves adatközlőm nyolc osztályt, az 55 éves négyet, az 59 éves szintén négy osztályt végzett el. Az iskolázottság alapján a helynévismeretre vonatkozóan tehát ebben az esetben sem tudunk következtetéseket levonni. A 42 éves adatközlőm a másik két megkérdezettel szemben nem kisbábonyi születésű, 24 éve él a településen. Ennek a tényezőnek lehet köze a gyengébb helynévismerethez, még akkor is, ha az 59 éves adatközlő tősgyökeres volta ellenére is hasonló névismereti tudással rendelkezett.

A teljes csoport, a 41 és 60 év közöttiek átlagosan 62 helynevet, a helynevek 31%-át ismerték.

18. diagram: A 41 és 60 év közöttiek helynévismerete (n = nő, f = férfi)

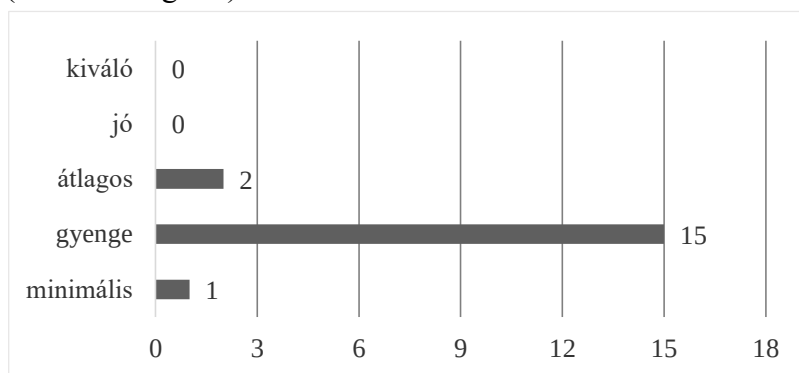
A mindenki által ismert nevek: 1. belterületi helynevek: *Bábony ~ Kisbábony, Bolt ~ Vegyesbolt, Böbest, Buszmegálló 2., Buszmegálló 3., Cigánysor ~ Sor, Imaház ~ Katolikus imaház, Központ 2., Kultúr ~ Kultúrotthon ~ Kultúrház, Óvoda, Óvodaudvar, Pap ~ Papnál, Pompaház 1., Református templom ~ Templom, Szuszán, Temető, Turci út*, 2. külterületi helynevek: *Csertezán tanyája, Forduló ~ Bábonyi forduló ~ Terebesi forduló ~ Turci forduló, Fő út, Pelesőc ~ Pelesőc-erdő ~ Pelesőc hegye ~ Pelesőc-domb, Surányi dinnyéje, Temető alatt ~ Temetőalja, Terebesi út 1.* Ezek a nevek a névanyag 12%-át teszik ki. A helynevek további 9%-a ismert szélesebb körben, 7–8 adatközlő tudta őket lokalizálni. A névanyag további 14%-át ismerte 4–6, 21%-át 1–3 adatközlő. A nevek 44%-át pedig nem ismerte senki (lásd 19. diagram).

19. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 41 és 60 év közötti adatközlők korcsoportjánál

A 41 és 60 év közötti cigányok átlagosan 32 belterületi nevet (a belterületi nevek 67%-a) és 30 külterületi nevet (a külterületi nevek 20%-a) ismertek.

Névismereti szintek. Ahogyan a magyar lakosság helynévismeretét elemző részben, a korábbi helynévismereti vizsgálatokra alapozva (lásd GYÖRFFY 2018: 95–97), az adatközlők névismeretét itt is öt kategóriába soroltam. Különbséget tettem a minimális, a gyenge, az átlagos, a jó, és a kiváló helynévismerettel rendelkező interjúalanyok között. A 18 adatközlőből minimális, 20% alatti helynévismerettel egy megkérdezett rendelkezett. Gyenge, azaz 21 és 40% közötti helynévismeretet tizenöten tudhattak magukénak. Átlagos, azaz 41 és 60% közötti helynévismerete pedig a megkérdezettek közül két embernek volt. A vizsgált csoportokban nem találtam egyetlen jó (61 és 80% közötti) vagy kiváló (81% fölötti) helynévismerettel rendelkező adatközlőt sem (lásd 20. diagram).

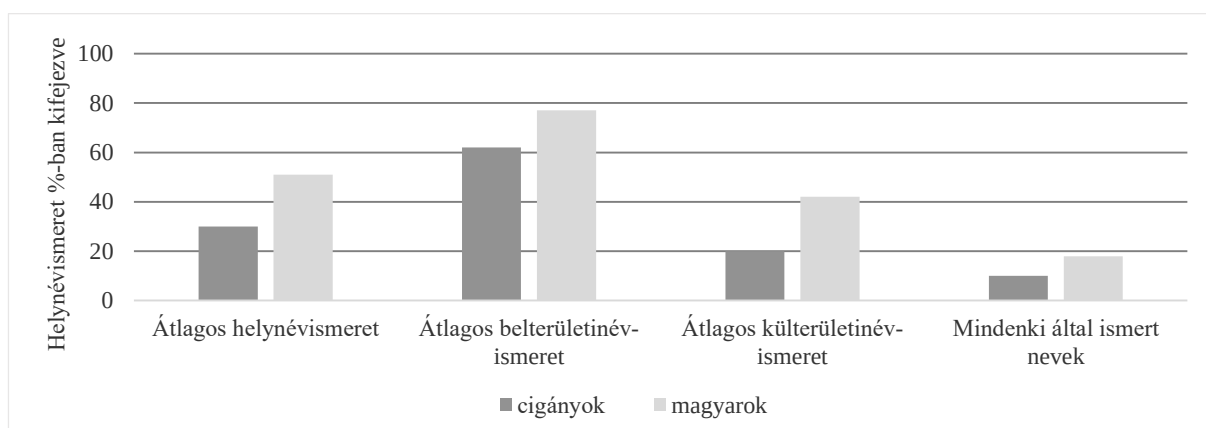
20. diagram: Az adatközlők megoszlása a névismeret szintje szerint

Korcsoportok szerint azt látjuk, hogy a két generációs csoport összetétele között nincs nagy eltérés. Minimális helynévismerettel egy 21 és 40 év közötti adatközlő rendelkezett. Gyenge helynévismerőt szinte egyenlő arányban találtam mindkét csoportban. A fiatal felnőtteknél heten, a középkorúak csoportjában nyolcan voltak. Átlagos helynévismerettel pedig mindkét csoportban egy-egy adatközlő rendelkezett (lásd 6. táblázat).

névismereti szint	az adatközlők korcsoportjai és száma	
	21 és 40 év közöttiek	41 és 60 év közöttiek
minimális	1	-
gyenge	7	8
átlagos	1	1
jó	-	-
kiváló	-	-

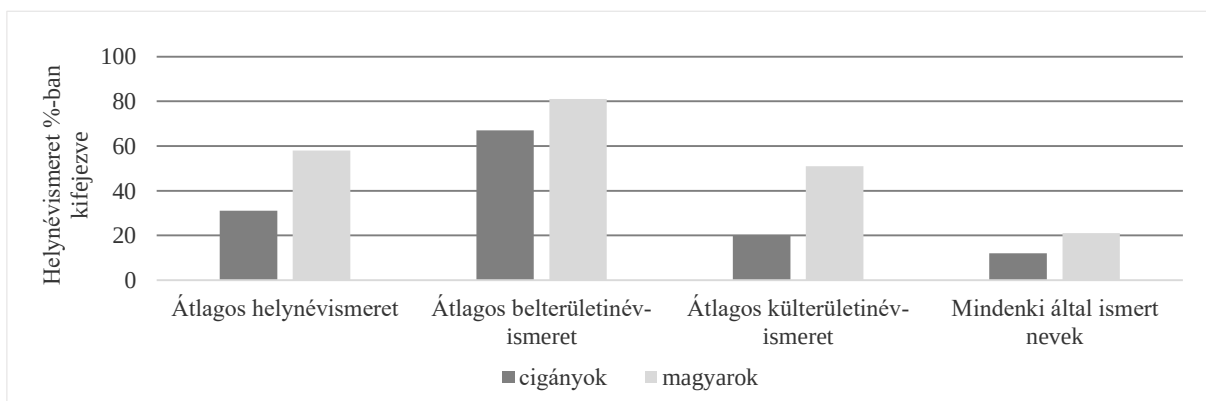
6. táblázat: Az adatközlők névismereti szintje korcsoportok szerint

3.2.3. A cigány és a magyar adatközlők helynévismeretének összevetése. A 21 és 40 év közötti korcsoportok helynévismeretét összevetve azt mondhatjuk, hogy a bábonyi magyarok jóval több helynevet ismertek, mint a bábonyi cigányok. A cigány adatközlők 30%-os átlag helynévismeretével szemben a hasonló korú magyarok átlagosan a nevek 51%-át ismerték. A különbség nem annyira a belterületi nevek, mint inkább a külterületi nevek ismeretéből adódik. A cigány csoport ugyanis az előbbinek átlagosan a 62%-át, az utóbbinak pedig a 20%-át, a magyar csoport pedig az előbbinek a 77%-át, az utóbbinak pedig a 42%-át ismerték. Ehhez még az is hozzáadódik, hogy a mindenki által ismert nevek a cigány közösség esetében a nevek 10%-át, a magyar közösség esetében pedig a nevek 18%-át tették ki (lásd 21. diagram).

21. diagram: A 21 és 40 év közötti cigány és magyar adatközlők átlagos helynévismeretének összehasonlítása

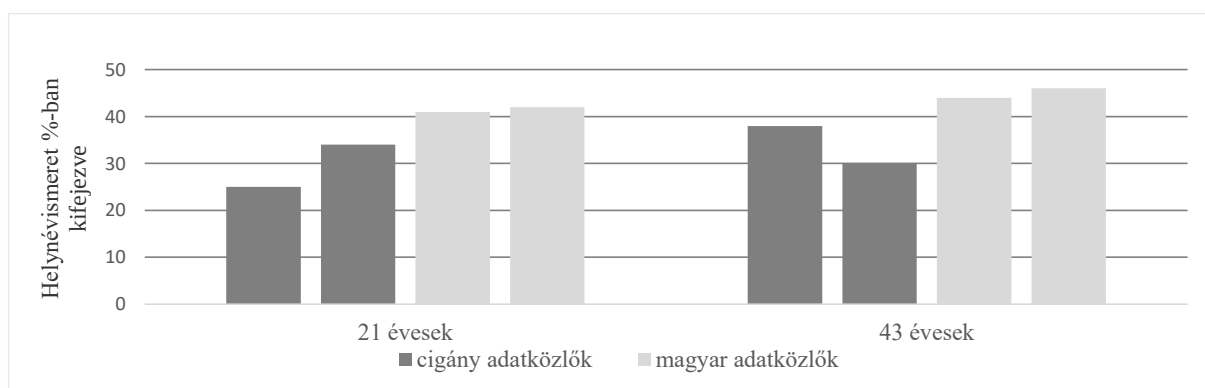
A 41 és 60 év közötti csoportok esetében hasonló eltérésekre figyelhetünk fel, mint a 21 és 40 év közöttiekénél. A cigány adatközlők 31%-os átlag helynévismerettel rendelkeztek. Ugyanebben a generációs csoportban a magyarok átlagosan a nevek 58%-át ismerték. A cigány adatközlők a belterületi helynevek 67%-át, a külterületi helyneveknek pedig a 20%-át tudták lokalizálni. Ezzel szemben a magyar adatközlők a belterületi nevek 81%-át és a külterületi neveknek az 51%-át ismerték. A mindenki által ismert nevek pedig a cigányoknál a névanyag 12%-át, a magyaroknál a 21%-át tették ki (lásd 22. diagram).

22. diagram: A 41 és 60 év közötti cigány és magyar adatközlők átlagos helynévismeretének összehasonlítása

A mindenki által ismert nevek más szempontból is árulkodóak, bizonyos értelemben a két közösség egymáshoz való viszonyára is utalnak. A cigány adatközlők válaszainak esetében ezen a listán a település Cigánysor nevű részének építménynevei sokkal határozottabban jelen vannak, mint a magyar adatközlők válaszainak esetében. A cigányoknál a Cigánysorhoz köthető *Buszmegálló 3.*, az *Imaház ~ Katolikus imaház* és a *Pompaház 1.* is megjelenik. A magyar adatközlőknél nem. A magyarok egy részének nem is volt tudomása a fent megnevezett objektumokról. Az, hogy a magyar közösség tagjai a településnek ezt a részét nem látogatják, és hogy a cigánysággal csak korlátozott kapcsolatot tartanak fent, a helynévismeretükben is megmutatkozik. Ez egyébként fordítva is igaz. A cigány adatközlők egy része a település magyarlakta területeinek helyneveit nem ismerte.

Ha az egyazon korú adatközlők névismeretét hasonlítjuk össze, a fentiekhez hasonló különbségeket figyelhetünk meg. A kutatásban két 21 éves cigány és két 21 éves magyar adatközlő is részt vett. A cigányok esetében egy nő és egy férfi, a magyarok esetében pedig két férfi. A 21 éves cigány nő a helynevek 25%-át, a férfi a helynevek 34%-át ismerte. Az ugyanilyen korú magyar férfiak közül az egyik a helynevek 41%-át, a másik pedig a helynevek 42%-át birtokolta. A 41 és 60 év közöttiek generációs csoportjában két-két 43 éves interjúalanyom volt. A cigányok esetében egy nő és egy férfi. A magyaroknál pedig két nő. A 43 éves cigány nő a helynevek 38%-át, a cigány férfi pedig a 30%-át tudta lokalizálni. A magyar nők közül az egyik a nevek 44%-át, a másik a nevek 46%-át tudta elhelyezni (lásd 23. diagram).

23. diagram: A 21 és 43 éves adatközlők helynévismerete

3.2.4. A különböző társadalmi csoportok és a helynévismeret. A kisbábonyi magyarság helynévismeretéről szóló fejezetben – többek között – azt igazoltam, hogy a Kisbábonyban élő földművelő magyarok többsége jól ismeri a szülőfaluját és az ahhoz tartozó helyneveket. A 80 megkérdezettnek nem egészen a fele átlagos, 41 és 60% közötti, kicsivel több, mint a negyede jó, 61 és 80% közötti helynévismerettel rendelkezett. Ugyanakkor volt

köztük két kiváló, 81% fölötti helynévismerettel büszkélkedő adatközlő is. Ebben a csoportban is voltak minimális, valamint gyenge helynévismerők, de az ebbe a kategóriába tartozó adatközlők túlnyomó többsége a 20 év alattiak, a gyerekek köréből került ki. A magyarok helynévismereti tudása elsősorban annak köszönhető, hogy a település külterületén mindannyian rendelkeznek saját földekkel. A legtöbb magyar családnak egyszerre több helyen is van szántóföldje, mivel náluk a zöldség- és gyümölcsstermesztésből származó pénz jelentette a nagyszüleik idejében és jelenti ma is a fő megélhetési forrást.

Ha sorra vesszük mind a 18 cigány adatközlő eredményét, azt látjuk, hogy ez az adatsor meglehetősen kiegyenlített. Az idősebbek a 31%-os átlagos helynévismeretükkel nem ismernek sokkal több helynevet, mint a 30%-os átlagos helynévismerettel rendelkező fiatalabbak, és fordítva. Leegyszerűsítve akár azt is mondhatnánk, hogy a magyarok által használt élőnyelvi külterületi helynevek többségét a két cigány csoport szinte egyformán nem ismeri. Ugyanakkor – egyetlen példától eltekintve³³ – saját maguk által adott helyneveik sincsenek. A jelenség hátterében több nyelven kívüli tényezőt is találunk. A beszélgetésekből az is kiderült, hogy a település magyar lakosságával szemben a kisbányai cigányság a földműveléssel csak jóval később kezdett el foglalkozni, s hogy ez a tevékenység a többségüknél a mai napig is csak a saját felhasználást szolgáló, háztáji növénytermesztésben merül ki. Náluk az alkalmi munkák (pl. alkalmi kőművesmunka, napszám stb.) vállalásának van nagyobb hagyománya. Ehhez az is hozzájárul, hogy a legtöbb család sokáig nem is rendelkezett saját földdel. A háztartások többsége pedig ma is nagyjából egy forgatókönyv szerint működik. A férfiak az aktív keresők, míg a nők, az alkalmi mezőgazdasági munkákat leszámítva, nincsenek foglalkoztatva. Ezt az is bizonyítja, hogy a felmérés ideje alatt, a délelőtti és a kora délutáni órákban, szinte csak nőket és gyermekeket találtam a település cigányok által lakott részén, a férfiak többsége ugyanis nem volt otthon. Az asszonyok szinte kivétel nélkül mind „kászniká”-nak,³⁴ háztartásbelinek vallották magukat, mivel a mindennapjaikat elsősorban a háztartás vezetése és a gyermeknevelés teszi ki. Ezzel szemben a férfiak kőművesként vagy a szomszédos farmok

³³ Néhány adatközlőm a *Szuszán* nevű utcát *Virág utcá*-nak nevezte. A kikérdezések során azonban hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az utóbbi példa nem széles körben ismert név. A megkérdezettek közül többen még csak hallomásból sem ismerték. Véleményem szerint afféle utcanév-szépítési szándék húzódik meg a név megjelenése mögött. A *Szuszán* név egyébként a román *Susan* helynév átvétele. A kifejezés valószínűleg a *sus* 'fel, fenn' tő és az *-an* képző összetétele. A magyar *Felszeg* helynévnek feleltethető meg. A szomszédos Turc településen szintén találunk egy *Susan* nevű utcát, a névválasztást ez is befolyásolhatta.

³⁴ A *háztartásbeli* kifejezés román nyelvű változatának (r. *casnică* 'háztartásbeli') használata arra utalhat, hogy erről a témáról csak a hivatali, a román nyelvű ügyintézés során szoktak beszélni.

valamelyikén dolgoznak, többnyire fizikai munkát végeznek. Ugyanakkor viszonylag új keletű jelenség, hogy néhány család egy ideje külföldön is vállal idénymunkákat. A kereseti lehetőségek esetleges jellegét az adatközlőktől származó idézetek jól szemléltetik. Az egyik férfi adatközlőm a foglalkozásra vonatkozó kérdéssel kapcsolatosan a következőképpen fogalmazott: „*Én kőműves vagyok. Ide-oda megyek, ahova fúj a szél.*” (43 éves kisbányai férfi), egy másik pedig ilyenformán: „*Hát, foglalkozásomnak több minden, ahol lehetséges menni dőugozni. [...] Hát, amúgy, na, inkább konsztrukciói [kőműves] munkát.*” (28 éves kisbányai férfi).

A magyar családok értékesítésre szánt növénytermesztésből, a cigányságéhoz képest jóval nagyobb volumenű mezőgazdálkodásból élnek meg. Ennek a közösségnek minden öröme és bánata, sikere és kudarca a mezőgazdálkodásból, a földművelésből fakad. Ennek megfelelően náluk a beszélgetések is szinte mindig a külterületi munkával kapcsolatos élményekről szólnak. Ők a helyneveket egymástól folyamatosan hallják és tanulják.

Ezzel szemben a cigányok az érintett kifejezésekkel szinte csak akkor találkozhatnak, amikor a magyar közösség valamely családjánál vállalnak napszámot. Erre viszont jóformán csak a szezonális foglalkoztatottság során van komolyabb lehetőség. A cigányok esetében a külterületi termelést illetően nincs akkora érzelmi érintettség sem, mint a magyaroknál, mivel a legtöbb esetben nem a saját földjükön dolgoznak, a napszám után járó összeget pedig akkor is megkapják, ha a termés gyengébb minőségű, vagy ha alacsonyabb az ára. Ezekből a különbségekből fakadóan a cigányság számára nem ugyanazt jelentik az érintett helyek, mint a magyarság számára. Ezzel összefüggően pedig nincsenek rákényszerítve arra, hogy a külterületi helynevek többségét elsajátítsák.

A helynevek ismeretét illetően természetesen egyaránt találunk a közösségek egészére érvényes, tendenciaszerű jelenségeket, és olyan tényezőket is, amelyek csupán egyes emberek/családok esetében állnak fenn. A *Csertezán tanyája* nevet például azért ismerte valamennyi cigány megkérdezett, mert a közösségükhöz tartozó férfiak gyakran ezen a mezőgazdasági telepen kapnak munkát. A *Brime ~ Brimé* helynév viszont csak néhány cigány megkérdezett számára volt ismerős, ahogyan a magyar adatközlők többsége sem ismerte a kifejezést. Nagy meglepetésemre az egyik cigány adatközlőm, a többséggel ellentétben, gondolkodás nélkül és viszonylag pontosan meg tudta határozni, hogy hol található a névhez kapcsolható földterület. Mint kiderült, régebben csordásként dolgozott, az állatokat pedig erre a – ma már a bányaiak többsége számára ismeretlen – területre hajtotta ki.

3.3. Összegzés

Az előző két alfejezetekben két külön nemzetiség, de egy anyanyelvi csoport tagjainak helynévismeretét vizsgáltam és vetettem össze a közösségek szociológiai jellemzőinek felsorakoztatásával. Mind a cigány, mind a magyar felmérésből azt olvashatjuk ki, hogy a helynévismeret foka elsősorban olyan egymáshoz szorosan kapcsolódó nyelven kívüli tényezők függvénye, mint a társadalomban elfoglalt hely, az etnikai-vallási hovatartozás, a foglakozás stb. Ennek megfelelően az egyazon településen élő társadalmi csoportok helynévismerete teljesen eltérő lehet.

A cigány közösség tagjai azért ismernek kevés külterületi helynevet, mert az életvitelük, a munkájuk nem követeli meg tőlük azt, hogy tisztában legyenek ezekkel a kifejezésekkel. A mindennapi kommunikációban egyszerűen nincs szükségük rájuk. Ugyanakkor mivel az elődeik sem használták ezeket a szavakat, nem is volt kitől átvenniük őket. A magyarok a külterületi helynevek többségét azért sajátították el, mert ezek a nyelvi jelek a földművelő életmód szerves részét képezik. Mindezt az is erősíti, hogy a környezetüktől már gyermekkoruktól fogva hallják őket. A helynevek náluk bizonyos értelemben az örökségük részét is képezik, a használatukkal ugyanazt a hagyományt viszik és adják tovább, mint amit az elődeiknél is láttak.

4. Kisbáony mentális településmorfológiája

A különböző diszciplínákban időről időre újra felvetődik a kérdés, hogy a teret főként objektív vagy szubjektív entitásként, illetve hogy anyagi vagy mentális kategóriaként kell-e értelmeznünk. A hagyományos földrajztudomány szerint például „a tér változatlan, abszolút képződmény, a dolgok háromdimenziós kerete” (CSÉFALVAY 1990: 47–48), ezzel szemben a behaviorista és a kognitív geográfia, valamint a társadalomtudományok a tér szociális és mentális jellegét hangsúlyozzák (BOROS–BUDAI 2007, GARDA 2009: 369). Az eltérő vélemények és nézőpontok ellenére egy dolog azonban megingathatlannak tűnik: a szemlélők ugyanazt a térbeli környezetet más és más formában érzékelik, ugyanahhoz a környezethez esetenként teljesen más jelentéseket rendelnek hozzá.

A kisbáonyi kutatómunkám során jómagam is ebből az alapvetésből indultam ki, és az összegyűjtött adatokat ennek a felismerésnek a fényében interpretáltam. Főként arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a megkérdezettek – etnikai-felekezeti és társadalmi hovatartozásuktól függően – milyen falurészeket, tereket, útvonalakat, határokat, viszonyítási és csomópontokat

tartanak számon akkor, amikor az otthonukra gondolnak. Jelölik-e ezeket a denotátumokat tulajdonnevekkel? S ha igen, akkor egy-egy ismert helynév használatával ugyanazokra az objektumokra utalnak-e?

4.1. Kognitív és mentális térképezés

A kisbányai lakossággal folytatott beszélgetések – az egyszerű társadalomvizsgálaton túl – egyéb kérdések megközelítéséhez is lehetőséget adtak. Az interjúkon keresztül ugyanis a mikrotársadalom terekkel kapcsolatos gondolkodásába, a kognitív térképezésükbe is bepillantást nyerhettem. A kognitív és/vagy mentális térképezés napjaink kedvelt kutatási témájává vált, amely az alkalmazott településkutatás, a kulturális antropológia, a szociológia és a térképészet tudományterületei mellett mára a nyelvtudomány látóterébe is bekerült. Eszközrendszerének és módszereinek a magyar helynévtanon, a helynév-szociológián belüli hasznosíthatóságáról, illetve az eddigi eredményekről GYÖRFFY ERZSÉBET írt a közelmúltban: tapasztalatai szerint a térképrajzoltatás interjúval kombinálva nagyon sok információt szolgáltat a vizsgált közösség tagjainak a helynév-kompetenciájáról is (2018: 64–74).

A vizsgált jelenséget ROGER DOWNS és DAVID STEA programadó írásukban, *A térképek az elmében* c. munkájukban a következőképpen határozzák meg: „A kognitív térképezés olyan absztrakció, amely magába foglalja azokat a kognitív, illetve mentális képességeket, amelyek segítségével összegyűjtjük, rendezzük, tároljuk, felidézzük, valamint manipuláljuk a körülöttünk lévő térre vonatkozó információt.” (2005: 598).

Alapvető funkciója tehát, hogy segít eligazodni a mindennapok térbeli káoszában. Ha nem létezne a kognitív térkép, állandóan „segédeszközökhöz”, például nyomtatott vagy digitális térképekhez kellene folyamodnunk egy egyszerű sétánál is. Az elmélet szerint a térbeli világ azonban nem térképi alakban, hanem tudati tartalmak képében van a fejünkben: ismeretek, reális adatok, tévhitek és vágyak formájában (CSÉFALVAY 1990: 17). Akkor tehát, amikor valakinek vagy valakiknek a kognitív és a mentális térképével/térképeivel foglalkozunk, egy adott térre vonatkozóan gyűjtünk információkat, mindezt úgy, hogy közben kifejezetten az egyén vagy a csoport szemszögéből, az ő belső világán keresztül szemléljük a vizsgált környezetet. Egy közösség kognitív térképe azonban nemcsak a tájékozódási képesség, hanem a nyelv és a nyelvhasználat szempontjából is kutatható. A téri reprezentációk megszületésében ugyanis nem pusztán a fizikai észlelés, hanem a nyelvi ingerek is szerepet játszanak, mivel az ember már születésétől kezdve folyamatosan hall a térről. Sőt bizonyos téri információk esetenként kizárólag a nyelven keresztül válnak számunkra ismertté. Ugyanakkor a nyelv és a

kognitív térkép kapcsolata kölcsönös, mivel a kognitív térkép maga is hatással van arra, ahogyan beszélünk a környezetünkről (RESZEGI 2012: 96–97). E tudati tartalmak arra is utalnak például, hogy az adott csoport egy társadalmi közegben milyen térbeli előítéletekkel rendelkezik, vagy például, hogy az emberek a térbeli környezetüket milyen sajátos és szubjektív területekre, ún. mentális terekre osztják. Bár az egyes emberek kognitív térképei egyénenként változók, hiszen magát a térképezést számtalan tényező befolyásolja, KEVIN LYNCHhez (1960), CSÉFALVAY ZOLTÁNhoz (1990) és másokhoz hasonlóan jómagam is feltételezem egyfajta csoporttérkép meglétét is.

A szakirodalomban a kognitív térkép és a mentális térkép terminusok általában egymás szinonimáiként jelennek meg, CSÉFALVAY ZOLTÁN a *Térképek a fejünkben* c. művében viszont különbséget tesz a kettő között. Míg a kognitív térképezésen azt a folyamatot érti, amely során a tudatunkban leképezzük, tároljuk és megjelenítjük a világot, addig a mentális térkép fogalmát jóval szűkebben határozza meg: csupán a vizuális, térképi szemléltetése mindannak, amit valakinek a kognitív térképéről megtudunk (CSÉFALVAY 1990: 18). Ezt a fajta megkülönböztetést a továbbiakban én magam is alkalmazom.

A kognitív térképezéssel foglalkozó munkák között – a téma interdiszciplináris jellegéből is adódóan – egységes elméleti és módszertani megközelítést alig fedezhetünk fel: a kvantitatív és a kvalitatív adatgyűjtés és -elemzés számtalan típusával találkozunk ugyanis. A választott módszer lehet tisztán kvantitatív vagy kvalitatív jellegű, rajzoltató adatgyűjtés, ezen belül szabad térképrajzoláson alapuló, standardizálásra törekvő vagy kész térképekből kiinduló adatfelvétel. Gyűjthetők adatok az egyes helyek ismertségéről és a választott területhez kapcsolódó véleményekről, sztereotípiákról. Közkedvelt eljárás például a rang-módszer, amely előre megadott objektumok értékelésén alapul. Bár a kognitív térképekhez való hozzáférés a mentális térképeken keresztül a legkézenfekvőbb, az információk a szóbeli elbeszélésekből és az írott forrásokból ugyanúgy származhatnak (LETENYEI 2005: 163–185, RÁCZ 2012: 9, GYÖRFFY 2018: 56). Annak ellenére, hogy a változatos módszerekből és eszközökből nincs hiány, CSÉFALVAY hangsúlyozza, hogy akármelyik eljárás mellett is döntünk, mindegyik csak töredékét fogja megmutatni a vizsgált közösség kognitív térképeinek (1990: 21).

A kisbábonyi vizsgálataimat a kvalitatív módszerek jellemezték elsősorban, az interjúkból és a térképrajzoltatásból nyert adatokat a résztvevő megfigyelés során szerzett észrevételek egészítették ki. Ez utóbbi kivitelezését a településen töltött éveknél köszönhetem: 2013 és 2016 között ugyanis én magam is Kisbábonban éltem. Ebből adódóan az interjúk mesterséges beszédhelyzeteinek szövegei mellett a természetes kommunikációs közegben született megnyilatkozásokat is tanulmányozhattam.

4.2. A kisbábonyi közösségek mentális térképeiről

A névismereti felmérésben részt vett adatközlőim az interjúk kezdeti szakaszában azt a nem kötelező feladatot kapták, hogy készítsék el településük belterületi térképét: rajzolják meg az utakat, jelöljék be a legfontosabb épületeket, objektumokat stb. Képzeljék el, hogy én még soha nem jártam az adott településen, és hogy nekem próbálnak útmutatást adni arra vonatkozóan, hogy mit merre találok abban az esetben, ha arra tévednék. E vizsgálat előkészítésekor a belterület mellett természetesen a külterület megjelenítésének ötlete is felmerült bennem. Ennek a résznek a bevonását végül azért vetettem el, mert a korábbi, kudarcba fulladt próbálkozásaimból kiindulva nem akartam, hogy a kísérlet sikeressége az adatközlőim rajztudásától függjön. A külterület szemléltetése nyilvánvalóan jóval több készség mozgósításával járt volna, amihez valószínűleg csak kevesen fogtak volna hozzá. A feladat ezért csupán a belterület illusztrálására korlátozódott. Abból kiindulva, hogy a vizsgált település utcaszerkezete mennyire egyszerű – KEVIN LYNCH kifejezésével élve a „könnyen olvasható” települések (1960) közé tartozik –, ebben a formában a feladat kivitelezését már nem tartottam túl nagy kihívásnak.

A mentális térképekhez való hozzáférés módszerei közül tehát a kötetlen felidézés nevű módszert alkalmaztam. Az adatközlőim egy üres lapot kaptak, így előre megadott kiinduló- és támpontok nélkül kellett elkészíteniük a képet. Mivel az adatközlők szabadon eldönthették, hogy a rajzot elkészítik-e vagy sem, összesen hetvenegy belterületi térkép született meg. Ebből hatvanhárom magyarok, nyolcat pedig cigányok rajzoltak.

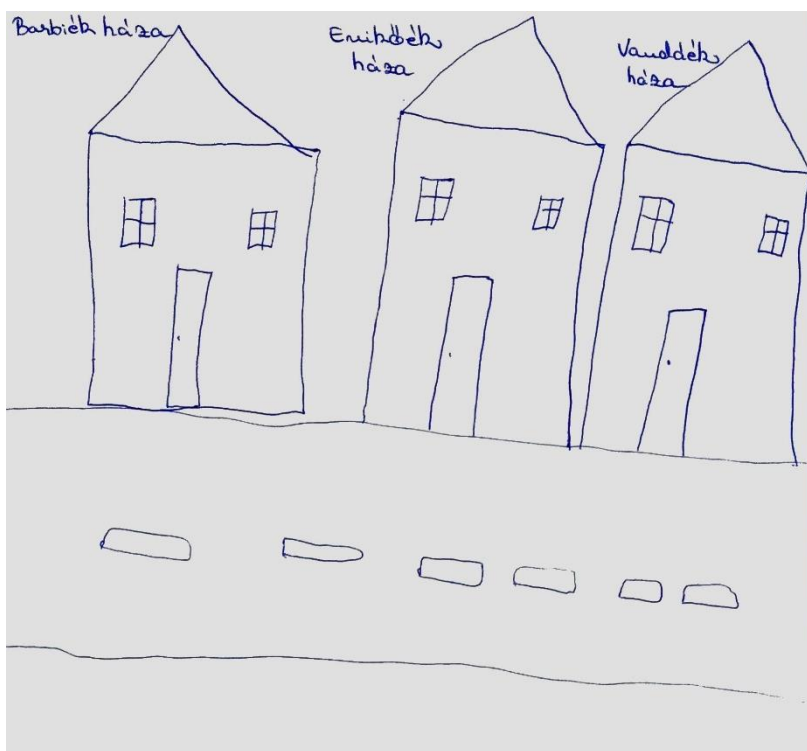
A magyarok által készített szubjektív térképek közül tizenhatot³⁵ 13 év alatti, tízet 14 és 20 év közötti, húszat 21 és 40 év közötti, tizenhetet pedig 41 és 60 év közötti megkérdezettek készítettek. A cigányok által készített rajzok közül egy 13 év alatti, egy 14 és 20 év közötti, négy 21 és 40 év közötti, kettő pedig 41 és 60 év közötti adatközlők tollából született.

4.2.1. A kisbábonyi magyar közösség mentális térképei. A magyar nyelvtudományon belül a gyermekek kognitív térképezését legutóbb RESZEGI KATALIN vizsgálta. Egy kétéves és nyolc hónapos kislánnyal, valamint egy hároméves és tizenegy hónapos kisfiúval készített interjúkat. Megfigyelései szerint a helynevek ismeretét ebben a korban az aluláltalánosítás jellemzi: a gyermekek az általuk ismert helynevekhez csakis azokat a jelentéstartalmakat

³⁵ Ebben a feladatban néhány olyan gyermek is részt vett, akikkel a fiatal koruk miatt a későbbiekben nem végeztem el a névismereti felmérést.

társítják, amelyekről tényleges tapasztalatuk van. Ebben a korban tehát egy adott falu/város stb. nevét értelemszerűen még nem az egész településre vonatkozóan használják, hanem annak egy egészen kicsi részére, többnyire a saját lakásukra, utcájukra stb. vonatkoztatva (RESZEGI 2015: 90–94).

Ugyanezt a jelenséget figyelhetjük meg a legfiatalabb bábonyi adatközlők rajzain is. Az 5–8 éves gyerekek képein csupán a készítőjük számára valóban fontos objektumok jelentek meg: a ház, ahol laknak, a barátaik és a szomszédaik háza, illetve néhány rajzon a falu legnagyobb épülete, a Református templom is feltűnik. Az esetek többségében a képen csak az otthonuk és annak közvetlen környezete kapott helyet, de arra is volt példa, hogy több épületet is felsorakoztattak, ezek viszont nem az eredeti helyzetüknek megfelelően, inkább véletlenszerűen kerültek rá a rajzra. A gyerekek rajzain Kisbábony belterületének csak egy-egy kisebb része jelent meg (lásd 8. ábra).

8. ábra: Kisbábony belterülete – 7 éves magyar lány mentális térképe

A 8–9 év fölötti gyerekek már térképszerű rajzokat készítettek, a falu házait és a középén álló templomot gyakran piktogramszerű rajzocskák segítségével jelenítették meg. Ez a csoport már képes volt arra, hogy elszakadjon az énközpontú nézőponttól, a sajátjukétól eltérő perspektívából is meg tudták mutatni az általuk ismert világot (lásd 9. ábra). A választóvonalat a 12–13 évesek rajzai jelentették, ők már ténylegesen el tudtak vonatkoztatni az egyéni

nézőpont túlhangsúlyozásától és a szituáció kötöttségétől. Ezek a mentális térképek már szinte teljesen megközelítették a felnőttek rajzainak színvonalát.

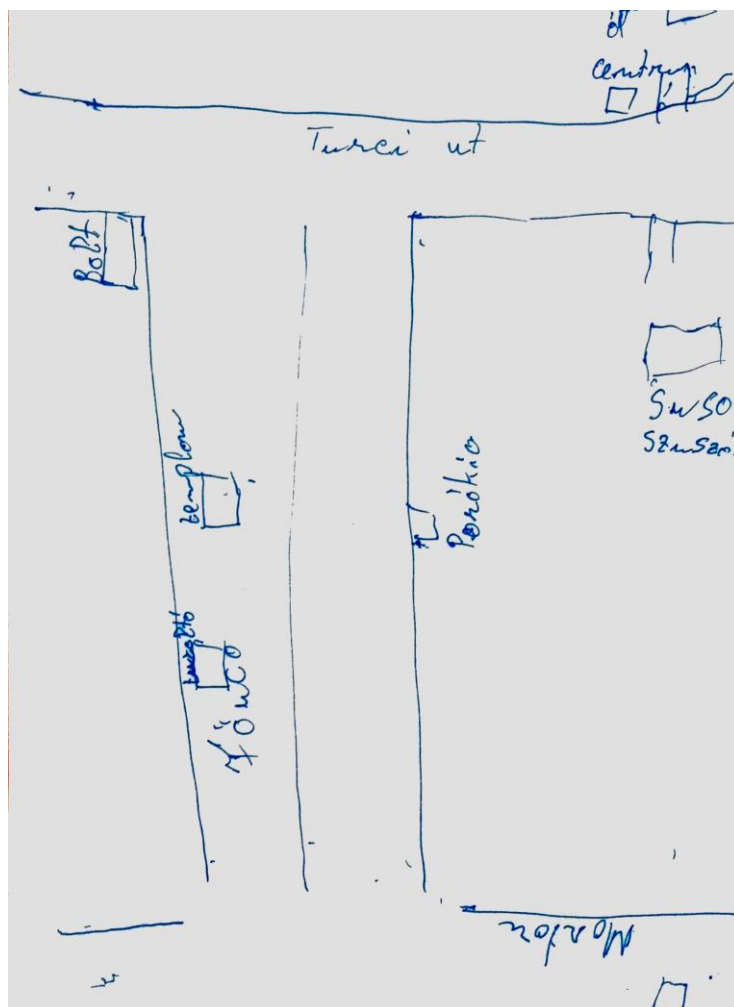

9. ábra: Kisbábony belterülete – 9 éves magyar fiú mentális térképe

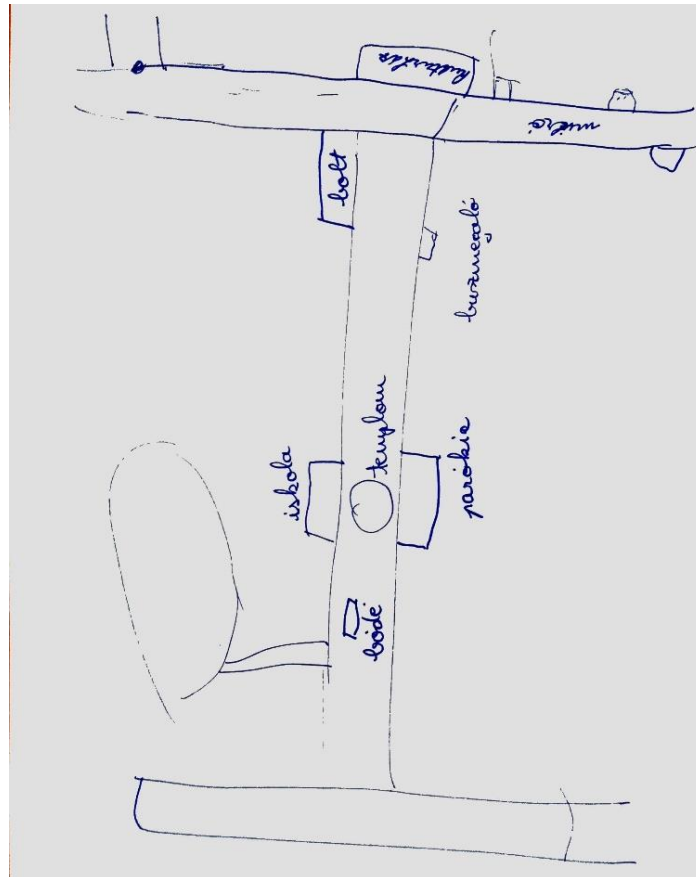
JEAN PIAGET és BARBEL INHELDER (1967) hasonló kísérletet végzett. A feladat szerint a kiválasztott 6–10 éves gyerekeknek a lakóhelyüket és annak környékét kellett lerajzolniuk. Az elkészült térképek alapján ők a térszemlélet alakulásának négy fázisát különböztették meg. Ezekhez azonban, mivel elérésükben a gyerekek jelentős egyéni eltéréseket mutathatnak, konkrét életkort nem kapcsolnak. Megfigyeléseik szerint az elsőt, az ún. topologikus szintet az egocentrikus látásmód jellemzi, ahol a gondolkodás középpontjában a saját otthon és néhány ismertebb hely áll. Ezek azonban nincsenek kapcsolatban egymással, ennek megfelelően pedig a rajzokon megjelenő irányok, méretarányok és távolságok sem tükrözik a valóságot. A második, az ún. projektív I. szint esetében a külvilág képe részletesebbé válik, kezdenek kialakulni a térkapcsolatok, de az arányok és a távolságok még pontatlanok, és a látásmódot még mindig az egocentrizmus határozza meg. A harmadik, a projektív II. szint esetében a méretarányok, a távolságok és az irányok pontosabbá válnak, illetve egyes térképi elemek is megjelennek. A negyediket, az euklidészi szintet már a térképi elvonatkoztatás jellemzi, ahol az egyén a tér elemeit egy absztrakt rendszer segítségével rendezi. Itt már helyesek a távolságok, az irányok és a méretarányok, a rajz egésze pedig térképi jelleget ölt.

Az 1970-es években ROGER HART és GARY MOORE a gyermekek által készített térképvázlatokból kiindulva a kognitív térképek végeredményének szempontjából három fázist különböztetett meg (idézi CSÉFALVAY 1990: 81). Vizsgálataik azt mutatták, hogy a fejlődés első szakaszában az egocentrizmus a meghatározó. Ebben a fázisban csupán az egyén által fontosnak tartott elemek jelennek meg a térképeken. Ezt a szakaszt később egy szilárd viszonyítási rendszeren alapuló kognitív térkép váltja fel, amelyben a térbeli entitások valamilyen konkrét szituációhoz kötődve kapcsolódnak össze. A fejlődés lezárásaként pedig a környezetet összefüggéseivel is megjelenítő térképek születnek.

A felnőttek által készített rajzok döntő többsége a 10. és a 11. ábrákon látható rajzokhoz volt hasonló. Főként a település legrégebben beépített részét, a *Falu*-t és az ahhoz közvetlenül kapcsolódó *Mikró* nevű részt ábrázolták, amelyek kizárólag magyarok által lakott településrészek. Ezekről eltérően a cigányok által lakott részek vagy aránytalanul kicsinek látszanak, vagy meg sem jelennek a rajzokon.

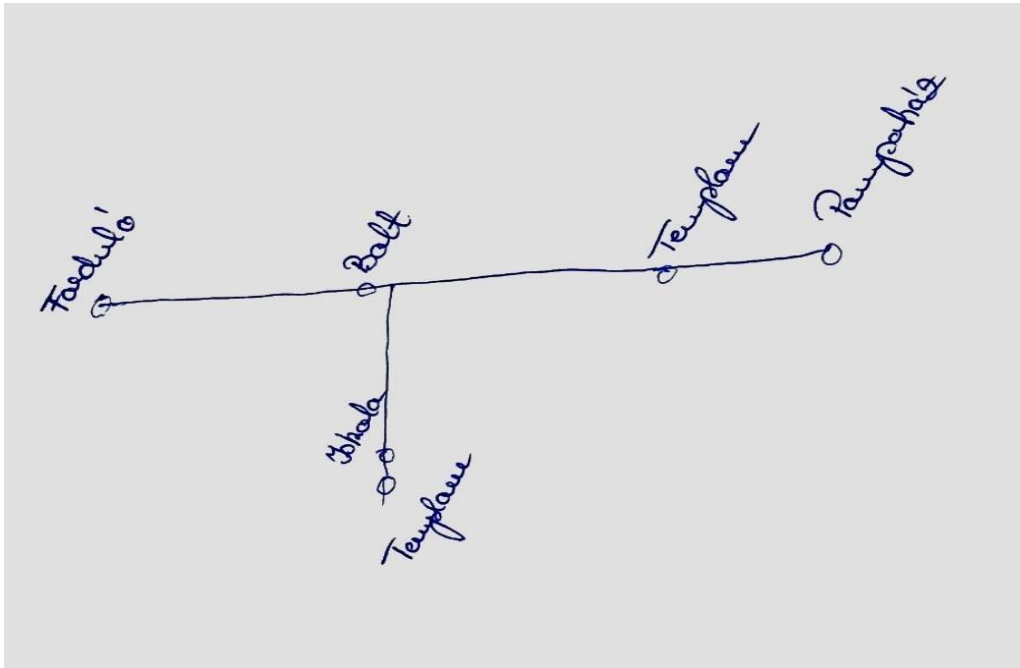

10. ábra: Kisbábony belterülete – 44 éves magyar férfi mentális térképe

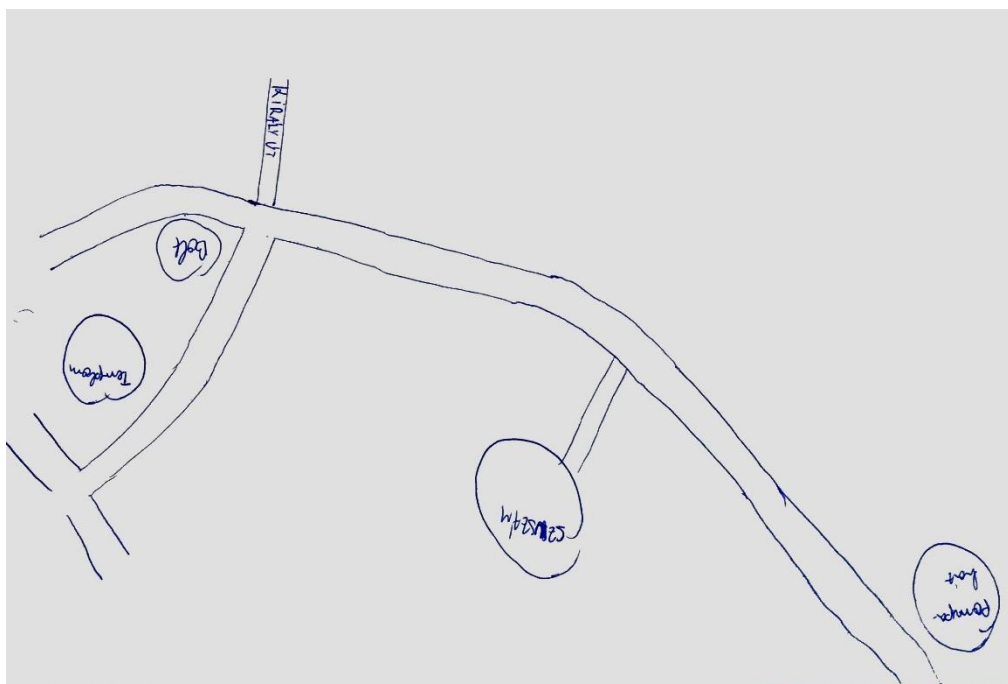

11. ábra: Kisbáony belterülete – 47 éves magyar férfi mentális térképe

4.2.2. A kisháonyi cigány közösség mentális térképei. A cigány közösség tagjaival szintén elvégeztem a kísérletet. A belterületi rajzot nyolcan készítették el. A nyolc mentális térképből ötön a falu legrégebben beépített és kizárólag magyarok által lakott része csak félig, a Református templomig volt feltüntetve (lásd 12. ábra). A hatodik rajzon pedig kizárólag a Turci út mente jelent meg. További két rajz az egész települést ábrázolta, annak minden végpontjával együtt. Ezeken viszont a magyarok által lakott részek jóval kisebbek voltak, mint amekkorák valójában (lásd 13. ábra). A cigányok által készített térképek esetében azt látjuk tehát, hogy a Turci út mente, amelynek jó része cigányok által lakott terület, a legtöbb rajzon jóval nagyobb, hangsúlyosabb, mint amekkora méretarányosan lenne. Ezzel szemben a magyarok által lakott részek kisebbnek, jelentéktelenebbnek látszanak, és a legtöbb esetben nem is kerülnek fel teljesen a térképre. Ugyanezt a jelenséget figyelhettük meg fentebb a magyarok által készített rajzok esetében is, azzal a különbséggel, hogy ők a magyar részeket emelték ki, és a cigányok által lakott részeket hagyták el.

12. ábra: Kisbáony belterülete – 34 éves cigány nő mentális térképe

13. ábra: Kisbáony belterülete – 21 éves cigány férfi mentális térképe

CSÉFALVAY szerint a pozitívan értékelt helyekről, amelyek fontosak számunkra, általában aprólékos, a kevésbé jelentős területekről pedig elnagyolt, felületes rajzokat készítünk. Ugyanazt a térbeli környezetet, egyazon települést tehát a különböző csoportok tagjai más és más formában érzékelik és modellálják. A környezetünk ingerei közül ugyanis

gyakran csak azokra figyelünk fel, amelyek összhangban vannak velünk. Az, hogy mit emelünk ki, nem pusztán a téri alkotóelemek tulajdonságaitól, hanem a saját szociokulturális világunktól is függ (1990: 82–83). A szubjektív térképek a készítőjüket illetően tehát két fontos információt árulhatnak el nekünk. Egyrészt utalhatnak a lakóhellyel való azonosulásra, a lakóhelyhez való érzelmi kötődésre. Másrészt pedig beszélnek a térképkészítő előítéleteiről is. A mentális térképek nem pusztán téri információkat, hanem szubjektív értékítéleteket is közölnek (i. m. 15).

4.2.3. Milyennek látják a bábonyiak Bábonyt? A kognitív térképezés segítségével nem csak a térrel kapcsolatos ismereteket és tévhiteket vizsgálhatjuk, a mentális törésvonalak és határok ugyanúgy meghatározhatóvá válnak. Ezen keresztül pedig arra is fény derül, hogy az egyes névhasználók számára mekkora területeket jelölnek a helynevek, és hogy egyáltalán ugyanakkora kiterjedésű területekre gondolnak-e akkor például, amikor egy-egy beszélgetésben a különböző csoportok tagjai ugyanazokat a helyneveket használják.

Az irányzat módszereit a hazai kutatók újabban az etnikailag nem homogén társadalmakban, a szegregációs jelenségek vizsgálatához használják. Abból az alapvetésből indulnak ki, hogy egy-egy település a kognitív térképekben mozaikokra és határokkal elkülönített területekre oszlik. A határok pedig, amelyeket az esetek túlnyomó többségében a térképek nem jelölnek, sajátos társadalmi területeket választhatnak el egymástól (NAGYNÉ MOLNÁR 2015: 129). FERENCZ GÁBOR (2012) és RÁCZ ATTILA (2012) például a lakóhelyi szegregáció és a kognitív térképek kapcsolatát – Szeged esetéből kiindulva – statisztikai módszerek segítségével vizsgálták. KOVÁCS ÉVA, VIDRA ZSUZSANNA és VIRÁG TÜNDE határ menti társadalmak, Bedő, Mocsá, Old és Tiszakerecseny lakosságának gazdasági és társadalmi jellemzése kapcsán tért ki a településeken belüli etnikai határok bemutatására (2013). NAGYNÉ MOLNÁR MELINDA Átányra és Baksra fókuszálva pedig nemcsak az etnikus terek, hanem az etnikus térmozaikok jelenségét is tanulmányozta (2015).

A vizsgálataim során többek között arra a kérdésre kerestem választ, hogy milyen falurészekben vagy terekben gondolkodnak az adatközlőim. Véleményük szerint mettől meddig tartanak a falu jól ismert részei? Vannak-e képzeletbeli határaik a belterületen belül? Hogyan beszélnek ezekről? Az eltérő közösségek ugyanazokat a megnevezéseket használják-e a falu egyes részeire vonatkozóan? Milyen sztereotípiákat kapcsolnak az egyes területekhez?

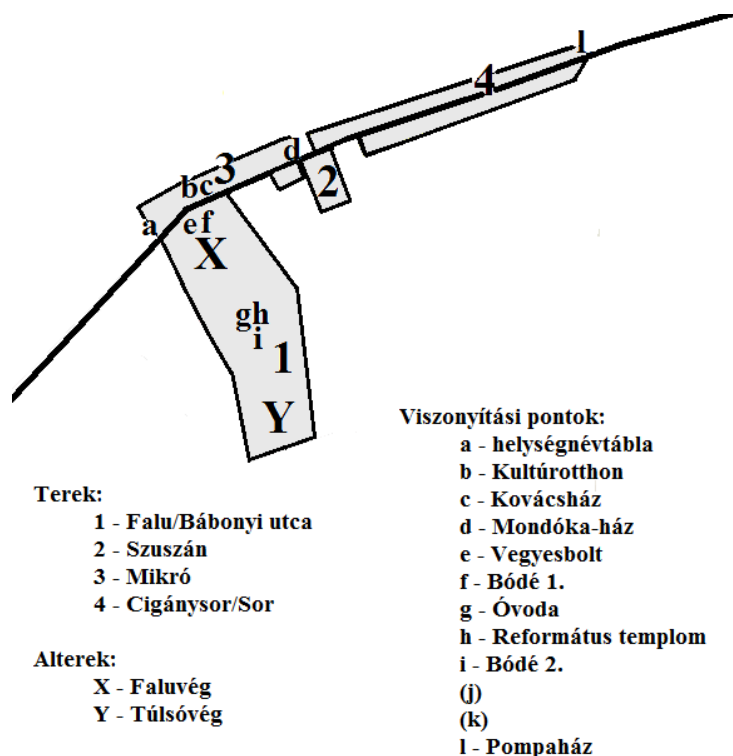
A térre vonatkozó információk feltárását KEVIN LYNCH *The Image of the City* c. könyvében öt összetevő vizsgálatára alapozza: 1. a mentális terek kiterjedése és elnevezése, 2. a törésvonalak és határok, 3. a tájékozódási pontok, 4. az útvonalak, valamint 5. a csomópontok

kutatására (1960). REGINALD GEORGE GOLLEDGE földrajztudós a listát egy hatodik elemmel is kiegészítette: a szomszédság tényezőjével (idézi POREISZ 2013: 372). Abból a feltevésből indult ki, hogy a társadalmi és a szociális szomszédság nem mindig egyezik meg az igazi, a fizikai szomszédsággal, egy település lakossága tehát sajátosságosan érzékeli a szomszédsági határokat. Egyes tereket az utcájuk/környékük/településük részének tekintenek, míg másokat (a fizikai közelség ellenére sem) sorolnak a „saját területük” szomszédságába tartozónak. Vizsgálataim során jómagam a lynchi és a golledge-i alkotóelemekre fókuszáltam.

Kisbábony részei. Mentális (szubjektív) és etnikus terek. Az interjúk hanganyagai, a mentális térképek és a megfigyeléseim alapján azt a következtetést vontam le, hogy a magyarok a falu szerkezetét tekintve lényegében négy nagyobb részt, négy nagyobb mentális teret különböztetnek meg: a falu legrégebben beépített részét, az ún. *Falu-t* vagy *Bábonyi utcá-t* (a térképen az 1-es szám jelöli), és a viszonylag újnak számító *Szuszán* (2), *Mikró*³⁶ (3) és *Cigánysor* vagy *Sor* (4) nevű részeket. A Falut és a Mikrót magyarok, míg a Szuszánt és a Cigánysort cigányok lakják (lásd 9. térkép). Az a és a b viszonyítási pontok által közrefogott rész szintén a belterülethez tartozik, a többihez hasonlóan ez is beépített terület, csupán nincs saját neve.

GYÖRFFY ERZSÉBET megfigyeléseihez hasonlóan (vö. 2018: 64) az általam összegyűjtött adatok is azt mutatják, hogy az ilyen denotátumok nem üres foltok az adatközlők kognitív térképén, tudják őket lokalizálni, és tudnak róluk beszélni, ott vannak a „fejekben”, egyszerűen csak nem kaptak (még) tulajdonnevet.

³⁶ Maga a *Mikró* név is arra utal, hogy újonnan beépített részről van szó, a közeli Szatmárnémetiben ugyanis *Mikró-negyedek*-nek nevezik a viszonylag újnak számító tömbháznegyedeket. A kisbábonyi *Mikró* név ezeknek a helyneveknek az analógiájára született.

9. térkép: Kisbáony belterülete a magyar közösség szemével

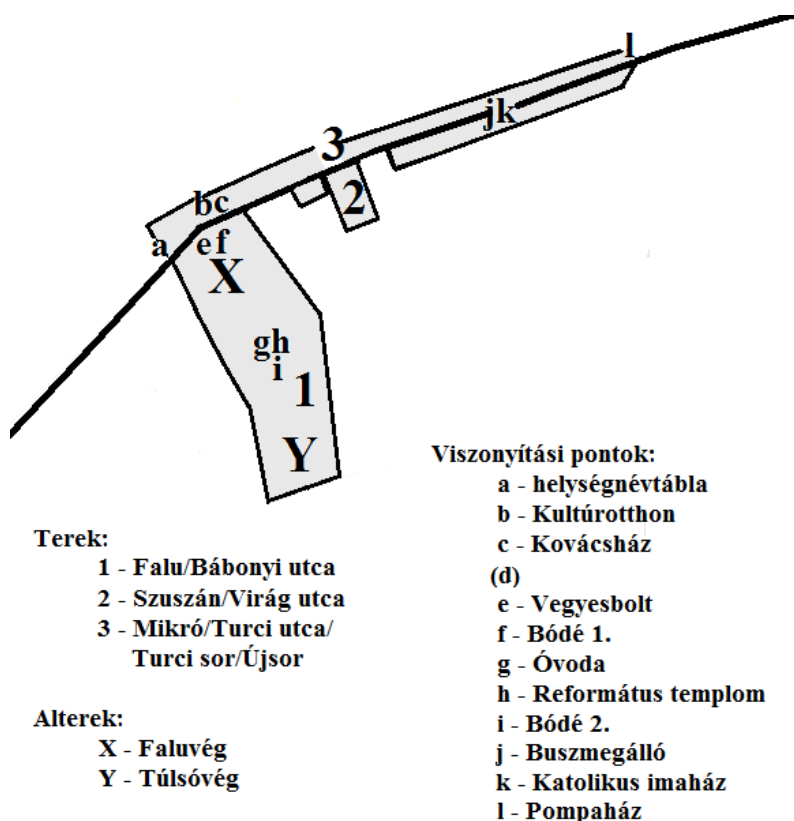
A magyar közösség tagjai arra a kérdésre, hogy mettől meddig tart a Mikró, illetve hol kezdődik a Cigánysor, szinte kivétel nélkül mindig pontos választ tudtak adni. Meglátásuk szerint az előbbi a Kovácsháztól (c) a Mondóka-házig (d), míg az utóbbi a Mondóka-háztól a Pompaházig (l) tart: „Egész eddig, a magyarságig Mikró.” (40 éves kisbáonyi nő), „Idáig tart Bábony, és eszt a részt már elneveszték Cigánysornak.” (47 éves kisbáonyi férfi), „A Cigánysor a faluhoz tartozik, de külön vannak, mert, na, cigányok. [...] A Primörián [a Polgármesteri hivatalban], amikor számolás van, csak egybe számojják az egészet. Csak külön vannak.” „Kimegyünk a faluból, akkor már itt lenne a Cigánysor.” (57 éves kisbáonyi férfi).

A cigány közösség esetében ugyanez a kérdés már nem volt ennyire egyértelmű. A Mikró és a Cigánysor határát illetően a magyar közösség a d-vel jelölt épületet, Mondóka bácsi házát tehát szinte mindig viszonyítási pontként emlegette. Erről a részről úgy beszéltek, mintha lenne itt egy képzeletbeli határ, amelynek a másik oldala már nem képezi a település részét. Ezzel szemben a határ túloldalát, a Cigánysort gyakran emlegették úgy, mintha az egy, egész és oszthatatlan objektum lenne: „Az Igényelt [szántóföld] a cigányokon túl van.” (42 éves kisbáonyi nő), „A Fogás [szántóföld] a cigányok előtt.” (53 éves kisbáonyi férfi), „A Fogás [szántóföld] a cigányoknak a hátánál.” (57 éves kisbáonyi férfi).

A Gestalt-iskola zártság-törvénye szerint a választóvonallal, határral elkülönült részeket gyakran értelmezzük úgy, mint valamilyen egység megtestesítőjét. A bábonyi magyarok a

magyarázataikban a Cigánysort is viszonyítási pontnak tekintették: gyakran beszéltek a külterületi helyekről úgy, mint amelyek a *Cigánysor (cigányok) előtt, hátánál vagy után* terülnek el. A Cigánysoron lévő objektumokat (a Katolikus imaházat, a Buszmegállót, a Pompaházat vagy a keresztet) ezzel szemben ritkán hozták szóba, és a térképeiken sem tüntették fel őket. Mivel ezeket nem érzik a magukénak, nem tulajdonítottak jelentőséget nekik. Ebben a helyzetben viszont még annak is információértéke volt, ha valamiről nem tettek említést. A különböző településrészek szóbeli jellemzésekor mindig a megkülönböztető vonások voltak azok, amelyekre a hangsúlyt fektették. Például nem beszéltek a nemzetiség és a vallás kérdéséről akkor, amikor a magyarok és a reformátusok által lakott részekről volt szó. Hiszen ezt természetesnek tartották. Ezzel szemben a Cigánysor és a Szuszán esetében mindig kiemelték, hogy itt már cigányok, illetve – ritkább esetben – katolikusok élnek. De ugyanezt tapasztaltam akkor is, amikor a bábonyi románok kerültek szóba.

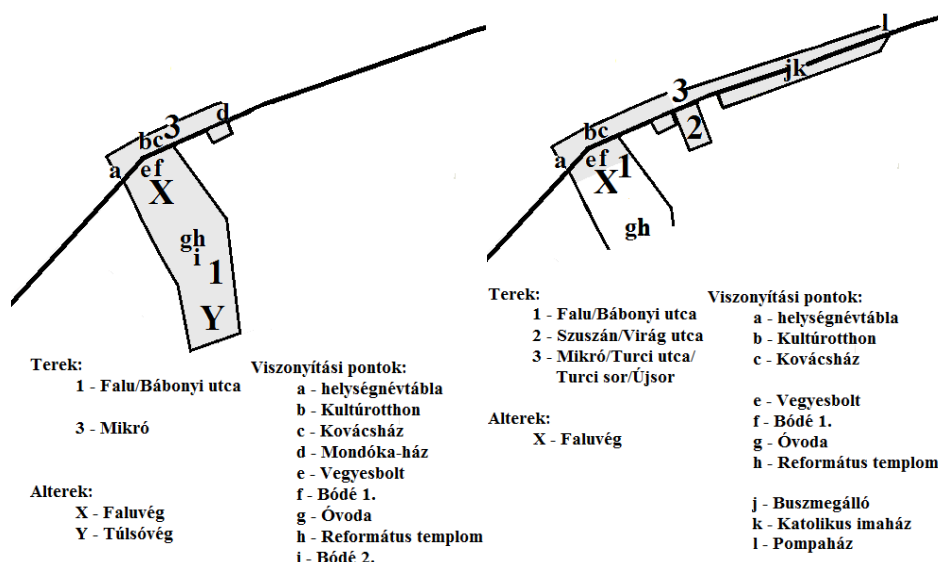
A cigány adatközlők többsége szerint Bábonny belterülete három részből áll: a Faluból (1), a Szuszánból vagy (a Szuszánban lakók szerint) a Virág utcából (2) és a Turci út mentén álló házakból. Ez utóbbit *Mikró*-nak, *Turci utcá*-nak, *Turci út*-nak és *Sor*-nak egyaránt nevezték (3) (lásd 10. térkép). „Ez [*a Turci út mente*] a *Mikró ucca*.” (59 éves kisbábonyi nő). Az a képzeletbeli határ, amelyet a magyar közösség tagjai húztak, náluk elhalványodott, s ennek megfelelően ezt a fajta hármas felosztást adták meg nekem. Ezekben a magyarázatokban Mondóka bácsi háza nem került szóba, sem viszonyítási pontként, sem egyéb használatban. Az ő megnyilatkozásaikban a Cigánysoron lévő épületeknek és objektumoknak viszont lényegesen nagyobb szerepük volt, és a térképekre is felrajzolták őket.

10. térkép: Kisbábony belterülete a cigány közösség szemével

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a két közösség tagjai máshová tették a településrészek határait. A Turci út mentét a cigányok egy objektumnak tekintették, ezzel szemben a magyarok két, egymástól jól elkülöníthető utcarészben/altérben gondolkodtak. Az az objektum, amely az egyik közösség megnyilatkozásaiban viszonyítási pontként funkcionált, a másik közösség beszélgetéseiben nem vette fel ezt a szerepet. Mászt jelent a magyaroknak a *Mikró* nevű rész, mint a cigány közösség tagjainak. Ezzel együtt pedig az is világossá vált, hogy a magyarok szemében a cigányság elkülönülése nem egyszerűen etnikai, felekezeti és területi, de mentális szegregáció is.

A tulajdonképpeni Bábony. Térjünk rá arra a kérdésre, hogy hogyan néz ki Bábony a két közösség szerint! A magyarok mentális csoporttérképét a 11. térkép szemlélteti. A falu tehát a helységnévtáblától (a) a Mondóka-házig (d), illetve a Faluvégnek (X) nevezett résztől a Túlsovégig (Y) tart. Ehhez a területhez képest a magyar adatközlők megnyilatkozásaiban minden más rész, mind a Cigánysor, mind a szántóföldek KINT és LENT helyeknek számítanak: „Megyünk ki a Cigánysorra.” (42 éves kisbábonyi nő).

11. térkép: A magyar közösség Bábonya

12. térkép: A cigány közösség Bábonya

A kognitív nyelvészet felfogásában a KINT–BENT és a LENT–FENT viszonyok nem pusztán horizontális és vertikális, de adott esetekben topológiai dimenziókként is értelmezendők. A helymeghatározásokat ugyanis gyakran a KINT–BENT, illetve a LENT–FENT viszonyok segítségével adjuk meg. Minél közelebb vagyunk a központnak tekintett részhez, annál inkább vagyunk BENT és FENT, ugyanakkor minél jobban távolodunk attól, annál inkább vagyunk KINT és LENT, például: „*Felmegyünk a központba.*” / „*Lemegyünk a Faluvégre.*” és „*Bemegyünk a városba.*” / „*Kimegyünk a földekre.*” stb. Ebben a hierarchikus szerveződésben tehát az ún. szociális benthez és fenthez a pozitív, míg a szociális kinthez és lenthez a negatív értékek kapcsolódnak. Ez valószínűleg a BENT a 'védettség' és a KINT a 'védtelenség' kapcsolattal is összefüggésbe hozható (SZILÁGYI N. 1996: 26). HEINRICH ANDREA a romániai Szaniszlóról írt szakdolgozatában szintén foglalkozott a jelenséggel (2000). Megfigyelései a bábonyi eredményekkel is összecsengenek: Szaniszlónak a cigányok által lakott *Szőkerét* nevű része és a románok által lakott *Bánát* nevű része a magyarok megnyilatkozásaiban mindig LENT helyként jelentek meg.

Véleményem szerint az, hogy a Cigánysor és a Szuszán a magyarok megnyilatkozásaiban mindig KINT és LENT helyek, két tényező együttes hatásának köszönhető. Egyrészt annak, hogy a Cigánysor bábonyi viszonylatban messze van a központnak tekintett részekről, másrészt pedig az etnocentríkusságnak vagy etnocentricitásnak.³⁷

³⁷ SZILÁGYI N. SÁNDOR meghatározásával: „Etnocentríkusságon az egyes etnikai közösségek tagjainak azt a természetes beállítódását értjük, amely abban nyilvánul meg, hogy saját nyelvüket és kulturális termékeiket más

A magyar közösség kognitív térképezése szerint a helységnévtábla–Mondóka-ház (a–d) és a Faluvég–Túlsóvég (X–Y) pontok által közrefogott mentális téren két központot, tehát két „fent-helyet” tarthatunk számon. Az Óvoda és a Református templom környékét (g, h), illetve a Kultúrotthon és a Bolt környékét (b, e). Az nem egyértelmű, hogy például a Templom és a Bolt között állva melyik irányba kell elindulni felfelé vagy lefelé, ez adatközlőnként változó volt, a „legbentebb lévő bent helynek” viszont egyértelműen a Református templom és környéke (g, h) bizonyult.

A cigányok esetében a 12. térkép szemlélteti a tulajdonképpeni Bábonyt. Náluk a település főként a Turci út mentén található házakból áll. Ez a Pompaháztól a Boltig (l–e), illetve a Bolttól, legfeljebb a Református templomig (e–h) tartó rész. Meglátásom szerint az, hogy kinek meddig tart a falu, elsősorban annak a függvénye, hogy ki milyen napi/heti, esetleg havi „térpályákat tudhat a magáénak”. Akinek például van óvodás korú gyereke, az napi rendszerességgel jár be a Faluba, mivel az Óvoda a Református templom mellett áll. Azok, akiknek nincs, a Cigánysorról legfeljebb a Boltig (e), a letérőig sétálnak el. A két közösség tagjai ugyanis csak kivételes esetben barátkoznak egymással. A cigány közösség esetében tehát a központ, vagyis a „legfentebb lévő fent hely” a Bolt (e). Ez utóbbi, bár már magyarok által lakott részen van, az a hely, ahová napjában többször is eljárnak, és ahol a legfontosabb társadalmi eseményeik zajlanak. Úgy is értelmezhetjük, mint azt a csomópontot, ami a magyar és a cigány lakosság útvonalaát egyaránt keresztezi. Az alapfunkcióján túl tehát erős társadalomösszetartó szereppel is bír.

A cigányok megnyilatkozásaiban a Falu (1) BENT helyként jelent meg, míg a Sor (3) és a Szuszán (2), a magyar adatközlők kijelentéseihez hasonlóan, náluk is inkább LENT és KINT helyként. Jómagam ezt egyrészt a Bolt szerepével magyarázom. Másrészt azzal, hogy a Falu a legrégebben beépített része Bábonynak, ez a többihez képest jobban ki van építve, míg a Mikróra és a cigányok által lakott részekre csak néhány évtizede kerültek házak. Ezt az utcakép is tükrözi, hisz ezek a részek nem annyira faluszerűek, mint az előbbi. Feltételezésem szerint a

etnikai közösségekéhez képest természetesebbnek, jobbnak, szebbnek stb. értékelik. Azért mondhatjuk erre az attitűdre, hogy természetes, mert teljesen spontán és implicit, nem pedig valami tudatosan kimunkált ideológia, és azért is, mert igazából egy nagyon is emberi dolog, amelynek meglete egyenesen következik a szolidáris értékek vonzásának alkalmasint univerzális törvényéből: a mi-csoport úgy áll oppozícióban a mások-csoporttal, hogy hozzá – mint pozitív pólushoz – kapcsolódnak a pozitív értékek, a negatívaknak pedig nem marad más pólus, mint a mások-csoport.” (1996: 27).

cigány közösség Bábony-képe rövid időn belül könnyen átformálódhat, abban az esetben, ha majd egyszer a Cigánysoron is nyitnak egy vegyesüzletet és/vagy egy kocsmát.

4.3. Összegzés

Még egy ilyen kis méretű települést is, amely hivatalosan egyetlen utcából áll, több térre és altérre osztják a lakosai. A fontosnak tartott részek megnőnek, a kevésbé fontosak elmosódnak, vagy meg se jelennek a település bemutatása során. A helybelieknek a saját településrészükkel kapcsolatos „geoegoizmus” (CSÉFALVAY kifejezése, 1990: 14) léptenyomon tetten érhető tehát. Nem tudnak objektíven gondolkodni a térről, amely körülveszi őket. Az egyéni perspektíván túl pedig akarva-akaratlan még arról is számot adtak, hogy milyen az egyes helyekhez és helynevekhez való viszonyulásuk, illetve hogy milyen előítéleteik vannak arról a társadalmi közegről, amelyben élnek. Az, amit a két közösség Bábonynak nevez – szigorúan véve –, nem ugyanazt a települést jelenti tehát.

V. Helynévismereti és kognitív térképes vizsgálatok Szalárdon

1. Szalárd

Szalárd (r. Sălard) Románia északnyugati részén található település. Bihar megyében, Nagyváradtól (r. Oradea) 24 km-re, a Berettyó folyó mentén fekszik. Hegyköz kistérség része. Községközpont, a közigazgatásilag hozzá tartozó települések Hegyközszentimre (r. Sântimreu) és Jákóhodos (r. Hodoș) falvak. A település összterülete 7146 hektár, ebből 4052 hektár szolgál mezőgazdasági célokat. Ez a rész foglalja magába a szántóföldeket, gyümölcsösöket, kaszálókat, valamint kisebb részben az erdőket (PETRIK–HEBŐK–DELI–MOLNÁR 2016: 182). A lakossága a 2011-es népszámlálási adatok szerint 3014 fő, ennek megfelelően az ún. nagyfalvak (PIRISI–TRÓCSÁNYI é.n., TÓTH 2014: 296) csoportjába sorolható. Ebből a helyiek mintegy kétharmada, 1780 fő (59,1%) magyar, 1070 fő (35,5%) román, 93 fő (3,1%) pedig roma nemzetiségűnek vallotta magát (ISPMN. 2011). A lakosság összetétele felekezeti szempontból is heterogén képet mutat: magyar református, magyar római katolikus, magyar baptista, román baptista, román ortodox és román pünkösdista gyülekezettel is rendelkezik.

A Bihar megye szívében elterülő településnek a környéken egykor központibb szerepe volt, mint napjainkban. A 14. századtól vásártartási, a 15. századtól pedig sótárolási joggal rendelkező mezőváros³⁸ volt (JAKÓ 1940: 345), amely az akkori kelet-magyarországi vásárvonal, a Várad–Szatmár főútvonal mentén helyezkedett el. A településnév eredetére vonatkozóan egyébként létezik is egy olyan feltevés, amely szerint a *szalárd* szó a *solare* 'sóval foglalkozó emberek' kifejezésre vezethető vissza (KNIEZSA 1943–44/2001: 85). Ezt a feltevést azonban a mai napig is csupán lehetséges magyarázatként tartják számon.³⁹

Maga a település a jelentőségéből főként akkor veszített, amikor a 19. században kiépítették a vasúti hálózatot. A vasútvonal Szalárdot ugyanis nem érintette. Ez a fordulat nem pusztán infrastrukturális átalakulást jelentett, de megváltozott a táji elrendeződés és a települések között lévő kapcsolatrendszer (CSÜLLÖG 2014: 16). Közigazgatási értelemben a 20.

³⁸ A helyiek a település egyik legrégebbi utcáját, a főutcat *Város*-nak hívják. Az idősebbek szerint az elnevezés Szalárd egykori mezővárosi rangjára utal.

³⁹ GYÖRFFY GYÖRGY például személynévi eredetre vezeti vissza (1972: 302).

század elején lett belőle falu, a mezővárosi rangját ekkor veszítette el (SZILÁGYI 2017, 2018).⁴⁰ Az 1950-es évekig viszont megmaradt a Szalárdi járás központjának (SZILÁGYI 2013a: 126).

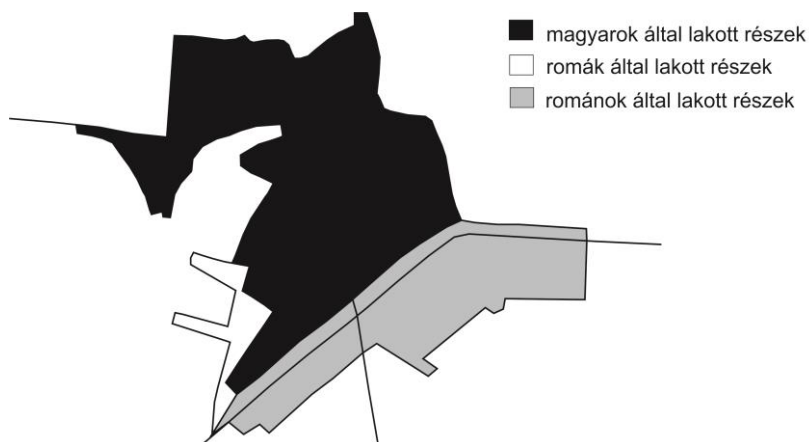
Településtörténeti szempontból a vasúti hálózat kiépülését követő újabb nagy változást a Trianon utáni 1923–24-es földreform hozott. Ennek következtében az addig szinte teljesen magyar ajkú település vegyes lakosságúvá vált, ugyanis ez idő tájt negyvenöt Feketető (r. Negreni) és Csucsá (r. Ciucea) vidékéről származó román család kapott itt lehetőséget a letelepedésre. Észak-Erdély visszacsatolása és az azt követő konfliktusok következtében ezeknek a hegyvidéki román családoknak újra költözködniük kellett, a többségük elkerült innen, a második világháborút követő újabb betelepítéseknek köszönhetően viszont a terület végérvényesen vegyes lakosságú lett.

VARGA E. ÁRPÁD szerint a Trianon előtti időszakban itt még csak román szórvánnyal kell számolnunk, 1910-ben 45 román anyanyelvű lakosa volt Szalárdnak. Az 1920-as évek után ez a szám megtízszereződött, az 1930-as felmérés szerint 489 román anyanyelvű és 520 román nemzetiségű lakosa van a településnek. 1941-ben a felére csökkent, ebben az időszakban csupán 245 fő tekintette a románt az anyanyelvének, és 217 fő vallotta magát román nemzetiségűnek. Az 1960-as évektől napjainkig azonban a szalárdi románság száma mind az anyanyelv, mind a nemzetiség tekintetében már stabilan 1000 fő körül mozog (VARGA 1999). A betelepítéseket a felekezeti adatokkal is igazolhatjuk. Az ortodox gyülekezet számbeli növekedése és fogyása, etnikai felekezetről lévén szó, egyértelműen utal a helyi románság arányának alakulására. 1910-ben még csupán 38 fő volt ortodox vallású, 1930-ban viszont már 292, a visszaesés után, 1941-ben 191, 1992-ben viszont már 709, 2002 után pedig 695 (Uő. 1999).

Az etnikai arányokra a falu elrendeződése is utal. A halmaztelepülés északi része képezi a történelmi belterületet. Főként ezen a részen él a magyar lakosság. Ezt a területet délen egy nagy kiterjedésű telepés rész egészíti ki, amelyet elsősorban román ajkú személyek laknak. Ugyanakkor van egy ún. cigányrész is, amely a belterület nyugati–délnyugati oldalán húzódik. A szintén magyar anyanyelvű roma közösség ezen a területen telepedett le. A különböző etnikumok a település egyes részein tehát itt sem azonos arányban jelennek meg, ahogyan azt

⁴⁰ SZILÁGYI FERENC erről szóló előadásai *Szalárd mint kistérségi központ fejlődése a középkortól napjainkig* címmel 2017. szeptember 23-án, az *Ötszáz a hatszázban* c. konferencia és *Szalacs mint kistérségi központ* címmel 2018. július 24-én a *Partiumi Szabadegyetem* elnevezésű műhelytalálkozó keretein belül hangzottak el. A Partium-kutató az előadásaiban többek között arról is beszélt, hogy szinte ugyanezek a változások mentek végbe a közeli Szalacs település esetében. Az Érmellék valamikori központja – Szalárdhoz hasonlóan – a vasútvonal kiépítésével került periférikus helyzetbe.

az előző fejezetben tárgyalt falu, Kisbábony esetében is láttuk, itt is egyfajta szegregációval kell számolnunk (lásd 13. térkép).

13. térkép: Szalárd belterülete: etnikai és területi elkülönülés

A belterület súlypontja egyébként folyamatosan helyeződik át déli irányba. Ez főként a valamikori árvizeknek köszönhető, hiszen a település északi részének több utcája is a Berettyó folyó kiáradása miatt szűnt meg, új utcákat pedig főként dél felé haladva nyitnak. Jelenleg a külterület déli oldalán épül az autópálya egy szakasza is, a déli irányba haladó tendenciát valószínűleg ez is erősíteni fogja (lásd 14. és 15. ábra).

14. ábra: Szalárd belterülete a 19. században, a harmadik katonai felmérés szelvényén (1884)

15. ábra: Szalárd belterülete napjainkban, a GoogleEarth felvételen

2. Szalárd helynevei⁴¹

Szalárd 2016: *Szalárd* ~ r. *Szälärd*, 1941: *Szalárd* (MKF.), 1940: *Szalárd* (JAKÓ: 345), 1913: *Szalárd*, 1907: *Szalárd*, 1902: *Szalárd* (Hnt.), 1901: *Szalárd* (BOROVSKY: 146), 1900: *Szalárd* (Szt.), 1900: *Szalárd*, 1898: *Szalárd*, 1895: *Szalárd*, 1892: *Szalárd* (Hnt.), 1889: *Szalárd* (SzL), 1888: *Szalárd* (Hnt.), 1884: *Szalárd* (HKFT.), 1882: *Szalárd*, 1873: *Szalárd* (Hnt.), 1860: *Szalárd* (MKFT.), 1851: *Szalárd* (FÉNYES), 1783: *Szallard* (EKFT.), 1598: *Zalard*, 1588: *Szalard*, 1587: *Zalard*, 1490: *Szalard*, 1489: *Zalard*, *Zolard*, 1475: *Zalard*, *Salard*, 1459: *Zalard*, *Zolard*, 1433: *Zalaard*, 1421: *Zalard*, *Zolard*, 1414: *Zalard*, 1413: *Zalard*, 1411: *Zalard*, 1407: *Zalardiensis*, 1400: *Zalard*, 1395: *Zalard*, *Zolard*, 1389: *Zalard*, 1387: *Zalardiensis*, *Zalard*, 1386: *Salart*, 1332–1337: *Zalard*, *Salard*, *Zalar*, *Zarand*, *Zarad*, 1325: *Zalard*, 1291–1294: *Zalard* (RÁCZ). – Település Románia északnyugati részén, a Berettyó-folyó partján. Bihar megye és a hegyközi kistérség része. Községközpont (r. Comuna Sălard), közigazgatásilag Jákóhodos (r. Hodoș) és Hegyközszentimre (r. Sântimreu) települések tartoznak hozzá. Lakossága 3014 fő, melyből a 2011-es népszámláláskor 1780 fő (59,1%) magyarnak, 1070 fő (35,5%) románnak és 93 fő (3,1%) roma nemzetiségűnek vallotta magát (ISPMN. 2011). A település első írásos említése a 13. századból származik, ekkor *Zalard* formában jelenik meg. KNIEZSA ISTVÁN a *Szalárd* nevet a *solare* 'sóval foglalkozó emberek' lexémára vezeti vissza, melynek alapja a *sol* 'só' szó (1943/2001: 193). GYÖRFFY GYÖRGY szerint a település *Salardus* vezérről kaphatta a nevét. KRISTÓ GYULA ezt a vélekedést azzal az érveléssel cáfolja, amely szerint ebből az időből több hasonló személynév is megmaradt. E szerint tehát nem lehetünk biztosak afelől, hogy a névadó épp *Salardus* vezér volt. KISS LAJOS erre vonatkozóan több hasonló alakú személynévet is felsorol (vö. RÁCZ). A román *Sălard* név (LELKES 2011: 553) románosítás eredménye.

Adorján 2016: *Adorján* ~ *Adorjáni-rész*. | *Azér mongyák neki úgy, hogy Adorján, mert a Fácános túlsó sarkán van az Adorján vára.* | *A falu köszt meg az erdő köszt a földterület.* 1901: *Adorján* (BOROVSKY: 146), 1900: *Adorián* (Szt.), *Adorján*, 1898: *Adorján* (Hnt.), 1884: *Adorján* (HKFT.), 1883: *Adorján*, *Adrian*, *Adryan*. | Keletkezése, mint neve mutatja, már nemzetünk keresztény korába esik, s nevét valószínűleg egyháza védszentjétől, Szent-Adorjántól vette, ki alapítójának is védszentje lehetett. Központja volt egy terjedelmes

⁴¹ A Szalárd helyneveit közlő írásomban a szócikkek élőnyelvi és történeti adatokat is tartalmaznak. A közlésénél ugyanúgy jártam el, ahogyan a kisbábonyi névanyagnál, az adatok bemutatása tehát ebben az esetben is a Hajdú-Bihar megye helynevei 1. kötet szerkesztési elveihez igazodik.

nemzetségi birtoknak, mindemellett Adorján végig szerény község maradt; helyette a vele tőszomszédos Szalárd emelkedett fel várossá. (BUNYITAY: 182), 1873: *Adorján* (Hnt.). – Nagy kiterjedésű szántóföld, a külterület északkeleti részén található. A Fácános és a Berettyó-folyó közvetlen szomszédságában helyezkedik el. Nevét az egykori Adorján településről és – a ma már romokban álló – Adorján-várról kapta. A szántóföldnek két része van: a Belső- és a Külső-Adorján. Vö. Adorján-vár, Külső- és Belső-Adorján.

Adorjáni-rész lásd **Adorján**

Adorján út lásd **Farnosi út**

Adorján-vár 2016: *Adorján-vár ~ Adorján vára ~ Vár.* | *Van egy alagút. [...] Ide vezetett fel a Templomhoz. [...] A törökök építették.* 1901: *Adorjánvár* (BOROVSKY: 146), 1889: *Adorján várrom* (SzL), 1884: *Ruine Adorján* (HKFT.), 1883: *Adorján vára.* | E helyen azonban nem monostor, hanem a történeti emlékeinkben annyiszor fel-felmerülő Adorján vára állt egykoron, s a már féloldalán ledőlt torony e várnak öreg-tornya volt. A vártól délre, hol ma is magas földhányások látszanak, s hol kövérebb a mező, bujább a vetemény: ott állt ki egyházával Adorján, a falu. (BUNYITAY: 181), 1864: *Ruine Adorjan* (MKFT.), 1851: *Adorján vár.* | A vidék itt igen kellemesen változó és regényes, s szépségét nem kevésbé emelik a régi Adorján várának pusztá meredező falai, mindenfelől rétes, mocsáros helyekkel körülvéetve. (FÉNYES), 1783: *Rudera Adoria genant* (EKFT.), 1588: *Adorján*, 1587: *Adoryan*, castr. [castrum], 1306: *Adrian*, castr. [castrum], 1284: *Adoryan*, castr. [castrum], *Adrian*, castr. [castrum] (RÁCZ, további történeti adatait lásd uo.). – Az egykori Adorján-vár maradványa, a külterület északkeleti részén, a Fácános és a Berettyó-folyó közvetlen szomszédságában található. A folyó-szabályozás időszakáig a Berettyó-folyó körülhatárolta az épületet. A szakirodalom szerint a stratégiai szerepe abban az időszakban szűnt meg, amikor 1660-ban a törökök elfoglalták. Teljes pusztulása 1711-ben történt, amikor a császári seregek, más környékbeli erődítményekhez hasonlóan, ezt a várat is lerombolták (SZENDREI 2013: 27). Ma már az épületnek csupán egyetlen sarka áll. Nevét a Szalárd szomszédságában lévő egykori településről, Adorjánról kapta. Maga a település a 17. században néptelenedett el (DANI 2012/2017a: 99–100). Az adat-közlők szerint a vár és a mai református templom között titkos alagút húzódik. Erre vonatkozóan azonban a mai napig nem végeztek komoly ásatásokat. A helynév az *Adrian* személynévből alakult ki, metonimikus névadással. Az *Adorján* változat a mássalhangzó-torlódás feloldásával jött létre (RÁCZ). Vö. Adorján.

Adorján vára lásd **Adorján-vár**

Adorján-várrom lásd **Adorján-vár**

Agapé 2016: *Agapé ~ Ágapé ~ Ingyenkonyha ~ Jegyzőlak ~ Szegénykonyha.* | *Főznek öregeknek.* | *Jegyzőlak volt.* – A Város nevű utca és a Templom zug találkozásánál álló épület. Holland kezdeményezésnek és támogatásnak köszönhetően az idősök és a szegények megsegítésére alapítvány működik benne. Jelenleg szegénykonyha. Egykor jegyzőlak volt.

Alimentára lásd **CBA**

Állat piac lásd **Kinti piac**

Alvég 2016: *Alvég ~ Alvíg, 1897–1905: Alvég (Reg.).* – Utca. A belterület nyugati részén húzódik, a főutca, az ún. Város folytatása. Régebben ezen az utcán jártak le a Temetőbe.

ANL lásd **ANL-blokk**

ANL-blokk 2016: *Ánele-blokk ~ Ánele ~ Ánele-lakások ~ Csendőrtanya.* | *Ezek a sor blokkok [tömbházak] se vőutak meg, az Új iskola se, egy se. Ott, mikor esőös idő vőut, ahun van a sarki Nagy iskola, az az emeletes iskola, meg ott lejjebb is, fojt keresztül a víz mindig az útra.* – Új építésű tömbház. A Zöldfa utca sarkán, a parkkal szemben áll. Az ANL-lakásprogram (ejtsd: *ánele*) keretein belül épült. Mindössze néhány éve adták át. Az előtag egy román eredetű betűszó, az *Agenția Națională pentru Locuințe* 'országos lakásügynökség' kifejezés rövidítése. Az utótag román jövevényszó (r. *bloc* > m. *blokk*), jelentése: 'tömbház'. Az idősebb lakosság emlékezete szerint az épület helyén egykor csendőrlaktanya állt.

ANL-lakások lásd **ANL-blokk**

Apáti 2016: *Apáti ~ Apáti-rét, 1889: Apáti (SzL).* – Kisebb szántóföld, a külterület nyugati részén, a Füz-tó szomszédságában található. A név eredetére vonatkozóan az adatközlők nem tudtak információval szolgálni.

Apáti-rét lásd **Apáti**

Asszony piac lásd **Benti piac**

Autópálya 2016: *Autópája ~ Autósztráda ~ Ótósztráda.* – A tervezett autópálya helye. A külterület déli részét szeli ketté. A megépítéséhez szükséges anyagokat már évekkel ezelőtt kiszállították a szomszédos földekre, de az út építését a mai napig nem kezdték el.

Autósztráda lásd **Autópálya**

Bakvirág lásd **Bakvirágos-rét**

Bakvirágos lásd **Bakvirágos-rét**

Bakvirágos-rét 2016: *Bakvirágos-rét ~ Bakvirág ~ Bakvirágos.* | *Megyünk erre lefele, Hodos fele, vőut egy darab, annak úgy monták, hogy Bakvirág.* – Szántóföld a külterület nyugati részén, Jákóhodos és Szalárd települések között. A név valószínűleg a 'porzós virág uborkán, dinnyén' jelentésű *bakvirág* közszóval (ÚMTsz.) hozható összefüggésbe.

Bangéta 2016: *Bangéta ~ Bangétatanya.* | *Egy tanyavilág egy pár házzal a Siteri út mellett.* | *Mind román vóut, be is kőütöztek ide Szalárdra a kollektivizálás közbe vagy után.* 1941: *Bangéta-ta. [tanya]* (MKF.), 1913: *Bangétamajor* (Hnt.), 1864: *Bangeta* (MKFT.), 1783: *Bangeta* (EKFT.). – Földterület. A külterület déli részén, a Tótteleki-erdő szomszédságában található. Ma már inkább Siter településhez tartozik. A rendszerváltás előtt még lakott terület, tanya volt. Tizenöt házból állt. 1976-ban felsőbb utasításra kellett az ott lévő épületeket felszámolni. Egykori román lakossága ma már Szalárdon él (BORZÁSI–DANI–KÖRÖSI 2012/2017: 80). A név feltehetően a *bangét* 1. 'a folyógátat erősítő fiókgát', 2. 'a műút betonozatlan széle', 3. 'cserép- vagy téglacsomó', illetve a *bangéta* 'téglát, vályogot szárítás végett élére állítani' (ÚMTsz.) közszavakkal hozható összefüggésbe. Vö. Bangéta csárda, Bangéta-hát.

Bangéta csárda 2016: *Bangéta csárda*, 1884: W. H. [Wirtshaus] *Bangéta* (HKFT.). – Egykori csárda, mely a Bangétán állt. Ma már nincs meg. Vö. Bangéta, Bangéta-hát.

Bangéta-hát 1889: *Bangétahát* (SzL). – Földterület. A település külterületének déli részén, a Málé-domb és a Siteri út között található. A név előtagja az egykori tanyavilágra, a Bangétára utal. Vö. Bangéta, Bangéta csárda.

Bangéta-major lásd **Bangéta**

Bangétatanya lásd **Bangéta**

Bán-telek 2016: *Bán-telek.* | *A Fácános és a legelő köszt.* | *A tulajdonos vóut régen Barcs nevezetű. Azé volt az erdő is, azé volt a főüd is, az uraságé vóut, ahogy most van itt az Öregotthon, az is oda tartozott.* 1889: *Bánteleg* (SzL). – Szántóföld, a külterület keleti részén, a Fácános nevű erdő és a Savanyú-legelő szomszédságában található. Az adatközlők emlékezete szerint több más területtel együtt ezt a részt is a Bartsch család birtokolta egykor. A név eredetére vonatkozóan azonban nem tudtak információval szolgálni.

Baptista imaház 1. 2016: *Baptista imaház ~ Imaház.* – Épület. A település belterületének északi részén, a Város nevű utcán található. Néhány évvel ezelőtt még magánház állt a helyén. A település magyar baptista gyülekezetéhez tartozik.

Baptista imaház 2. 2016: *Baptista imaház ~ Román baptista imaház ~ Román imaház.* – Épület a település belterületének déli részén, a Románsoron. A település román baptista közössége használja.

Baptista temető 2016: *Baptista temető.* – A Román temető része, a település belterületének délnyugati oldalán található.

Barackos 2016: *Barackos ~ Franciás.* – Gyümölcsös. A település külterületéhez képest délre található. Főként a szomszédos Siter településhez tartozik. Vö. Barackos út.

Barackosi út lásd Barackos út

Barackos út 2016: *Barackos út ~ Barackosi út ~ Bodojó út ~ Bodojósi út.* – A siteri Barackoshoz és a Bodolyótanyához vezető köves út. A külterület déli–délkeleti részét szeli át. Vö. Barackos.

Bartsch-kastély 2016: *Barcs-kastéj ~ Barcs-kúria ~ Kastéj.* – A Bartsch család egykori udvarháza. A Városon található. A 19. század végén épült. A második világháború után államosították. Ezután az állami gazdaság, a Gospodăria Agricolă de Stat, azaz a Gosztát működtetett benne irodát. Később egészségügyi központ, majd szülészeti lett. 1990 után az épületet visszaigényelték. Ma a Filadelfia Öregotthonhoz tartozik.

Bartsch-kúria lásd Bartsch-kastély

Báza 2016: *Báza.* – Terménylerakó hely. A belterület nyugati oldalán, a Granárium szomszédságában található. A kifejezés a román *baza* 'terménylerakó és -átvevő hely' (RK.) szó átvétele.

Békástó lásd Zöldfa utca

Belső-Adorján 2016: *Belső-Adorján ~ Belsőü-Adorján.* | *A Berettyó meg az erdő közt van egy nagy terület, annak monták, hogy Belsőü-Adorján.* 1900: *Belső Adorján* (Szgt.), 1889: *Belső-Adorján* (SzL). – Legelő, a külterület északkeleti részén, a Fácános, az Ó-Berettyó és a Berettyó-folyó között található. A Külső-Adorjánnal együtt az Adorján része. Vö. Adorján, Külső-Adorján.

Belső-Kodrák 2016: *Belső-Kodrák ~ József Atilla ucca ~ Petőfi Sándor ucca.* | *Amék elébb van, az a Belső-Kodrák, amék utána, az a Szílső-Kodrák.* | *Valamikor ez a rész ki lett osztva a szegényeknek.* 1906–1909: *B. [Belső] Quadrát*, 1897–1905: *B. [Belső] Quadrát*, *B. [Belső] Quadrát*, *Belső Quadrát* (Reg.). – A belterület nyugati részén, az Új sor, a Zöldfa utca és a Külső-Kodrák utcák fogják közre. A Külső-Kodrákkal együtt a Kodrák utcák részét képezi. A *kodrák* szó valószínűleg a *kvadrát* 1. 'négyzet', 2. 'négyzet alakú, négyszögletes' (ÉrtSz., ÚMTsz.) köznévre vezethető vissza. A Kodrákot képező utcák ténylegesen négyszög alakzatban helyezkednek el. A *József Atilla utca* és a *Petőfi Sándor utca* névváltozatok hivatalos utcanévek voltak. Mára ezt a státuszukat elvesztették. Vö. Kodrák, Külső-Kodrák.

Benti piac 2016: *Benti piac ~ Asszony piac ~ Kis piac.* | *Nem árusok árultak benne, hanem az asszonyok vitték a kis tojást meg ijesmit. [...] Állatot ott nem, esetleg tyúkot árultak.* – Élelmiszerpiac. A település központjában, az Iskola mellett található. Az *Asszony piac* név előtagja arra utal, hogy főként nők árulnak benne. A *Kis piac* és a *Benti piac* névváltozatok előtagjai a *Nagy piac* és a *Kinti piac* nevek előtagjaival állnak összefüggésben. Az

élelmiszerpiac ugyanis jóval kisebb és jóval központibb helyen fekszik, mint a település másik piaca, a jószágpiac. Vö. Kinti piac.

Berettyó lásd Berettyó-folyó

Berettyó-csatorna 2016: *Berettyó-csatorna*, 1889: *Berettyó csatorna* (SzL), 1864: *Berettyó Canal* (MKFT.). – A Berettyó-folyó medre. A település külterületének északi részén húzódik. Mesterséges beavatkozás, a folyószabályozás eredménye.

Berettyó-folyó 2016: *Berettyó-folyó ~ Berettyó ~ Berettyóu.* | *Kubikoltak, emlékszek rá, tajigával növeltik a partokat. Tajigával horták a főüdet, nem vóut még ojan gépezet, mint most. Az emberek aszt úgy monták, hogy kubikoltak.* 1941: *Berettyó* (MKF.), 1901: *Berettyó* (BOROVSKY: 146), 1900: *Berettyó* (Sztg.), 1889: *Berettyó folyó* (SzL), 1884: *Berettyó Fl. [Fluvius]* (HKFT.), 1864: *Berettyo-Fluss* (MKFT.), 1851: *Berettyó vize* (FÉNYES). – Folyó. A település belterületétől északra húzódik. Az elmúlt évszázadokban többször is kiöntött. A szabályozását a 19. században kezdték meg.

Berettyó-híd 2016: *Berettyó-híd.* – A Berettyó-folyó hídja, a Szentimrei úton áll.

Berettyó-köz 1889: *Berettyóköz* (SzL). – A Berettyó és az Ó-Berettyó között lévő terület.

Berettyó vize lásd Berettyó-folyó

Bicis-bolt 2016: *Bicis-bolt.* – Bolt, a Románsoron, a Fő út mellett található. Nevét tulajdonosáról (Bişis) kapta.

Bikarét 2016: *Bikarét ~ Bikarít ~ Német-kert.* | *Régen voltak a kösségnek bikái, és azoknak csak ott volt szabad legelni.* – Kaszáló és legelő, a belterület szomszédságában, a Város és az Új sor között található. Hajdanán ott legeltették a bikákat.

Birkalegelő lásd Savanyú-legelő

Bocirét 2016: *Bocirét*, 1889: *Boczi rét* (SzL). – Szántóföld és legelő, a külterület déli részén, a Bodolyótanya szomszédságában található. Egykor szarvasmarhákat tenyésztettek rajta.

Bocskoros 2016: *Bocskoros.* | *A Bodojónak a háta megett van.* | *Ott is sokszor elöntötte a víz. Ojan vizes, szurkos főüd.* 1900: *Bocskoros* (Sztg.), 1889: *Bocskoros* (SzL). – Szántóföld a külterület keleti részén, a Bodolyótanya és a Románsor szomszédságában. Az adatközlők szerint a Bocskoros névvel a névadók arra akartak utalni, hogy a terület a Románsor mellett fekszik, a bocskor ugyanis tipikusan a román népviselet része. A helynév és a román lakosság közötti összefüggés azonban kevésbé valószínű, a név ugyanis már egy 1900-ban keletkezett gazdasági térképen (Sztg.) és az 1889-es kataszteri térképen is szerepel. Az 1920-as évek előtt a Románsor még külterületi rész volt, nem volt lakossága.

Bodolyó lásd **Bodolyótanya**

Bodolyó-major lásd **Bodolyótanya**

Bodolyó-pusztá lásd **Bodolyótanya**

Bodolyó-rész 2016: *Bodolyó-rész ~ Bodolyósi-rész.* – A Bodolyótanya környékén lévő szántóföldek összefoglaló elnevezése. A Bocirét és a Bocskoros tartozik ide. Vö. Bodolyótanya.

Bodolyós lásd **Bodolyótanya**

Bodolyósi-rész lásd **Bodolyó-rész**

Bodolyósitánya lásd **Bodolyótanya**

Bodolyósi út lásd **Barackos út**

Bodolyósi utca lásd **Oncsa sor**

Bodolyótanya 2016: *Bodojóutanya ~ Bodojósitánya ~ Bodojóu.* | Volt egy uraságnak egy gazdasága. 1941: *Bodolyó-ma. [major]* (MKF.), 1913: *Bodojótanya*, 1907: *Bodolyó tanya* (Hnt.), 1906–1909: *Bodojó, Bodojó tanya, Bodolyó, Bodojós* (Reg.), 1902: *Bodolyó tanya* (Hnt.), 1901: *Bodolyó* (BOROVSKY: 146), 1900: *Bodolyó*, 1898: *Bodolyó* (Hnt.), 1897–1905: *Bodojó, Bodojó pusztá, Bodojó p. [pusztá]* (Reg.), 1889: *Bodojó major* (SzL), 1888: *Bodolya* (Hnt.), 1884: *Bodolyo maj [major]* (HKFT.). – Tanya a külterület délkeleti részén, a Bocirét, a Bocskoros és a Barackos út szomszédságában. A vidék egykori földbirtokosainak volt a tulajdonában, először Tóth Mihály, majd a Bartsch család birtokolta. A kommunista rendszerben államosították. Ebben az időben tehenészet volt. Ma már nem működtetik, de a gazdasági épületek még állnak. A név talán a szomszédos *Bodozó-patak* nevével hozható összefüggésbe. Mindemellett ugyanez a szóalak más települések helynévanyagában is megjelenik, pl. a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Nagyrozvágynév kincsében (MDH.). Vö. Bodozó-patak.

Bodolyó út lásd **Barackos út**

Bodozó-patak 1864: *Bodozo-Bach* (MKFT.). – Patak. A település külterületének déli részén folyt. Az adatközlők a helynevet nem ismerték. A *bodozó* köznév a 19. század második feléből való CZUCZOR–FOGARASI-féle szótárban is megjelenik. E szerint a szó a *bogyozó* alakváltozata és a *bodza ~ bogya* származékszava (CzF.).

Bogár-kút 2016: *Bogár-kút.* | *Ott vóut szembe a Bodojóuval. Jobb kéz felől. Ott is volt egy kút. Ahogy menni a Barackosi úton.* | *Valamikor valami sáskainvázio vóut, és onnan vízárammal locsolták a sáskákat, azér mongyák, hogy Bogár-kút.* – Kút, a település külterületének délkeleti részén, a Bogár-kúti-dűlőn található. Az adatközlők szerint a név arra utal, hogy a környékén elszaporodtak a bogarak. Vö. Bogár-kúti-dűlő.

Bogár-kúti-dűlő 2016: *Bogár-kúti-dűlő ~ Bogár-kúti-dűlőü.* | *Az erdő mellett a földek felfele.* – Szántóföld, a külterület délkeleti részén, a Lóház-tábla, a Varga-vágás és a Szalárdi-erdő szomszédságában található. Nevét a rajta álló kútról, a Bogár-kútról kapta. Vö. Bogár-kút.

Borsi-tó 2016: *Borsi-tó ~ Borsi-tóu ~ Örmény ~ Örvény ~ Örmény-gödör ~ Örvény-gödör.* | *A falu alatt van egy nagy árok.* – Mélyedés, a belterület szomszédságában, a falu és a Berettyó-folyó között található. Az adatközlők szerint egy olyan tó, amely gyakran kiszárad. Ezen a részen állhatott a település valamikori vízi malma. A *Borsi* nevét a terület mellett lakó családról kapta.

Cafe bar 2016: *Káfe bár.* – Emeletes épület. A Románsoron, a Siteri út és a Barackos út találkozásánál áll. Régebben kocsmaként és kávézóként működött. Ma már használt műszaki cikkek árulnak benne.

CBA 2016: *Cébéa ~ Alimentára ~ Önkiszolgáló.* – Bolt. A központban, a CEC Bank és a Gyógyszertár között található. A CBA hivatalos név.

CEC lásd **CEC Bank**

CEC Bank 2016: *Csekk Bank ~ Csekk.* – Épület. A Zöldfa utcán, a CBA mellett található. Jelenleg a CEC (ejtsd: csekk) Bank egyik fiókja működik benne.

Cifra-kút 1889: *Czifrakút* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének délkeleti részén, a Bodolyótanya szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Cigány-ér 1889: *Czigány ér* (SzL). – Patak. A kataszteri térkép szerint a település külterületének nyugati részén folyt. Az adatközlők nem ismerték a nevet. A *Cigány-ér* és a *Cigány-legelő* nevek arra mutatnak rá, hogy a település roma lakossága a régebbi időkben is ezen a részen lakhatott. Vö. Cigánygödör, Cigány-legelő, Cigánytelep.

Cigánygödör 2016: *Cigánygödör*, 1906–1909: *Téglavető*, 1897–1905: *Téglavető* (Reg.). – Gödrös terület. A Bikarét része, a belterület szomszédságában, a Szivárvány utca és a Cigánysor között található. A település cigány lakossága egykor itt vetette a vályogot. A helyi cigányság a mai napig a Cigánygödör szomszédságában él. Vö. Cigány-ér, Cigány-legelő, Cigánytelep.

Cigány-legelő 2016: *Cigány-legelő*, 1889: *Czigány legelő* (SzL). – Legelő. A település külterületének nyugati részén található. Vö. Cigány-ér, Cigánygödör, Cigánytelep.

Cigánysor lásd **Cigánytelep**

Cigánytelep 2016: *Cigánytelep ~ Cigánysor.* | *Ahogy van a kultúrház, egyenesen megyünk lefele, az Újsornak a végiben van. [...] És, ha jövünk Várad felől, a Pekónál van egy kis ucca, és akkor ott is lehet hozzájuk.* | *Valamikor a Cigánytelep, az ojan mocsaras hej vóut.*

1907: *Czigánytelep*, 1902: *Czigánytelep* (Hnt.). – Az Új sor nevű utca folytatása. A település cigány lakossága él ezen a részen. Vö. Cigány-ér, Cigánygödör, Cigány-legelő.

Colonia nouă lásd **Új-Kolónia**

Colonia veche lásd **Régi-Kolónia**

Corner lásd **The Corner House**

Corner House lásd **The Corner House**

Corner pizzázó lásd **The Corner House**

Corner vendéglő lásd **The Corner House**

Csárda lásd **Szil-völgyi csárda**

Csatári-dűlő lásd **Döggúti-dűlő**

Csatári út 2016: *Csatári út.* | *Az Ortodox temetőtől fel végig az.* | *Egészen bevezet a falu alá.* 1889: *Csatári út* (SzL). – A Hegyközcstarba vezető földút. A külterület déli részén, a Román temető mellett vezet el.

Csatári úti dűlő lásd **Döggúti-dűlő**

Csebáj lásd **Csebáj-bolt**

Csebáj-bolt 2016: *Csebáj-bolt ~ Csebáj ~ Norbi-bolt.* – Bolt, a Központban, az ANL-blokk szomszédságában található. A *Csebáj-bolt ~ Csebáj* és a *Norbi-bolt* neveket a tulajdonosáról kapta. A *Csebáj* a tulajdonos ragadványneve. A lexéma a román *Ce-i baiu* ’? ’Mi a baj?’ kifejezésre vezethető vissza.

Csegő-bolt lásd **Juci-bolt**

Cséki-árenda 1889: *Cséki árenda* (SzL). – Földterület. A kataszteri térkép szerint a település belterülete és az Ó-Berettyó között található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Csendőrtanya lásd **ANL-blokk**

Csengeri lásd **Csengeri-kúti-dűlő**

Csengeri-dűlő lásd **Csengeri-kúti-dűlő**

Csengeri-kút 2016: *Csengeri-kút.* | *Vóut ott is kút, igen, vóut a főüdek közepin, csak az is be vóut tömve, már évek óta.* 1889: *Csengeri kút* (SzL). – Kút. A külterület déli részén, a Csatári út mellett, a Csengeri-kúti-dűlőn található. Ma már nem használják. Vö. Csengeri-kúti-dűlő.

Csengeri-kúti-dűlő 2016: *Csengeri-kúti-dűlő ~ Csengeri ~ Csengeri-dűlő.* – Szántóföld. A külterület déli részén, a Kertészeti-dűlő, a Tag és a Döggúti-dűlő szomszédságában található. Nevét a rajta álló kútról, a Csengeri-kútról kapta. Vö. Csengeri-kút.

Csikókorlát 2016: *Csikókorlát ~ Malom-rét.* | *Tót Miháj ott nevelte a csikóit. A Berettyó és a falu köszt.* 1889: *Malom rét* (SzL). – Legelő. A külterület északi részén, a belterület szomszédságában található. A név a *csikókorlát* földrajzi köznévvvel áll kapcsolatban (FKnT.), arra utal, hogy egykor azon a területen legeltették Tóth és Bartsch földbirtokosok csikóit. A *Malom-rét* névváltozat pedig minden bizonnyal az egykori vízi malom emlékét őrzi. Vö. Borsitó, Kerek Malom utca, Vízi malom.

Csillagos lásd **Csillagostanya**

Csillagos-dűlő 2016: *Csillagos-dűlő ~ Csillagosi-dűlő ~ Csillagosi-főüd ~ Csillagosi-földek ~ Csillagosi-főüdek ~ Katona-dűlő ~ Román-Katona-dűlő.* – A Csillagostanyához tartozó szántóföld a külterület déli részén. A *Katona-dűlő* és a *Román-Katona-dűlő* nevek előtagjai a román nemzetiségű *Catona* családra utalnak. A szántóföld egy része ugyanis az ő tulajdonukban van.

Csillagosi-dűlő lásd **Csillagos-dűlő**

Csillagosi-föld lásd **Csillagos-dűlő**

Csillagosi-földek lásd **Csillagos-dűlő**

Csillagosi-oldal lásd **Csillagos-oldal**

Csillagositánya lásd **Csillagostanya**

Csillagosi út 2016: *Csillagosi út.* – A belterületről a Csillagostanyához vezető műút a település külterületének déli részén. A folytatása a Siteri út. Vö. Siteri út.

Csillagos-major lásd **Csillagostanya**

Csillagos-oldal 2016: *Csillagos-oldal ~ Csillagosi-ódal.* – A Csillagostanya szomszédságában lévő földek összefoglaló megnevezése. A Varga-vágás, a Csillagos-dűlő, a Csengeri-kúti-dűlő és a Döggúti-dűlő tartoznak ide.

Csillagostanya 2016: *Csillagostanya ~ Csillagositánya ~ Csillagos.* | *Volt itt egy téesz. [...] Egy gosztát volt, állatokat, szarvasmarhát tenyésztettek benne, [...] és eladták egy olasz cégnek, és az olasz cégtől ellopták az egész nagy fermát [farmot], egy, komplett lebontották, istálót, földet, kerítést [...] az egyenlően van a földdel. [...] Ahogy megyünk Váradra, egyenesen vezet az út oda.* 1941: *Csillagos-ma. [major]* (MKF.), 1913: *Csillagostanya*, 1907: *Csillagos tanya*, 1902: *Csillagos tanya* (Hnt.), 1901: *Csillagos* (BOROVSKY: 146), 1900: *Csillagos* (Szt.), *Csillagos*, 1898: *Csillagos* (Hnt.), 1897–1905: *Csillagos tanya* (Reg.), 1889: *Csillagos major* (SzL), 1884: *Új Csillagos m. [major]* (HKFT.). – Egykori tanya a külterület déli részén, a Varga-vágás, a Csillagos-dűlő, a Csengeri-kúti-dűlő és a Döggúti-dűlő szomszédságában. A 20. század elején még a Bartsch család birtoka volt. A kommunizmus idejében államosították. Szarvasmarhákat tenyésztettek benne. Később egy olasz cég vette át. Mára teljesen tönkrement,

csupán az épületek alapjai és néhány fal maradt meg. Az adatközlők a név eredetére vonatkozóan nem tudtak információval szolgálni.

Csonkasor 2016: *Csonkasor ~ Miháj Viteázu ucca. | A Fotbalpájának tart, ott kell kimenni a Diszpenzárnál. | Ez az ucca nem vóút végig.* 1906–1909: *Csonkasor* (Reg.), 1897–1905: *Csonkasor, Csonka sor* (Reg.). – Utca, a belterület keleti részén, a Hajnal utca, a Szalai utca és a Zöldfa utca között található. A *Csonkasor* névváltozat előtagja arra utal, hogy sokáig csupán néhány házból állt, bizonyos értelemben tehát csonka volt. A *Mihai Viteazu utca* változat az utca hivatalos neve volt. Mára ezt a státuszát elvesztette.

Csuba utca 2016: *Csuba ucca.* – Utca. A település belterületének északnyugati részén található. A Hörcsögtelep része. Nevét az ott lakó Csuba családról kapta.

Danca 1. lásd **Danca-patak**

Danca 2. lásd **Danca-szél**

Danca-híd 2016: *Danca-híd.* – A Danca-patak hídja a település központjában. A Danca-szél utcát és a Kerek Malom utcát köti össze egymással.

Danca-part lásd **Danca-szél**

Danca-patak 2016: *Danca-patak ~ Danca. | Belejön a hátunk mögött a Berettyóba. [...]* *Egy kis ér vagy patak.* 1941: *Danca-p. [patak]* (MKF.), 1889: *Dancza patak* (SzL), 1884: *Dancza p. [patak]* (HKFT.), 1864: *Danza-B. [Bach]* (MKFT.). – A belterület központjában lévő patak. Neve feltehetőleg a *danca* 'mélyebben fekvő, lapos terület, ahol megáll a víz' jelentésű földrajzi köznévre (FKnT.) vezethető vissza.

Danca-szél 2016: *Danca-szél ~ Danca-szíl ~ Danca-part ~ Danca-szél ucca ~ Horeá ucca,* 1906–1909: *Dancaszél, dancaszél* (Reg.), 1897–1905: *Dancza szél, Danczaszél, Dancza* (Reg.). – Utca. A belterület északi részén, a Kerek Malom utca szomszédságában található. Az elnevezés arra utal, hogy az ott lévő házak a Danca-patakra néznek, a folyó medre ugyanis párhuzamos az utcával. A *Horea utca* névváltozat hivatalos név volt. Mára ezt a státuszát elvesztette.

Danca-szél utca lásd **Danca-szél**

Derecskei-bolt 2016: *Derecskei-bolt.* – Bolt. A belterület déli részén, a Románsor szomszédságában található. Nevét tulajdonosáról kapta.

Deszkás lásd **Újfehyvernek**

Deszkástanya lásd **Újfehyvernek**

Dienes halma 1889: *Dienes halma* (SzL). – Földterület. A kataszteri térkép szerint a település külterületének délkeleti részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Disznófarm 2016: *Disznófarm*. – Disznótelep. A külterület délnyugati részén, a Református temető szomszédságában található.

Disznókút 2016: *Disznókút*, 1889: *Disznó kút* (SzL). – Egykori kút a külterület délnyugati részén, a Disznókúti-dűlőn. Ma már nincs meg, betömték. Vö. Disznókút-dűlő.

Disznókút-dűlő 2016: *Disznókút-dűlő ~ Disznókúti ~ Disznókúti-tábla*. | *Itt vóut egy nagy kút, a disznóuk itten deleltek. Meg ott ittak vizet. Ez a föld maga a Disznókúti.* | *A legelőtől az országút felé. Vóut ott régen egy kis akácos. Most is van egy kis erdőü. A kis erdőütil ki az országútig.* – Szántóföld a külterület délnyugati részén. Nevét a rajta lévő kútról, a Disznókútról kapta. Vö. Disznókút.

Disznókúti lásd **Disznókút-dűlő**

Disznókúti-tábla lásd **Disznókút-dűlő**

Disznópiac lásd **Kinti piac**

Diszpenszár lásd **Orvosi rendelő**

Dóci lásd **Dóci-rét**

Dóci-rét 2016: *Dóci-rét ~ Dóuci-rét*, 1889: *Dóczy* (SzL). – Szántóföld, a külterület délnyugati részén, a Kettős-kúti-dűlő és a jákóhodosi határ szomszédságában található. Nevét valószínűleg a tulajdonosáról kapta.

Dózsa György utca lásd **Kerek Malom utca**

Dögműt 2016: *Dögműt*. – Kút, a külterület déli részén, a Dögműti-dűlő szomszédságában található. Az elhullott állatokat hordták oda. Jelenleg is megvan. Vö. Dögműti-dűlő.

Dögműt-dűlő lásd **Dögműti-dűlő**

Dögműti-dűlő 2016: *Dögműti-dűlőü ~ Dögműt-dűlő ~ Csatári úti dűlő ~ Csatári-dűlő*. | *Oda volt ásva egy ijen dögműt.* – Szántóföld, a külterület déli részén, a Csengeri-kúti-dűlő, a Csillagostanya és a Kocsis-dűlő szomszédságában. Nevét a rajta álló kútról, a Dögműtről kapta. Vö. Dögműt.

Dr. Petru Groza utca lásd **Templom zug**

Ecsedi-fürdő 2016: *Ecsedi-fürdő ~ Fürdő*. – Egykori fürdő, a Fürdő utcán állt. Ma már nem működtetik. „Keletre a helységtől mintegy óránegyedre van fürdőintézete és savanyuvize, melly távul vidékekről is erősen látogatattik. A víz 2 fő forrásban csorgoz, mellyek közül az első a fürdő- és vendégházaknál, a másik ettől egy néhány száz lépésnyire egy erdőcske széliben találattik, s üvegekre, hordókra ebből a kutból szoktak tölteni.” (FÉNYES). „A községben savanyú vízforrás van. 1870 körül megszűnt fürdőjét régente nagyon látogatták.” (BOROVSKY: 146). A név *Ecsedi* előtagja a tulajdonosra utal. Vö. Savanyú-kút.

Ecsedi-fürdő utca lásd **Fürdő utca**

Egyház utcája 1883: *Egyház-utczája*. | E középkori kis városnak a már bemutatott klostromon s egyházán kívül más egyháza is volt, mely a klostrom alapítása előtt jóval, e község alakulásakor keletkezett. A már említett Varga-utca mellett, párhuzamosan haladt egy másik, szintén már elpusztult utca, melyet történeti emlékeink «Egyház-utczájának» neveznek, s melynek helyén, a mai «Madaráskert»-ben a hantok romokat s nagyobb mennyiségű emberi csontokat takarnak. E romok a község plebániái egyházának, s a csontok ez egyház hajdani temetőjének maradványai. (BUNYITAY: 307). – Szántóföld, a külterület északnyugati részén, a Madarász-kert és a Hörsögtelep szomszédságában található. A 16. században elpusztult plébániatemplom felé vezet. Vö. Madarász-kert.

Emlékmű lásd Világháborús emlékmű

Elby 2016: *Elbi ~ Hívő bolt ~ Hívőü bót*. | *Aszt híjják Hívőü bót*nak a ruhásbót, ott az ócskaruhás bót. Az Imaház mellett. | *Egy holland idős hölgynek a neve, aki régen alapította meg, azóta is segíti.* – Használtruha bolt. A Városon, a Baptista imaház 1. mellett áll. A hivatalos neve, az *Elby* személynévre vezethető vissza. Annak az idős, holland hölgynek a neve, aki támogatja az üzlet működtetését. A *Hívő bolt* névváltozat *Hívő* előtagja arra utal, hogy a bolt baptisták, a helybeliek szóhasználatával „hívők” tulajdona.

Első-forduló 2016: *Első-forduló*. | *Úgy osztották be a határt, hogy három forduló legyen: az első fordulóba mindig bűzát vetettek meg kalászoszt. A második fordulóba kukoricát és a harmadik fordulóba valamijen takarmánynövényt.* | *Tót Mihájé vót ez a rész itten, mán inntől kezdve a Csillagostól egészen, ameddig tartott a szalárdi határ, és ott erdő vót régen, s akkor Tót Miháj kiirtotta az erdőt, és felajánlotta Szalárd kösségnek, a falunak magának, felajánlotta, hogy aszt a részt odaaggya az embereknek a többi részét, ami ott vót.* 1889: *I. Forduló* (SzL). – Szántóföld a település külterületének délnyugati részén. A név a hivatali/hivatalos szóhasználat részét képezi. Szalárd kataszteri térképein szerepel. Ennek megfelelően főként azok ismerik és használják, akiknek alkalmuk volt rá, hogy ezeket a térképeket tanulmányozzák. Vö. Második-forduló, Harmadik-forduló.

Első-Fűz-tó 1. lásd Fűz-tó egy

Első-Fűz-tó 2. 1889: *I. Fűztó* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a belterület szomszédságában, a külterület keleti oldalán található. Az adatközlők nem ismerték. Vö. Fűz-tó egy.

Első számú Berettyó-parti őrház 1906–1909: *Iső sz [számú] őrház* (Reg.), 1897–1905: *I számú Ber. [Berettyó] parti őrház, I-ső számú őrház* (Reg.). – Feltehetőleg a Partőrház névvariánsa. Az adatközlők ebben a formában nem ismerték a nevet. Vö. Partőrház.

Első számú őrház lásd Első számú Berettyó-parti őrház

Eperfa-dűlő 2016: *Eperfa-dűlő*. | *A Kertészeti-dűlőn felül rajta*. – Szántóföld a falu külterületének délnyugati részén, a Kertészeti-dűlő és a Piros-kőhídi-dűlő szomszédságában. Az adatközlők szerint egykor eperfa állt a területen.

Eperfás út 2016: *Eperfás út*. – A Jákóhodosra vezető aszfaltos út. A település külterületének nyugati oldalán húzódik. Eperfák szegélyezik.

Fácános 2016: *Fácános ~ Fácános-erdő*. – Erdő. A falu külterületének északkeleti részén, az Adorján és a Berettyó-folyó szomszédságában található. Az adatközlők szerint a földbirtokos létesítette azzal a céllal, hogy fácánokat tartson benne.

Fácános-erdő lásd **Fácános**

Farkas-dűlő lásd **Kertészeti-dűlő**

Farnosi út 2016: *Farnasi út ~ Adorján út*. – Berettyófarnosra vezető földút, mely a település külterületének északkeleti részén, az Adorján nevű földterületen vezetett keresztül. Vö. Linek-rakodó.

Ferences rendi kolostor 2016: *Ferences rendi kolostor ~ Klastrom ~ Kolostor*. – Egykori ferences rendi kolostor, a belterület északi részén, a mai Református templom közelében állt. Ma már nincs meg. „1401-ben pedig Zsigmond király a Csákyaknak adományozta, kik itt a Ferenc-rendiek számára klastromot alapítanak. [...] E templom közelében állhatott, a hol 1451-ben Vitéz János püspök hosszabb időt töltött. A klastromot a törökök 1660-ban pusztították el.” (BOROVSKY: 146).

Filadelfia lásd **Filadelfia öregotthon**

Filadelfia öregotthon 2016: *Filadelfia öregotthon ~ Filadelfia ~ Öregek otthona*. | *Ahun van ez az öregek otthona, ott kastéj vőút régen. Akkor a Gosztátnak ott lett a központja, székháza, az iroda. Asztán szülészet lett belőle. Most meg az öregek otthona*. – Épületegyüttes, mely a Bartsch-kastélyból és a Bartsch-kastély kertjében lévő épületből áll. Magát az öregotthont az 1990-es években nyitották meg.

Foglár-hát 2016: *Foglár-hát*, 1900: *Foglárhát* (Szt.), 1889: *Foglárhát* (SzL), 1884: *Foglari erdő* (HKFT.), 1864: *Foglárhát Erdő* (MKFT.). – Szántóföld, a falu külterületének déli részén, a Siteri út, a Szalárdi-erdő és a Bodolyótanya szomszédságában található. A név előtagja feltehetőleg a *foglár* 'a falu közelében a telekhez kimért toldás' (FKnT.) és a *hát* 1. 'kiemelkedés', 2. 'szántóföld, domb magasabb része' jelentésű földrajzi köznevekkel (FKnT.) hozható összefüggésbe.

Foglár-hát-erdő lásd **Foglár-hát**

Foglári-erdő lásd **Foglár-hát**

Földvár 1889: *Földvár* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének északkeleti részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Fövény-zug 1889: *Fövény zug* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének keleti részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Fő út lásd **Országút**

Fő utca lásd **Város**

Franciás lásd **Barackos**

Futballpálya lásd **Sportpálya**

Fürdő 1. lásd **Ecsedi-fürdő**

Fürdő 2. lásd **Vágóhíd**

Fürdő utca 1. 2016: *Fürdő ucca ~ Ecsedi-fürdő ucca ~ Pálinkafőző ucca ~ Pájinkafőző ucca*. | *A Hajnal ucca felinél befele van egy kis ucca*. – Utca, a belterület keleti részén, a Hajnal utca és a Kot-szeg szomszédságában található. Egykor ide jártak a környékeliek fürödni, ezen az utcán állt ugyanis az Ecsedi-fürdő. A *Pálinkafőző utca* névváltozat arra utal, hogy pálinkafőzőt is működtettek arra. Ma már sem a fürdő, sem a pálinkafőző nincs meg. Vö. Ecsedi-fürdő.

Fürdő utca 2. lásd **Templom zug**

Fűz-kút-domb 1900: *Fűzkutdomb* (Sztg.), 1889: *Fűzkút domb* (SzL). – Földterület. A kataszteri térkép szerint a település külterületének déli részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Fűz-tó 2016: *Fűz-tó ~ Fiz-tó*. | *Nem hitták asztat a főüdet semminek, csak úgy, hogy Fiz-tó. Víz állt rajta mindig*. | *A Bakvirágos-réttel szembe*. 1889: *Fűztó* (SzL), 1860: *Fűztó* (MKFT.). – Szántóföld a falu külterületének nyugati részén, a Kenderföldek és a Bakvirágos-rét szomszédságában. Két darabból áll: a Fűz-tó egyből és a Fűz-tó kettőből. Vö. Fűz-tó egy, Fűz-tó kettő.

Fűz-tó egy 2016: *Fűz-tó egy*, 1889: *I. Fűztó* (SzL). – Szántóföld, a falu külterületének nyugati részén, a Bakvirágos-rét és a Fűz-tó kettő között helyezkedik el. A *Fűz* előtag arra utal, hogy fűzfák álltak a területen, a *tó* lexéma pedig arra, hogy lapályos hely. A kataszteri térkép tanúsága szerint a belterület közelében létezik egy másik *Fűz-tó egy* nevű rész. Ez a keleti oldalon található. Ez utóbbit azonban az adatközlők nem ismerték. Vö. Fűz-tó, Első-Fűz-tó 2., Fűz-tó kettő.

Fűz-tó kettő 2016: *Fűz-tó kettő*, 1889: *II. Fűztó, Fűztó II.* (SzL). – Szántóföld, a falu külterületének nyugati részén, a Fűz-tó egy és az Apáti-rét között helyezkedik el. A *Fűz* előtag

arra utal, hogy fűzfák álltak a területen, a *tó* lexéma pedig arra, hogy lapályos hely. Vö. Fűz-tó, Első-Fűz-tó 2., Fűz-tó egy.

Gát lásd **Románsor**

Gólya-völgy 2016: *Gója-völgy*. – Szántó föld, a falu külterületének déli részén, a Tótteleki-erdő, a Kokárdi és a Latabár szomszédságában helyezkedik el. Lapályos terület lévén nyáron sok golyát látni arra. A névváltozat előtagja erre utalhat.

Gór-rét 1889: *Górrét* (SzL). – A település külterületének keleti részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Granárium 2016: *Granárium*. – Épület. A Zöldfa utcán, a Nagy Guba-bolttal és a Tűzoltósággal szemben helyezkedik el. A 18. századi magtárépületet ma is használják.

Guba-bolt lásd **Nagy Guba-bolt**

Gumijavító 2016: *Gumijavító*. – Épület a belterület déli részén, a Románsoron, a Pünkösdistá imaház szomszédságában található.

Győri-kút 2016: *Győri-kút*. – Kút a külterület keleti részén, mely a Győri-réten helyezkedik el. Jelenleg is megvan. Vö. Győri-rét.

Győri-rét 2016: *Győri-rét*. | *Vőut ott is egy kút*. 1900: *Győrrét* (Szt.). – Legelő. A külterület keleti részén, a Savanyú-legelő és a Hernyós szomszédságában helyezkedik el. Az adatközlők a *Győri* előtagra vonatkozóan nem tudtak információval szolgálni. Vö. Győri-kút.

Győr-rét lásd **Győri-rét**

Hagyadán-bolt 2016: *Hagyadán-bóut*. – Bolt, a Zöldfa utcán, az Ortodox templommal szemben található. Nevét tulajdonosáról (Hadaghian) kapta.

Hajnal lásd **Hajnal utca**

Hajnal kocsmá 2016: *Hajnal kocsmá*. – Egykori kocsmá, a Hajnal utca végében állt. Ma már nincs meg. Vö. Hajnal utca.

Hajnal utca 2016: *Hajnal ucca*. | *Addig volt Szalárd. A telepítések után osztották ki az új házhejeket. A sarkán volt egy kocsmá, a Hajnal kocsmá. Innen kapta a nevét.* | *Biztos ott költ fel a nap*. 1906–1909: *Hajnal*, 1897–1905: *Hajnal ú. [utca]*, *Hajnal ú [utca]*, *Hajnal* (Reg.). – Utca. A település belterületének keleti részén, az Ecsedi-fürdő utca, a Csonkasor és a Szalai utca szomszédságában található. Vö. Hajnal kocsmá.

Halom 2016: *Halom, -nál*. | *Van ott egy magaslat összehordva. Nagy villanyelosztó pőzna van ott. Aszt híjják Halomnak*. – Kiemelkedés, a külterület déli részén, Hegykőztóttelek és Szalárd között található. Az adatközlők egy része szerint a „török időben” csinálták, mások úgy gondolják, hogy jóval későbbi.

Harmadik-forduló 2016: *Harmadik-forduló*, 1889: *III. Forduló* (SzL). – Nagy kiterjedésű szántóföld. A település külterületének délnyugati részén található. A név a hivatali/hivatalos szóhasználat része. Szalárd kataszteri térképein szerepel. Ennek megfelelően főként azok ismerik és használják, akiknek alkalmuk volt rá, hogy ezeket a térképeket tanulmányozzák. Vö. Első-forduló, Második-forduló.

Hatház lásd **Hatház utca**

Hatház utca 1897–1905: *Hatház ú. [utca]*, *Hatház ú [utca]*, *Hatház* (Reg.). – Belterületi rész. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Hát-rét 2016: *Hát-rét ~ Hát-rít. | A Berettyón túl, ott lefele az a Hát-rít.* 1913: *Hátrét*, 1907: *Hátrét p. [puszta]* (Hnt.), 1906–1909: *Hátrét* (Reg.), 1902: *Hátrét p. [puszta]* (Hnt.), 1901: *Hátrét* (BOROVSKY: 146), 1900: *Hátrét* (Szgt.), *Hátrét*, 1898: *Hátrét* (Hnt.), 1897–1905: *Hátrét*, *Hátrét puszta* (Reg.), 1889: *Hátrét* (SzL), 1884: *Hát rét* (HKFT.), 1860: *Kis hát rét* (MKFT.). – Szántóföld, a település külterületének északi részén, a Berettyó-folyó és a Sirató között helyezkedik el. Ez utóbbi földterület már főként Hegykőzszenimre határához tartozik.

Hát-rét-puszta lásd **Hát-rét**

Hegyköz 2016: *Hegyköz*. – Kistérség. SZILÁGYI FERENC Partium-kutató szerint „A legbiztosabban délnyugati irányból lehet lehatárolni, a Sebes-Körös-Berettyó vízválasztója mentén [...], de minden más irányban összeolvad ez a kis tájegység a szomszédjaival. Keleten és délkeleten a Rézaljával, északkeleten a felső Berettyó-vidékkel, északon az Érmellékkel, nyugaton a Bihari-síkkal. Ha a tájegység természeti képére helyeznénk a hangsúlyt, akkor talán a Rézaljával együtt lenne érdemes tárgyalnunk, ha viszont a társadalmi vonatkozások érdekelnek bennünket, akkor a Bihari-síkkal, esetleg az Érmellékkel együtt, de ezektől semmiképpen nem elválasztva kell vizsgálnunk.” (2013a: 55). Szalárd település az ún. Alsó-Hegyköznek, a térség északi oldalának a része.

Hegykőzszenimrei út 2016: *Hegykőzszenimrei út ~ Szentimrei út*, 1889: *Hegyköz-Szent-Imrei út* (SzL). – A Hegykőzszenimrre vezető műút, a település külterületének északi részén található.

Hernyós 2016: *Hernyós*, 1900: *Hernyós* (Szgt.), 1884: *Hernyos erdő* (HKFT.), 1864: *Hernyós Erdő* (MKFT.). – Szántóföld, a település külterületének keleti részén, a Bodolyótanya és Újfegyvernek település szomszédságában található. *Kis-*, *Nagy-*, valamint *Magyar-* és *Oláh-Hernyós* nevű részekből áll. A név eredetére vonatkozóan az adatközlők nem tudtak információval szolgálni. Vö. Kis-Hernyós, Nagy-Hernyós, Magyar-Hernyós, Oláh-Hernyós.

Hernyós-erdő lásd **Hernyós**

Hívó bolt lásd **Elby**

Hodosi út lásd **Jákóhodosi út**

Hodos utca lásd **Sás utca**

Hollanditanya 2016: *Hollanditanya ~ Hollandtanya*, 1889: *Hollandi tanya* (SzL), 1884: *Hollandi tn. [tanya]* (HKFT.). – Egykori tanya a település külterületének északi részén. Ma már nincs meg.

Hollandtanya lásd **Hollanditanya**

Horea utca lásd **Danca-szél**

Horthy Miklós utca lásd **Város**

Hosszú-rét 2016: *Hosszú-rét. | A Puszta út végében a hodosi földekkel határos. | Ez azér Hosszú-rét, mert itt háromszáz-háromszázhetven méter hosszúk a földek. – Nagy kiterjedésű föld, a település külterületének délnyugati részén, a jákóhodosi Eperfás út és a Puszta út között található.*

Hörcsögtelep 2016: *Hörcsögtelep ~ Telep. | Ennek a lenti résznek úgy monták. | Gúnynév. Igen, azér, mert ott ojan emberek laktak a Kollektíva idejébe, hogy nyom vóút a hullámtéren át a Berettyón, a túlsó oldalt megint, rendes nyom, lehetett menni mellette, és tulrul a Hát-réten ott pedig szették: tengerit, napraforgót, minden, amit lehetett guberálni, azér kereszteltük el Hörcsögtelepnek. Mint a hörcsög, guberáltak. – Több utcából álló rész, a belterület északi oldalán található. Ide tartozik a Varga utca és a Csuba utca is. A név eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink. Egyesek szerint egy időben a területen elszaporodtak a hörcsögök, mások szerint magukat a Hörcsögtelepen élőket nevezték hörcsögöknek. Vö. Csuba utca, Varga utca.*

Hungaroring 2016: *Hungaroring. – Kör alakú, aszfaltozott utcarész, a település központjában található.*

Húsbolt lásd **Nagy Guba-bolt**

Húsüzlet lásd **Nagy Guba-bolt**

Imaház lásd **Baptista imaház 1.**

Ingyenkonyha lásd **Agapé**

Iskola lásd **Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola**

Izsó-lapos 1889: *Izsólapos* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének nyugati oldalán található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Jákóhodosi út 2016: *Jákóhodosi út ~ Hodosi út*, 1889: *Jákó-Hodosi út* (SzL). – Műút, a település külterületének nyugati részén, Szalárd és Jákóhodos között húzódik. Az adatközlők szerint nagyon rossz minőségű út volt, a közelmúltban aszfaltozták le.

Jegyzőlak lásd **Agapé**

Jószágpiac lásd **Kinti piac**

József Attila utca lásd **Belső-Kodrák**

Juci-bolt 2016: *Juci-bolt ~ Jucika-bolt ~ Csegő-bolt*. – Élelmiszerbolt. A Központban, a Tűzoltóság és az Iskola között helyezkedik el. Nevét tulajdonosáról kapta.

Jucika-bolt lásd **Juci-bolt**

Kadrátos utcák lásd **Kodrák**

Kastély lásd **Bartsch-kastély**

Katolikus temető 2016: *Katolikus temető*. – A Román temető része, a település belterületének délnyugati oldalán található.

Katolikus templom 2016: *Katolikus templom*. – Épület a település belterületének északi részén, a Városon. 1939 augusztusában szentelték fel (DANI 2012/2017b: 127).

Katona-dűlő lásd **Csillagos-dűlő**

Kenderes-kert 1889: *Kendereskert* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének keleti részén található. Az adatközlők csak a nyugati oldalon lévő kenderföldekről beszéltek. Erről a részről nem tettek említést.

Kenderföld lásd **Kenderföldek**

Kenderföldek 2016: *Kenderföldek ~ Kenderföld*. | *Ami itt van a faluvígen mingyár, aszt Kenderföldnek híjják*. | *Ojan kis ötárisok. [...] Azok voltak a legjobb főggyei a falunak*. 1889: *Kenderföldek* (SzL). – Szántóföld a település külterületének nyugati részén, az Apáti-rét és a belterület szomszédságában. Egykor kendert termesztettek rajta. Ma már jó része használaton kívül van.

Kerek Malom utca 2016: *Kerek Malom ucca ~ Malom ucca ~ Dózsa György ucca ~ r. Sztrádá Gjorge Dozsá*. | *Ahogy megy ki az ucca Szentimrének, az a Malom ucca*. [...] *A háta megett van egy kisebb ucca, az meg a Kerek Malom ucca*. | *A falu végén volt egy vízi malom*. 1906–1909: *Malom, Malom u. [utca]*, 1897–1905: *Malom ú. [utca]*, *Malom, Malom utcza* (Reg.). – Utca, a település belterületének északkeleti részén található. A Kerek előtag az utca alakjára utal, a Malom pedig arra, hogy egykor vízi malmot működtettek rajta. Az adatközlők egy csoportja különbséget tett a Malom utca és a Kerek Malom utca között, sokan viszont úgy gondolják, hogy a kettő ugyanazt a nagyobb kiterjedésű objektumot jelöli. Ha a belterület északkeleti részét két külön utcának tekintjük, azt mondhatjuk, hogy az egyik utca a másik folytatása. A Dózsa György utca és a Strada Gheorghe Doja névváltozatok hivatalos utcanévek voltak. Mára ezt a státuszukat elvesztették.

Kéri utca 2016: *Kéri ucca ~ Kéri uccája ~ Potyapina ucca ~ Potya ucca*. – Utca a település belterületének délnyugati részén, mely a Külső-Kodrák és a Románsor között

helyezkedik el. A *Kéri utca* névváltozat az egyik ott lakó családra utal. Az adatközlők által sokat emlegetett „Kéri bácsi” a falu suszterje volt. A *Potyapina utca* és a *Potya utca* névváltozatok az adatközlők szerint arra utalnak, hogy hajdanán a férfiaknak ezen az utcán lehetett „potyázni”.

Kéri utcája lásd **Kéri utca**

Kertészet 2016: *Kertészet*. – Tanya a település külterületének délnyugati részén, a Nagy-mezőn. Eredetileg az állami vagy a kollektív gazdaságé volt. Jelenleg magántulajdonban van. Vö. Kertészeti-dűlő.

Kertészet-dűlő lásd **Kertészeti-dűlő**

Kertészeti-dűlő 2016: *Kertészeti-dűlő ~ Kertészet-dűlő ~ Farkas-dűlő ~ Veres-dűlő*. | *A Kenderföldön meg azon kívül, itt volt a Kollektíva kertészete. | Azér hívják Kertészeti-dűlőnek, mer itt volt a Kertészet. [...] Az épületek is megvannak, csak már nem kertészettel foglalkozik, hanem nagykultúrával.* – Szántóföld. A település külterületének délnyugati részén, a Nagy-mezőn található. A Kertészethez tartozik. A *Farkas-dűlő* változat előtagja feltehetőleg a tulajdonosra utal. Vö. Kertészet.

Kettős-kút 2016: *Kettős-kút ~ Kettes-kút ~ Nagy-kút*. | *Az létezik most is. Van egy nagy darab legelő, látccik itten, és régen sok jószág volt, és kézzel húzták a vizet, és Kettős-kút azért, mert két kút, kútágas, szembe egymással, egy nagy kút van ott.* 1889: *Nagy kút* (SzL). – Egykori kút, a település külterületének nyugati részén, a Kettős-kúti-dűlőn található. A *Kettes* vagy *Kettős* előtag arra utal, hogy eredetileg két vödör tartozott hozzá. Vö. Kettős-kúti-dűlő.

Kettős-kúti-dűlő 2016: *Kettős-kúti-dűlő ~ Nagy-kúti-dűlő*. – Szántóföld, a település külterületének nyugati részén, a Dóci-rét és a Disznókúti-dűlő szomszédságában. Nevét az egykor rajta álló kútról, a Kettős-kútról kapta. Vö. Kettős-kút.

Kincses 1889: *Kincses* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének északnyugati részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Kinti piac 2016: *Kinti piac ~ Állat piac ~ Disznópiac ~ Jószágpiac ~ Jőuszágpiac ~ Nagy piac*. | *A sarokban. [...] A Csillagosi úton.* – Állatpiac, a település belterületének déli részén, a Csillagosi út mellett található. A *Nagy piac* és a *Kinti piac* névváltozatok előtagjai a *Kis piac* és a *Benti piac* nevek előtagjaival állnak összefüggésben. Az Állatpiac ugyanis jóval nagyobb és jóval periférikusabb helyen van, mint az élelmiszerpiac. Az idősebb adatközlők elmondása szerint régebben a mai Sportpálya helyén tartották az állatvásárokat. A Kinti piac a falu terebélyesedésével került át a mai helyére. Vö. Benti piac.

Kis-árenda 1889: *Kis arenda, Kis árenda* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének keleti részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Kis-erdő 2016: *Kis-erdő*. | *Ott is vóut egy kis akácos, a tanyán kívül. Az vóut a Kis-erdőü.* – Akácos a település külterületének nyugati részén, a Kollektívtanya szomszédságában található. Vö. Kis-erdő-hát.

Kis-erdő-hát 2016: *Kis-erdő-hát*, 1889: *Kis-Erdőhát* (SzL), 1860: *Kiserdő hát* (MKFT.). – Szántóföld és legelő, a település külterületének nyugati részén, a Református temető és a Kis-erdő szomszédságában található. Az ún. Kollektívtanyához tartozott. Vö. Kis-erdő.

Kis Guba-bolt 2016: *Kis Guba-bolt ~ Kis Guba-bóut ~ Orsi-bolt ~ Orsi-bóut*. | *Korpát meg ijen mindenfélét árulnak.* – Épület a település belterületének északi részén, a Zöldfa utcán. A Kis Guba és az Orsi előtagok a tulajdonosra utalnak. A Kis Guba és a Nagy Guba ragadványnevek a településen: Kis Guba ugyanis a fiatalabb, míg Nagy Guba az idősebb utódja a szalárdi Guba családnak. Vö. Nagy Guba-bolt.

Kis-Hát-rét lásd **Hát-rét**

Kis-Hernyós 2016: *Kis-Hernyós*. – Szántóföld, a település külterületének keleti részén, a Győri-rét és Újfegyvernek település szomszédságában található. A Nagy-Hernyóssal együtt a Hernyós része. Vö. Hernyós, Nagy-Hernyós.

Kis iskola 2016: *Kis iskola*. – A Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola épülete. A Zöldfa utca északi felén áll. Vö. Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola, Nagy iskola.

Kis Jóska-kút 2016: *Kis Jóska-kút*. – A település külterületének nyugati oldalán állt. Ma már nincs meg. Vö. Kis Jóska kútja.

Kis Jóska kútja 2016: *Kis Jóska kúttya*. | *A Puszta út mellett vóut. Meg is vóut még ezelőtt vagy negyven évvel. Itt van egy nagy mocsaras rész, egy nagy kanálist csinált ide a kommunizmus, de sokkal rosszabbat csinált vele, mint régen.* – Szántóföld, a település külterületének nyugati részén, a Puszta út szomszédságában található. A valamikori Kis Jóska-kútról kapta a nevét. Vö. Kis Jóska-kút.

Kis-lapos 2016: *Kis-lapos ~ Kis-lapis ~ Lapos ~ Lapis*. – Belterületi rész. A Kultúrotthon környéke. Feltehetően lapályos rész lehetett. A Kis-lapos név a Nagy-lapos névvel áll összefüggésben. A *lapos ~ lapis* köznév 'környezeténél alacsonyabban fekvő, vizenyős' (FKnT.) területet jelöl. Vö. Nagy-lapos.

Kis-Latabár-erdő lásd **Tótteleki-erdő**

Kis piac lásd **Benti piac**

Kis-Tag 2016: *Kis-Tag*. – Szántóföld, a település külterületének déli részén, a Román temető és a Nagy-Tag szomszédságában található. A Nagy-Taggal együtt a Tag része. A név a kis melléknév és a 'földterület' jelentésű *tag* (FKnT.) összetételéből áll. Vö. Tag, Nagy-Tag.

Klastrom lásd **Ferences rendi kolostor**

Kocsárdi lásd **Kulcsárdi**

Kocsis-dűlő 2016: *Kocsis-dűlő ~ Kocsis-dűlőü.* – Szántóföld a település külterületének déli részén, az országút szomszédságában található. Nevét Kocsis nevű tulajdonosáról kapta.

Kocsordos 1. 1889: *Kocsordos* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének keleti részén, a Bodolyótanya szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet. A megnevezés bizonyára a *kocsordfű* (ÚMTsz.) névvel van összefüggésben. Vö. Kocsordos 2.

Kocsordos 2. 1889: *Kocsordos* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének északi részén, az Adorján-vár szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet. Vö. Kocsordos 1.

Kodrák 2016: *Kodrák ~ Kodrák uccák ~ Kadrátos uccák. | Nem így, egyenesre mentek ki a földek, hanem kodrákosan. | Valamikor ez a rész ki lett osztva a szegényeknek. | Ez olyan szegényebb ucca vőut. Leníztik őket, a kodrákiakat.* 1906–1909: *Quadrát, Quad [Quadrat]*, 1897–1905: *Quadrat, Quadrát* (Reg.). – A Belső- és a Külső- vagy Szélső-Kodrák nevű utcák összefoglaló megnevezése. A *kodrák* szó etimológiailag a *kvadrátos* 1. 'négyzet', 2. 'négyzet alakú, négyszögletes' (ÉrtSz., ÚMTsz.) lexémával hozható összefüggésbe. A Kodrák ugyanis olyan, viszonylag új része a településnek, amely egyenes, négyzet alakú utcahálózathoz tevődik össze. Vö. Belső-Kodrák, Külső-Kodrák.

Kodrák utcák lásd **Kodrák**

Kokárdi 2016: *Kokárdi. | A Tótteleki-erdőtől, szóval jött a Síteri útig. Ahogy menni Síterbe, addig nyúlt. Egy parcella, azt úgy hítták, Kokárdi. A románoknak atták aztat. Azt osztották. Meg a Sás-vőügy. Tulrul szembe vele, ahogy mentél Síterbe, jobbrul a Kokárdi, balrul a Sás-vőügy.* – Szántóföld, a település külterületének déli részén, a Síteri út, a Gólya-völgy és a Sás-völgy szomszédságában található. A név eredetére vonatkozóan nincsenek ismereteink.

Kolerás temető 2016: *Kolerás temető ~ Kolerás temetőü.* | *A járvány pusztítása idején temettek oda.* – Temető. A település belterületének nyugati részén található. Az ún. Református temető része. Egykor ebbe a részbe temették a kolerajárvány áldozatait. Ma már elhanyagolt, elgázosodott része a falunak.

Kollektíva lásd **Kollektívtanya**

Kollektívtanya 2016: *Kollektívtanya ~ Kollektíva. | A temetőnél. [...] Csak le vannak annak már több része bontva.* – A valamikori kollektív gazdaság, az ún. Kollektíva tanyája. A település belterületének nyugati oldalán található. A gazdaság épületeinek többségét ma már nem használják. Romos állapotban vannak.

Kolónia lásd **Románsor**

Kolostor lásd **Ferences rendi kolostor**

Kondoros 1889: *Kondoros* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének keleti részén, a Bodolyótanya szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Kossuth lásd **Kossuth utca**

Kossuth Lajos utca lásd **Új sor**

Kossuth utca 1906–1909: *Kossuth*, 1897–1905: *Kossuth ú. [utca]*, *Kossuth. u. [utca]*, *Kossuth* (Reg.). – Az írásos dokumentumok szerint a 19. század végén és a 20. század elején ez a név nem a jelenlegi Új sor, hanem egy másik utca neve volt.

Kot-szeg 2016: *Kot-szeg ~ Május egy ucca. | Megy egy ucca a Hajnal uccának meg a Piacnak, az a Kot-szeg. [...] Abba egy pár ház van csak. | Vezet egészen a Danca-hídig.* – Kisebb utca a település belterületének északi részén, az Ecsedi-fürdő utca, a Hajnal utca és a Danca-szél szomszédságában. A *Kot* előtag valószínűleg a *kotú* 1. 'mocsaras, lápos terület', 2. 'hajlat, mélyedés', 3. 'vizenyős, vadvizes terület, rendszerint rét' jelentésű földrajzi köznévre (FKnT.) vezethető vissza. Az utótag pedig a *szeg* 'a falunak valamely része' földrajzi köznévre (FKnT.). Ilyen nevű utcát a szomszédos Jákóhodos településen is találunk. A *Május 1. utca* névváltozat hivatalos utcanév volt. Mára ezt a státuszát elvesztette.

Körforgalom 2016: *Körforgalom.* – A település egyetlen körforgalma, a Város, a Zöldfa utca, a Kerek Malom utca és a Danca-szél találkozásánál áll. A község vezetősége néhány éve létesítette. A többség magával a település központjával azonosítja. Vö. Központ.

Központ 2016: *Központ.* – Belterületi rész. A Város, a Zöldfa utca, a Kerek Malom utca és a Danca-szél környéke. A település román lakossága, mivel tisztán magyarok által lakott környékről van szó, nem feltétlenül ezt a részt tekinti központnak, a magyarság viszont határozottan ezt a részt tartja annak. Vö. Körforgalom.

Községház 1906–1909: *Községház* (Reg.). – A név vagy a Rendőrség, vagy a Katolikus templom szomszédságában álló épületet jelölte.

Községháza lásd **Polgármesteri hivatal**

Krém-sziget 2016: *Krém-sziget ~ Sziget. | Egy kis szigeten voltak. Körbe voltak vízzel, egy kis bejárat vóut.* – Annak a területnek a megnevezésére szolgált, amelyen a település cigány

lakossága élt régebben. Ma már kaszáló, a Bikarét része. Az adatközlők emlékezete szerint a szigetiek kunyhókat építettek a területre. Rossz, szegényes körülmények között éltek. Vályogvetéssel foglalkoztak. Gyakorlatilag körbeásták magukat és a lakásaikat. Így kapta a lakónegyedük a *Sziget*, az árokszerű rész, ahol dolgoztak, pedig a *Cigánygödör* nevet. A *Krém-sziget* névváltozat előtagja néhány adatközlő szerint arra utal, hogy az ott élők nem figyeltek a tisztaságra és a higiéniára, volt olyan lakója, aki szinte bárhol elvégezte a dolgát. Vö. Cigánygödör.

Kulcsárdi 2016: *Kulcsárdi ~ Kocsárdi ~ Kúcsárdi ~ Kúcsádi*. | *A Hodosi úttól a partig, annak úgy mongyák, hogy Kúcsárdi*. | *A Hodosi út és a Berettyó között [...]. Valami méltóságoknak a főggye lehetett ott, kulcsároknak*. 1889: *Kulcsárdi* (SzL), 1860: *Kacsardi* (MKFT.). – Szántóföld, a település külterületének északnyugati részén, a Hodosi út és a Bakvirágos-rét szomszédságában található. Az adatközlők a név eredetére vonatkozóan nem tudtak információval szolgálni.

Kultúrház lásd **Kultúrotthon**

Kultúrotthon 2016: *Kultúrotthon ~ Kultúrház ~ Új kultúrotthon*. – Épület, a település belterületének nyugati részén, az Új sor és a Zöldfa utca találkozásánál áll. Az 1960-as években építették. Az elődje, a régi Kultúrotthon a mai Orvosi rendelő (Diszpenszár) helyén állt.

Kutyakaparó 1889: *Kutyakaparó* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének keleti részén, a Dienes halma mellett található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Külső-Adorján 2016: *Külső-Adorján*, 1889: *Külső-Adorján* (SzL). – Szántóföld a település külterületének északkeleti részén, a Belső-Adorján, a Fácános és a belterület szomszédságában. A Belső-Adorjánnal együtt az Adorján része. Vö. Adorján, Belső-Adorján.

Külső-Kodrák 2016: *Külső-Kodrák ~ Szélső-Kodrák ~ Szílső-Kodrák*, 1906–1909: *K. [Külső] Quad. [Quadrat], k [külső] Quad- [Quadrat]*, 1897–1905: *Külső Quadrat, Külső Quadrát, Sz. [Szélső] Quadrat* (Reg.). – Utca, a település belterületének délnyugati részén, a Belső-Kodrák és a Kéri utca között található. A *kodrák* szó valószínűleg a *kvadrát* 1. 'négyzet', 2. 'négyzet alakú, négyszögletes' (ÉrtSz., ÚMTsz.) köznévre vezethető vissza. A Kodrákot képező utcák ténylegesen négyszög alakzatban helyezkednek el. Vö. Kodrák, Belső-Kodrák.

Kvadrátos utcák lásd **Kodrák**

Lapos lásd **Kis-Lapos**

Latabár 2016: *Latabár ~ Latobár ~ Latobárd ~ Latobári-dűlő*. | *A Szil-vőügy, annak a vígibe van egy darab, aszt híjják Latabárnak*. | *Vőut valamikor ott egy falu*. 1883: *Latabár, Lathabar, Latabar*. | Nevében a Latibor személynév van megörökítve, mely a középkorban

nagy kelendőségnek örvendett [...] romhalma kiemelkedik most is a Csatárról Szalárdra vivő út jobb oldalán, s körülötte egykori hiveinek telekhelyei s elvadult gyümölcsfái ma is láthatók. A kis község, melynek birája 1576-ban Konczos Pál volt s lakosai, egyebek között, Barabás Mátyás s Konya Gergely, már rég elpusztult. (BUNYITAY: 258), 1598: *Lathabár*, 1588: *Latthobar*, 1587: *Latobar*, 1318>1390>1406: *Lathabar*, [1291–1294]: *Latabar*, [1272–1290]>1374/1500 k.: *Lathabar* (RÁCZ). – Nagy kiterjedésű szántóföld, a település külterületének délnyugati részén, a hegyközkovácsi Pártferma és a Szil-völgy szomszédságában található. Az elpusztult Latabár település emlékét őrzi. A helynév metonimikus névadással a *Lotibar*, *Latibar* személynévből jött létre, és birtoklást fejezhetett ki (RÁCZ). Vö. Latabár-alj, Latabári út, Kis-Latabár-erdő, Nagy-Latabár-erdő.

Latabár-alj 1889: *Latabár alj* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a Latabár melletti szántóföldek neve. A település külterületének déli részén található. Vö. Latabár.

Latabári-dűlő lásd **Latabár**

Latabári út 2016: *Latabári út ~ Latobári út*. – Az országút azon szakasza, amely a Latabár nevű szántóföld mellett halad el. Vö. Latabár.

Legelő-szél lásd **Románsor**

Lila bolt 2016: *Lila bolt ~ Panni-bolt*. – Épület a település belterületének déli részén, a Románsoron. *Panni-bolt* nevét tulajdonosáról kapta. A *Lila bolt* névváltozat előtagja az épület színére utal.

Linek-rakodó 2016: *Linek rakodó ~ Linek rakodóu*. – A Farnosi út része. A település külterületének északkeleti oldalán található. A név utótagja arra utal, hogy az út egy részét rakodóhelyként használták. Az előtaggal kapcsolatban az adatközlők csupán annyit tudtak biztosan, hogy néhány éve még volt Linek nevű család a településen. A név talán velük hozható összefüggésbe.

Lóház-tábla 2016: *Lóház-tábla*, 1889: *Lóház tábla*, *Lóháztábla* (SzL). – Szántóföld a település külterületének keleti részén, a Barackos út, a Szénéégető, a Varga-vágás és a Bogárkúti-dűlő szomszédságában található. Az adatközlők a név eredetére vonatkozóan nem tudtak információval szolgálni.

Madarász lásd **Madarász-kert**

Madarász-kert 2016: *Madarász-kert ~ Madarász*. | *A Madarász-kert, az tulrul van a Berettyón*. 1901: *Madarászkert*. | Azonban a mai u. n. Madarászkert helyén is hajdan templom állhatott, melynek még látszanak a nyomai. (BOROVSKY: 146), 1889: *Madarászkert* (SzL), 1883: *Madarászkert* (BUNYITAY: 307). – Szántóföld, a település külterületének északi részén, a Hát-rét és a Berettyó-folyó között található. Az ásatások szerint a területen állhatott a ferences

rendiek plébániatemploma. Erre utalhat a szomszédos szántóföld neve, az *Egyház utcája* is. Vö. *Egyház utcája*.

Magyar-Hernyós 2016: *Magyar-Hernyós*, 1889: *Magyarhernyós* (SzL). – Szántóföld, a település külterületének keleti részén, az Oláh-Hernyós és a Bodolyótanya szomszédságában található. Az Oláh-Hernyóssal együtt a Nagy-Hernyós részét képezi. Vö. *Hernyós*, *Oláh-Hernyós*, *Kis-Hernyós*, *Nagy-Hernyós*.

Major lásd **Szalárdi-erdő**

Major-ér 1889: *Major ér* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének keleti részén, a Külső-Adorján mellett található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Major-erdő lásd **Szalárdi-erdő**

Majoros lásd **Szalárdi-erdő**

Május 1. utca lásd **Kot-szeg**

Málé-domb 2016: *Málé-domb*. | *A Bangétától vóút, a Barackos, ahun vóút*. 1889: *Málé domb* (SzL). – Szántóföld, a település külterületének déli részén, a siteri határ és a Bangéta szomszédságában található. Az előtag 'kukorica' (ÉrtSz.) értelmű.

Malom 1. 2016: *Malom ~ Pékség*. | *A Malom itt volt régen fent a Köszpontban, az Iskolával*. – Épület, a Zöldfa utcán, a Tüzoltóság és a Csegő-bolt között található. Egykor ez az épület látta el Szalárdot árammal. Olajütő is működött benne. A rendszerváltást követően szüntették meg. Egy ideig pékségként működtek.

Malom 2. lásd **Vízi malom**

Malom 3. lásd **Kerek Malom utca**

Malomház 1906–1909: *Malomház, Szélső malomház* (Reg.). – Feltehetőleg a valamikori malom része volt. Vö. *Malom 1.*

Malom-rét lásd **Csikókorlát**

Malom utca lásd **Kerek Malom utca**

Manócska ovi lásd **Manócska óvoda**

Manócska óvoda 2016: *Manócska óvoda ~ Manócska ovi*. – A Zöldfa utca északi felén található tömbház része. Jelenleg óvodát működtetnek benne.

Margittai út 2016: *Margittai út*. – A Margitta település irányába vezető országút. A település külterületének déli részét szeli át. Vö. *Nagyvárad–Margitta út*.

Második-forduló 2016: *Második-forduló*, 1889: *II. Forduló* (SzL). – Nagy kiterjedésű szántóföld. A település külterületének délnyugati részén található. A név a hivatali/hivatalos szóhasználat része. Szalárd kataszteri térképein szerepel. Ennek megfelelően főként azok

ismerik és használják, akiknek alkalmuk volt rá, hogy ezeket a térképeket tanulmányozzák. Vö. Első-forduló, Harmadik-forduló.

Második-Fűz-tó lásd **Fűz-tó kettő**

Mihai Eminescu utca lásd **Sás utca**

Mihai Viteazu utca lásd **Csonkasor**

Miorița utca lásd **Város**

Mosó-füzes 1889: *Mosó füzes* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének északnyugati részén, a Pap-rét mellett található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Motoros klub 2016: *Motoros klub*. – Épület a Danca-szélen. Hajdanán az Iparos kör székháza volt. Egy időben óvoda is működött benne. Ma főként a helyi motoros klub használja, de a településen tartott kisebb rendezvényeknek, ünnepségeknek is ez az épület ad helyet.

Nagy Guba-bolt 2016: *Nagy Guba-bolt ~ Nagy Guba-bóut ~ Guba-bolt ~ Guba-bóut ~ Húsbolt ~ Húsbóut ~ Húsüzlet*. – Épület, a Zöldfa utcán, a Tűzoltóság mellett áll. Élelmiszerbolt. A *Nagy Guba*, *Guba* előtagok a tulajdonosra utalnak. A *Nagy Guba* és a *Kis Guba* ragadványnevek a településen: *Kis Guba* ugyanis a fiatalabb, míg *Nagy Guba* az idősebb utódja a szalárdi Guba családnak. Vö. *Kis Guba-bolt*.

Nagy-Hernyós 2016: *Nagy-Hernyós*. – Szántóföld, a település külterületének keleti részén, a Bodolyótanya és a Kis-Hernyós szomszédságában található. Két részből áll: a Magyar- és az Oláh-Hernyósból. A Kis-Hernyóssal együtt a Hernyós része. Vö. *Hernyós*, *Kis-Hernyós*, *Magyar-Henyós*, *Oláh-Hernyós*.

Nagy iskola 2016: *Nagy iskola*. – A Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola emeletes épülete. A Zöldfa utca északi részén áll. Vö. *Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola*, *Kis iskola*.

Nagy-kút lásd **Kettős-kút**

Nagy-kúti-dűlő lásd **Kettős-kúti-dűlő**

Nagy-lapos 2016: *Nagy-lapos ~ Nagy-lapis*. | *Ahun itt a központ volt a parknál, a második blokk [tömbház]. Ott volt egy poronty. Egy vízálló tócska vóut*. – Belterületi rész. A Benti piac és környéke. Az adatközlők elmondása szerint lapályos, vizenyős rész volt. Néhány évtizeddel ezelőtt még nem volt beépítve. Ma már tömbházak állnak rajta. A *Nagy-lapos* név a *Kis-lapos* névvel áll összefüggésben. A *lapos ~ lapis* köznév 'környezeténél alacsonyabban fekvő, vizenyős területet' (FKnT.) jelöl. Vö. *Kis-lapos*.

Nagy-Latabár-erdő 1884: *Nagy latobar erdő* (HKFT.), 1860: *Nagy latobár Erdő* (MKFT.). – A *Latabár* nevű terület része. A katonai felmérések térképszelvényei szerint a

település külterületének déli oldalán, a hegyköztótteleki határ szomszédságában található. Eredetileg erdő volt. Ma már szántóföld. Vö. Tótteleki-erdő.

Nagy-mező 2016: *Nagy-mező*. | *A Pekóutul fel egész a Szil-vőügyi csárdáig, az a Nagy-mezőü, azok a rengeteg dűlők*. 1941: *Nagymező* (MKF.), 1884: *Nagy mező* (HKFT.). – Gyűjtőnév. Azoknak a szántóföldeknek az összefoglaló neve, amelyek a Szil-völgytől a Csillagosig találhatók.

Nagy piac lásd **Kinti piac**

Nagy-rét 1941: *Nagyrét* (MKF.). – A katonai felmérés térképe szerint a név a település külterületének nyugati részét jelöli. Az adatközlők nem ismerték.

Nagy-Tag 2016: *Nagy-Tag*. – Szántóföld a külterület déli részén, a Román temető és a Kis-Tag szomszédságában. A Kis-Taggal együtt a Tag része. A név a *nagy* melléknév és a 'földterület' jelentésű *tag* (FKnT.) összetétele. Vö. Tag, Kis-Tag.

Nagyvárad 2016: *Nagyvárad* út. – A Nagyvárad irányába vezető műút. A település külterületének déli részén húzódik. Vö. Nagyvárad–Margitta út.

Nagyvárad–Margitta út 1889: *Nagyvárad-Margittai út* (SzL). – A Nagyvárad és Margitta városok között húzódó aszfaltos út, mely Szalárdot is átszeli. Vö. Országút, Margittai út, Nagyvárad út.

Napkollektorok 2016: *Napkollektorok*. – A település Margitta felőli végén, az országút mentén található napelempark.

Napközi óvoda 2016: *Napközi óvoda*. – Az Új sor elején található épület. Óvodaként működtetik.

Nelu lásd **Nelu-bolt**

Nelu-bolt 2016: *Nelu-bolt ~ Nelu*. – Épület, a Fő út mentén, az üzemanyagtöltő állomással szemben található. Építkezési anyagokat árulnak benne. Nevét tulajdonosáról kapta.

Német-kert lásd **Bikarét**

Néptanács lásd **Polgármesteri hivatal**

Norbi-bolt lásd **Csebáj-bolt**

Ó-Berettyó 2016: *Ó-Berettyó ~ Ó-Bererettyó*, 1889: *Ó-Berettyó* (SzL). – Patak, mely a település külterületének északi–északkeleti részén, a Fácános mellett folyik.

Ó-Csillagos 1889: *Ó-Csillagos* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének déli részén, a Csillagostanya és a Tag szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Oláh-Hernyós 2016: *Oláh-Hernyós*. | *Farnasiak vóutak tulajdonosok az Olában*. 1889: *Oláh hernyós* (SzL). – Szántóföld a település külterületének keleti részén, a Magyar-Hernyós

és Újfegyvernek település szomszédságában. A Magyar-Hernyóssal együtt a Nagy-Hernyós részét képezi. Az *Oláh* előtag arra utal, hogy ez a rész főként a román lakosságú újfegyverniekhez tartozik.

Oncsa sor 2016: *Oncsa sor ~ Oncsa telep ~ Bodolyósi ucca ~ Rogériusz.* | *Azok a házak az állami gazdaság alkalmazottai részére lettek valamikor építve, és mivel Váradon vóut az az Oncsa sor, itt a Csefere hídja körül, annak másolatára atták eszt az elnevezést.* | *A Gosztát építette azokat.* – Utca, a Románsoron található. A folytatása a Bodolyótanyához vezető Barackos út. A közhiedelemmel ellentétben nem a magyar Országos Nép- és Családvédelmi Alap (ONCSA) támogatta az utca megépítését, hanem a román Gospodăria Agricolă de Stat (Gosztát), a saját munkásainak a megsegítésére. Mivel a közeli Nagyvárad viszonylag újnak számító részei az *Oncsa* és a *Rogériusz* neveket viselik, érthető, hogy a 20. század közepe táján kiosztott utca miért kaphatta ugyanezeket a megnevezéseket.

Oncsa telep lásd **Oncsa sor**

Orsi-bolt lásd **Kis Guba-bolt**

Orsi-fodrászat 2016: *Orsi-fodrászat.* – Épület, a Zöldfa utcán, a Zsozsó-bolt szomszédságában található. Jelenleg fodrászat működik benne. Nevét tulajdonosáról kapta.

Országút 2016: *Országút ~ Fő út.* – Műút. A település belterületének déli részén húzódik. A Nagyvárad–Margitta-útvonal része. Vö. Margittai út, Nagyvárad-i út, Nagyvárad–Margitta út.

Ortodox temető 2016: *Ortodox temető ~ Ortodox temetőü.* – A Román temető része, a település belterületének délnyugati részén található.

Ortodox templom 2016: *Ortodox templom ~ Román templom.* | *A szalárdiak a magyar időben, hát, a legenda szerint egyetlen éjszaka alatt a nagy román katedrális [!] lebontották. [...] A templom a mostani templom és az út között állt, tehát hatalmas templom volt [...] És eszt a templomot a hetvenes években építették vissza.* – Épület, a Zöldfa utca és a Románsor sarkán áll. 1983-ban szentelték fel. A jelenlegi templom elődjét Észak-Erdély visszacsatolása után, 1940-ben bontották le.

Orvosi rendelő 2016: *Orvosi rendelő ~ Diszpenszár.* | *Ott is volt egy malom. Az államosítás során leszerelték, negyvenkilencben. Asztán kultúrház lett. A Diszpenszár hatvankilencben lett építve.* – Épület a Zöldfa utca és a Szalai utca sarkán. Jelenleg orvosi rendelő. A *Diszpenszár* név a román *dispensar* 'orvosi rendelő' (RK.) szó átvétele.

Önkiszolgáló lásd **CBA**

Öregek otthona lásd **Filadelfia öregotthon**

Órház 1889: *Órház* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének keleti részén, a Fácános mellett állt. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Örvény lásd **Borsi-tó**

Örvény-gödör lásd **Borsi-tó**

Pálinkafőző utca lásd **Fürdő utca**

Palló-tövis 1889: *Pallótövis* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének keleti részén, a belterület szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Panni-bolt lásd **Lila bolt**

Pap Károly-dűlő lásd **Pap Károly-rét**

Pap Károly-rét 2016: *Pap Károly-rét ~ Pap Károly-dűlő ~ Pap-rét*. – Szántófield, a település külterületének nyugati részén, a Pusztas út és a Kettős-kúti-dűlő között található. Nevét tulajdonosáról kapta.

Pap-rét 1. lásd **Pap Károly-rét**

Pap-rét 2. 1889: *Pap-rét* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének északi részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Paptamási út lásd **Pusztas út**

Park 2016: *Park*. – Kisebbs park, a település központjában található. A közepén világháborús emlékmű áll. Az adatközlők elmondása szerint a terület eredetileg szénatér volt.

Partórház 2016: *Partórház*. – Épület, a település külterületének északi részén, a Berettyó-folyó partján található. Jelenleg is használják.

Pekó lásd **Unic oil**

Pékség lásd **Malom 1.**

Pentikosztális lásd **Pünkösdistas imaház**

Peres 1889: *Peres* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének északi részén, a Belső-Adorján mellett található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Pete-oldal 1889: *Peteoldal* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének déli oldalán, a Varga-vágás szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Petőfi Sándor utca lásd **Belső-Kodrák**

Piactér lásd **Sportpálya**

Piros kőhídi dűlő 2016: *Piros kőhídi dűlő ~ Veres kőhídi dűllő*. – Szántófield, a település külterületének délnyugati részén, a Sass Károly-dűlő és az Eperfa-dűlő szomszédságában található. A név eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink.

Polgármesteri hivatal 2016: *Polgármesteri hivatal ~ Kösségháza ~ Néptanács ~ Primöria*. – Épület, a Városon áll. Egykor szolgabíróság működött benne. Ez arra az időszakra tehető, amikor Szalárd még járási központ volt. Eredetileg a katolikus templom szomszédságában álló épület volt a községháza. A *Néptanács* névváltozat a kommunizmus idejéből hagyományozódott át. A *Primöria* a román *primărie* 'községháza, városháza' (RK.) szóból ered.

Poronty 2016: *Poronty*. | *A Falu vígin ott, a Danca szilin, hogy kimenni, a kertek alatt, ott volt egy kis poronty. [...] Sokszor ráment a víz*. – Elgazosodott terület. Egykor belterületi rész volt, néhány évtizede még épületek álltak rajta. A 20. században többször elöntötte a víz. Ennek okán ürült ki. A *Poronty* név feltehetően a *porond* 1. 'szántóföldből, rétből vagy vizenyős területből kiemelkedő magasabb földhát, földdarab', 2. 'vízmosásos, kövecses, száraz, puszta hely', 3. 'víz mellett lévő, növényzettel borított, mocsaras, iszapos, terület' (FKnT.) jelentésű földrajzi köznévre vezethető vissza.

Potyapina utca lásd **Kéri utca**

Potya utca lásd **Kéri utca**

Primöria lásd **Polgármesteri hivatal**

Proletárföld 2016: *Proletárföld*. | *Ami a háborubul, akik hazajöttek. Az uraságé vóut. Osztt kiosztották*. – Összefoglaló megnevezés. A Csillagoshoz tartozó földek egy részét nevezték *Proletárföldek*-nek. Ezeket a szántóföldeket azok kapták meg, akik szolgáltak a háborúban.

Pusztá út 2016: *Pusztá út ~ Paptamási út*. | *Ez kötötte össze Szalárdot Paptamásival valamikor. 1889: Pap-Tamási út, Pap-Tamásii út (SzL)*. – A Szalárdot Paptamásival összekötő földút, a település külterületének nyugati részén húzódik. Egykor kiemelkedő fontosságú út volt. Mára a legnagyobb részét beszántották. Vö. Pusztá úti dűlő.

Pusztá úti dűlő 2016: *Pusztá úti dűlő ~ Temető-rét*. | *Az az öt hektár vagy hat hektár rész, ami a Fűz-tó és a Pusztá út között van. Az jobb ódalt. Az a dombos rész. 1889: Temető tábla (SzL)*. – Szántóföld, a település külterületének nyugati részén, a Református temető szomszédságában található. Nevét a rajta áthaladó útról, illetve a közeli temetőről kapta. Vö. Pusztá út.

Pünkösdistá imaház 2016: *Pünkösdistá imaház ~ Pentikosztális ~ Román imaház*. – Épület, az Országút mentén, a Lila bolt szomszédságában található. A román pünkösdistá, az ún. pentikosztális egyház használja.

Református temető 2016: *Református temető ~ Református temetőü ~ Temető ~ Temetőü*. – Temető, a település belterületének nyugati részén található. A Református temető *Régi temető* és *Új temető* nevű részekből áll. Vö. Régi temető, Új temető.

Református templom 2016: *Református templom*. – Épület, a település belterületének északi részén, a Templom zug utcán áll. A 15. században épült. A gótikus stílus jegyeit őrzi. Szalárd lakossága 1557-ben tért át a református hitre. A ferences kolostorhoz tartozó templom így lett protestánssá.

Régi gyógyszerár 2016: *Régi gyógyszerár*. – Elhanyagolt, romos állapotban lévő épület, a település belterületének északi részén, a Danca-patak partján található. Egykor gyógyszerárként működött.

Régi iskola 2016: *Régi iskola*. – Épület, a település belterületének északi részén, a Zöldfa utcán, a CEC Bankkal szemben található. A *Régi iskola* név előtagja az *Új iskola* név előtagjával állítható szembe. Az előbbi épület ugyanis korábban épült, mint az utóbbi. Vö. Új iskola.

Régi-Kolónia 2016: *Régi-Kolónia ~ r. Kolonijá veke*. – A Románsor része. A településrész régebben beépített része. A román *Colonia veche* jelentése: 'régi kolónia'. Vö. Új kolónia.

Régi községháza 2016: *Régi községháza*. – Épület, a Városon, a Katolikus templom szomszédságában áll. Jelenleg üres, nem használják. Egykor ez az épület volt a községháza.

Régi temető 2016: *Régi temető*. – A Református temető legrégebbi része, a település belterületének nyugati oldalán található. Vö. Új temető.

Rémusz-autómosó 2016: *Rémusz-autómosó*. – Épület, a település belterületének délkeleti részén, a Románsor Margitta felőli végén található. Az előtag a terület tulajdonosára utal.

Rendőrség 2016: *Rendőrség*. – Épület, a Város elején, a Polgármesteri hivatal mellett áll. Jelenleg a rendőrség használja.

Rét 2016: *Rét ~ Rit. | A kerti föld végénél egy nagy darab föld. [...] Hodosnak megy*. – Azoknak a földeknek az összefoglaló neve, amelyek a település külterületének a nyugati részén fekszenek.

Rodi lásd **Rodi-fodrászat**

Rodi-fodrászat 2016: *Rodi-fodrászat ~ Rodi*. – Épület a település belterületének déli részén, a Románsoron. Jelenleg fodrászat működik benne. Nevét tulajdonosáról kapta.

Rogériusz lásd **Oncsa sor**

Román baptista imaház lásd **Baptista imaház 2.**

Román bolt 1. 2016: *Román bolt. | Románul beszélnek*. – Épület, a Zöldfa utcán, a Zsozsó-bolt szomszédságában található. A név előtagja arra utal, hogy a benne működő üzletnek román nemzetiségű tulajdonosai vannak.

Román bolt 2. 2016: *Román bolt.* – Épület. A Kerek Malom utcán található. A név előtagja arra utal, hogy a benne működő üzletnek román nemzetiségű tulajdonosai vannak.

Román-Katona-dűlő lásd **Csillagos-dűlő**

Román imaház 1. lásd **Baptista imaház 2.**

Román imaház 2. lásd **Pünkösdistá imaház**

Román óvoda 2016: *Román óvoda.* – Épület, a település belterületének déli részén, a Románsoron található. Jelenleg román tannyelvű óvoda működik benne.

Románsor 2016: *Románsor ~ Gát ~ Kolónia ~ Kolónia ~ Legelő-szél ~ Romántelep ~ Telep. | Ahogy bejönni Szalárdra, jobb kéz felől, ami végigmegy, egész a Margittai út, a falu végéig, az Románsor [...] Mert csakugyan ott laknak jobban a románok. | Azok úgy települtek be a háború után. | Az erdéli földreform arra volt kihegyezve, hogy ő, hogy elvegyék az erdéli magyar egyházaktól és nagybirtokosoktól a földet, és lehetőleg románokat telepítsenek be. Mert a földreform, az egyet jelentett a román betelepítéssel, és így telepítenek Szalárdra ezer-kilencszázhuszonnégyben négyszáz románt. [...] Namost, vannak közülük ojanok, akik megőrizték azt a nincstelenséget, amihez hozzászoktak ott, a hegyvidéken, és vannak ojanok, akik nagyon jól adaptálódtak a heji körülményekhez. [...] Mindenesetre nagyon sokkoló volt számukra az, hogy az itteni parasztság csizmában járt, tehát bőrcsizmában, egyszerűen nem, ezeket a régi parasztszekereket csodálták, ahol bőrpárna volt az ülésen, tehát ő, ez egy kultúrsokk volt. – A település belterületének déli része. A világháborúk utáni román betelepítések eredménye. Az 1923-as földreform eredményeképpen negyvenöt Körösfeketető és Csucsá vidékéről származó román család kapott földet és ezzel együtt esélyt a Szalárdon való letelepedésre (BORZÁSI–DANI–KÖRÖSI 2012/2017: 68–69). Ők hozták létre az ún. Románsort, Romántelepet vagy Kolóniát. A terület tehát viszonylag újonnan beépített része a falunak. A *Legelő-szél* név is arra utal, hogy ez már a legelő része volt. A *Gát* névváltozat – az adatközlők szerint – pedig arra, hogy hajdanán a töltés is errefelé húzódtott.*

Romántelep lásd **Románsor**

Román temető 2016: *Román temető.* – Temető, a település belterületének délnyugati oldalán található. A Román temető *Ortodox temető*, *Katolikus temető* és *Baptista temető* nevű részekből áll. A felsorolt felekezetek nem minden tagja román nemzetiségű. A tulajdonnév előtagja arra utal, hogy az adott területen románok is temetkeznek, szemben a Református temetővel, ahol szinte kizárólag magyar sírok vannak.

Román templom lásd **Ortodox templom**

Sălard lásd **Szalárd**

Sás lásd **Sás utca**

Sass Károly-dűlő 2016: *Sas Károly-dűlő*. | *A Szil-völgy alatt*. – Szántó föld, a település külterületének délnyugati részén, az Eperfa-dűlő és a Szil-völgy szomszédságában található. Nevét tulajdonosáról kapta.

Sás utca 2016: *Sás ucca ~ Hodos ucca ~ Miháj Emineszku ucca*. | *A Hodosra való kis házak. Aszt úgy híjják, hogy Sás ucca*. | *A kommunizmus idejében Miháj Emineszku volt*. 1906–1909: *Sás, Sás u [utca]*, 1897–1905: *Sás útca, Sás ú. [utca]*, *Sás* (Reg.). – Utca, a település belterületének északnyugati részén található. A Város folytatása. Az adatközlők szerint lapályos hely volt, innen eredhet a *Sás utca* elnevezés. A *Hodos utca* névváltozat arra utal, hogy közel esik Jákóhodos településhez. A *Mihai Eminescu* névváltozat hivatalos utcanév volt. Mára ezt a státuszát elvesztette.

Sás-völgy 2016: *Sás-völgy ~ Sás-völgy*. | *Maga a völgy ez, de a dűlőnek is aszt mongyák, hogy Sás-völgy*. | *A Csillagositánya alatt*. 1900: *Sásvölgy* (Szt.), 1889: *Sásvölgy* (SzL). – Szántó föld és kaszáló, a település külterületének déli részén a Siteri út, a Foglár-hát és a Varga-vágás szomszédságában található. Egy része már elbokrosodott. Vö. Sás-völgyi-patak.

Sás-völgyi-patak 1941: *Sásvölgyi p. [patak]* (MKF.), 1889: *Sásvölgyi patak* (SzL), 1884: *Sásvölgy p. [patak]* (HKFT.). – Patak. A település külterületének déli részét, a Sás-völgyet szeli ketté. Az adatközlők nem ismerték a nevet. Vö. Sás-völgy.

Sás-völgy-patak lásd **Sás-völgyi-patak**

Savanyú lásd **Savanyú-kút**

Savanyú-forrás lásd **Savanyú-kút**

Savanyú-kút 1. 2016: *Savanyú-kút ~ Savanyú-forrás ~ Savanyú ~ Savanyú-víz*. | *Az a legelőn van, ott a Savanyú-kút. A falu végén, ahogy kimenni az országúton Margitta fele egiszen*. 1901: *Savanyukút* (BOROVSKY: 146), 1889: *Savanyú kút* (SzL), 1884: *Savanyú kút* (HKFT.). – Egykori forrás, a település külterületének keleti részén, a belterület szomszédságában folyt. Hajdanán Szalárd híres volt a savanyú vizéről. Vö. Savanyú-kút-tanya, Savanyú-legelő.

Savanyú-kút 2. lásd **Savanyú-kút-tanya**

Savanyú-kút-tanya 1913: *Savanyukút, Savanyúkút*, 1907: *Savanyukút tanya* (Hnt.), 1906–1909: *Savanyu tanya, Savanyu* (Reg.), 1902: *Savanyukút tanya*, 1900: *Savanyukút*, 1898: *Savanyukút* (Hnt.), 1897–1905: *Savanyu tanya* (Reg.), 1888: *Savanyúkút* (Hnt.). – Egykori tanya. A település külterületének keleti részén, a belterület szomszédságában állt. Nevét az ott lévő forrásról kapta. Vö. Savanyú-kút 1., Savanyú-legelő.

Savanyú-legelő 2016: *Savanyú-legelő ~ Savanyúsi-legelő ~ Birkalegelő*. | *Hát, arra jártak ki jobban a birkák a Bán-telek fele. [...] Oda jártak, arra volt a birkahodáj is. Oda jártak jobban a birkák a kollektívidőbe*. | *Van itt egy forrás, egy savanyú, és attól van a víz*. – Legelő,

a település külterületének keleti részén, a Bán-telek és a Fácános szomszédságában található. Birkákat legeltettek rajta. A *Savanyú* előtag arra utal, hogy a közelben eredt a község híres savanyúvize. Vö. Savanyú-kút 1., Savanyú-kút-tanya.

Savanyúsi-legelő lásd **Savanyú-legelő**

Savanyútanya lásd **Savanyúkút-tanya**

Savanyú-víz lásd **Savanyú-kút**

Simon-dűlő 2016: *Simon-dűlő*. – Szántóföld, a település külterületének délnyugati részén, a Kocsis-dűlő és a Döggúti-dűlő szomszédságában található. Nevét valószínűleg tulajdonosáról kapta.

Sirató 2016: *Sirató ~ Siratóy*. | *A régi öreg bácsik aszonták, hogy, ahogy megyünk Szentimréről Vajdára vőut az a domb, ahol akasztották az embereket, és ott az emberek, ahogy nézték, annak monták, hogy Sirató. Úgy hallottam én, mikor gyerek voltam.* – Szántóföld, a település külterületének északi részén, a szalárdi és a hegyközszentimrei határban található. A *Sirató* nevű szántóföldhöz és a közeli *Akasztó-domb* nevű részhez legenda kapcsolódik. A legenda szerint a közeli ferences rendi kolostorban élő barátok fogva tartották a fejedelem rég eltűntnek hitt lányát. Egy koldus, aki a kolostorban töltötte az éjszakát, felfedezte, hogy a lány a szerzetesek foglya. A kolostort elhagyva híret vitte a látottaknak. A fejedelem, miután tudomást szerzett a lánya fogvatartásáról, mozgósította a katonáit. Az emberek felsorakoztak a kolostor bejáratánál. A foglyot többszöri felszólításra sem adták ki, így az uralkodó dühében az összes barátot megölette. A lány ennek ellenére soha nem került elő. Az adatközlők szerint az Akasztó-dombon (Hegyközszentimre) végezték ki a barátokat, a környékeliek pedig a dombhoz közel fekvő földterületen, a Siratón nézték végig az eseményeket.

Siteri út 2016: *Siteri út*, 1889: *Siteri út* (SzL). – Út, a település külterületének déli részén húzódik. A Csillagosi út folytatása. Siter településre vezet. Vö. Csillagosi út.

Sportcsarnok 2016: *Sportcsarnok ~ Sportterem*. – A Sportpályán lévő épület.

Sportpálya 2016: *Sportpája ~ Fotbálpája ~ Vásártér*, 1906–1909: *Piactér* (Reg.), 1897–1905: *Piacztér* (Reg.). – A Zöldfa utcán lévő sportpálya. Az idősebb adatközlők emlékezete szerint a terület egykor vásártér, disznópiac volt.

Sportterem lásd **Sportcsarnok**

Strada Gheorghe Doja lásd **Kerek Malom utca**

Szalai utca 2016: *Szalai ucca*. | *Az Orvosi rendelőtől lefele*. | *Ott lakott a Szalai család*. – Utca, a település belterületének keleti részén található, a Külső-Kodrák folytatása. Nevét az egyik ott lakó családról kapta.

Szalárdi-erdő 2016: *Szalárdi-erdő ~ Major ~ Majoros ~ Major-erdő.* | *Háromszögű rész. Egy uradalmi erdő, egy akácos volt régebben. Most is az.* – Erdő, a település külterületének délkeleti részén található. Uradalmi birtok volt.

Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola 2016: *Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola ~ Iskola.* – Épületegyüttes, a Zöldfa utcán áll. Elemi és általános iskolát működtetnek benne. A településnek eredetileg egyházi iskolája volt. Az iskola ma már ezen a településen is állami intézmény. A Szalárdi János nevet néhány éve vette fel.

Szalárdi János szobra 2016: *Szalárdi János szobra ~ Szobor.* – A Régi iskola előtt állították fel. Az iskola névadóját és a település híres szülöttét, Szalárdi János krónikást ábrázolja.

Száraz-gát 1864: *Szárazgát*, 1860: *Száraz gát*, *Szárazgát* (MKFT.). – A katonai térkép szerint a település külterületének déli részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Száraz-völgy 1900: *Szárazvölgy* (Szt.), 1889: *Szárazvölgy* (SzL). – A térképszelvények szerint a település külterületének déli részén, a Csillagostanya és a Sás-völgy szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Szegénykonyha lásd **Agapé**

Szélső-Kodrák lásd **Külső-Kodrák**

Szélső-Malomház lásd **Malomház**

Szénégető 2016: *Szénégető.* – Szántóföld, a település külterületének keleti részén, a Barackos út és a Lóház-tábla szomszédságában található. A név a *szénégető* 'faszén égetésére használt hely' jelentésű földrajzi köznévvvel (FKnT.) áll kapcsolatban.

Szente-rét 1900: *Szenterét* (Szt.), 1889: *Szente rét* (SzL). – A térképszelvények szerint a település külterületének északi részén, a Hát-rét és a Madarász-kert szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Szentimrei út lásd **Hegyközszentimrei út**

Szépasszony-patak 2016: *Szépasszony-patak.* | *Arra a Bodojónál [...] jön lefele a Szalárdi-erdőtől.* 1941: *Szépasszony-p. [patak]* (MKF.), 1889: *Szépasszony pataka*, *Szépasszony patak* (SzL), 1884: *Szépasszony p. [patak]* (HKFT.). – Patak, a település külterületének délkeleti részén, a Bodolyótanya és a Szalárdi-erdő környékén folyik.

Szépasszony patakja lásd **Szépasszony-patak**

Sziget 1. lásd **Krém-sziget**

Sziget 2. 1900: *Sziget* (Szt.), 1889: *Sziget* (SzL). – A térképszelvények szerint a település külterületének északkeleti részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Szik 1889: *Szik* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének déli részén, a Románsor szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Sziki-kút 2016: *Sziki-kút*. | *Az itt van, ahogy menni az Országútra, itt a temető alatt. Ott, ahun vannak azok az üzletek. A háta megett. Közel a temetőhöz.* 1889: *Széki kút* (SzL). – Kút, a település külterületének nyugati részén, a Református temető szomszédságában található.

Szil-völgy 2016: *Szil-völgy ~ Szil-vőügy*. | *Itt volt egy csárda, aszt elbontották.* 1901: *Szilvölgy* (BOROVSKY: 146), 1900: *Szilvölgy*, 1898: *Szilvölgy* (Hnt.). – Szántóföld, a település külterületének délnyugati részén, Hegyközkovácsi település és a Latabár nevű szántóföld szomszédságában található. Egykor egy csárda is állt a területen, ez volt a Szil-völgyi csárda. Vö. Szil-völgyi csárda.

Szil-völgy csárda lásd **Szil-völgyi csárda**

Szil-völgyi csárda 2016: *Szil-völgyi csárda ~ Csárda*, 1889: *Szilvölgyi csárda* (SzL), 1884: *Szélvölgy cs. [csárda]* (HKFT.), 1860: *Sélvölgy Csárda* (MKFT.). – Egykori csárda. A külterület délnyugati részén, a Szil-völgyön állt. Ma már nincs meg. Vö. Szil-völgy.

Szivárvány sor lásd **Szivárvány utca**

Szivárvány telep lásd **Szivárvány utca**

Szivárvány utca 2016: *Szivárvány ucca ~ Szivárvány sor ~ Szivárvány telep*. | *Ahogy mekkapták eszt a Szivárvány uccát, ugyi új házakat, meg kezdtek ott már befele jönni, már jönnek befele a faluba, mer régen itt voltak, egész kint a falu végén, ott a réten, ott volt nekik, s akkor ott volt a Cigánygödör is, ott volt nekik, há, ijen kis kunyhójuk, ott laktak, meg ott vóút a szemételep is a Cigánygödör mellett, oda hordták ki a szemetet régen.* | *Minden ucca más színű vóút.* – Utca, a belterület nyugati részén, a Cigánysor szomszédságában található. Csak néhány éve építették be. Holland támogatással, a település cigány lakosságának megsegítésére létesült. Eredetileg minden háznak más színe volt. A *Szivárvány utca* és a *Szivárvány telep* névváltozatok előtagjai erre utalnak. Ma már minden ház ugyanarra a jellegzetes zöld színre van befestve.

Szobor lásd **Szalárdi János szobra**

Szódavíz gyár 2016: *Szódavíz gyár*. – Épület, a malomudvarban található. Szódavizet készítettek benne.

Tag 2016: *Tag*. | *A Román temetőnél, ahogy menni felfele, Kis-Tag meg Nagy-Tag. [...]* *A Kis-Tag kisebb, mint a Nagy-Tag.* | *Egész fel a Dökkútig.* 1889: *Tag* (SzL). – Szántóföld, a település külterületének déli részén, a Román temető szomszédságában található. Két része van: a Kis-Tag és a Nagy-Tag. Vö. Kis-Tag, Nagy-Tag.

Tataros-domb 1889: *Tataros domb* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének délkeleti részén, a Lóház-tábla mellett található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Téglavető lásd **Cigánygödör**

Tehénlegelő 2016: *Tehénlegelő*. | *Ez kösségi legelő volt valamikor*. – Szarvasmarha-legelő, a település külterületének délnyugati részén, a Disznókúti-dűlő és a Hosszú-rét szomszédságában található.

Telep 1. lásd **Hörcsögtelep**

Telep 2. lásd **Románsor**

Temető lásd **Református temető**

Temető-rét lásd **Pusztai dűlő**

Temető-tábla lásd **Pusztai dűlő**

Templom lásd **Templom zug**

Templom köz lásd **Templom zug**

Templom tér 1906–1909: *Templom tér, Templomtér* (Reg.). – Feltehetőleg a Református templom udvara, környéke.

Templom utca lásd **Templom zug**

Templom zug 2016: *Templom zug ~ Doktor Petru Groza ucca ~ Fürdő ucca ~ Templom ucca*, 1897–1905: *Templom köz, Templom, Templom zug* (Reg.). – Utca, a település belterületének északi oldalán található. Ezen a részen áll a település legrégebbi épülete, a jelenlegi Református templom. A *Fürdő utca* névváltozat arra utal, hogy egykor fürdőt is működtettek arra. A *Dr. Petru Groza utca* névváltozat az utca hivatalos neve volt egykor, mára ezt a státuszát elvesztette.

The Corner House 2016: *Dő Korner Háusz ~ Korner ~ Korner Háusz ~ Korner pizzázó ~ Korner pizzázóu ~ Korner vendéglő ~ Korner vendéglőü*. – A Románsor épülete. Jelenleg itt működtetik a település egyetlen éttermét. A *The Corner House* hivatalos név.

Tótteleki-erdő 2016: *Tótteleki-erdő*. | *A két falu közt van*. 1884: *Kis Latobar erdő* (HKFT.). – Erdő, Szalárd és Hegyköztóttelek települések között található.

Török-rét 1889: *Török rét* (SzL). – A kataszteri térkép szerint a település külterületének északi részén, a hegyközszentimrei határ szomszédságában található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Tudor Vladimirescu utca lásd **Zöldfa utca**

Tűzoltóság 2016: *Tűzoltóság*. – Épület, a Zöldfa utcán, a Nagy Guba-bolt mellett található. Jelenleg tűzoltóság működik benne.

Új-Csillagos-major lásd **Csillagostanya**

Újfegyvernek 2016: *Újfegyvernek ~ Deszkástanya ~ Deszkás.* – A Szalárdtól keletre fekvő település.

Új iskola 2016: *Új iskola.* – Épület, a település belterületének északi részén, a Zöldfa utcán található. Az *Új iskola* név előtagja a *Régi iskola* név előtagjával állítható szembe. Az előbbi épület ugyanis későbbi, mint az utóbbi. Vö. Régi iskola.

Új-Kolónia 2016: *Új-Kolónia ~ r. Koloniă nouă.* – Településrész, a község belterületének déli oldalán található. A Régi-Kolóniával együtt a Románsor része. A településrész újabban beépített része. A román *Colonia nouă* kifejezés jelentése 'új kolónia'. Vö. Régi-Kolónia.

Új kultúrotthon lásd **Kultúrotthon**

Új sor 2016: *Új sor ~ Kosut Lajos ucca.* | *Amék megyen a Kultúrháztul kifele, az az Új sor.* | *A Kultúrháztól a Cigánysorig.* 1906–1909: *Ujsor* (Reg.), 1897–1905: *Uj sor, Ujsor* (Reg.). – Utca, a település belterületének nyugati részén található. A *Kossuth Lajos utca* névváltozat hivatalos utcanév volt. Mára ezt a státuszát elvesztette. Az utca folytatása az ún. Cigánysor. Viszonylag új része a falunak.

Új temető 2016: *Új temető ~ Új temetőü.* – A Református temető része. Csupán néhány éve temetkeznek ezen a részen. Vö. Református temető, Régi temető.

Unic Oil 2016: *Unik Oil ~ Pekó ~ Pekóu.* – Üzemanyagtöltő-állomás, a település belterületének délnyugati részén található. Hivatalosan az *Unic Oil* nevet viseli. A *Pekó* név a román *PECO* mozaikszóból, azaz a *Produse Etilate cu Cifră Octanică* 'oktánszámmal rendelkező etiltermékek' kifejezésből ered. A rendszerváltás előtt ez volt az üzemanyagtöltő-állomások hivatalos elnevezése. A szó mára köznevesült, a romániai magyarok általában mindenféle töltőállomást *pekó*-ként emlegetnek.

Urasági malom udvar 1897–1905: *Urasági malom udvar* (Reg.). – Feltehetőleg az egykori malom udvara. A Tűzoltóság szomszédságában található.

Vágóhíd 2016: *Vágóhíd ~ Vágóuhíd ~ Fürdő.* | *Fürdő itt vóut régen, ott, a Templomtul mingyá, ahogy van az a pár ház. Vóut ott valamikor vágóhíd, ott vóut fürdő vagy három-négy évig, aszt működtették, oszt elmaradt.* | *Vóut közös is, meg kádas is.* – Épület, a Templom zug utcán található. Először vágóhídként, majd fürdőként működtették. Jelenleg nem használják.

Vár lásd **Adorján-vár**

Varga Ecaterina lásd **Varga utca**

Varga utca 1. 2016: *Varga ucca ~ Varga Ekáterina.* | *Az régen párhuzamos volt a falutól a Madarász-kertig. A régi Varga ucca, de az megsemmisült. De a háború után ezt a részt*

kiosztották telkeknek. – Utca a település belterületének északnyugati részén. A Hörcsögtelep része. A *Varga utca* név hivatalos neve volt az utcának. Mára ezt a státuszát elvesztette. Az adatközlők tudomása szerint az eredeti Varga utca megsemmisült. Vö. Varga utca 2.

Varga utca 2. 1900: *Varga utca* (Szgt.), 1889: *Varga utza* (SzL). 1883: *Varga-utcza* (BUNYITAY: 307). – Szántóföld. A település külterületének északnyugati részén, a belterület szomszédságában található. Az írásos dokumentumok utalásai szerint eredetileg lakott terület lehetett. Vö. Varga utca 1.

Varga-vágás 2016: *Varga-vágás*, 1900: *Vargavágás* (Szgt.), 1889: *Vargavágás* (SzL). – Szántóföld, a település külterületének déli részén, a Bogár-kúti-dűlő és a Sás-völgy szomszédságában található. A név előtagjának eredetére vonatkozóan nincsenek biztos ismereteink. Az utótagja a *vágás* 1. 'kivágott vagy kivágásra szánt erdőrész', 2. 'szántó, amely valamikor erdő volt' (FKnT.) földrajzi köznévvvel hozható összefüggésbe.

Vár-lapos 2016: *Vár-lapos ~ Vár-lapis. | Túl már a Berettyón.* 1900: *Várlapos* (Szgt.), 1889: *Várlapos* (SzL). – Szántóföld, a település külterületének északi részén, az Adorján-vár szomszédságában található. A név előtagja valószínűleg az Adorján-várra utal. Az utótagja a *lapos ~ lapis* 'környezeténél alacsonyabban fekvő, vizenyős terület' köznévv (FKnT.).

Város 2016: *Város ~ Fő ucca ~ Horti Miklós ucca ~ Miorica ucca. | Ez volt az első ucca a faluban. | Ez a rész, amejk a Köszponttól jön Hodos fele.* 1897–1905: *Város* (Reg.). – Utca. A falu belterületének északi részén található. A Körforgalomtól a Sás utca és az Alvég elágazásáig tart. Egyike a falu legrégebben beépített részeinek. A *Város* névváltozat valószínűleg arra utal, hogy a település egykor mezővárosi ranggal rendelkezett: „Már a XIII. században város volt és vásártartási joggal bírt.” (BOROVSKY: 146). A legidősebb adatközlők emlékezete szerint a *Horthy Miklós utca* és a *Miorița utca* névváltozatok hivatalos nevek voltak. Ezt a státuszukat mára elvesztették.

Vásártér lásd **Sportpálya**

Veres-dűlő lásd **Kertészeti-dűlő**

Veresfű-szeg 1900: *Veresfűszeg* (Szgt.), 1889: *Veres fűszeg* (SzL). – A térképszelvények szerint a település külterületének északnyugati részén található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Veresház 2016: *Veresház. | Téglából építette, s nem vóut bepucolva, hanem pirosban maradt, azér Veresház.* – Egykori őrház, a Fácánosban állt. Ma már csupán az alapjai vannak meg. A *Veres* előtag az objektum színére utal, az emlékezet szerint piros téglás épület volt.

Veres kőhídi dűlő lásd **Piros kőhídi dűlő**

Victoriei 2016: r. *Viktóriéj*. – Utca. A belterület déli részén, a Románsoron található. A név hivatalos utcanév volt. Mára ezt a státuszát elvesztette. A román *victorie* 'győzelem' szóból ered.

Világháborús emlékmű 2016: *Világháborús emlékmű ~ Emlékmű. | El kellett költöztetni. A táblákat a Református templomnál rejtették el. A blokkokat [tömbházakat] oda kellett tenni, ahol állt az emlékmű.* – Emlékmű, a parkban található. Eredetileg 1943-ban állították fel a világháborúban elesett szalárdiak tiszteletére. Az adatközlők emlékezete szerint az 1980-as évekre a magyarok által állított emlékmű zavarta a helyi kommunista vezetőséget. 1985-ben, a tiltakozások ellenére az építményt lebontották, a helyére pedig tömbházat építettek. A részeit, a háborús áldozatok neveit feltüntető márványtáblákat a református parókián rejtették el. A kommunista rendszer bukása után a szalárdiaknak 1995-ben sikerült az emlékművet újra felállítaniuk. Jelenleg az eredeti helyétől mintegy 40 méterre található.

Vízi malom 2016: *Vizi malom ~ Malom.* – Egykori malom, a település belterületének északi részén állt. Már régen nem létezik. Az olyan helynevek, mint a *Kerek Malom utca* és a *Malom-rét* viszont még őrzik az emlékét. Vö. *Kerek Malom utca*, *Malom-rét*.

Völgy-köz 1900: *Völgyköz* (Sztg.), 1889: *Völgyköz domb* (SzL). – A gazdasági és a kataszteri térképszelvények szerint a település külterületének déli részén, a Száraz-völgy és a Sás-völgy között található. Az adatközlők nem ismerték a nevet.

Völgy-köz-domb lásd **Völgy-köz**

Walti lásd **Walti-bolt**

Walti-bolt 2016: *Walti-bolt ~ Valti.* – A Kollektívtanya szomszédságában található épület. Jelenleg használt bútorokat árulnak benne. Nevét tulajdonosáról kapta.

Zöld lásd **Zöldfa utca**

Zöldfa lásd **Zöldfa utca**

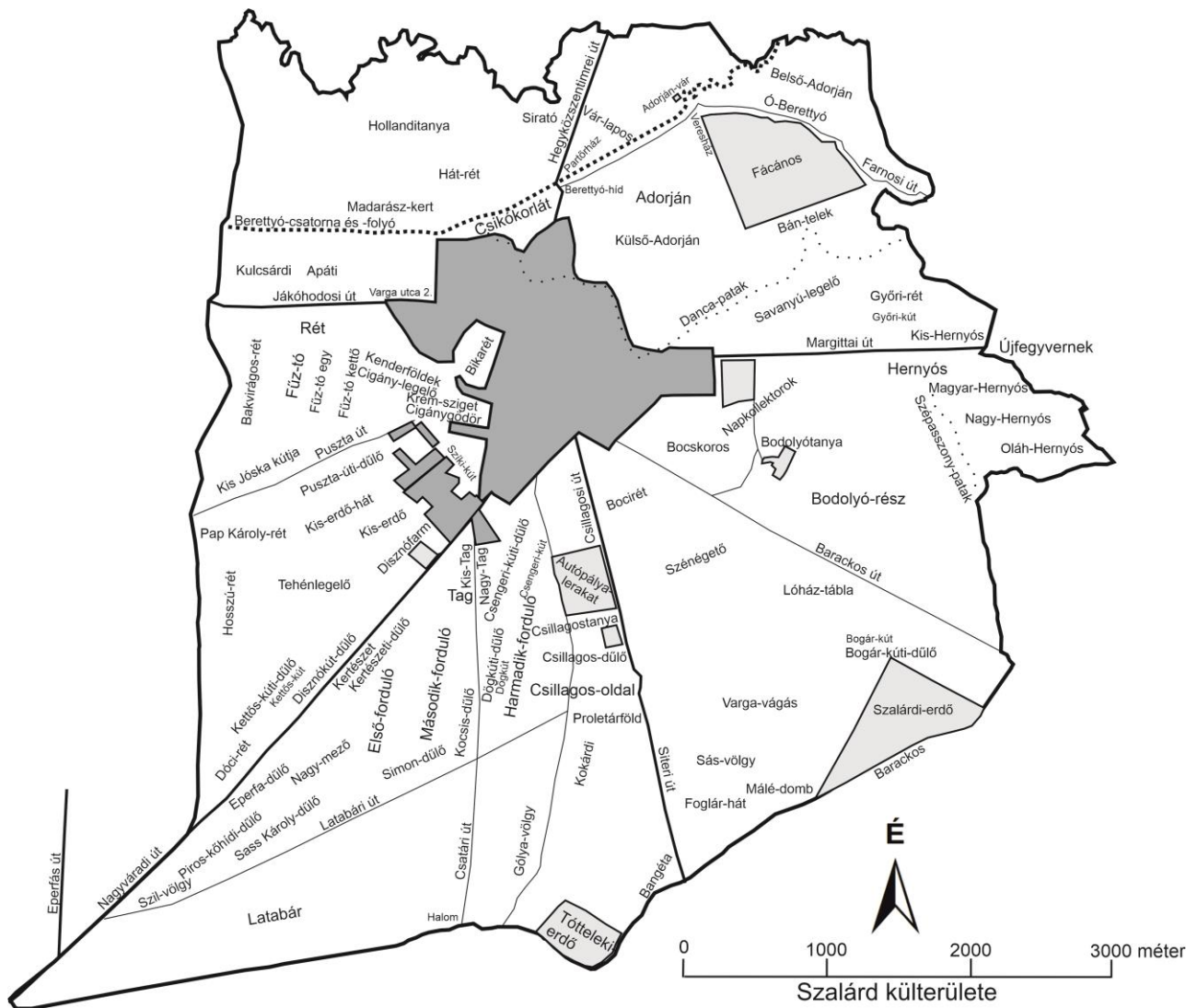
Zöldfa utca 2016: *Zöldfa ucca ~ Békástó ~ Tudor Vlădimireszku ucca. | Amikor a magyarok bejöttek, akkor keresztelték el Zöldfa uccának. | Megy ki egészen az Országútig.* 1906–1909: *Zöldfa*, 1897–1905: *Zöldfa ú [utca], Zöld fa ú [utca], Zöldfa, Zöld* (Reg.). – A település egyik leghosszabb utcája. Ez a rész képezi a belterület gerincét. Észak–dél irányban húzódik. Az adatközlők szerint egykor lapályos rész volt. A *Békástó* neve talán erre utal. A területet a lecsapolások után osztották ki házhelyeknek. A *Zöldfa utca* nevet azért kaphatta, mert fák szegélyezik. A *Tudor Vladimirescu utca* névváltozat hivatalos utcanév volt. Mára ezt a státuszát elvesztette.

Zsákutca 2016: *Zsákucca*. | *Aszt a területet negyvenkilencben osztották ki házhejeknek. A kastéjkert része volt.* – Utca, a település belterületének északi részén, a Templom zug szomszédságában található. A nyugati végének nincs kijárata.

Zsidó temető 2016: *Zsidó temető ~ Zsidóu temetőü.* – Elhanyagolt, elgazosodott rész. A Református temető mellett található. Vö. Zsidó templom.

Zsidó templom 2016: *Zsidó templom.* | *Még a templomukat is elbontották. Az ott vóut a Zöldfa uccán.* – Egykori zsinagóga, mely a Zöldfa utcán állt. Ma már nincs meg. A kollektivizálás idején mérnöki lakást építettek a helyére. Vö. Zsidó temető.

Zsozsó-bolt 2016: *Zsozsó-bolt ~ Zsozsóu-bolt.* | *Annak az a neve hivatalosan.* – Épület, a Zöldfa utcán, az Orsi-fodrászat mellett található. Jelenleg élelmiszer- és ruhásboltot működtetnek benne. A tulajdonos fiát Zsoltnak hívják, a név előtagja valószínűleg erre utal.

14. térkép: Szalárd külterülete

3. Helynévismereti felmérések Szalárdon

3.1. A szalárdi magyarság helynévismerete

3.1.1. A szalárdi magyarság. A helynévismereti és mentális térképes felmérést Szalárdon a 2017-es év második felében 80 magyar (a szalárdi magyarok 4%-a) és – egy szélesebb perspektívájú megközelítés érdekében – további 10 román (a szalárdi románok 1%-a) nemzetiségű adatközlővel végeztem el.⁴² A kisbábonyi magyarsággal végzett felméréshez hasonlóan a szalárdi magyarokkal végzett kutatás során is úgy választottam ki a megkérdezetteket, hogy minden korcsoportban ugyanannyian szerepeljenek. Csoportonként tehát itt is húsz emberrel, tíz férfival és tíz nővel beszélgettem (lásd 7. táblázat).

generációs csoport		összesen	nem	
			nő	férfi
20 év	9 és 13 év közöttiek	11	5	6
alattiak	14 és 20 év közöttiek	9	5	4
21 és 40 év közöttiek		20	10	10
41 és 60 év közöttiek		20	10	10
61 év fölöttiek		20	10	10
összesen		80	40	40

7. táblázat: A szalárdi magyar adatközlők nem és életkor szerinti megoszlása

A beszélgetések a szalárdi felmérések esetében is három részből álltak: a demográfiai adatok felvételéből, a mentális térkép készítéséből és a névismereti felmérésből. Ez utóbbi összesen 269, 150 belterületi és 119 külterületi helyre vonatkozó név kikérdezéséből állt.

A kikérdezésben részt vett adatközlők sorát tekintve azt mondhatjuk, hogy a Szalárdon élő magyarság – kiváltképp a Kisbábonyban élő magyarsághoz viszonyítva – heterogén csoportot képez. A helynévgyűjtés és a helynévismereti felmérés során mind az életformájukat, mind a gondolkodásmódjukat, mind pedig a céljaikat tekintve különféle emberekkel beszélgettem. Ezt a végzettségre és a foglalkozásra vonatkozó válaszok is jól példázzák. Az adatközlők között ugyanis egyaránt találunk alacsonyabb végzettségű, érettségivel nem rendelkező vagy csupán érettségizett, valamint felsőfokú végzettségű egyéneket. A

⁴² A kutatás megtervezésekor a cigányság kikérdezése természetesen ebben az esetben is felmerült, mivel a felmérés ideje alatt nem találtam egy olyan közvetítő személyt, aki be tudott volna vezetni ebbe a közegbe, ez a mozzanat sajnálatos módon még várat magára.

foglalkozásukat tekintve pedig szakácsot, kertészt, óvónőt, tanítónőt, tanárt, villanyszerelőt, asztalost, postást, szoftverfejlesztőt, varrónőt, gyári munkást, eladót, benzinkutast, lakatost, kőművest, tűzoltót, sofőrt, hivatalnokot stb. Felekezeti szempontból is heterogén volt az adatközlők csoportja. A megkérdezettek többsége református, de kisebb arányban baptista és római katolikus adatközlők is részt vettek a felmérésben. Ez a sokszínűség nyilván a település típusából és Nagyvárad közelségéből is adódik.

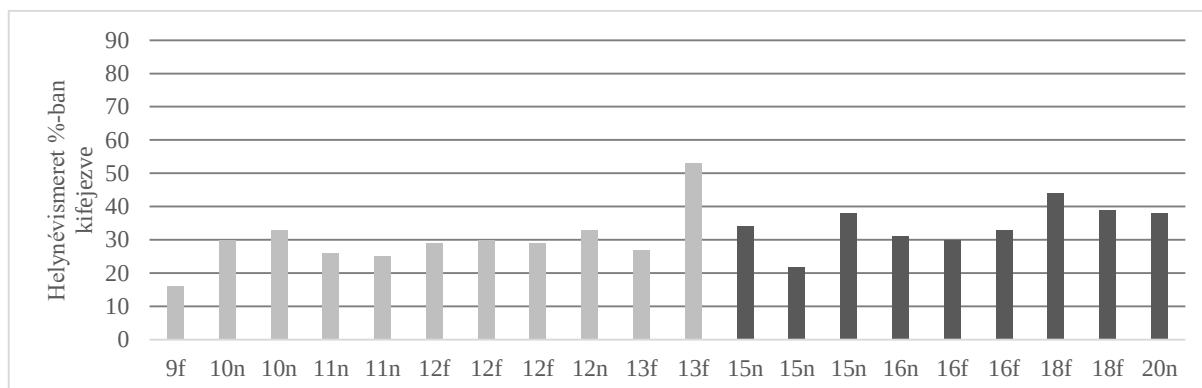
Mindazon személyek, akik a településen mezőgazdálkodással foglalkoznak, valamilyen egyéb munkahely mellett végzik ezt a tevékenységet. A földművelés itt a legtöbb család esetében csupán egyfajta kiegészítő elfoglaltság. Az adatközlőim közül többen is úgy nyilatkoztak, hogy ma már nem kifizetődő az öröklött földek megmunkálása, s ha még az is lenne, valószínűleg nem tudnának kellő időt és energiát fordítani rá. Ebből kifolyólag sokan bérbe adták vagy el is adták a családi földjeiket. A külterület legdélibb részét maga a román állam vásárolta fel, a tervezett autópálya számára így tették szabaddá a területet.

A válaszok és a megfigyeléseim alapján úgy tűnik, hogy a lakosság szempontjából Szalárd ideális távolságra fekszik Nagyváradtól. A szalárdiak elég közel laknak Nagyváradhoz ahhoz, hogy autóval mindössze fél óra alatt könnyedén el tudjanak jutni a megyeközpontba, ugyanakkor elég messze is vannak Nagyváradtól abban a tekintetben, hogy a szuburbanizáció negatív hatásai (pl. ki- és beköltözések okozta népességkeveredés, az infrastruktúra terhelésének növekedése stb.) ne érintse őket. Nagy a mobilitás, a napi szintű ingázás, mivel a helyiek közül sokan tanulnak és dolgoznak a szomszédos nagyvárosban, viszont – ezzel párhuzamosan – nem jellemző a lakosság előregedése és a kivándorlás, mert a Nagyváradon tanuló és dolgozó fiatalok többsége nem költözik el a településről. A szalárdi lakhelyük többnyire állandó lakhely marad.

3.1.2. A helynévismereti vizsgálatok eredményei az életkor tükrében

A 20 év alattiak helynévismerete. A 20 év alattiak csoportjában a legkevesebb helynevet a legfiatalabb adatközlő, egy 9 éves fiú ismerte. Ő a nevek 16%-át tudta lokalizálni. Messze a legtöbb helynevet pedig egy 13 éves fiú birtokolta, aki a nevek 53%-áról tudott beszélni (lásd 24. diagram). Ez a tizenéves adatközlő az interjú ideje alatt többször tett arra vonatkozóan megjegyzést, hogy a családjának a település külterületén vannak földjei, és hogy gyakran van a segítségükre ezeknek a területeknek a megművelésében. A kiemelkedő helynévismeretét valószínűleg ennek köszönheti. A 13 éves fiú példája azonban ebben a csoportban szinte egyedülinek tekinthető. Az eredményekből is látszik, hogy ez a körülmény a

többi 20 év alatti megkérdezettnél nem áll fenn. A többségüknek nincs semmilyen közvetlen tapasztalata a település külterületével, még a saját családjuk földjein sem jártak.

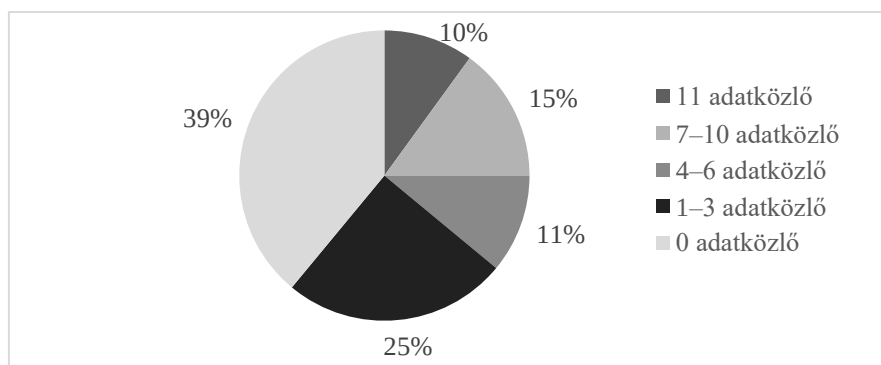

24. diagram: A 20 év alattiak helynévismerete: világosszürkével a 9 és 13 év közötti, sötétszürkével a 14 és 20 év közötti adatközlők vannak feltüntetve (n = nő, f = férfi)

A 20 év alattiak csoportja átlagosan 86 helynevet, a helynevek 32%-át ismerte. A mindenki által ismert helynevek a korpusz 8%-át teszik ki. Ezek a következők: 1. belterületi helynevek: *Baptista imaház I., CBA, Danca-patak ~ Danca, Hodosi út, Katolikus templom, Kis Guba-bolt, Körforgalom, Központ, Kultúrház ~ Kultúrotthon, Nagy Guba-bolt ~ Guba-bolt, Országút, Park, Polgármesteri hivatal, Református templom, Rendőrség, Sportcsarnok ~ Sportterem, Sportpálya ~ Futballpálya, Szalárd, Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola ~ Iskola, Tűzoltóság*, 2. külterületi helynevek: *Adorján-vár ~ Adorján vára ~ Vár, Berettyó-folyó ~ Berettyó, Berettyó-híd*. A három utóbbi kivételével tehát minden név belterületi objektumra vonatkozik. Ezeknek a neveknek a többsége valamilyen templomot/imaházat (*Baptista imaház I., Református templom* stb.), boltot (*CBA, Kis Guba-bolt, Nagy Guba-bolt ~ Guba-bolt* stb.) vagy más ismertebb épületet (*Kultúrház ~ Kultúrotthon, Rendőrség*) jelöl. Ezeken kívül megjelennek az útnevek vagy útszakasznevek (*Hodosi út, Körforgalom* stb.), valamint azoknak a helyeknek a nevei, ahol ennek a korosztálynak a tagjai találkozni szoktak (*Danca ~ Danca-patak, Park, Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola ~ Iskola* stb.). A lista részét képező *Adorján-vár ~ Adorján vára ~ Vár, Berettyó-folyó ~ Berettyó* és *Berettyó-híd* nevek széles körű ismertsége nem pusztán annak köszönhető, hogy a belterület közvetlen közelében lévő objektumokra vonatkoznak, hanem annak is, hogy ezekkel a denotátumokkal a helyiek szinte minden nap találkoznak, és gyakran hallanak róluk. A szomszédos Hegyközszentimre településre például a Berettyó-folyón lévő hídon keresztül vezet az út. Az *Adorján-vár ~ Adorján vára ~ Vár* kifejezések pedig egy olyan várromra utalnak, amelynek történetével a szalárdi iskolába járó gyerekek már kicsi koruktól kezdve folyamatosan ismerkednek.

Ahogy a kisbányai kutatás esetében is tettem, úgy a 20 év alattiak csoportján belül ennél a felmérésnél is kitértem arra, hogy a 13 év alattiak, illetve a 14 és 20 év közöttiek helynévismerete milyen eltéréseket mutat. A két alcsoport közül itt is az idősebbek helynévkészlete bizonyult gazdagabbnak. A 9 és 13 év közöttiek átlagosan 81 helynevet, a nevek 30%-át ismerték. Ezzel szemben a 14 és 20 év közöttiek átlagosan 93 helynévről, a nevek 35%-áról tudták teljes meggyőződéssel állítani, hogy jól ismerik. A két alcsoport átlagos helynévismerete között tehát 5 százalékpontnyi az eltérés.

Ugyanakkor a 13 év alattiak esetében a mindenki által ismert helynevek között találunk néhány olyan belterületi nevet is, amelyet a 14 és 20 év közötti csoport nem minden tagja ismert. Ezek a *Csebáj ~ Csebáj-bolt*, *Diszpenszár*, *Kis piac ~ Piac*, *Motoros klub* és *Református temető* kifejezések. A 9–13 évesek csoportjában a mindenki által ismert nevek a korpusz 10%-át teszik ki. Ezek mellett a nevek 15%-a ismert szélesebb körben, ezeket 7–10 adatközlő tudta lokalizálni. A nevek 11%-át ismerte 4–6 és 25%-át 1–3 adatközlő. A nevek 39%-át pedig nem ismerte senki (lásd 25. diagram).

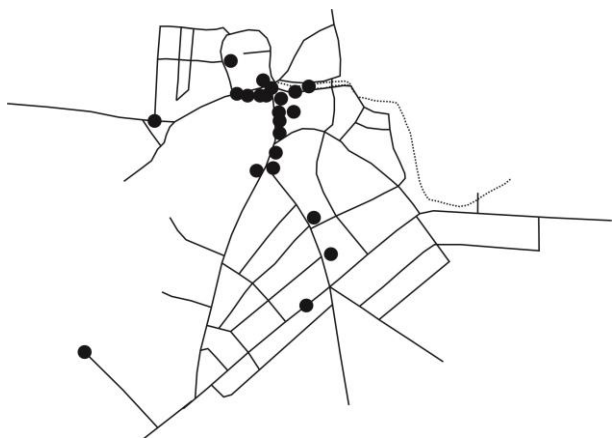

25. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 13 év alatti adatközlők korcsoportjánál

A mindenki által ismert nevek a 14 és 20 év közöttiek esetében a korpusz 16%-át érintik. A fentebb felsoroltak mellett ide a következő belterületi helynevek tartoznak még: *Agapé*, *CEC ~ CEC Bank*, *Cigánysor ~ Cigánytelep*, *Corner pizzázó ~ Corner vendéglő ~ Corner*, *Dancahíd*, *Filadelfia ~ Filadelfia öregotthon*, *Fő út*, *Hívő bolt*, *Kinti piac*, *Margittai út*, *Nagy piac*, *Néptanács*, *Orsi-bolt*, *Ortodox templom*, *Primöria*, *Rodi-fodrászat ~ Rodi*, *Szalárdi János szobra ~ Szobor*, *Szentimrei út*, *Új sor*.

A listából az is kiolvasható, hogy a tizenévesek, az önállósodásnak köszönhetően, a településen belül már nagyobb területeket járnak be, mint a fiatalabbak. Ennek megfelelően természetesen helynevekből is többet ismernek. A külterületi helynevek csoportja azonban a 14 és 20 év közöttieknél sem bővült, a külterületi részeket a gyermekekhez hasonlóan a kamaszok sem különösebben járják.

A 16. és 17. térképeken azokat a gyakran látogatott helyeket látjuk, amelyek együttesen a két korosztály településen belüli aktivitási tereit alkotják (lásd 16. és 17. térkép).

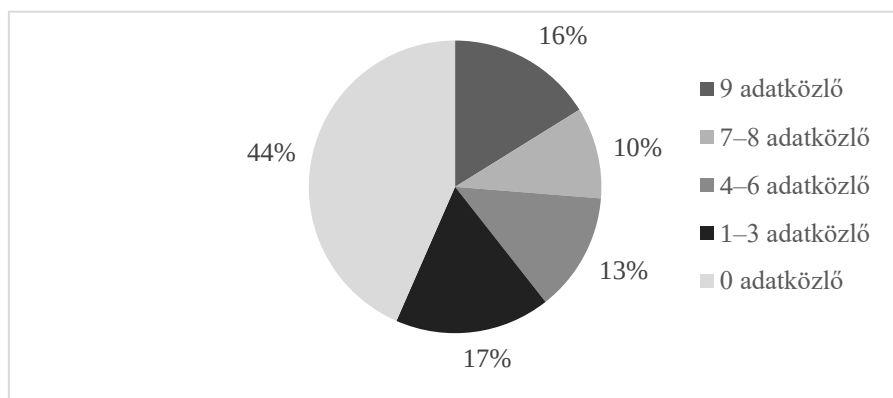

16. térkép: A mindenki által ismert belterületi helynevek a 9 és 13 év közöttiek esetében

17. térkép: A mindenki által ismert belterületi helynevek a 14 és 20 év közöttiek esetében

A 14 és 20 év közöttiek csoportjában, a már említett 16% mellett, a helynevek 10%-a ismert szélesebb körben, ezeket 7–8 adatközlő tudta lokalizálni. A nevek 13%-át ismerte 4–6 és 17%-át 1–3 megkérdezett. A nevek 44%-áról pedig senki sem tudott beszélni (lásd 26. diagram).

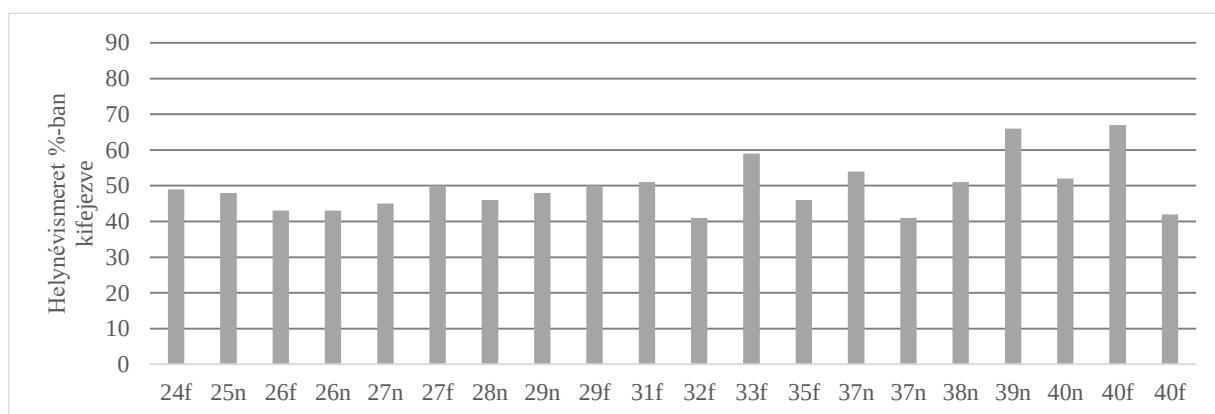

26. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 14 és 20 év közötti adatközlők korcsoportjánál

A 9–13 évesek átlagosan 69 belterületi nevet (a belterületi nevek 46%-a) és 12 külterületi nevet (a külterületi nevek 10%-a) ismertek. Ezzel szemben a 14–20 évesek 78 belterületi nevet (a belterületi nevek 52%-a) és 15 külterületi nevet (a külterületi nevek 12%-a) birtokoltak.

A 21 és 40 év közöttiek helynévismerete. A 21 és 40 év közöttiek csoportjában a legkevesebb helynevet egy 37 éves nő ismerte. Ő a nevek 41%-át lokalizálta. Ez bizonyára azzal is magyarázható, hogy mindössze 10 éve él Szalárdon. Ennek megfelelően a

helynévismerete nagyjából a 18–20 évesekével egyezik meg. Ezzel szemben a legtöbb nevet egy 40 éves férfi ismerte, aki a nevek 67%-át birtokolta. Ez az adatközlő benzinkúti eladóként dolgozik, de a munkája mellett mezőgazdálkodással is foglalkozik. Mindemellett a jó hely- és helynévismeretét annak is köszönheti, hogy jelenleg a külterület több pontján, a déli és az északi oldalon is vannak földjei. A teljes csoport átlagosan 133 helynevet, a helynevek 49%-át ismerte (lásd 27. diagram).

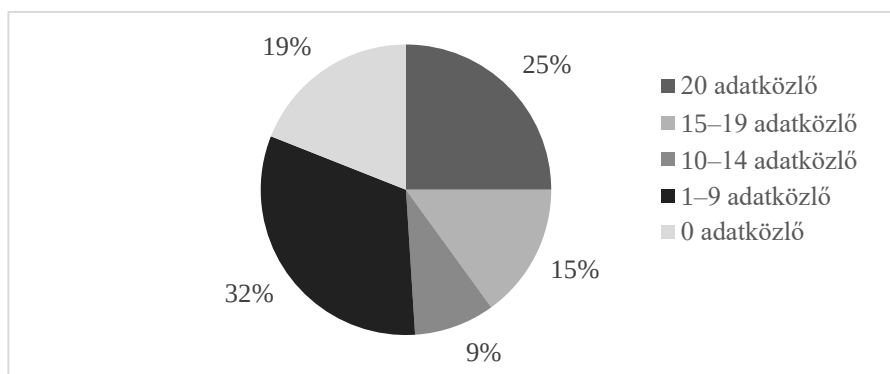

27. diagram: A 21 és 40 év közöttiek helynévismerete (n = nő, f = férfi)

A mindenki által ismert nevek a 21 és 40 év közötti csoport esetében a korpusz 25%-át teszik ki. Ebbe a csoportba a következő helynevek kerültek: 1. belterületi helynevek: *Agapé, Állatpiac ~ Disznópiac ~ Jóságpiac, ANL-blokk, Baptista imaház 1., Bába, Benti piac, Borsító, CBA, CEC ~ CEC Bank, Cigánysor ~ Cigánytelep, Corner pizzázó ~ Corner vendéglő ~ Corner, Csebáj ~ Csebáj-bolt, Danca-híd, Danca-patak ~ Danca, Derecskei-bolt, Diszpenszár, Filadelfia ~ Filadelfia öregotthon, Fő út, Gumijavító, Hagyardán-bolt, Hívő bolt, Hodosi út, Katolikus templom, Kinti piac, Kis Guba-bolt, Körforgalom, Központ, Községháza, Kultúrház ~ Kultúrotthon, Lila bolt, Margittai út, Motoros klub, Nagy Guba-bolt ~ Guba-bolt, Nelu-bolt ~ Nelu, Néptanács, Orsi-bolt, Orsi-fodrászat, Országút, Park, Pekó, Polgármesteri hivatal, Primória, Református temető, Református templom, Régi gyógyszerár, Rémusz-autómosó, Rendőrség, Rodi-fodrászat ~ Rodi, Román óvoda, Románsor ~ Romántelep, Román temető, Román templom, Sportcsarnok ~ Sportterem, Sportpálya ~ Futballpálya, Szalárd, Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola ~ Iskola, Szalárdi János szobra ~ Szobor, Szegénykonyha, Szentimrei út, Szivárvány utca ~ Szivárvány sor ~ Szivárvány telep, Tűzoltóság, Zsozsó-bolt, 2. külterületi helynevek: *Adorján vára ~ Adorján-vár ~ Vár, Berettyó-folyó ~ Berettyó, Berettyó-híd, Fácános-erdő ~ Fácános, Partőrház.* A belterületi nevek listája a 20 év alattiakéhoz képest újabb épület-, főként üzletnevekkel (*Derecskei-bolt, Hagyardán-bolt, Lila bolt* stb.) gazdagodott, ugyanakkor megjelennek az egyes településrésznevek (a román és a*

cigány lakosság által lakott területek nevei: *Románsor ~ Romántelep*, *Szivárvány sor ~ Szivárvány telep ~ Szivárvány utca*) is. A mindenki által ismert külterületi nevek csoportja viszont mindössze két új névvel gyarapodott, a *Fácános-erdő ~ Fácános erdő* névvel és a *Partórház* épületnévvel. Ezek az objektumok szintén a belterület közvetlen közelében találhatóak.

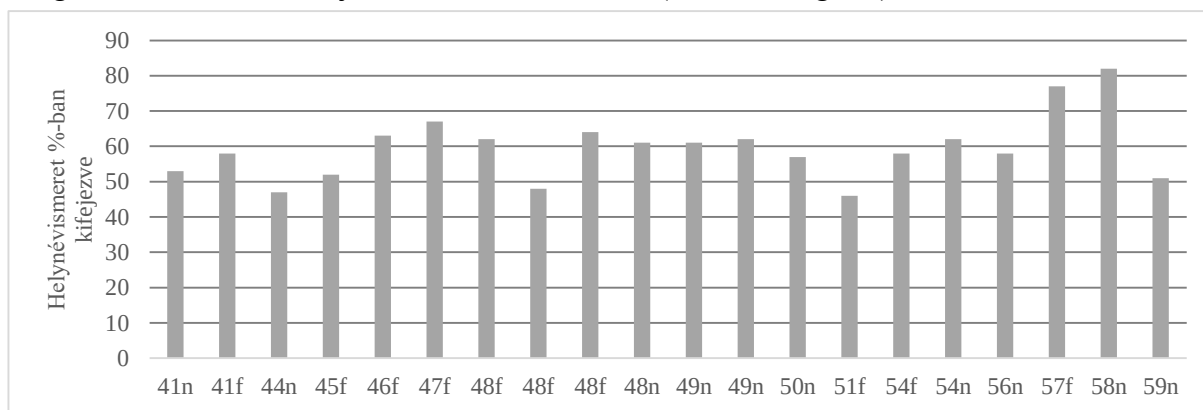
Ennél a csoportnál a fentiek mellett a nevek 15%-a ismert széles körben, 15–19 adatközlő tudta őket lokalizálni. A nevek 9%-át 10–14 és 32%-át 1–9 adatközlő tudta elhelyezni. A nevek 19%-át pedig nem ismerte senki (lásd 28. diagram).

28. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 21 és 40 év közötti adatközlők korcsoportjánál

A csoport tagjai átlagosan 105 belterületi névhez (a belterületi nevek 70%-a) és 29 külterületi névhez (a külterületi nevek 24%-a) tudtak lokalizációt társítani.

A 41 és 60 év közöttiek helynévismerete. A középkorúak csoportjában a legkevesebb helynevet egy 51 éves férfi ismerte, aki a nevek 46%-át tudta lokalizálni. A legtöbb helynevet pedig egy 58 éves nő birtokolta. Ő a nevek 82%-át ismerte. A csoport legkevesebb helynevet ismerő adatközlője nem szalárdi születésű. Elmondása szerint 23 éve él a településen. A gyengébb hely- és helynévismeret tehát részben ezzel is magyarázható. A csoport tagjai átlagosan 160 nevet, a helynevek 59%-át ismerték (lásd 29. diagram).

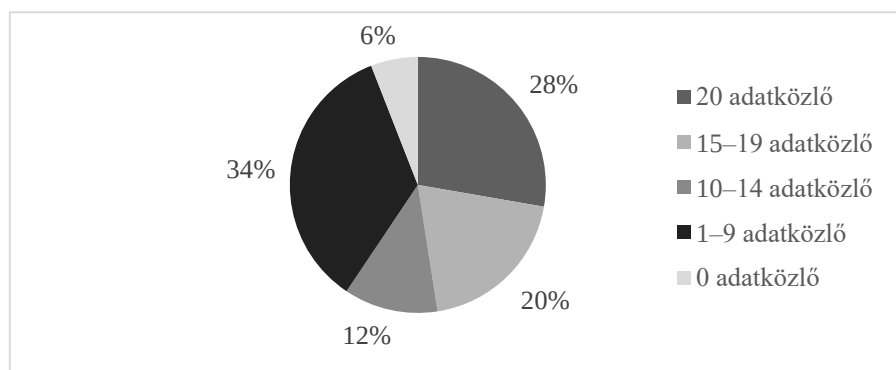

29. diagram: A 41 és 60 év közöttiek helynévismerete (n = nő, f = férfi)

A mindenki által ismert nevek a korpusz 28%-át teszik ki. Ezek a következők: 1. belterületi helynevek: *Állatpiac ~ Disznópiac ~ Jóságpiac, Agapé, Baptista imaház 1., Baptista imaház 2. ~ Román baptista imaház, Báza, Benti piac, Bodolyó út, Borsi-tó, CEC ~ CEC Bank, Csillagosi út, Danca-híd, Danca-part ~ Danca-szél ~ Danca-szél utca, Danca-patak ~ Danca, Derecskei-bolt, Diszpenszár, Filadelfia ~ Filadelfia öregotthon, Fő út, Fő utca, Hagyardán-bolt, Hívő bolt, Hodosi út, Hörcsögtelep, Katolikus templom, Malom utca ~ Kerek Malom utca, Kinti piac, Kis Guba-bolt, Körforgalom, Központ, Községháza, Kultúrház ~ Kultútotthon, Lila bolt, Malom 1., Margittai út, Motoros klub, Nagy Guba-bolt ~ Guba-bolt, Néptanács, Országút, Ortodox temető, Ortodox templom, Park, Pekó, Polgármesteri hivatal, Primöria, Református temető, Református templom, Régi gyógyszerár, Rémusz-autómosó, Rendőrség, Rodi-fodrászat ~ Rodi, Román óvoda, Román temető, Siteri út, Sportcsarnok ~ Sportterem, Sportpálya ~ Futballpálya, Szalárd, Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola ~ Iskola, Szalárdi János szobra ~ Szobor, Szentimrei út, Templom utca ~ Templom zug, Tűzoltóság, Új sor, Város, Walti-bolt ~ Walti, Zöldfa utca, 2. külterületi helynevek: *Adorján ~ Adorjáni-rész, Adorján vára ~ Adorján-vár ~ Vár, Autópálya ~ Autósztráda, Barackos, Berettyó-folyó ~ Berettyó, Berettyó-híd, Csillagos-dűlő ~ Csillagos-föld ~ Csillagosi-földek, Csillagos-oldal ~ Csillagosi-oldal, Fácános-erdő ~ Fácános, Napkollektorok, Partórház.**

Ennél a csoportnál a belterületi helynevek esetében az épületnevek mellett helyet kapnak a régi magyar utcanevek (pl. *Danca-part ~ Danca-szél ~ Danca-szél utca, Malom utca ~ Kerek Malom utca, Templom utca ~ Templom zug, Város* stb.) és néhány útnév (pl. *Bodolyó út, Csillagosi út, Siteri út*) is. A külterületi helynevek csoportja pedig három nagyobb földterület nevével (az *Adorján ~ Adorjáni-rész, a Barackos és a Csillagos-dűlő ~ Csillagos-föld ~ Csillagosi-földek, Csillagos-oldal ~ Csillagosi-oldal*), valamint a mindössze néhány éve létesült napelempark elnevezésével (*Napkollektorok*) egészül ki.

A mindenki által ismert nevek csoportja mellett a helynevek 20%-a ismert széles körben, 15–19 adatközlő tudta őket lokalizálni. A nevek 12%-át ismerte 10–14 és 34%-át 1–9 adatközlő. A nevek 6%-áról pedig egyetlen megkérdezett sem tudott beszélni (lásd 30. diagram).

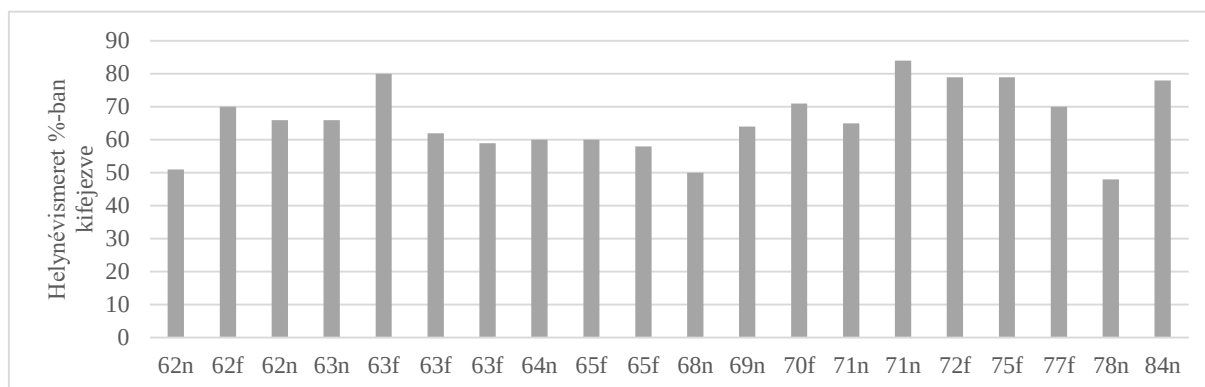
30. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 41 és 60 év közötti adatközlők korcsoportjánál

A megkérdezett 41 és 60 év közötti adatközlők a következő neveket nem ismerték: 1. belterületi helynevek: *Békástó, Horthy Miklós utca*, 2. külterületi helynevek: *Apáti ~ Apáti-rét, Bocirét, Első-forduló, Foglár-hát, Hollanditanya ~ Hollanditanya, Lóház-tábla, Magyar-Hernyós, Német-kert, Oláh-Hernyós, Piros kőhídi dűlő ~ Veres kőhídi dűlő, Rézalja, Simon-dűlő, Szil-völgyi csárda, Varga-vágás, Veres-dűlő*. Ezeknek a külterületi helyneveknek a többsége a kataszteri térképeken is szerepel. Az élőbeszédbeli használatuk azonban kevésbé jellemző. Szinte kizárólag azok a személyek ismerik őket a településen, akik a mezőgazdálkodás mellett földügyekkel is foglalkoznak vagy foglalkoztak. Néhány adatközlőm esetében a telekkönyvi nevek és a telekkönyvezéssel kapcsolatos kérdések iránti komolyabb érdeklődés abból is látszik, hogy a munkájukat és a tájékozódást megkönnyítendő a térképek másolatára is szert tettek. Így gyakorlatilag bármikor lehetőségük van arra, hogy tanulmányozhassák őket. Ez a velem folytatott beszélgetésekben is visszatükröződött.

A 41 és 60 év közöttiek csoportja átlagosan 115 belterületi nevet (a belterületi nevek 77%-a) és 45 külterületi nevet (a külterületi nevek 38%-a) ismert.

A 61 év fölöttiek helynévismerete. A 61 év fölöttiek csoportjában a legkevesebb helynevet egy 78 éves nő ismerte, aki összesen 130 helynevet, a korpusz 48%-át tudta lokalizálni. A legtöbbet pedig egy 71 éves nő birtokolta, aki 226 helynévről, a nevek 84%-áról tudott tájékoztatni (lásd 31. diagram). A 78 éves adatközlő gyengébb helynévismerete azzal is magyarázható, hogy az illető nem szalárdi születésű, a felmérés időpontjában 55 éve élt a településen. Ebben az eredményben egy másik körülménynek azonban nagyobb szerepe lehetett. A 78 éves megkérdezett az interjú bevezető, kötetlen részében arról beszélt, hogy csaknem egész életében tanított. A Szalárdra kerülése első éveiben tanárként, majd tanárként és iskolaigazgatóként tevékenykedett a településen. Így a külterületi helyek többségén nem is

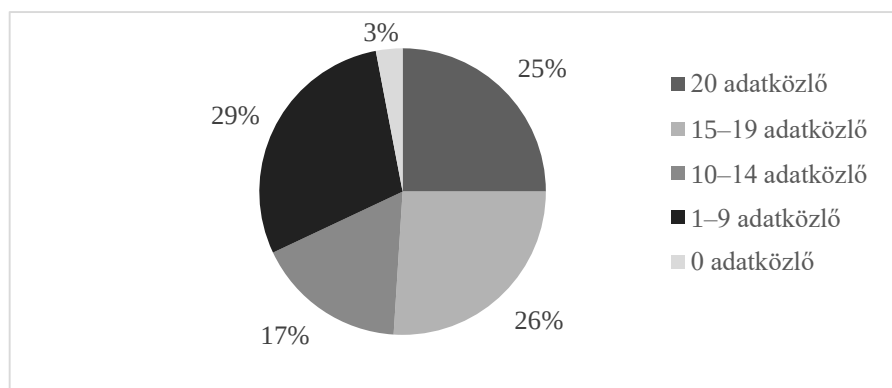
járhatott. Ezzel szemben a nagyon jó helynévismerő 71 éves mosónő napi szinten dolgozott a szalárdi és a szomszédos hegyközszentimrei határ valamely szegletében. A csoport tagjai átlagosan 178 helynevet, a helynevek 66%-át ismerték.

31. diagram: A 61 év fölöttiek helynévismerete (n = nő, f = férfi)

A mindenki által ismert nevek a névanyag 25%-át teszik ki. Ezek a következők: 1. belterületi helynevek: *Állatpiac ~ Disznópiac ~ Jóságpiac, Baptista imaház 1., Baptista imaház 2. ~ Román baptista imaház, Báza, Benti piac, Borsi-tó, Csillagosi út, Csonkasor, Danca-híd, Danca-patak ~ Danca, Diszpenszár, Hívő bolt, Filadelfia ~ Filadelfia öregotthon, Fő út, Hagyardán-bolt, Hodosi út, Hörcsögtelep, Katolikus templom, Kis piac, Kodrák utcák ~ Kodrák, Központ, Községháza, Kultúrház ~ Kultúrotthon, Malom utca ~ Kerek Malom utca, Margittai út, Motoros klub, Nagy Guba-bolt ~ Guba-bolt, Néptanács, Orsi-bolt, Országút, Ortodox temető, Ortodox templom, Park, Pekó, Polgármesteri hivatal, Primöria, Református temető, Református templom, Régi gyógyszertár, Rendőrség, Román óvoda, Román templom, Sportcsarnok ~ Sportterem, Sportpálya ~ Futballpálya, Szalárd, Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola ~ Iskola, Szalárdi János szobra ~ Szobor, Szentimrei út, Templom utca ~ Templom zug, Tűzoltóság, Új sor, Új temető, Város, Zöldfa utca, 2. külterületi helynevek: *Adorján ~ Adorjáni-rész, Adorján vára ~ Adorján vár ~ Vár, Autópálya ~ Autószeráda, Barackos, Berettyó ~ Berettyó-folyó, Berettyó-híd, Bodolyó ~ Bodolyótanya ~ Bodolyósitánya, Csillagos ~ Csillagostanya ~ Csillagositánya, Deszkástanya ~ Deszkás, Fácános-erdő ~ Fácános, Partórház, Újfégyvernek.* Ez a lista főként a tanyanevek ismeretében tér el az előző csoportétól. A *Bodolyó* és a *Csillagos* nevű tanyák például a régi időkben fontos szerepet töltöttek be a környékeliek életében. Sok családnak biztosították a megélhetést. A nagy múltú gazdaságok mára tönkrementek. A település idősebb lakosai azonban még jól emlékeznek rájuk.*

A felsoroltak mellett a nevek további 26%-a ismert széles körben, ezeket 15–19 adatközlő tudta lokalizálni. A nevek 17%-át ismerte 10–14 és 29%-át 1–9 adatközlő. Mindamellet a neveknek csupán 3%-át nem ismerte senki (lásd 32. diagram).

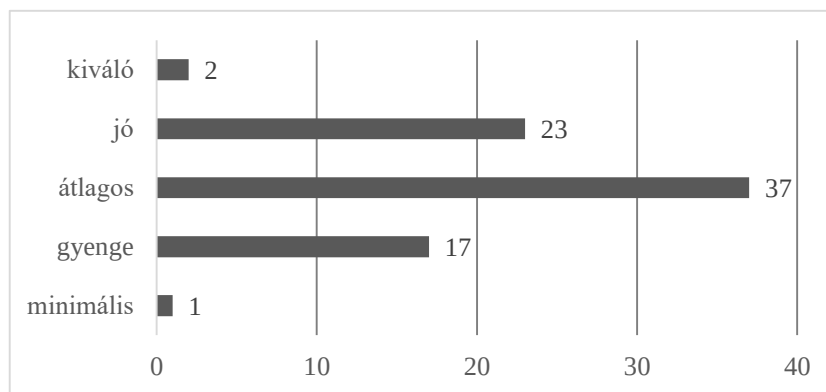

32. diagram: A névismeret megoszlása a névkészlet szempontjából a 61 év fölötti adatközlők korcsoportjánál

A senki által nem ismert nevek közé a következő helynevek tartoznak: 1. belterületi helynevek: *Békástó, Granárium, Mihai Eminescu utca*, 2. külterületi helynevek: *Apáti ~ Apáti-rét, Hollandtanya ~ Hollanditanya, Major ~ Majoros ~ Major-erdő, Rézalja*. A Granárium a település egyik műemléképülete. Ma már az ún. Báza, a terményátvevő és -lerakó központ része. Az épülethez tartozó név a legtöbb adatközlő számára nem volt ismerős, a mindennapi beszélgetésekben ugyanis nem lehet találkozni vele. A kifejezést a szalárdiak a település monográfiájából ismerhetik (DANI–NAGY 2012/2017). A *Mihai Eminescu utca* név a kommunizmus idejéből hagyományozódott át. A vizsgált településen ebben az időszakban ugyanis léteztek hivatalos utcanevek. Ezeknek a kifejezéseknek a többsége azonban nem tudott gyökeret eresztetni. Az idősebb adatközlők többnyire csak a saját utcájuk hivatalos nevére emlékeztek. Elmondásuk szerint ezeket szinte csak a levelezések alkalmával használták. A senki által nem ismert külterületi nevek többsége a kataszteri és katonai térképszelvények kifejezései. Ahogyan már fentebb is említettem, az ilyen típusú nevek csak a kataszterezéssel behatóbban foglalkozó szalárdiakhoz jutnak el. Ezeket a neveket az írásos dokumentumokat tanulmányozva sajátítják el. A kifejezések az élőnyelvi korpuszba úgy kerültek be, hogy a helynévgyűjtés során a hivatalos földügyek iránt komolyabban érdeklődő személyekkel is beszélgettem.

A csoport átlagosan 119 belterületi nevet (a belterületi nevek 79%-a) és 59 külterületi nevet (a külterületi nevek 50%-a) ismert.

Névismereti szintek. A névismeret szintje alapján a szalárdi magyar adatközlőket szintén öt kategóriába soroltam. Van köztük egy minimális (20% alatti helynévismeret), tizenhét gyenge (21 és 40% közötti helynévismeret), harminchét átlagos (41 és 60% közötti helynévismeret), huszonhárom jó (61 és 80% közötti helynévismeret) és két kiváló (81% fölötti helynévismeret) helynévismerettel rendelkező adatközlő (lásd 33. diagram).

33. diagram: Az adatközlők megoszlása a névismeret szintje szerint

A minimális, gyenge, átlagos, jó és kiváló adatközlők korcsoportok szerinti eloszlása a kisbányaiéhoz hasonló. Minimális és gyenge helynévismerő csak a 20 év alattiak között van. Az egyetlen minimális helynévismerettel rendelkező adatközlő 13 év alatti. Gyenge helynévismerő a gyermekek között kilenc, a 14 és 20 év közöttiek között pedig nyolc található. Átlagos helynévismerettel a 20 év alattiak csoportjában ketten, a 21 és 40 év közöttieknél tizennyolcan, a 41 és 60 év közöttieknél tízen, 61 év fölöttieknél pedig heten rendelkeztek. A jó helynévismerők zöme 41 év fölötti, mivel a 21 és 40 év közöttiek között csupán ketten vannak. Ezzel szemben a 41 és 60 év közöttieknél kilencen, a 61 év fölöttiek csoportjában pedig tizenketten érték el ilyen eredményt. A kiváló helynévismerettel rendelkező adatközlők közül az egyik 41 és 60 év közötti, a másik pedig 61 év fölötti (lásd 8. táblázat).

névismereti szint	az adatközlők korcsoportjai és száma				
	9 és 13 év közöttiek	14 és 20 év közöttiek	21 és 40 év közöttiek	41 és 60 év közöttiek	61 év fölöttiek
minimális	1	-	-	-	-
gyenge	9	8	-	-	-
átlagos	1	1	18	10	7
jó	-	-	2	9	12
kiváló	-	-	-	1	1

8. táblázat: Az adatközlők névismereti szintje korcsoportok szerint

Mindkét adatközlőről elmondható, hogy évtizedeken át foglalkoztak mezőgazdálkodással. Mivel a családjaiknak a külterület több pontján is voltak megmunkálásra váró szántóföldjeik, bőven adódott alkalmuk arra, hogy a határ különböző részeit behatóan megismerjék.

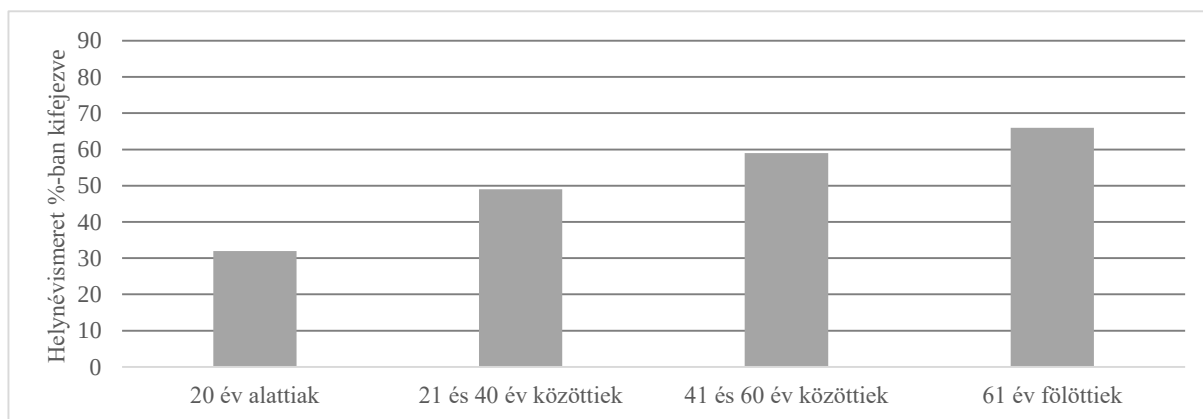
Az 58 éves kiváló helynévismerő nő 79 éves édesanyjával, 39 éves lányával és 15 éves unokájával is sikerült interjút készíteni. A 79 éves adatközlőhöz a kutatás kezdeti időszakában, a helynévgyűjtés során jutottam el. Ő volt az egyik legtöbb információval szolgáló adatközlőm, egykori kollektivistaként⁴³ ugyanis nagyon jól ismerte a határt. Bár a lánya nem beszélt az édesanyja életéről, megalapozottnak tűnik az a feltevés, miszerint a kollektív gazdaságban töltött évek az 58 éves megkérdezett gyermekkorára is komolyan kihatottak. Közismert tény, hogy segítség és támogatás híján a kollektivisták gyermekei is a szántóföldeken éltek mindennapjaikat. Az 58 éves adatközlő 82%-os helynévismeretéhez ez a tényező is nagyban hozzájárulhatott. A család 39 éves megkérdezettje szintén jó helynévismerőnek bizonyult. A szülőktől és a nagyszülőktől látott mezőgazdálkodó minta az ő életében is visszakövethető, mivel elmondása szerint a szakmája, munkahelye mellett a családi földeken ő is évtizedekig dolgozott. S annak ellenére, hogy ma már egyáltalán nem foglalkozik mezőgazdálkodással, a kikérdezés időpontjában 66%-os helynévismeretet tudhatott a magáénak. A felsorolt példákkal ellentétben a család legfiatalabb adatközlőjénél, a 15 éves megkérdezettnél már alig fedezhetjük fel a mezőgazdálkodó életforma követésének nyomait. A direkt kérdésekre adott válaszok és a helynévismereti felmérés is azt mutatja, hogy ez az adatközlő soha nem fordul meg a külterület szántóföldjein és kaszálóin. A családja nem szorgalmazza, hogy beletanuljon a zöldség- és gyümölcsstermesztésbe. Ennek megfelelően jelenleg középiskolába jár, és szakmát tanul. Mivel az idősebbek már nem tudnak, a fiatalabbaknak pedig ma már sem idejük, sem kellő motivációjuk nincs ahhoz, hogy a földeket megmunkálják, a család néhány éve úgy döntött, hogy – sok más szalárdi családhoz hasonlóan – eladja a földjeit. A mezőgazdálkodó életformának a láncolata az ő esetükben itt szakad meg.

Ez a példa – többek között – arra mutat rá, hogy a társadalmi mobilitás – az a jelenség, amely során a paraszt szülők gyermekeiből munkások, illetve a munkás szülők gyermekeiből értelmiségiek lesznek stb. (ANDORKA 2006: 234) – miként befolyásolhatja az egyazon településhez tartozó helyek és helynevek megismerését, valamint az adatközlők egyéni helynévismeretét.

⁴³ A rendszerváltás előtti Romániában a mezőgazdasági szövetkezet, az ún. Kollektíva tagja.

Életkor és helynévismeret. Mind a nyolcvan adatközlő eredményét tekintve, a helynevek elsajátítását illetően azt mondhatjuk, hogy a szalárdi magyarság körében 35–40 éves korig jellemző egyfajta növekvő tendencia. Ez azt jelenti, hogy a tizenévesek többsége kevesebb helynevet ismer, mint a huszonévesek többsége, a huszonévesek többsége pedig kevesebb helynevet ismer, mint a harmincévesek többsége. A 40 év felettiek eredményei között viszont egyaránt találunk alacsonyabb és nagyon kiemelkedő értékeket. A kiváló és a jó helynévismerettel rendelkező adatközlők mellett az átlagos helynévismerők szintén szép számban jelen vannak. A névismeretet befolyásoló egyéb tényezők térnyerése (pl. ki az, aki a településen dolgozik, ki az, aki a település határain kívül, ki az, aki foglalkozik mezőgazdálkodással, ki az, aki egyáltalán nem stb.) ettől a ponttól kezdve tagadhatatlan. Ezt a megállapítást az eddigi és az ezután szereplő diagramok is alátámasztják.

Az első (20 év alattiak) és a második generációs csoport (21 és 40 év közöttiek) átlagos helynévismerete között 17 százalékpontnyi az eltérés. A második és a harmadik (41–60 év közöttiek) korcsoport eredménye között 10. A harmadik és a negyedik (61 év fölöttiek) között pedig már csupán 7 százalékpontnyi (lásd 34. diagram).

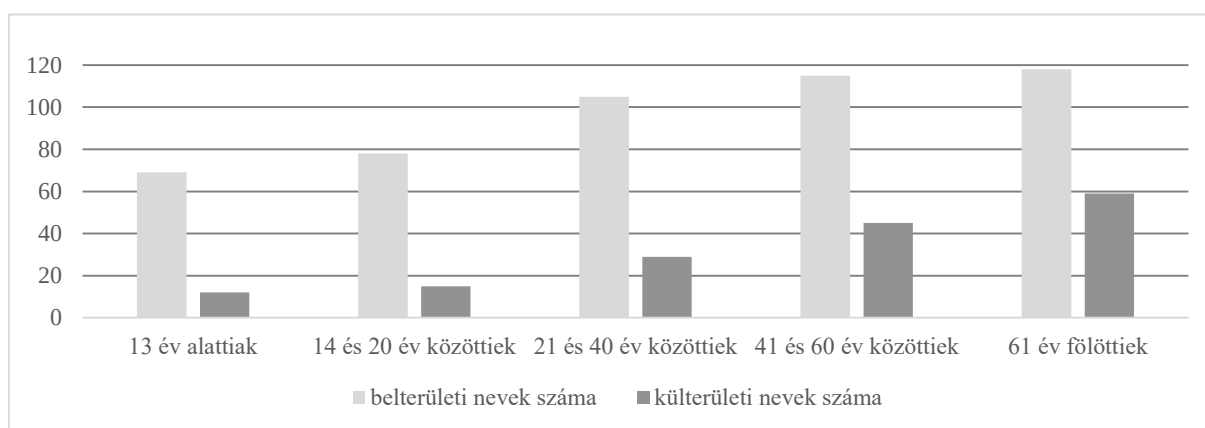
34. diagram: A korcsoportok átlagos helynévismerete

A mindenki által ismert nevek a gyerekeknél 10%, a kamaszoknál 16%, a 21 és 40 év közöttieknél 25%, a 41 és 60 év közöttieknél 28%, a 61 év fölöttieknél pedig szintén 25%. Ezzel szemben a senki által nem ismert nevek a gyerekek esetében 39%, a kamaszoknál 44%, a 21 és 40 év közöttieknél 19%, a 41 és 60 év közöttieknél 6%, a 61 év fölöttieknél pedig már csupán 3% volt (lásd 9. táblázat).

adatközlők	9 és 13 év közöttiek	14 és 20 év közöttiek	21 és 40 év közöttiek	41 és 60 év közöttiek	61 év fölöttiek
mindenki által ismert nevek	10%	16%	25%	28%	25%
senki által sem ismert nevek	39%	44%	19%	6%	3%

9. táblázat: A mindenki által ismert és a senki által nem ismert nevek korcsoportok szerinti megoszlásban

Mivel a kutatott település a nagyfalvak csoportjába tartozik, és ennek megfelelően a belterület is kiterjedt, több utcából álló rész, a korcsoportok helynévismerete közötti különbség a belterületi helynevek esetében is jól kivehetően megmutatkozik (lásd 35. diagram).

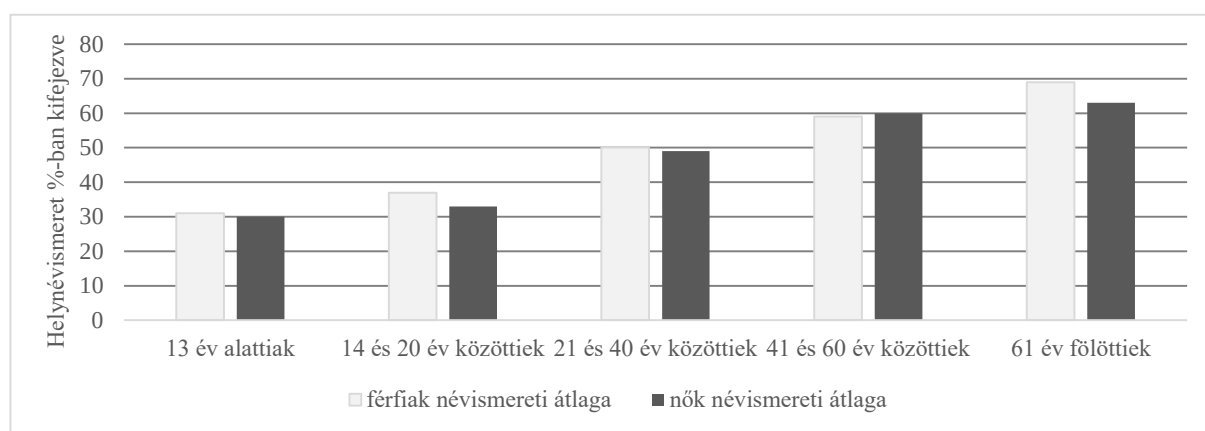
35. diagram: A belterületi és külterületi nevek átlagos ismerete korcsoportok szerinti bontásban

A 20 év alattiak átlagosan még csupán 69 (13 év alattiak) és 78 (14 és 20 év közöttiek) belterületi helynevet ismertek. A fiatal felnőtteknél ez a szám már 105, a középkorúaknál 115, az idősebb korosztálynál pedig 118. Külterületi helynévből pedig a 20 év alattiak átlagosan 12-öt (13 év alattiak), illetve 15-öt (14 és 20 év közöttiek), a 21 és 40 év közöttiek 29-et, a 41 és 60 év közöttiek 45-öt, a 61 év fölöttiek pedig 59-et ismertek.

Ez utóbbi korosztály idősebb tagjai még részt vettek a kollektív gazdálkodásban. 1949-től többen is a szalárdi mezőgazdasági termelészövetkezetben dolgoztak (BORZÁSI–DANI–KÖRÖSI 2012/2017: 76–81). Ez a résztvevők számára a település külterületén zajló állandó robotmunkát jelentett. Ez az időszak az egykori kollektivisták egész életére kihatott. Ugyanakkor a kényszer kisebb hozadéka közé tartozik, hogy az egyes külterületi helyek és helynevek szinte beleivódtak az emlékezetükbe: „Huszonhat évet húztam le, télbe-nyárba többrészt oda vóútam, sokszor elmontam, hogy mikor a rádijóba monta, hogy nyugodalmas jóú éjszakát kívánok, akkor dagasztottam a kenyeret, hogy tuggyak menni reggel tovább. Mer abba az időübe nem úgy vóút, mint most, hogy a mai fiatal, megyek a bóútba, minden van, akkor, ha

nem süttünk kenyeret, nem ettünk, nem gyúrtunk egy levestisztát, nem süttünk egy tepszi tisztát, semmi nem vót [...] én is mindig köttem félnígykor, hogy mire a férjem ment hatórákkor hazulról, ő ide járt több részbe a Rózsa-vőügyi-tanyára⁴⁴ sok esztendeig.” (79 éves szalárdi nő).

3.1.3. A helynévismereti vizsgálatok eredményei a nem tükrében. A 41 és 60 év közöttiek csoportjának kivételével minden generációs csoportban a férfiak névismereti átlaga lett nagyobb. Ugyanakkor az eredmények között nincsenek jelentős különbségek. A 13 év alattiak esetében a két nem névismereti átlaga közötti különbség 1, a 14 és 20 év közöttieknél 4, a 21 és 40 év közöttieknél, valamint a 41 és 60 év közöttieknél szintén 1, a 61 év fölöttieknél pedig 6 százalékpont (lásd 36. diagram).

36. diagram: A névismereti átlagok nemek szerinti megoszlása

A legjobb helynévismerők táblázatából szintén az olvasható ki, hogy ebben a tekintetben a szalárdi magyar nők és férfiak nagyjából azonos szinten helyezkednek el. Mindkét nemnek minden csoportban van jó eredménye. 9-től 40 évesig férfiak érték el a legmagasabb számokat. A 41 és 60, valamint a 61 év fölöttiek csoportjában azonban nők a legtöbb helynevet ismerő adatközlők. Az ő helynévismeretük 81% fölötti, tehát kiváló volt (lásd 10. táblázat).

a legjobb helynévismerők rangsora			
korcsoportok	1.	2.	3.
9 és 13 év közöttiek	53% f	33% n és n	30% n és f
14 és 20 év közöttiek	44% f	39% f	38% n
21 és 40 év közöttiek	67% f	66% n	59% f
41 és 60 év közöttiek	82% n	77% f	67% f
61 év fölöttiek	84% n	80% f	79% f és f

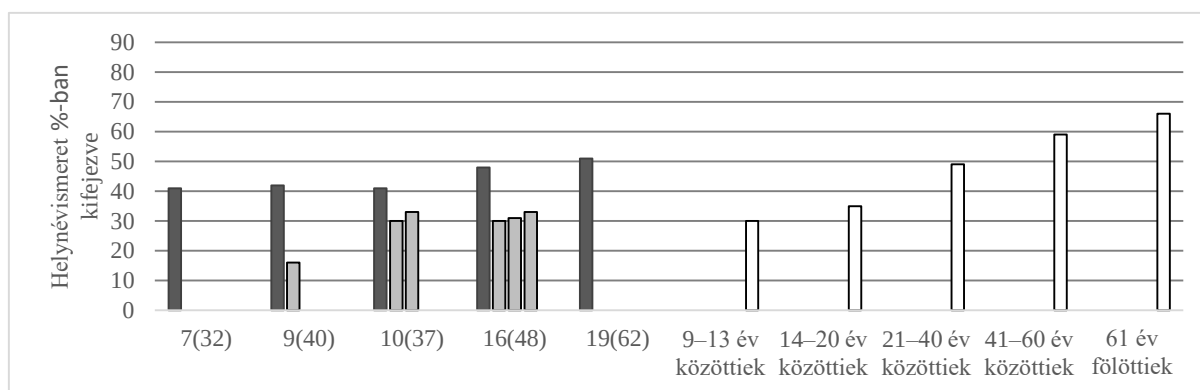
10. táblázat: A legjobb helynévismerők korcsoportok szerinti megoszlásban (n = nő, f = férfi)

⁴⁴ A szomszédos Bihar település egykori, nagy múltú gazdasága.

A hasonló eredmények mögött az a leegyszerűsített magyarázat húzódhat meg, hogy ezen a településen a két nem között nincs éles társadalmi különbségtétel. A munkamegosztás és a településen belüli mobilitás kiegyenlített. A nők többsége rendelkezik saját munkahellyel és/vagy szakmával, és ez – a beszámolók alapján – így lehetett a régebbi időkben is. A településszintű ügyeket (pl. számlák kifizetése, autómosatás stb.) pedig ugyanúgy végzik, mint a férfiak. A mezőgazdálkodó családokban általában mindkét nem kiveszi a részét a külterületi munkából. Meglátásom szerint a különböző családok szintjén mindkét nemnek ugyanannyi esélye van arra, hogy a közvetlen környezet helyneveit elsajátítsa.

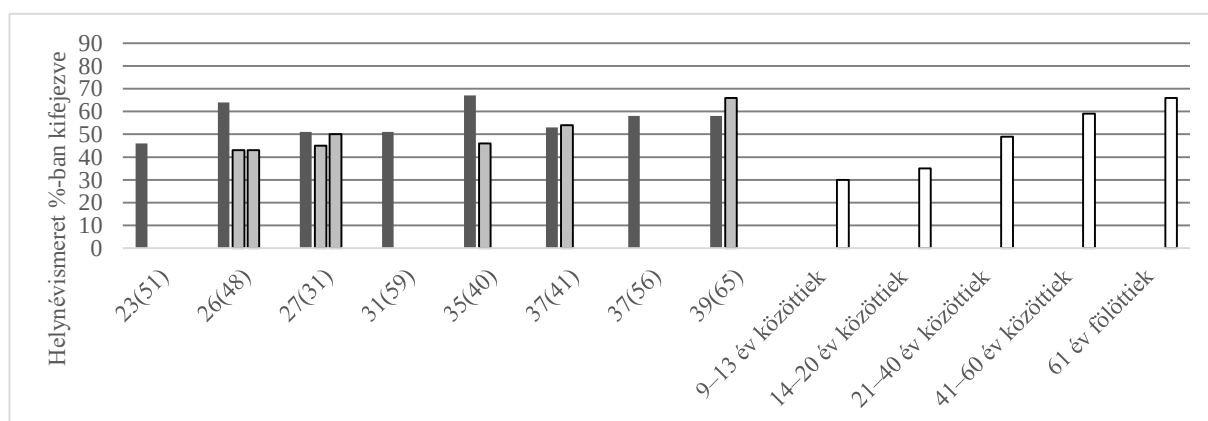
3.1.4. A helynévismeretet befolyásoló egyéb tényezők. Azoknak az adatközlőknek a helynévismerete, akik Szalárdon kívül máshol is laktak. A lakosság összetételéből adódóan a helynévismereti felmérésbe olyan adatközlők is bekerültek, akik Szalárd mellett akár hosszabb, akár rövidebb ideig más településen vagy településeken is éltek. A nem szalárdi születésű adatközlők mellett ide soroltam azokat a személyeket is, akik Szalárdon születtek, gyermekkorukban, esetleg már felnőttként elkerültek innen, majd később visszatértek, és jelenleg is itt élnek. A 80 magyar megkérdezettből 24 adatközlő vallotta magát Szalárd mellett valamilyen más település egykori lakosának is. Közülük ketten gyermekek (11 és 12 éves adatközlők), huszonketten pedig felnőttek, 30 év felettiak. A következőkben ez utóbbi csoport helynévismeretét az életkor és a Szalárdon töltött évek függvényében tárgyalom.

A kevesebb, mint 20 éve Szalárdon élők csoportja. Az összegyűjtött adatok szerint azok a 32, 40 és 37 éves felnőttek, akik mindössze 7, 9 és 10 éve élnek Szalárdon, jóval több helynevet sajátítottak el, mint a 9 és 10 éves szalárdiak, valamint a 13 év alatti adatközlők csoportja átlagosan. Ugyanakkor ezek az évek nem bizonyultak elegendőnek ahhoz, hogy a saját korcsoportjuk átlagos helynévismeretét elérjék. A 48 és 62 éves személyek, akik 16, illetve 19 éve tartózkodnak Szalárdon, szintén jóval több helynevet ismernek, mint a 16 évesek, valamint a 14 és 20 év közötti csoport tagjai átlagosan. Ugyanakkor a saját korcsoportjuk átlagos helynévismereti eredményét szintén nem tudták megközelíteni. Ezekből az adatokból kiindulva feltételezhető, hogy az a személy, aki felnőttként telepedik le Szalárdon (vagy akár egy hasonló településen), néhány – a példa alapján: 7–19 év – eltelte után több helynevet fog ismerni, mint az a gyermek, aki a településre költözésekor született. Viszont mindezzel párhuzamosan annak is magas a statisztikai esélye, hogy ez a tudás a saját korcsoportja tagjaiétól el fog maradni (lásd 37. diagram).

37. diagram: A kevesebb, mint 20 éve Szalárdon élő adatközlők helynév ismerete. Sötétszürkével azoknak az adatközlőknek a helynév ismerete látható, akik Szalárdon kívül más települése(ke)n is éltek. A zárójelen kívül a Szalárdon töltött évek száma, a zárójelben pedig az adatközlő életkora jelenik meg. Világosszürkével a 9, 10, illetve a 16 éves adatközlők helynév ismerete, fehérrel a különböző korcsoportok átlagos helynév ismerete látható.

A 21–40 éve Szalárdon élők csoportja. Az 51, 48, 59, 56 és 65 éves adatközlők, akik 23, 26, 31, 37 és 39 éve élnek Szalárdon, nagyjából ugyanannyi vagy több Szalárdhoz kapcsolódó helynevet ismernek, mint a 21 és 40 év közöttiek csoportja átlagosan. A 48 és 56 éves adatközlők több helynevet ismertek, mint a 26 és 37 éves megkérdezettek, a 65 éves adatközlő pedig kevesebbet, mint a 39 éves. Mindamellett azt is észre kell vennünk, hogy ezek a 41 év fölötti adatközlők – egy személy kivételével – kevesebb helynevet ismertek, mint a 41 év fölötti korcsoportok átlagosan.

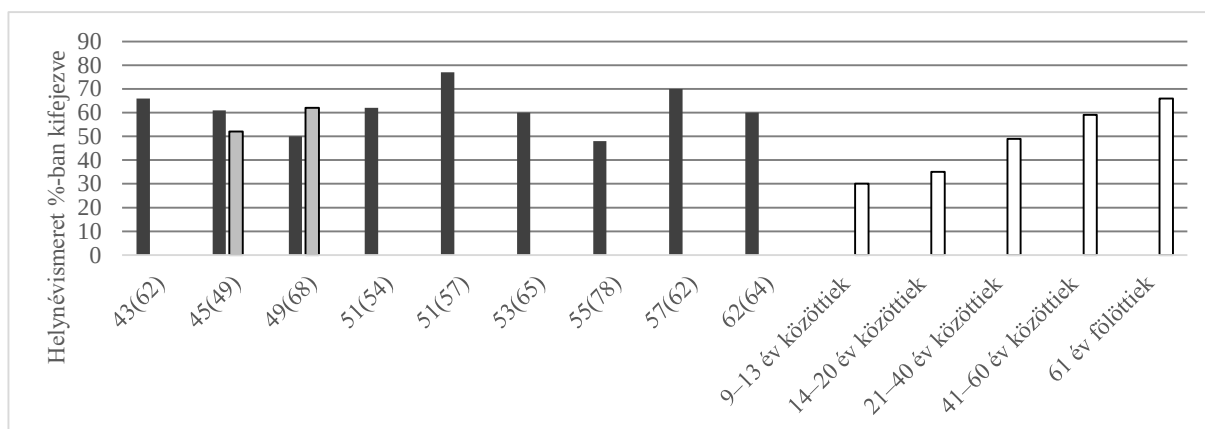

38. diagram: A 21–40 éve Szalárdon élő adatközlők helynév ismerete. Sötétszürkével azoknak az adatközlőknek a helynév ismerete látható, akik Szalárdon kívül más települése(ke)n is éltek. A zárójelen kívül a Szalárdon töltött évek száma, a zárójelben pedig az adatközlő életkora jelenik meg. Világosszürkével a 26, 27, 35, 37 illetve a 39 éves adatközlők helynév ismerete, fehérrel a különböző korcsoportok átlagos helynév ismerete látható.

Akiknél a településtől való távolmaradás 5 vagy annál kevesebb évet tesz ki, nagyjából ugyanolyan eredményt értek el, mint a hasonló korú adatközlők. Az a 31 éves, aki 27 éve él Szalárdon, 51%-os, az a 41 éves pedig, aki 37 éve, 53%-os eredményt ért el. Ez utóbbit

megállapításom alól kivétel az a 40 éves adatközlő, aki 35 éve él Szalárdon, és a helynevek 66%-át tudja lokalizálni. Ez a személy azonban mezőgazdálkodással is foglalkozik. A többiekéhez képest eltérő helynévismereti tudása ennek a körülménynek a hozadéka (lásd 38. diagram).

A több, mint 40 éve Szalárdon élők csoportja. A 43 vagy több éve Szalárdon élő személyek helynévismeretét tekintve azt mondhatjuk, hogy a kérdést illetően ebben a kategóriában nem rajzolódik ki semmilyen tendencia: ezek a személyek vagy kevesebb vagy ugyanannyi vagy több helynevet ismernek, mint a 41 év fölötti generációs csoportok átlagosan (lásd 39. diagram). Az egymástól teljesen eltérő eredmények abból fakadhatnak, hogy ezen a ponton már számtalan – sokszor a kikérdezést végző személy számára rejtett – a helynévismeretet befolyásoló körülmény lép fel.

39. diagram: A több, mint 40 éve Szalárdon élő adatközlők helynévismerete. Sötétszürkével azoknak az adatközlőknek a helynévismerete látható, akik Szalárdon kívül más települése(ke)n is éltek. A zárójelen kívül a Szalárdon töltött évek száma, a zárójelben pedig az adatközlő életkora jelenik meg. Világosszürkével a 45, illetve 49 éves adatközlők helynévismerete, fehérrel a különböző korcsoportok átlagos helynévismerete látható.

3.1.5. Alapnévkincs – peremnévkincs. A névismereti felmérés utolsó szakaszában arra a kérdésre próbáltam választ találni, hogy az összegyűjtött helynevek közül melyek azok, amelyek az alapnévkészlet, és melyek azok, amelyek a peremnévkészlet részei, illetve – amennyiben van lehetőség a felfedésükre –, mely tényezők befolyásolják bizonyos neveknek az egyik, illetve a másik csoportba való bekerülését. Ahogyan a kisbábonyi vizsgálat esetében úgy az alap- és a periférikus névkészlet vizsgálatánál itt is a 21 év fölöttiek helynévismeretét elemeztem. Ennek megfelelően ebben a pontban hatvan adatközlő eredményét használtam fel.

Az összesített adatok alapján azt mondhatjuk, hogy az alapnévkincsbe (legalább 42 adatközlő által ismert nevek csoportja) 124 helynév (a korpusz 46%-a), 101 belterületi (a belterületi helynevek 67%-a) és 23 külterületi tulajdonnév (a külterületi helynevek 19%-a) tartozik. Ezek a következők: 1. belterületi helynevek: *Agapé, Állatpiac ~ Disznópiac ~*

Jószágpiac, ANL-blokk, Baptista imaház 1., Baptista imaház 2. ~ Román baptista imaház, Barackos út ~ Barackosi út, Bartsch-kastély ~ Bartsch-kúria, Báza, Belső-Kodrák, Benti piac, Bodolyó út ~ Bodolyósi út, Borsi-tó, CBA, CEC ~ CEC Bank, Cigánygödör, Cigánysor ~ Cigánytelep, Corner pizzázó ~ Corner vendéglő ~ Corner, Csatári út, Csebáj-bolt ~ Csebáj, Csegő-bolt, Csillagosi út, Csonkasor, Danca-híd, Danca-part ~ Danca-szél ~ Danca-szél utca, Danca-patak ~ Danca, Derecskei-bolt, Diszpenszár, Elby, Hívő bolt, Filadelfia öregotthon ~ Filadelfia, Fő út, Fő utca, Fürdő 2., Gumijavitó, Hagyardán-bolt, Hajnal utca, Hodosi út, Hörcsögtelep, Katolikus temető, Katolikus templom, Kerek Malom utca ~ Malom utca, Kinti piac, Kis Guba-bolt, Kis piac, Kodrák utcák ~ Kodrák, Kollektívanya, Körforgalom, Központ, Községháza, Krém-sziget ~ Sziget, Kultúrház ~ Kultúrotthon, Lila bolt, Malom, Margittai út, Motoros klub, Nagy Guba-bolt ~ Guba-bolt, Nagy piac, Nelu-bolt ~ Nelu, Néptanács, Orsi-bolt, Orsi-fodrászat, Országút, Ortodox temető, Ortodox templom, Park, Pekó, Pékség, Polgármesteri hivatal, Primöria, Pünkösdistá imaház, Református temető, Református templom, Régi gyógyszertár, Régi községháza, Régi temető, Rémusz-autómosó, Rendőrség, Rodi-fodrászat ~ Rodi, Román óvoda, Románsor ~ Romántelep, Román temető, Román templom, Siteri út, Sportcsarnok ~ Sportterem, Sportpálya ~ Futballpálya, Szalárd, Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola ~ Iskola, Szalárdi János szobra ~ Szobor, Szegénykonyha, Szentimrei út, Szivárvány utca ~ Szivárvány sor ~ Szivárvány telep, Templom utca ~ Templom-zug, Tűzoltóság, Új sor, Új temető, Város, Világháborús emlékmű ~ Emlékmű, Walti-bolt ~ Walti, Zöldfa utca, Zsidó temető, Zsozsó-bolt, 2. külterületi helynevek: Adorján ~ Adorjáni-rész, Adorján vára ~ Adorján-vár ~ Vár, Autópálya ~ Autósztráda, Barackos, Berettyó-folyó ~ Berettyó, Berettyó-híd, Bikarét, Bodolyó-rész ~ Bodolyósi-rész, Bodolyótanya ~ Bodolyósitanya ~ Bodolyó, Csillagosi-föld ~ Csillagosi-földek ~ Csillagos-dűlő ~ Csillagosi-dűlő ~ Csillagostanya ~ Csillagositanya ~ Csillagos, Csillagos-oldal ~ Csillagosi-oldal, Deszkástanya ~ Deszkás, Döggút, Eperfás út, Fácános-erdő ~ Fácános, Kertészet, Napkollektorok, Ó-Berettyó, Partórház, Savanyú-forrás ~ Savanyú-kút ~ Savanyú-víz ~ Savanyú, Tótteleki-erdő, Újfégyvernek.

Ezek az alapnévkincsbe tartozó helynevek vagy olyan denotátumokat jelölnek, amelyek az itt élők mindennapjaihoz szervesen kötődnek (*Berettyó-híd, Corner pizzázó ~ Corner vendéglő ~ Corner, Eperfás út, Nagy Guba-bolt ~ Guba-bolt, Református templom, Szentimrei út, Új sor* stb.), vagy olyan objektumokat neveznek meg, amelyeknek ma már nincs jelentőségük, de a közösség számára a közelmúltban még fontosak voltak (*Bodolyótanya ~ Bodolyósitanya ~ Bodolyó, Csillagostanya ~ Csillagositanya ~ Csillagos, Régi gyógyszertár, Régi községháza, Savanyú-forrás ~ Savanyú-kút ~ Savanyú-víz ~ Savanyú* stb.). A felsorolt

belterületi helynevek többsége épületet, utcát vagy településrészt jelöl. A széles körű ismertségük nem meglepő, hiszen az ezekhez a nevekhez tartozó boltok, templomok, imaházak és terek olyan találkozóhelyek, amelyek a szalárdi közösségek életében meghatározó szerepet töltenek be. A nevek ismertsége szempontjából még az sem fontos, hogy a névhasználók számára jelent-e bármit is az adott szó (*Bodolyó, Danca*) vagy sem. Elsősorban annak van jelentősége, hogy a használatban lévő kifejezéseknek legyen egy olyan szociális jelentésük, amelynek köszönhetően a kimondásukkal a beszélő(k) és a hallgató(k) ugyanarra a helyre, a hellyel kapcsolatos személyekre és tevékenységekre, eseményekre stb. gondoljanak. Például a *Motoros klub* név hallatán minden szalárdi lakos tudja, hogy arra az épületre kell gondolniuk, amely a Danca-szél utcán található. Ez a környező falvak motorosainak gyülekező helye, de emellett gyakran tartanak benne egyéb rendezvényeket, például születésnap és keresztelési ünnepségeknek ad helyet. Ha le szeretnék foglalni, W. lakossal kell egyeztetniük stb. Emellett az idősebb generáció tagjai azt is tudják, hogy az épület egykor az iparos kör székhelye volt, később pedig óvodaként működtették stb.

Az eredmények szerint a periférikus névkincsbe (18 vagy kevesebb adatközlő által ismert nevek) tartozó 89 helynévből (a korpusz 33%-a) 22 belterületi (a belterületi helynevek 15%-a), 67 pedig külterületi objektumra vonatkozik (a külterületi helynevek 56%-a): 1. belterületi helynevek: *Békástó, Csuba utca, Ferences-rendi kolostor, Gát, Granárium, Hajnal kocsma, Horthy Miklós utca, Jegyzőlak, Kéri utca ~ Kéri utcája, Kis-lapos ~ Lapos, Mihai Eminescu utca, Mihai Viteazu utca, Nagy-lapos, Oncsa sor ~ Oncsa telep, Örvény-gödör ~ Örvény, Poronty, Potyapina utca ~ Potya utca, Régi-Kolónia, Új-Kolónia, Vásártér, Vízi malom*, 2. külterületi helynevek: *Apáti-rét ~ Apáti, Bakvirág ~ Bakvirágos ~ Bakvirágos-rét, Bangéta csárda, Bán-telek, Bocirét, Bocskoros, Bogár-kút, Bogár-kúti-dűlő, Csengeri-kút, Csengeri-kúti-dűlő ~ Csengeri-dűlő ~ Csengeri, Disznókút, Disznókút-dűlő ~ Disznókúti-tábla ~ Disznókúti, Dóci-rét, Első-forduló, Eperfa-dűlő, Farkas-dűlő, Franciás, Foglár-hát, Fűz-tó, Fűz-tó-egy, Fűz-tó-kettő, Győri-kút, Győri-rét, Harmadik-forduló, Hegyköz, Hollanditanya ~ Hollanditanya, Hosszú-rét, Kettős-kúti-dűlő, Kis-erdő-hát, Kis-Hernyós, Kis Jóska kútja, Kis-Tag, Kocsárdi ~ Kulcsárdi, Kokárdi, Latabár ~ Latabári-dűlő, Latabári út, Linek-rakodó, Lóház-tábla, Madarász ~ Madarász-kert, Magyar-Hernyós, Major ~ Majoros ~ Major-erdő, Málé-domb, Második-forduló, Nagy-Hernyós, Nagy-kút, Nagy-kúti-dűlő, Nagy-mező, Nagy-Tag, Német-kert, Oláh-Hernyós, Pap Károly-dűlő ~ Pap Károly-rét ~ Pap-rét, Piros-kőhídi-dűlő ~ Veres-kőhídi-dűlő, Proletárföld, Puszta úti dűlő, Rét, Rézalja, Sass Károly-dűlő, Sás-völgy, Simon-dűlő, Szénégető, Szíki-kút, Szil-völgy, Szil-völgyi csárda, Tag, Temető-rét, Vargavágás, Veres-dűlő.*

Ezen belül a kiveszőben lévő helynevek csoportját itt is elkülönítettem. Az adatközlők 5%-a vagy annál kevesebb személy (3 vagy annál kevesebb adatközlő) által ismert helynévből összesen 21 (a korpusz 8%-a), 4 belterületi (a belterületi helynevek 3%-a) és 17 külterületi tulajdonnév (a külterületi helynevek 14%-a) van: 1. belterületi helynevek: *Békástó, Granárium, Horthy Miklós utca, Mihai Eminescu utca*, 2. külterületi helynevek: *Apáti-rét ~ Apáti, Bangéa csárda, Bocirét, Bocskoros, Foglár-hát, Hollandtanya ~ Hollanditanya, Linek-rakodó, Lóház-tábla, Magyar-Hernyós, Major ~ Majoros ~ Major-erdő, Német-kert, Oláh-Hernyós, Rézalja, Simon-dűlő, Szil-völgyi csárda, Varga-vágás, Veres-dűlő*.

A periférikus névkincs lexémái között további 12 olyan helynév (a korpusz 4%-a) szerepel, amelyet csupán a 61 év fölötti korosztály tagjai ismertek. Ebből 2 belterületi (a belterületi nevek 1%-a), 10 pedig külterületi objektumra (a külterületi nevek 8%-a) vonatkozik: 1. belterületi helynevek: *Békástó, Horthy Miklós utca*, 2. külterületi helynevek: *Apáti-rét ~ Apáti, Bocirét, Foglár-hát, Lóház-tábla, Magyar-Hernyós, Német-kert, Oláh-Hernyós, Rézalja, Simon-dűlő, Szil-völgyi csárda*.

A periférikus helyzetben és a kiveszőben lévő helynevek egy része olyan objektumokra vonatkozik, amelyek a funkciójukat tekintve teljesen megváltoztak. Ilyen a Református templom közelében lévő Ferences rendi kolostor, amelynek a megmaradt részei már több száz éve a föld felszíne alatt pihennek. Erről a műemlékről a megkérdezettek többségének nem volt tudomása, a nevet csupán azok ismerték, akik a település történetével komolyabban foglalkoztak. Ide tartozik a *Poronty* elnevezés, amely a 20. század közepén még lakott terület neve volt. Ez a rész a Berettyó áradásai miatt néptelenedett el. Ma már gyakorlatilag a külterület része. Ebbe a csoportba sorolhatóak a *Jegyzőlak* és a *Vásártér* nevek is. Ezek a kifejezések ugyanis olyan objektumokat jelölnek, amelyeket ma már más célra használnak, mint néhány évtizeddel ezelőtt. Az épület és a tér az új funkciónak megfelelően pedig új nevet (*Agapé ~ Ingyenkonyha ~ Szegénykonyha, Sportpálya ~ Futballpálya*) is kapott.

A kommunizmus éveinek hivatalos utcanévei (pl. *Mihai Viteazu utca, Mihai Eminescu utca*) szintén periférikus helyzetben vannak. Ezt a megállapítást az is alátámaszthatja, hogy ilyen névből a húsz személlyel végzett helynévgyűjtés során csupán kettőt találtam. A névismereti interjúk során az idősebb adatközlők segítségével azonban további tizenegyet gyűjtöttem össze. Ezek a *Dózsa György utca ~ Strada Gheorghe Doja, Horea utca, Miorița utca, József Attila utca, Kossuth Lajos utca, Május 1. utca, Petőfi Sándor utca, Doktor Petru Groza utca, Tudor Vladimirescu utca*, a *Varga Ecaterina* és a *Victoriei* nevek. Egy-egy adatközlő az ilyen helynevek közül azonban mindig csak egyet, a saját utcája valamikori elnevezését tudta közölni. Az adatközlők szerint a lakosság ezek helyett mindig is a népi

utcaneveket részesítette előnyben. E kifejezések előreláthatólag a szókészletből teljesen ki fognak esni.

Ez utóbbi csoporthoz hasonlóan a katonai és a kataszteri térképek nevei szintén nem kerültek be a szélesebb helyi köztudatba. Ezeknek a jelölőknek – és ezen belül főként a kataszteri elnevezéseknek – viszont van egy fontos funkciójuk: a földhivatalokban e helynevek segítségével azonosítják a területeket. A szerepüknek köszönhetően az ilyen kifejezések tehát akár el is terjedhetnek.

A korpuszban két tájnév is helyet kapott. Ezek a *Hegyköz* és a *Rézalja* kifejezések. Az előbbi arra a kistérségre vonatkozik, amelybe az írásos dokumentumok szerint Szalárd is tartozik. Az utóbbi pedig a Hegyközzel szomszédos kistérségnek a neve. A két név említésével arra a kérdésre szerettem volna választ találni, hogy a szalárdi magyarságnak van-e hegyközi identitása, illetve hogy helyi szinten felfedezhető-e a kistérségekben való gondolkodás. A két helynév ismertségét tekintve arra következtethetünk, hogy a szalárdi lakosság esetében nem jellemző ezeknek az identitásképző kifejezéseknek a használata. A *Rézalja* lexéma szinte senkinek sem volt ismerős. A *Hegyköz* esetében pedig többnyire háromféle válasszal találkoztam. A nyolcvan megkérdezettből tizenhárman tudták körülhatárolni azt a részt, amelyre a kifejezés pontosan vonatkozik, a maradék hatvanhét ember pedig vagy úgy nyilatkozott, hogy nem tudja, hogy mire vonatkozik a szó, vagy a szomszédos települések (Hegyközkovácsi, Hegyközszentimre, Hegyközcsatár) egyikéhez kötötte a nevet.

3.2. A szalárdi románsággal készült interjúkról

3.2.1. A szalárdi románság. A helyi románság a Szalárdon való letelepedés szempontjából alapvetően két nagy csoportba sorolható. Az egyik csoport alkotja az ún. kolonisták közösségét. Ebbe a körbe azok a személyek tartoznak, akik a huszadik századi betelepítések eredményeképpen kerültek a településre, vagy ilyen betelepített családok leszármazottai. A másik csoportba pedig olyan románok tartoznak, akik nem tömegeket érintő és főként nem valamilyen külső kényszer vagy akár kényszer eredményeképpen lettek szalárdi lakosokká, hanem egyéni vagy családi szintű elhatározások következtében – például a jobb megélhetés reményében, házasságkötés miatt – költöztek a településre. A vegyesházasságoknak köszönhetően nyilvánvalóan ma már vannak olyanok is, akik így vagy úgy, de mindkét csoportba besorolhatóak. Mindemellett a 2017 nyarán végzett felmérés alkalmával azt is észre kellettennem, hogy a két román csoport között még mindig felfedezhető egy bizonyos fajta,

enyhe elhatárolódás. Ez mindössze annyiban nyilvánul meg, hogy az egyik csoport megkülönbözteti magát a másiktól és fordítva: „[A Románsorra mutatva] inkább ezeknek mongyák, hogy kolonisták.” (59 éves szalárdi férfi), „Ide költöztek a sok román koloniasok.” (96 éves szalárdi férfi) stb. A felmérés ideje alatt mindkét csoporthoz sikerült eljutnom. S bár a román nemzetiségű megkérdezettek száma összesen tíz főt tesz ki, mégis született néhány olyan a nyelvhasználatról és a névhasználatról kapcsolatos reflexióm, amelyet itt mindenképpen érdemesnek tartok megemlíteni.

A szalárdi románság a felekezeti, a végzettség és a foglalkozás tényezőit tekintve ugyanúgy heterogén csoportot képez, mint a fentebb bemutatott magyarság. A román nemzetiségű lakosok többsége ortodox vallású, de kisebb létszámban a településen fellelhető egy román baptista és egy román pünkösdista közösség is. Közöttük egyaránt találunk általános vagy középiskolai végzettséggel, valamint felsőfokú végzettséggel rendelkező személyeket. Ennek megfelelően pedig a foglalkoztatottságuk is széles skálán mozog. Ha csupán az általam megkérdezett egyének foglalkozását vesszük számba, még akkor is változatos listát kapunk. A román adatközlőim között tanárt, pénztárost, elárusítót, gyári alkalmazottat, erdészt, mezőgazdászt, egészségügyi asszisztent, esztétikust és háztartásbelit is találunk. A kikérdezett személyek mindegyikének van jelenleg vagy volt valamikor földje Szalárdon. Hosszabb-rövidebb ideig tehát mindannyiuknak volt valamilyen kapcsolata a település külterületével is.

A névismerteti felmérés során – főként gyakorlati megfontolásból, ti. egy magyar nyelvű lista kikérdezését tűztem ki célul – kifejezetten olyan román nemzetiségű adatközlőket kerestem, akik nagyon jól beszélik a magyar nyelvet. Mivel Szalárd túlnyomóan magyar többségű lakossággal rendelkező község, a román anyanyelvű lakosság körében egyáltalán nem ritka az, ha valaki az anyanyelve mellett a magyar nyelvvel is könnyedén elboldogul. Ennek bizonyításához elég, ha például a Románsoron lévő fodrászatba tévedünk, a román és a magyar nyelv egymásmellettiességének ragyogó példájával találkozunk itt. A románság egy része a munkája miatt, mások vegyesházasság révén, de azok sincsenek kevesen, akik barátságokat kötve, vagy akár e három körülmény együttes hatásának köszönhetően sajátították el a magyar nyelvet. A magyar és a román közösségek között tehát helyi szinten nincsenek éles konfliktusok, az emberek békésen élnek egymás mellett. A megfigyeléseim és a beszélgetések során arra a megállapításra jutottam, hogy a románok többsége akcentussal vagy anélkül, ugyanabban a diftongizáló és í-ző nyelvjárásban beszéli a magyart, mint a magyar anyanyelvű szomszédai. Ez alapján valószínűnek tartom, hogy a többségi nyelvet főként vagy akár kizárólag a beszélt magyar alapján sajátítják el.

A tíz román megkérdezett között két 21 és 40 év közötti, öt 41 és 60 év közötti, valamint három 61 év fölötti adatközlőt találunk. A 41 és 60 év közöttiek, valamint a 61 év fölöttiek csoportjában a nemek egyenlőtlen arányban oszlanak el. A megkérdezettek teljes csoportját tekintve viszont egyformán, öt férfival és öt nővel sikerült beszélgetnem (lásd 11. táblázat).⁴⁵ A következő alfejezet ennek a tíz személynek a névismereti átlagára fókuszál.

generációs csoport	összesen	nem	
		nő	férfi
21 és 40 év közöttiek	2	1	1
41 és 60 év közöttiek	5	4	1
61 év fölöttiek	3	0	3
összesen	10	5	5

11. táblázat: A szalárdi román adatközlők nem és életkor szerinti megoszlása

A velük folytatott tíz interjúról elmondható, hogy az első percekben érezhetően volt bennük némi feszültség az ismeretlentől való félelem és a megfelelési kényszer miatt. A feladatra vonatkozó kérdések tisztázása után azonban rövid időn belül ők is könnyedén fel tudták venni a beszélgetések ritmusát. A kikérdezések során előfordult, hogy az egyes magyar nevek értelmezéséhez vagy lokalizálásához úgy fogtak hozzá, hogy az adott kifejezéseket először román nyelvre fordították,⁴⁶ vagy magát a helyhez vezető útvonalakat román nyelven írták le. Azokban az esetekben tehát, amikor egy-egy helynevet illetően elbizonytalanodtak, az anyanyelvük teremtette meg a biztonságérzetet, a fogódzót számukra.

A felvezető beszélgetések és a kisebb-nagyobb kitérők során az is kiderült, hogy a belterületi helyneveket és a külterületi helynevek egy részét az élőbeszédből tanulták meg. A külterületi helynevek egy másik csoportját néhányan viszont a kataszteri térképeket tanulmányozva sajátították el. Ugyanis, ahogyan az előző fejezetekben is utaltam rá, ezeken a 19. századból ránk hagyományozódott hivatalos dokumentumokon a mai napig a magyar helynevek szerepelnek.

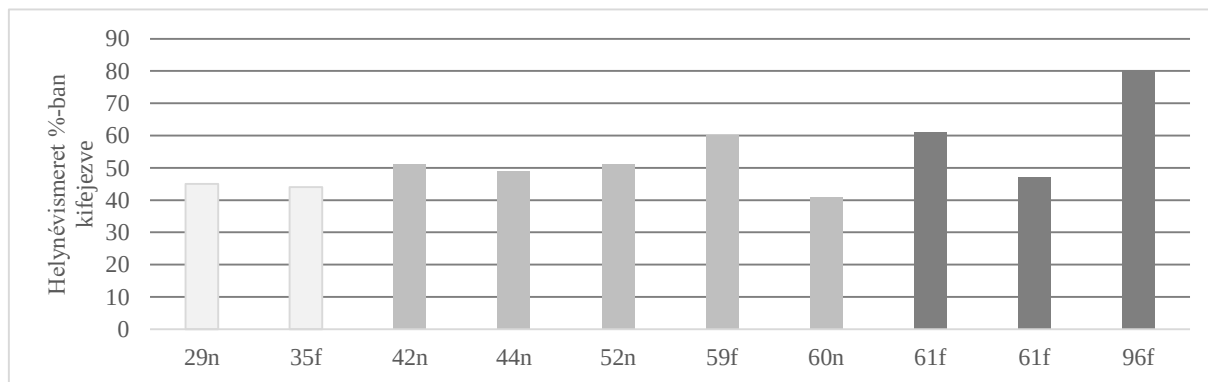
A románság által mondott helymeghatározásokat gyakran tarkították kódváltások. Véleményem szerint a helyekről és helynevekről szóló beszédtema kedvez a két nyelv egy megnyilatkozáson belül létrejövő használatának. Ez feltételezésem szerint esetükben a román

⁴⁵ Ebben a részben a három generációs csoport eredményét együtt tárgyalom. A kevés adatra való tekintettel az eredmények minden aspektusra kiterjedő vizsgálatától eltekintek.

⁴⁶ Joggal tehető fel a kérdés, hogy az adatközlő ismeri-e a nevet, ha az azonosításhoz előbb le kell fordítania. Erre minden esetben a további megnyilatkozások és reakciók alapján lehetett következtetni.

földrajzi neveket és viszonyjelölőket érintő nagyobb nyelvi rutinnak köszönhető, másrészt pedig annak, hogy a kódválások használata a szalárdi kétnyelvű környezetben teljesen természetesnek és mindennaposnak számít: „*Még itt van a posta, poliția și casa de bătrâni [a rendőrség és az öregek otthona], a Filadelfia.*” (42 éves szalárdi nő), „*Szalárdon nincs uccanév, [...] oficial [hivatalos] nincs, hivatalosan nincs, de valamikor vóutak uccák, ucca Szalárdon, valamikor Gheorghe Doja [Dózsa György] vóut.*” (59 éves szalárdi férfi), „*Na, asztán vóut egy savanyúkút, ott fojt savanyúvíz, egy, nem vóut kút, hanem inkább izvor [forrás].*” „*Város, de la Primărie [a Polgármesteri hivaltól], egész Hodos fele.*” (96 éves szalárdi férfi).

3.2.2. A helynévismereti vizsgálatok eredményei az életkor tükrében. A román és a magyar adatközlők helynévismeretének összevetése. A lenti diagramok arról tanúskodnak, hogy a megkérdezett románok helynévismerete a kisebb-nagyobb nyelvi hátrány ellenére sem marad el a magyarokétól. A legkevesebb helynevet ismerő adatközlő is 41%-os, tehát átlagos helynévismerettel rendelkezett. A megkérdezettek közül nyolcan átlagos (41–60%-os helynévismeret), ketten pedig jó helynévismerőknek (61–80%-os helynévismeret) bizonyultak (lásd 40. diagram).

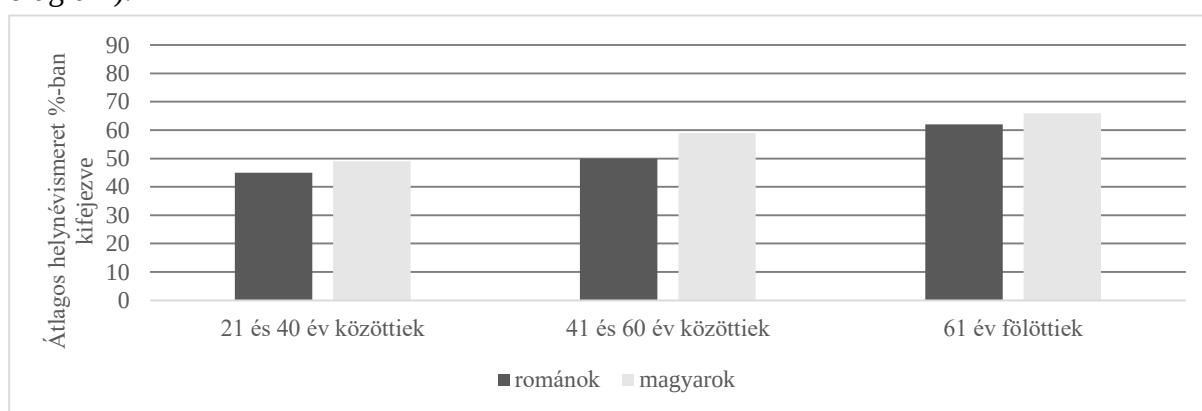

40. diagram: A román adatközlők helynévismerete (n = nő, f = férfi)

A legidősebb, 96 éves adatközlőm például a szomszédos román többségű Kővágón (r. Chioag) született, hatvanhat éve él Szalárdon. A 80%-os eredményével a legtöbb helynevet ismerő szalárdi adatközlőim közé tartozik. A jó helynévismerete azzal magyarázható, hogy egész életében mezőgazdálkodással foglalkozott, a kommunizmus éveiben kollektivistaként dolgozott. Így bőven nyílt alkalma arra, hogy magyarokkal dolgozzon együtt, és hogy a Szalárdhoz köthető helyneveket elsajátítsa. A tanár, az egészségügyi asszisztens, a bolti eladó, a pénztáros stb. adatközlők szintén mind olyan foglalkozást űznek, amelyeknek köszönhetően

sok ismeretséget kötöttek. Köztük és a lakosság egésze között folyamatos a kommunikáció, a kapcsolattartás. Ez pedig a magyar helynevek ismeretére is kedvezően hat.

A magyarok eredményeivel való összevetés szintén a megkérdezett románság jó helynévismeretét igazolja. A két 21 és 40 év közötti román adatközlő átlagosan 120 (a helynevek 45%-a), a 21 és 40 év közötti magyarok pedig 133 helynevet (a helynevek 49%-a) ismertek. Az öt 41 és 60 év közötti román adatközlő átlagosan 135 (a helynevek 50%-át), a hasonló korú magyarok pedig 160 helynevet (a helynevek 59%-a) tudtak lokalizálni. Végül a három 61 év fölötti román megkérdezett átlagosan 168 (a helynevek 62%-a), a 61 év fölötti magyarok pedig 178 helynévhez (a helynevek 66%-a) tudtak pontos leírást fűzni (lásd 41. diagram).

41. diagram: A román és magyar adatközlők átlagos helynévismeretének összehasonlítása

3.3. Összegzés

A megfigyeléseim és a beszélgetések azt mutatják, hogy Szalárdon a helynevek ismeretét illetően a magyarok és a románok nem képeznek egymástól élesen elkülönülő társadalmi csoportokat. A két etnikai közösség nagyjából ugyanazt az életvitelt folytatja, és egymást keresztező aktivitási terekkel rendelkezik (pl. ugyanoda járnak piacra, a pénzügyeket rendezni, iskolába stb.). Ennek megfelelően pedig a két közösség közti kommunikáció is folyamatos. A Szalárdhoz köthető helynevek többsége magyar eredetű. Ezek egy részét – mivel szükség volt rájuk – az idők folyamán a románok is elsajátították. Feltételezésem szerint, ha az egyes helynevek a magyarság számára feledésbe merülnek, ezzel párhuzamosan a románság szóhasználatából is ki fognak esni. Nyilvánvaló azonban, hogy nyolcvan interjú tízével érdemben nem hasonlíthatunk össze. Ezen a ponton a messzemenő következtetések megfogalmazásáig tehát nem juthatunk.

4. Szalárd mentális településmorfológiája

4.1. A felmérés menete

A demográfiai jellegű kérdések megválaszolása után – a bábonyi megkérdezettekhez hasonlóan – a továbbiakban a szalárdi adatközlők is azt a feladatot kapták, hogy készítsék el nekem a településük belterületi térképét. Húzzák meg az utakat, jelöljék be a legfontosabb viszonyítási és csomópontokat, tüntessenek fel minden olyan objektumot, amely szerintük a településükön fontos. Ez a feladat szabadon választható volt. Ennek megfelelően végül összesen ötvenöt, ötvenegy magyar és négy román adatközlő által rajzolt mentális térkép készült el. A magyarok által rajzolt mentális térképek közül tizenegyet 9 és 13 év közöttiek, kilencet 14 és 20 év közöttiek, tizenkilencet 21 és 40 év közöttiek, tizenkettőt pedig 41 és 60 év közöttiek készítettek. A román adatközlők által rajzolt képek közül egy 21 és 40 év közötti, három pedig 41 és 60 év közötti személyek tollából született.

Az elkészült mentális térképek mindegyikéről elmondható, hogy egyedi és megismételhetetlen. Ugyanakkor a maga egyediségében minden munkában megtaláljuk azokat a közös jegyeket is, amelyek – a családi hasonlóság elmélete alapján – az adott képet más mentális térképekkel kapcsolják össze. E szerint az egy közösséghez tartozó megkérdezettek a településükről részben ugyanúgy gondolkodnak. Ebből kiindulva feltételezhetjük, hogy léteznek ún. kollektív, teljes közösségekhez köthető térképek. Ahogyan a Kisbáony mentális településmorfológiájáról szóló fejezetben, úgy a helynevek segítségével ebben a részben is a közös jegyek kiemelésén keresztül törekszem egy általános kép megragadására.

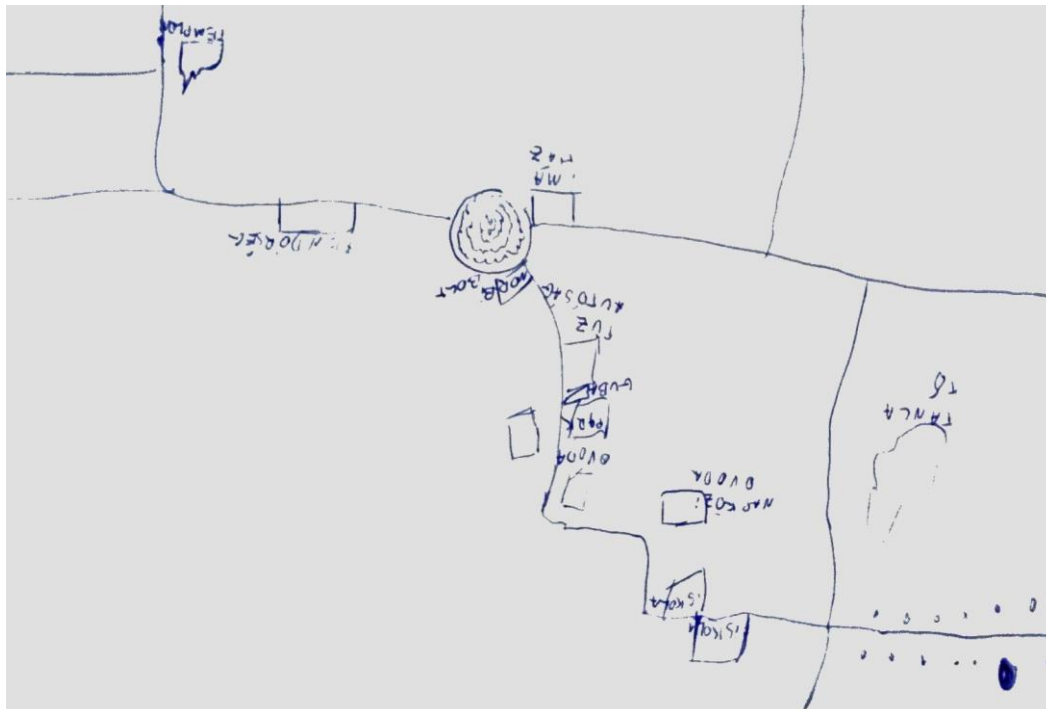
4.2. A szalárdi közösségek mentális térképeiről

4.2.1. A szalárdi magyar közösség mentális térképei

Mely részek kerültek fel a gyermekek által rajzolt térképekre? Ha a térképeket korcsoportról korcsoportra haladva tanulmányozzuk, azt látjuk, hogy a piktografikus ábrázolásmód a gyermekek által készített munkákban jóval nagyobb szerepet kap, mint a felnőttek rajzainak esetében. A 10–11 év alattiak többsége a lakóházakat háromszög alakú tetővel ellátott, az óvodákat/iskolákat sokablakos, a templomokat pedig magas, tornyos épületekként jelenítik meg. Ezeket az ábrákat tekintve azt mondhatjuk, hogy a képiség és ezzel együtt az egyes objektumok apró részletekbe menő megjelenítése náluk még nagyon fontos.

A megkérdezettek közül néhányan csupán az általuk legfontosabbnak vélt épületeket rajzolták fel a lapra anélkül, hogy figyelembe vették volna azt, hogy ezek az objektumok ténylegesen hogyan helyezkednek el egymáshoz képest. Néhány gyermek adatközlő egyetlen utca két oldalát dolgozta ki részletesen, néhányan pedig több utca feltüntetésével törekedtek egy teljesebb kép megrajzolására. Összességében azonban megállapítható, hogy a rajzok többségénél elég jól felismerhető és követhető útvonalak, utcarészek jelennek meg.

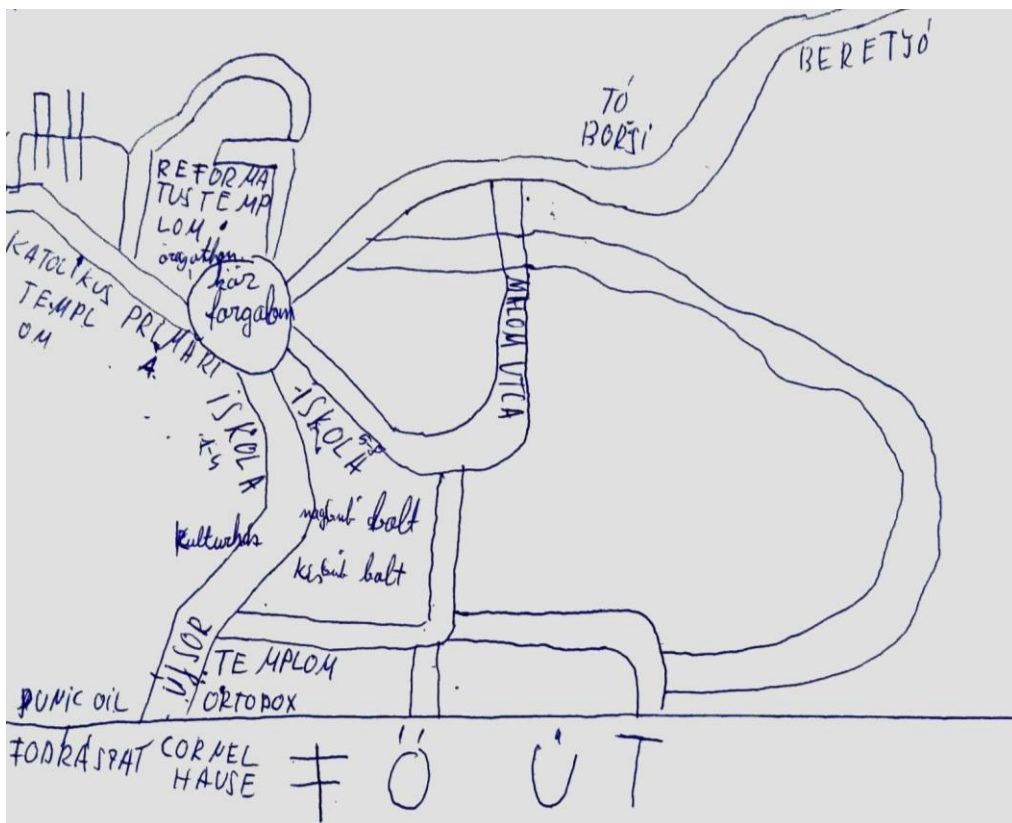
Még a legfiatalabb, a 9 éves adatközlő esetében is elmondható, hogy a rajza térképszerű lett. A nála idősebbekhez hasonlóan ő is jelölte a számára legfontosabb utakat és épületeket. Ráadásul az ábrák egymáshoz viszonyított elhelyezkedése – a szakavatottabb szemek számára – mutatnak egyfajta logikát is. A rajz és a rajzhoz tartozó magyarázat arról árulkodik, hogy a szülőfalujáról való gondolkodásában nála még komoly szerepet kap az énközpontúság, az egocentrikus látásmód. Az elbeszélést a saját otthonából kiindulva kezdi („Itt a mi házunk.”), az objektumok többsége – amelyet lerajzolt, és amelyekről beszélt –, pedig kifejezetten a saját mindennapjaihoz, az iskolai élethez, valamint a szabadideje eltöltéséhez köthetőek (lásd 16. ábra): „Itt a mi házunk, itt az isk..., itt a Nagy iskola, itt a Kis iskola, itt a Napközi óvoda, itt a másik óvoda, itt egy blokk [tömbház], itt a Park, itt az egyik bolt, Tűzoltóság, itt is egy bolt, Imaház, Rendőrség és Templom, meg ott a Danca.” (lásd 16. ábra).

16. ábra: Szalárd belterülete – 9 éves magyar fiú mentális térképe

A 13 éves fiú, akinek a helynévismereti tudása a korcsoportjában messze a legjobbnak bizonyult, ennél a feladatnál is bizonyította, hogy az életkorához viszonyítva kiválóan ismeri a szülőfaluját. Míg a gyerekek többsége csupán egy-egy utca- vagy településrészt jelenített meg, az ő rajzánál egy átfogóbb, szélesebb ívű rálátást kapunk a falura. Jóval több utcát rajzolt le, és az összkép is nagyban emlékeztet bennünket arra, amit a Szalárdról készült műholdas felvételeken is látunk.

A térképéhez fűzött magyarázata pedig számos helynevet tartalmazott (lásd 17. ábra):
„Hát, ha jövőnk a Fő útról, akkor jobb kéz felől találjuk a Pekót, vele szemben a Temetőt, hát, ha jövőnk még előrebb, akkor balra letérünk, ott a Szivárvány ucca, ha tovább haladunk a Fő úton, akkor mingyár ott van bal oldalt a [...] Fodrászat, a Fodrászattal szembe a, egy imaház, ha haladunk tovább, akkor jobbról találhassuk, ahol van a Korner Háusz és vele szembe lehet menni Síterbe, és hát, ha bal kéz fele térünk, akkor jövőnk a Templom fele, vagyis a Köszpont fele, és ott találjuk a Diszpenzárat, hát, ha haladunk még előrebb, akkor a Kultúrház bal oldalt és jobb oldalt a Guba-bolt, ha még egy picit előrebb megyünk, akkor ott is a Nagy Guba-bolt, és vele szembe a Báza, [...] a Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola és vele szemben is egy Szalárdi János I–VIII. Osztályos Általános Iskola egytől négy osztályig, hát, ha haladunk tovább, akkor ott találjuk a Körforgalmat három kereszteződéssel, [...] hát, ha balra fordulunk, akkor ott találhassuk a Primöriát és az Öregek otthonát, az Öregek otthonát, azt jobb oldalról, és ha haladunk előre, előbb ott a Templom, az Ortodox, nem, a Katólikus templom, vele szemben az Ágapé, az ingyenkonyha, a Református templom, hát, ő, majdnem vele szemben a Református templomnak úgymond az udvara, ahol volt régen a kombájn és az egyháznak egy traktorja is, ott tartották az egyházi gépeket.” (lásd 17. ábra).

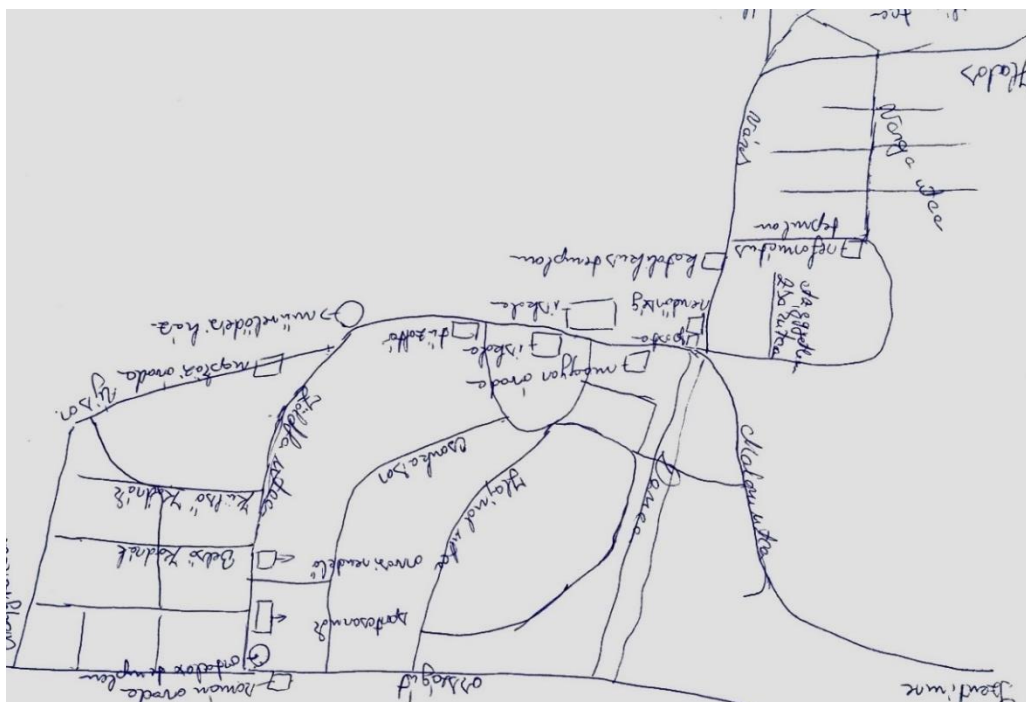
17. ábra: Szalárd belterülete – 13 éves magyar fiú mentális térképe

Mely részek kerültek fel a felnőttek által rajzolt térképekre? A felnőttek által készített munkák többségéről megállapítható, hogy térképszerű lett. Számos rajz esetében felfedezhető az arányok betartására és a valósághű ábrázolásra való törekvés. A képek többségén az útvonalak szerinti tájékozódás jelei (azoknak az útvonalaknak a megrajzolása, amelyeket rendszeresen járnak be) ugyanúgy jelen vannak, mint az iránypontok szerinti (a legnagyobb, a legmagasabb, a legtöbb embert érintő stb. épületek berajzolása) településmeghatározások.

A rajzok alapján a felnőtt adatközlők alapvetően két nagy táborba tartoznak. A rajzolók egyik csoportja egy átfogó településkép létrehozására törekedett. Ennek megfelelően minden nagyobb, aszfaltozott utcát (Országút, Zöldfa utca, Város, Malom utca, Hajnal utca) és más utcákat (Belső-Kodrák, Szélső-Kodrák, Alvég, Csonkasor stb.) is feltüntettek (lásd 18. és 19. ábra).

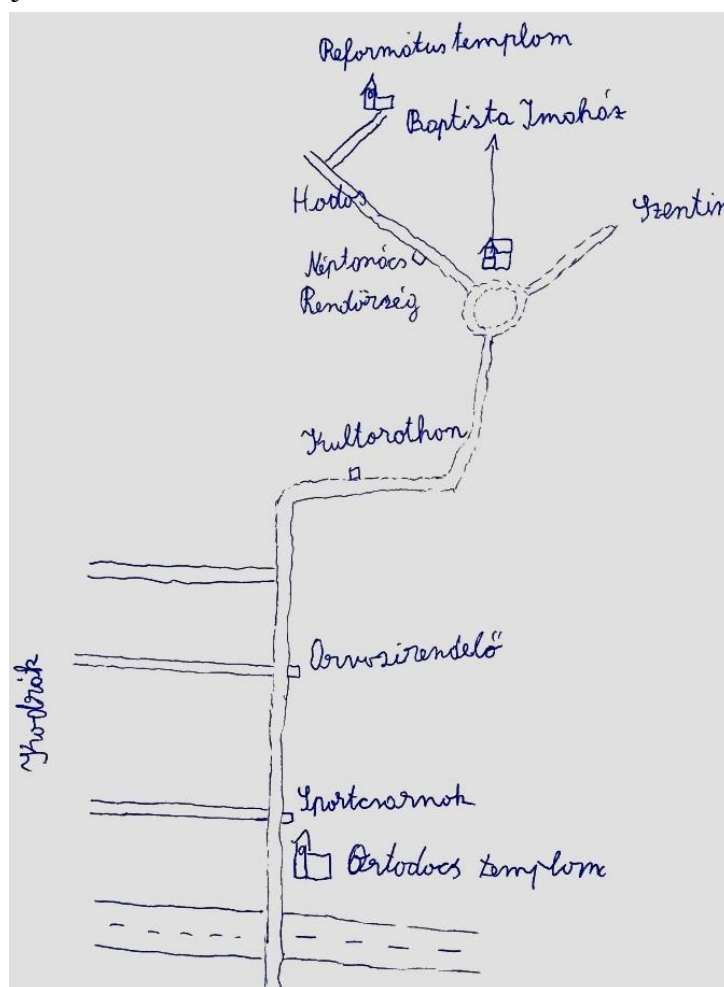
18. ábra: Szalárd belterülete – 27 éves magyar férfi mentális térképe

19. ábra: Szalárd belterülete – 39 éves magyar nő mentális térképe

A megkérdezettek másik csoportja pedig kizárólag azokat a részeket jelenítette meg, amelyek kimondottan a közösség, adott esetben a magyar közösség szempontjából fontosak (Zöldfa utca, Város, Malom utca, Templom zug, Danca-patak környéke stb.) (lásd 20. és 21. ábra).

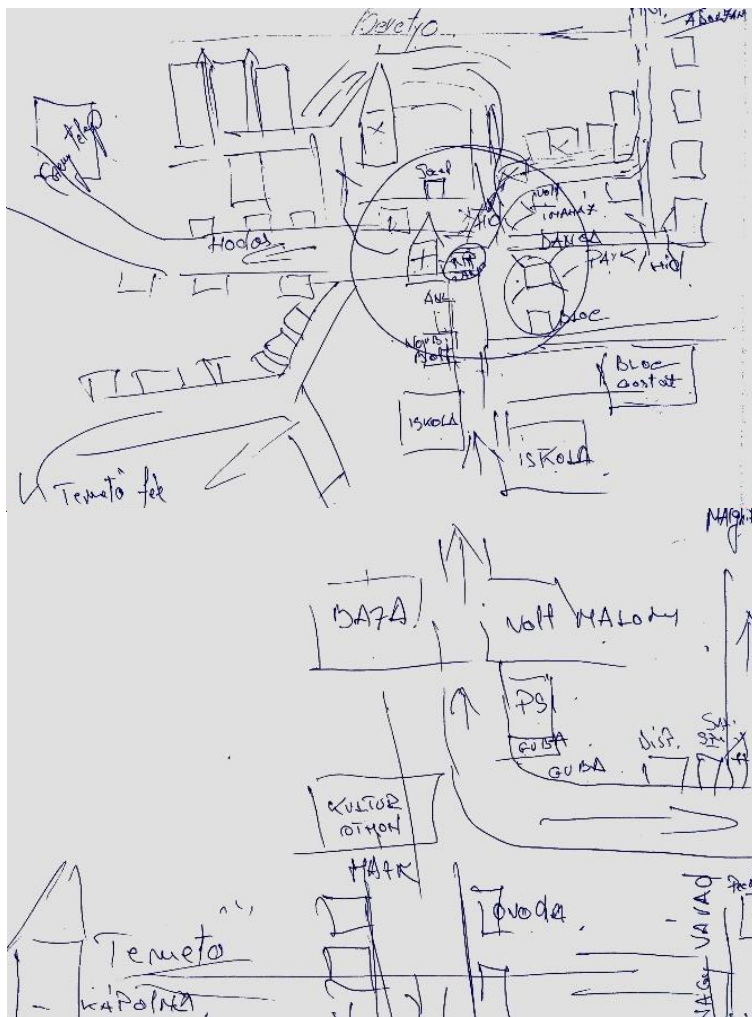
Ez utóbbi alkotásokból nem annyira egy attitűd tükröződését kell kiolvasnunk, pl. a románok által lakott rész nem feltétlenül szándékos döntés miatt marad le. A rajzokból a napi szokásokat lehet kiolvasnunk. A képekhez fűzött magyarázatok alapján úgy tűnik, hogy olyan napi/heti, esetleg havi útvonalak kerülhettek fel, amelyek egyszerűen nem kereszteznek más részeket. A rajzok jelentős hányada a jól megszokott bevásárlás, munkahelyre való eljutás, séta stb. útvonalát illusztrálják.

20. ábra: Szalárd belterülete – 41 éves magyar férfi mentális térképe

A képekből kiindulva azt látjuk, hogy a magyar közösség számára a Zöldfa utca, a Város és a Danca-patak környéke a legfontosabb. Ezek az utcák minden felnőttek által készített térképen szerepelnek, és szinte minden alkotáson a kép fókuszában foglalnak helyet. Mindemellett a legkidolgozottabb, legrészletesebben ábrázolt területek is ezek lettek. Ez nem meglepő, mivel a közösség tagjai a hivatalos ügyintézés és a napi bevásárlást az ezeken az

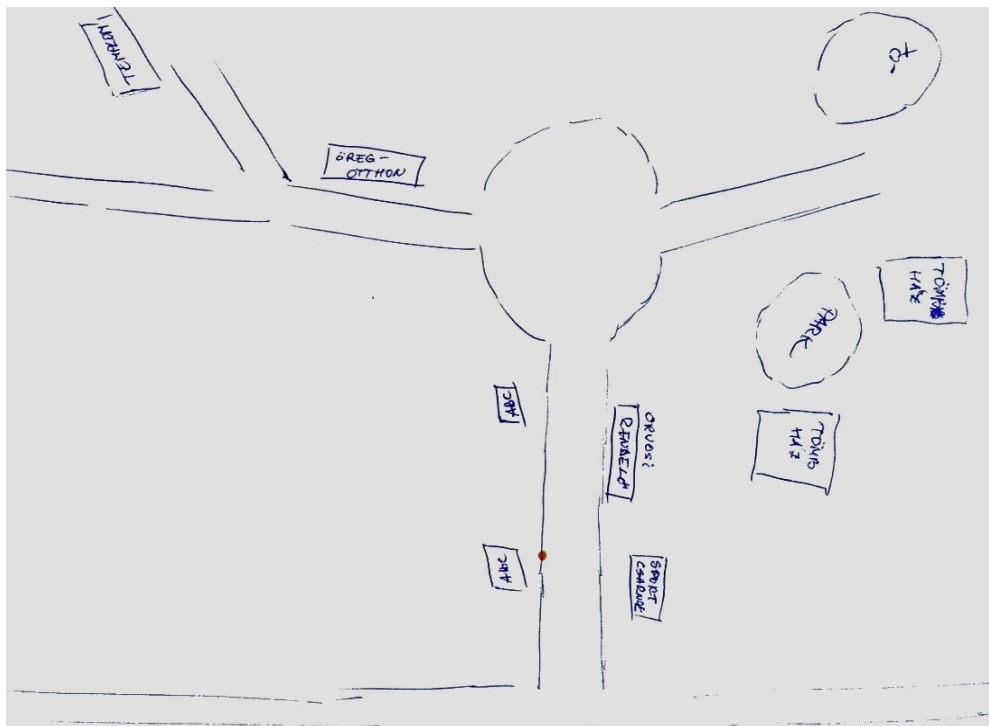
utcákon lévő épületekben tudják elvégezni. A Zöldfa utcán és a Városon összpontosul ugyanis a település összes intézménye, a lakossági szolgáltatások sűrű hálózatát találjuk itt.

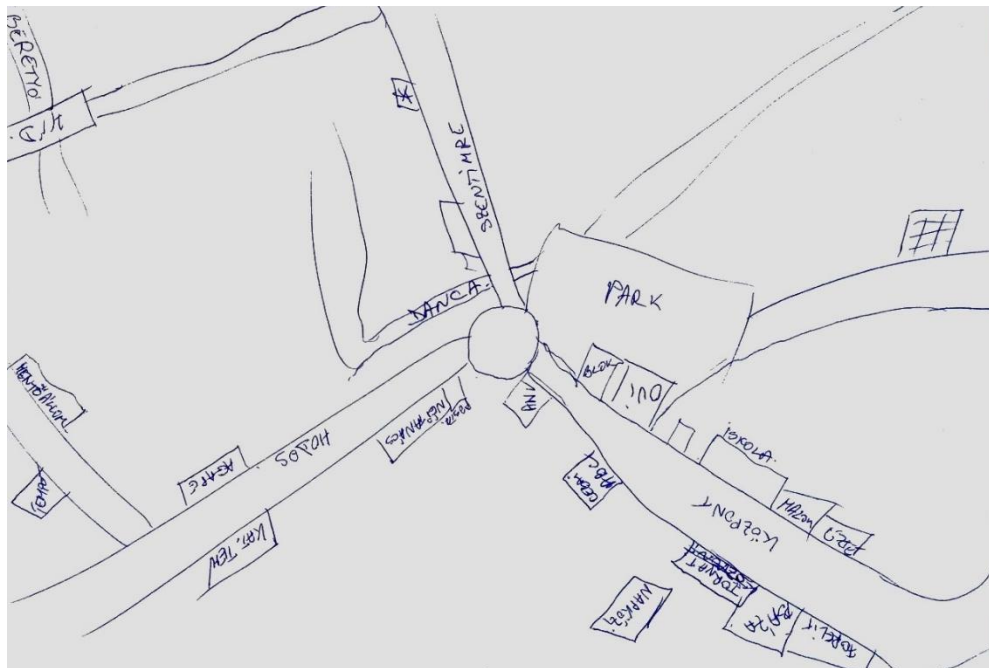
21. ábra: Szalárd belterülete – 54 éves magyar férfi mentális térképe

E területek mellett a felnőttek által készített rajzok többségén a település egyetlen körforgalma is kiemelten fontos szerepet kapott: a kép közepén jelenik meg, és – a többi objektumhoz viszonyítva – gyakran óriásinak ábrázolják (lásd 22. és 23. ábra). Bár a Körforgalom Szalárdon nem tartozik a legnagyobb objektumok közé, két olyan tulajdonsággal is rendelkezik, amelyeknek köszönhetően joggal tartják számon a legfontosabb építmények között. A központnak tekintett részen, a Polgármesteri hivatal, a Rendőrség, a Baptista imaház 1. és a Buszmegálló 1. környékén található. Ugyanakkor funkcióját tekintve a település egyik legfontosabb döntési pontja, mivel az egyik kijárata a Nagyváradi útra vezető Zöldfa utcára, a másik a Hegyközszentimrére vezető Kerek Malom utcára, a harmadik pedig a Jákóhodosra vezető Város nevű utcára irányítja az embereket. A beszélgetések alapján arra következtettem, hogy ezt az építményt többen magával a település központjával azonosítják. Ez a jelenség feltételezésem szerint a megismeréssel is kapcsolatba hozható. Ha a *központ* fogalomra úgy

gondolunk, mint egy olyan dologra, amely valaminek a közepén helyezkedik el és kör alakú, akkor ez a képzet a Körforgalom képével könnyen összekapcsolhatóvá válik.

22. ábra: Szalárd belterülete – 20 éves magyar nő mentális térképe

23. ábra: Szalárd belterülete – 49 éves magyar nő mentális térképe

Nyilvánvaló, hogy azok az utcák, amelyeken a boltok, bankok, templomok/imaházak és iskolák állnak, központibb szerepet kapnak, jobban kiemelik őket. A helynévismereti mérések

eredményeivel összecsengően annak a kérdésnek a tisztázásakor, hogy mit rajzolnak le, ők maguk mit tartanak fontosnak, szintén az derül ki, hogy a funkcionalitás az irányadó. Azokat a területeket részesítik előnyben, és azokat a helyneveket ismerik aktívan, amelyek a mindennapjaik szempontjából hasznosak. Minél jobban távolodunk a fentebb megnevezett helyektől, annál valószínűbb, hogy a további utcák nem fognak rákerülni a képekre, és hogy a további területekhez tartozó neveket nem fogják említeni.

A település keleti oldalán lévő Fürdő utca és Kot-szeg például nem állandó elemei a képeknek, ahogyan az északnyugati oldalon lévő Hörcsögtelep utcái is rendszerint láthatatlanok maradnak. Ezeken a részeken ugyanis semmilyen, a közösség életét alakító, jellegzetes, identitásképző épületet nem találunk. Ezek kizárólag lakóházas területek.

A Románsort vagy Kolóniát átszelő út, az ún. Országút vagy Fő út, amely a Nagyvárad–Margitta útvonal része is egyben, szintén gyakori eleme a rajzoknak. Ehhez kapcsolódóan azonban azt is érdemes megemlíteni, hogy az Országút szinte minden alkotáson a kép alján, a lap szélén, tehát periférikus helyen jelenik meg, és hogy a magyar megkérdezettek ezt a részt a legtöbb esetben nem utcaként, hanem útként ábrázolták.

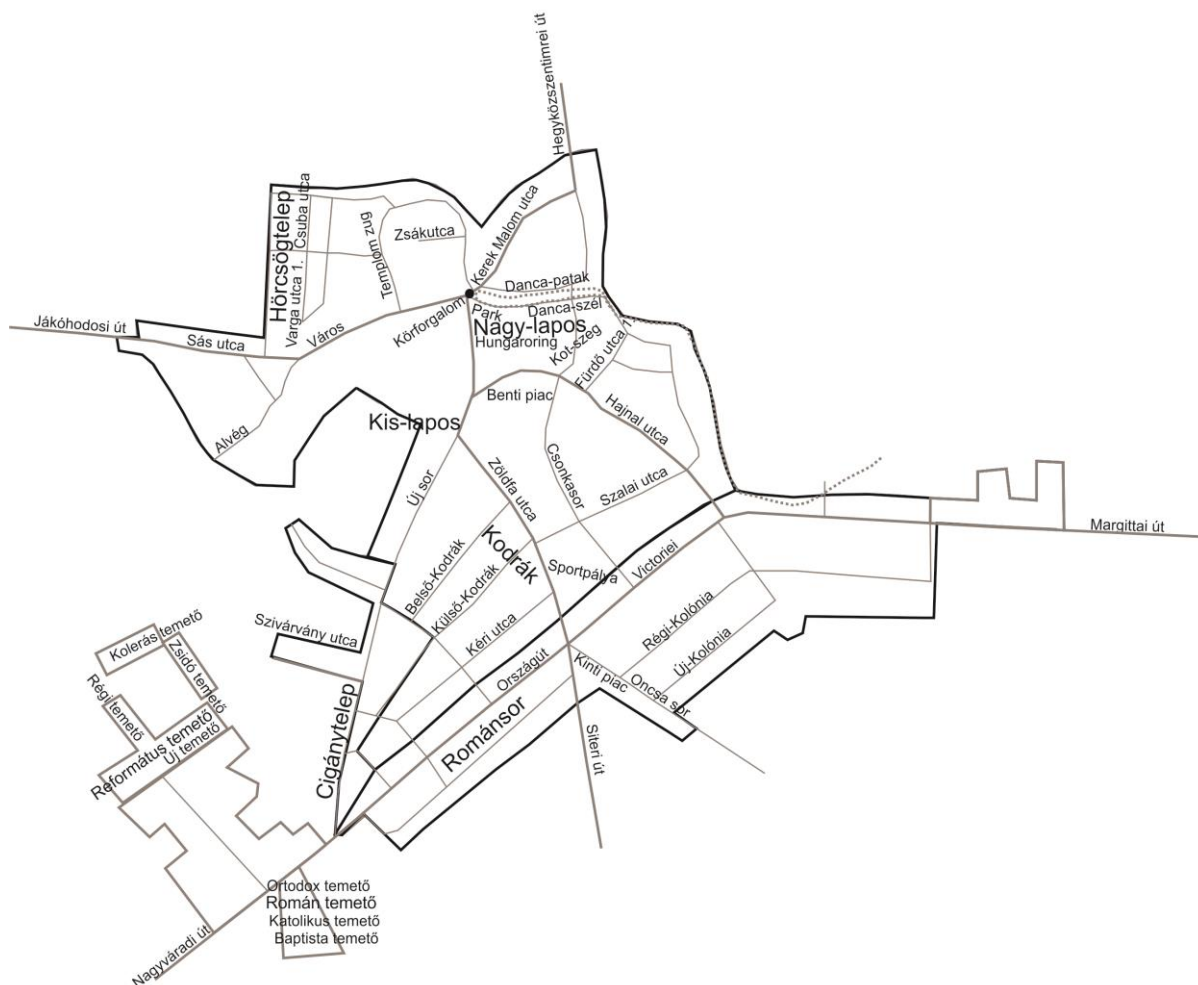
Az Országút kivételével a Románsor részét képező utcák vagy egyáltalán nem kerültek fel a képekre, vagy elnagyolva jelölték őket. A beszélgetésekből is az derült ki, hogy a magyar megkérdezettek túlnyomó többségének nincsenek ismereteik arra vonatkozóan, hogy mi található a Románsor déli részének utcáin. Ezekkel kapcsolatosan még a települést jól ismerő emberek is téves, pontatlan leírást adtak. Néhányan például tudták, hogy a Románsor délnyugati részén egy imaház áll, arra a kérdésre viszont, hogy ez az épület milyen felekezethez tartozik, hogy pontosan kik járnak oda, nem tudtak válaszolni. Mivel ezeken a viszonylag újnak számító területeken soha nem járnak, soha nem kerülnek velük kapcsolatba, nem tudnak róluk beszélni. A magyarok többsége számára ezek a részek név nélküli lakott területek.

A település délnyugati részét, a roma közösséghez tartozó Cigánysort és Szivárvány utcát is csupán néhány adatközlő jelölte a rajzán. A Kot-szeghez, a Fürdő utcához, a Hörcsögtelephez és a Románsor déli utcáihoz hasonlóan a cigánysághoz tartozó területek is kidolgozatlanok. Az adatközlők el tudják helyezni őket a térképen, de nem tudnak részletesebb leírást adni róluk, ezzel egy időben pedig helyneveket sem kapcsolnak hozzájuk. Főként az idősebb generáció tagjainál figyelhető meg, hogy a Románsort rendszerint úgy határozzák meg, mint a település azon részét, amely a „legelőszélen” áll, a Cigánysort pedig, mint azt a területet, amely a legelőn helyezkedik el. E szerint ebben a generációban a gyerekkorból és a fiatal felnőtt korból ismert településképp még erősen él. A Románsor és a Cigánysor a település periferiájaként való meghatározásához valószínűleg ezek az emlékek is hozzájárulhattak.

Összességében megállapítható, hogy a magyar megkérdezettek elsősorban azokat a részeket és objektumokat tüntették fel, amelyek valamilyen módon szerepet játszanak az életükben. Annak a jelenségnek, hogy ugyanazokról a részekről nem tudnak beszélni, elsősorban két oka lehet. Ez egyrészt a település szerkezetéből adódik. A szóban forgó területeken ugyanis nincsenek a közösség életét befolyásoló objektumok (pl. kereskedelmi, közigazgatási, egyházi stb. épületek), szinte kizárólag lakóházakat találunk rajtuk. Másrészt bizonyos értelemben a magyar, román és cigány közösségek közötti távolságtartásból is adódik. Ez a viszonyulás nyilvánvalóan a különböző etnikumú közösségek nem minden tagjánál áll fenn, de a szalárdi mikrotársadalom egészét tekintve megfigyelhető.

A település elrendeződése alapján azt mondhatjuk, hogy Szalárd három nagy etnikai térből áll. A legnagyobb területen, a falu északi oldalán a magyar nemzetiségű családok laknak. Ide tartozik a *Zöldfa utca*, a *Kéri utca*, a *Belső- és Külső-Kodrák*, az *Új sor*, a *Város*, a *Sás utca*, az *Alvég*, a *Templom zug*, a *Hörcsögtelep*, a *Zsákutca*, a *Kerek Malom utca*, a *Danca-szél*, a *Kot-szeg*, a *Fürdő utca*, a *Hajnal utca*, a *Csonkasor* és a *Szalai utca*. A terület délnyugati részén a cigány nemzetiségű lakosokat találjuk. Az ide tartozó két részt a *Cigánysor* ~ *Cigánytelep* és a *Szivárvány utca* ~ *Szivárvány sor* ~ *Szivárvány telep* neveken említik. A település déli részét pedig a román nemzetiségű szalárdiak lakják. Ez a rész a *Románsor* ~ *Romántelep*, illetve a *Kolónia* nevet kapta (lásd 18. térkép). A magyar és a román rész határán az Ortodox templom áll. Ez az épület a helyi magyarság gondolkodásában nem pusztán viszonyítási pontként, de

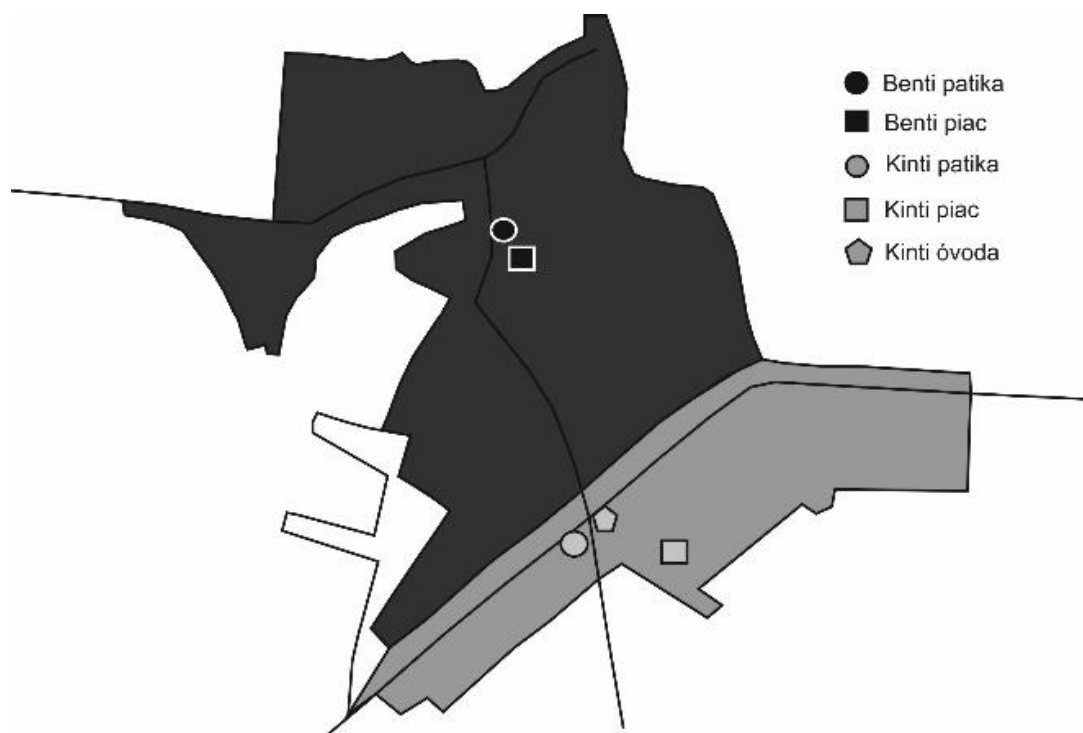
egyfajta határválasztó objektumként is megjelenik. Ezzel párhuzamosan pedig a magyarság egy része magát a település leírását is az Ortodox templomtól kezdte.

18. térkép: Szalárd belterülete a településrészek, az utcák és az utak jelölésével

Az etnikai terekre vonatkozó felosztás nem pusztán területi alapú, de mentálisan is létezik. A településről szóló beszélgetésekben maguk a megkérdezettek is különbséget tettek a magyar-, a román- és a cigányrészek között: „Ez a rész itten már inkább magyar.” „Ahol van a Szivárvány házak, ott vannak inkább elterjedve a cigányok.” (32 éves szalárdi férfi), „A Fő út rész, az nagy százalékba románság. Az úttól errefele, az magyarlakta rész. S hát a cigányság lakta rész, az ugye a legelőn.” (37 éves szalárdi nő), „Vannak román-, magyar-, cigányrészek. A Margittai úton túl levő, tehát ezen az úton, és ott rajta, jobb oldalt eső házakban laknak inkább román anyanyelvűek. És itt, az Új sor végén, itt laknak a cigányok.” (48 éves szalárdi nő).

Ez a fajta viszonyulás a kint–bent topológiai dimenziók síkján is felfedezhető: a magyarság szemszögéből nézve ugyanis minden olyan objektum, amely a Románsoron található, kint van, és a Románsorhoz viszonyítva az összes olyan objektum, amely ehhez a részhez képest északra, a magyarok által lakott részekben áll, bent és a „faluban” helyezkedik el: „A magyarok bent, itt a központba. [...] A románok a Kultúrotthon uccájába laknak, tejjesen lent.” (16 éves szalárdi fiú), „Ez a belső rész, mond hassuk inkább, hogy magyar terület, a falunak a zöme, a nagyobb része.” (40 éves szalárdi férfi), „[A Zöldfa utca] az már vezet kifele.” (49 éves szalárdi nő). Ezt a felfogást a *Kinti patika* – *Benti patika*, *Kinti piac* – *Benti piac*, *Kinti óvoda* helynevek is alátámasztják: *Kinti patika*-nak a szalárdiak a Románsor közepének, *Benti patika*-nak pedig a Zöldfa utca északi részének gyógyszerárát nevezik; a *Kinti piac* a Románsoron található állatpiac, a *Benti piac* pedig a Hajnal utcán lévő élelmiszerpiac neve; a *Kinti óvoda*-nak⁴⁷ pedig a Románsor közepén álló, román tannyelvű óvodát hívják (lásd 19. térkép).

19. térkép: Szalárd belterülete: feketével a magyarok, szürkével a románok és fehérrel a cigányok által lakott részek

⁴⁷ A helynévgyűjtés során a *Benti óvoda* helynévvel nem találkoztam. A magyarok által lakott részen további két óvodaépület található. Ezeket általában *Manócska óvoda* és *Napközi óvoda* néven emlegetik.

A kérdéshez kapcsolódóan ebben a részben a megkülönböztető vonások szerepéről is érdemes szót ejteni. A szalárdi magyarok valamely objektumnak a magyar közösséghez vagy a magyar közösség egy tagjához való tartozását természetesnek veszik. Azokban az esetekben viszont, amelyekben egy objektum a román vagy a cigány közösséghez, illetve a román vagy a cigány közösség egy tagjához köthető, az objektum nevében szinte elmaradhatatlanul benne kell lennie a *román*, (esetleg *ortodox*)⁴⁸ vagy a *cigány* névrésznek. A szalárdi magyar helynévanyag etnocentrikus, mivel a „nem-magyar dolgok” kategóriájába tartozó objektumokat felcímkézi, azaz népnyelvi előtagot használnak az adatközlők. Ennek köszönhetően a szalárdi magyar névkorpusz olyan helyneveket is tartalmaz, mint a *Cigánysor ~ Cigánytelep*, *Cigánygödör*, *Románsor ~ Romántelep*, *Román bolt 1.*, *Román bolt 2.*, *Román óvoda*, *Román temető*, *Román templom*, *Román imaház*, *Román baptista imaház* stb.⁴⁹ A felsorolt nevekben szereplő *cigány* és *román* névrészeket jómagam csoporthatár-kijelölő előtagoknak tartom. Az a szerepük ugyanis, hogy jelezzék, hogy az az objektum, amelynek a nevében szerepelnek, nem a Mi, adott esetben nem a magyar, hanem a Mások, a nem magyarok csoportjához tartozik.

A *Románsor*, *Román óvoda*, *Román templom* stb. típusú helynevek többségét a magyarokhoz hasonlóan a román megkérdezettek is ismerték. A velük folytatott beszélgetésekben viszont a *magyar* mint megkülönböztető előtag, jóval kevesebb kifejezésben ugyan, de szintén helyet kapott. Néhol a *Református temető* helyett a *Magyar temető*, a *Református templom* helyett pedig a *Magyar templom* kifejezést használták.

A szalárdiak szóhasználatában létezik egy olyan tereptárgyat jelölő kifejezés, amely szintén csoporthatár-kijelölő szereppel bír. Ez az *arab orvos háza*. A helymeghatározásokat gyakran ehhez a magánházhhoz viszonyítva adják meg. Ez az épület nem azért kerül előtérbe, mert bármilyen módon befolyásolná a szalárdi közösségek életét, hanem annak a profánabb

⁴⁸ A *román* és az *ortodox* jelzők a mindennapi kommunikációban gyakran jelennek meg egymás szinonimáiként, mivel Romániában az ortodox vallás elsősorban a román nemzetiségűek vallása. A nemzetiség és a felekezeti kérdés egyébként is szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Gyakran össze is mosódnak.

⁴⁹ A *Cigánysor ~ Cigánytelep* a település román által lakott részének a neve. A *Cigánygödör* azt a helyet jelöli, amely a Cigánysor mellett található, s ahol – a szintén cigány nemzetiségű szalárdiak – egykor a vályogot vetették. A *Románsor ~ Romántelep* a falu románok által lakott részének a neve. *Román-boltok*-nak a falu román tulajdonban lévő vegyeskereskedéseit hívják. A *Román óvoda* a román tannyelvű óvoda neve. A *Román temető* arra a területre vonatkozik, ahova főként román nemzetiségű családok temetkeznek. A *Román templom* az *Ortodox templom* névvariánsa. Az ortodox vallás – etnikai felekezetként – a román nemzetiségűek vallása. A *Román imaház* és a *Román baptista imaház* nevek azokat a pünkösdisták és baptista imaházakat jelölik, amelyek a Románsoron állnak, s amelyeknek főként román nemzetiségű hívei vannak.

Milyen típusú helynevek kerültek fel az adatközlők által rajzolt térképekre? A rajzok elemzése után az azokon szereplő neveket tanulmányoztam. A képeken található nyelvi példákat a Wordshift nevű szófelhő-generáló programban standardizált formában adtam meg, azaz javítottam az egyes szavakban szereplő helyesírási hibákat (pl. *Rendörség* > *Rendőrség*, *Toci pája* > *Focipálya*, *Kultorothon* > *Kultúrotthon*), de – a nevek összevethetősége érdekében – minden névvariánst (*Guba-bolt* ~ *Nagy Guba-bolt*, *Hodos* ~ *r. Hodoş*, *Primöria* ~ *Néptanács* ~ *Polgármesteri hivatal* stb.) meghagytam. A feliratok gyakoriságát ábrázoló szófelhő e korpusz alapján nyerte el a végső formáját (lásd 24. ábra).⁵¹

A térképeken szereplő feliratok szóelőfordulásait tekintve azt mondhatjuk, hogy a térképkészítő adatközlők számára a nagyobb épületek (főként az egyházi és közigazgatási épületek) és az irányok (a településnevek által jelölt irányok) voltak a legfontosabbak. A rajzokon az ezekre a denotátumokra vonatkozó feliratok jelentek meg a leggyakrabban. Ezeket

⁵¹ A szófelhő a WordSift nevű program felhasználásával készült: <https://wordsift.org/> (2018. 08. 31.).

a közeli vizek nevei és az utcanevek követik a sorban. A szalárdi magyarság főként e tereptárgyak segítségével tájékozódik, és ezeknek a helyneveknek a használatával írja le a települését. Az épületnevek közül például a *Református templom* huszonkilencszer, az *Iskola 1.* huszonötször, az *Orvosi rendelő* huszonegyszer, a *Polgármesteri hivatal* tizenegyszer, a *Baptista imaház 1.* pedig tizenkétszer szerepelt. Az irányjelölő településnevek közül a *Szentimre* huszonegyszer, a *Hodos* pedig tizenhatszor került fel. A víznevek közül a *Danca* tizenhárom, a *Berettyó* pedig nyolc képen látható. Az utcanevek közül az *Új sor* tíz, a *Malom utca* nyolc, a *Csonkasor* hét, a *Hajnal utca* hat, a *Zöldfa utca* öt, a *Város* pedig szintén öt alkalommal jelent meg. A kép legapróbb helynevei, mint a *Külső-Kodrák*, a *Manócska ovi*, a *Malom* stb. mind egyszeri előfordulásúak.

A felsorolt példák mellett a képeken a magyar nyelv egyes román kölcsönszavai szintén helyet kaptak. Megjelennek a román eredetű épület- és intézménynevek (pl. az r. *ANL-bloc* > m. *ANL-blokk*, a r. *Baza* > m. *Báza*, a r. *Dispensar* > m. *Diszpenszár* ~ *Diszpenzár* stb.), valamint az egyes településnevek román írásmódú alakváltozatai (pl. m. *Jákóhodos* ~ *Hodos* > r. *Hodoș*). Az *ANL-blokk* három, a *Baza* ~ *Báza* összesen öt, a *Dispensar* ~ *Diszpenszár* ~ *Diszpenzár* összesen hat, a *Hodoș* név pedig négy mentális térképen szerepel.

A nyelvhasználók a fenti helynevek magyar eredetű vagy magyaros változatait (*ANL-tömbház*, *Terménylerakó és -átvevő raktár*, *Orvosi rendelő*, *Jákóhodos* ~ *Hodos* stb.) természetesen ugyanúgy ismerik, mint a román eredetű átvételeket. Az a tény, hogy néhányan a román eredetű helyneveket részesítik előnyben, valószínűleg azzal magyarázható, hogy nagyobb gyakorisággal látják, hallják és használják ezeket a kifejezéseket, mint a magyar eredetű változatukat. A román eredetű és román írásmódú példák térképes megjelenése nyelvi, nyelvhasználati rutinokat tükrözhetnek. Véleményem szerint ezeknek a kifejezéseknek a választása a romániai magyarok számára a legtöbbször nem tudatos döntés, hanem teljesen természetes folyamatnak az eredménye. A felsorolt nevek – a gyakori előfordulásnak köszönhetően – egyes beszélők mentális lexikonjából jóval könnyebben előhívhatóak, mint egyéb változataik. A magyar nyelvű településnevek a hivatalos szférában egyáltalán nem, a köztereken és a vizuális környezetben pedig korlátozott módon jelennek meg. Ennek eredményeképpen a román névváltozatok, a román írásmódú kifejezések könnyebben beépülhetnek az egyéni szótárakba.⁵² BENŐ ATTILA kutatásai szintén azt igazolják, hogy a

⁵² A kérdésre vonatkozóan a romániai magyar gyermekek nyelvhasználati szokásait illetően legutóbb TÓDOR ERIKA-MÁRIA végzett kutatásokat. Az eredményei szerint a pedagógusok nyelvi szocializációja, a

feliratok elősegíthetik a szókölcsonzést, mivel „az információ annál inkább rögzül az emlékezetben, minél több érzékszerv közvetíti.” (2003: 53).

4.2.2. A szalárdi román közösség mentális térképei. Román nemzetiségű adatközlő által készített mentális térképből összesen négy készült el, ezért a mélyebb következtetések megfogalmazása a dolgozat e pontjában elmarad, csupán néhány észrevételt teszek.

A beszélgetések, a megfigyeléseim és a rajzok alapján bebizonyosodott, hogy a szalárdi románság számára egyáltalán nem ismeretlenek a magyar eredetű helynevek, mi több a magyar belterületi tulajdonneveket gyakran használják. A névhasználat természetesen nagyon sok tényezőtől függ. A lakóhely, a foglalkozás, a magyar nyelv ismerete, a napi szokások egyaránt befolyásolják. A magyarok által lakott részek többségéhez csak magyar eredetű helynevek tartoznak, nem kaptak külön román helyneveket. A köznév és tulajdonnév határán álló helyneveknek, mint amilyen az *Iskola*, a *Polgármesteri hivatal*, a *Templom* stb. természetesen létezik *Școală*, *Primărie*, *Biserică* stb. változata. A jóval speciálisabb *Zöldfa utca*, *Csonkasor*, *Hajnal utca* neveknek stb. azonban jelenleg nem létezik román nyelvű változatuk. E területek említésekor tehát – hacsak nem valamilyen körülírással él a beszélő – elkerülhetetlen a magyar eredetű kifejezések használata. Ahogyan a magyarok, úgy a románok is ezekkel a nyelvi jelölőkkel élnek.

A 29 éves román nő és az 59 éves román férfi rajza ezt a megállapítást jól szemlélteti (lásd 25. és 26. ábra). A Románsorhoz tartozó román tulajdonnevek (*Colonia nouă*, *Victoriei*, *Biserica penticostală*, *-ortodoxă* stb.) mellett a magyar részekhez tartozó magyar eredetű lexémák (*Szélső-Kodrák*, *Belső-Kodrák*, *Zöldfa utca*, *Csonkasor*, *Hajnal utca*, *Fürdő utca*, *Néptanács*, *Kerek utca*, *Körforgalom*, *Központ* stb.) is helyet kaptak az egyéni térképeiken. A rajzokat és a fentiekben tárgyalt román eredetű kölcsönszavakat tekintve tehát azt mondhatjuk, hogy a két nyelv a helynevek szintjén (is) kölcsönösen hat egymásra.

nyelvhasználathoz való viszonyulásuk, valamint a vizuális nyelvhasználat (pl. a tantermekben látható kiírások) komoly hatást fejt ki a gyerekek nyelvhasználati szokásainak alakulására (2017: 45–56).

Összegzés. Kitekintés

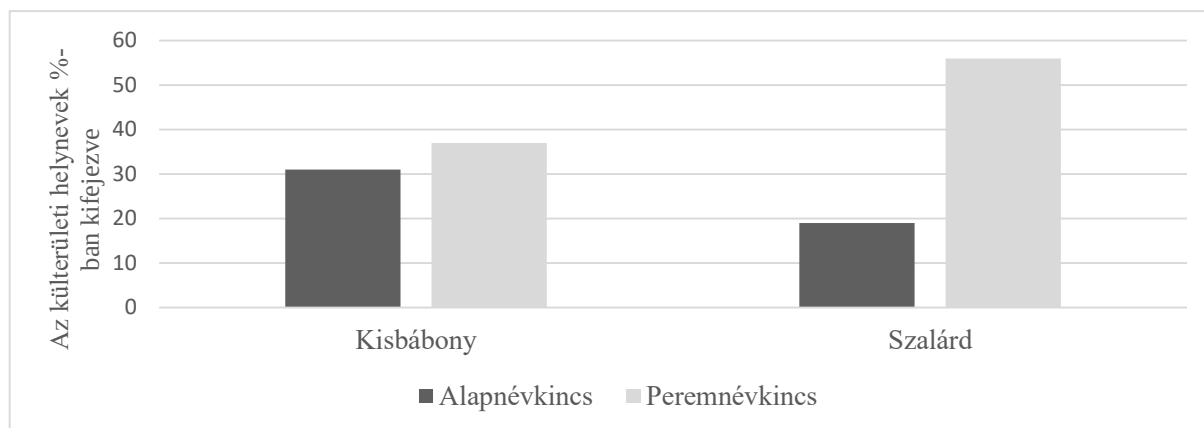
Munkámban a helynévismeret, helynévhasználat és kognitív térképezés vizsgálatára vállalkoztam két egymástól teljesen eltérő jellegű romániai település lakosságának körében. A vizsgált települések nem pusztán a méretüket, szerkezetüket, elhelyezkedésüket tekintve különböztek nagyban egymástól, de – ami a felmérés szempontjából is különösen fontos – a lakosság számát, összetételét és életmódját tekintve is.

Az előző fejezetekben többször utaltam arra, hogy a kisbábonyi lakosságot a hagyományosabb, tradicionálisabb csoportok közé sorolom. Ezen a településen még kiemelten fontos a közös munka, a közös gazdálkodás és a hagyományokhoz, a „belső szabályokhoz” való alkalmazkodás. Az itt élő magyarokra kevésbé jellemző a mobilitás, nem kifejezetten kedvelik a szokásoktól való eltérést. Ma még szinte minden család ugyanazt az elődöktől kapott mezőgazdálkodó mintát követi. Az ettől a példától való elfordulás náluk még csupán nyomokban jelentkezik.

Szalárd esetében a gazdálkodók, földművelők mellett megjelenik az a réteg, amelynek tagjai valamilyen vállalkozásba fogtak, diplomát szereztek és/vagy szakmát tanultak. Ugyanakkor ennek köszönhetően egy új társadalmi típus, a napi ingázók népes tábora is feltűnik. Itt egy olyan közösséget találunk, amely ugyanúgy vidéki ugyan, de a nagyváros hatósugarában él. Az ebből adódó sokszínűség pedig a Szalárdhoz köthető külterületi mikrotoponimák nagy százalékát érintő funkcióvesztéssel párosul.

Többé-kevésbé mindkét településen annak a – ma már általánossá vált – jelenségnek vagyunk a szemtanúi, amelynek következtében a hagyományosnak tekintett falusi életforma eltűnik. Kisbábony valamelyest még próbál ellenállni, Szalárd esetében ezt rohamos gyorsasággal a nagyüzemi gazdálkodás váltja fel. A jelenség egyik velejárójaként a külterületi helynevek jelentős hányada lesz a periférikus névállomány része. A felmérések szerint Kisbábonyban a külterületi helynevek 31%-a tartozik az alapnévkincsbe és a külterületi mikrotoponimák 37%-a a periférikus névkincsbe (lásd IV. fejezet, 3.1.5. pont). Szalárd esetében a külterületi helynevek még inkább veszélyeztetetebbek, csupán a 19%-uk alapnévkincsbeli és az 56%-uk tartozik a periférikus névkészletbe (lásd V. fejezet, 3.1.5. pont) (42. diagram). Következésképp annak a jelenségnek vagyunk a passzív szemlélői, hogy a változóban lévő életmód (amely kihat a szabadidő eltöltésére, a kenyérkeresés és a jövedelem

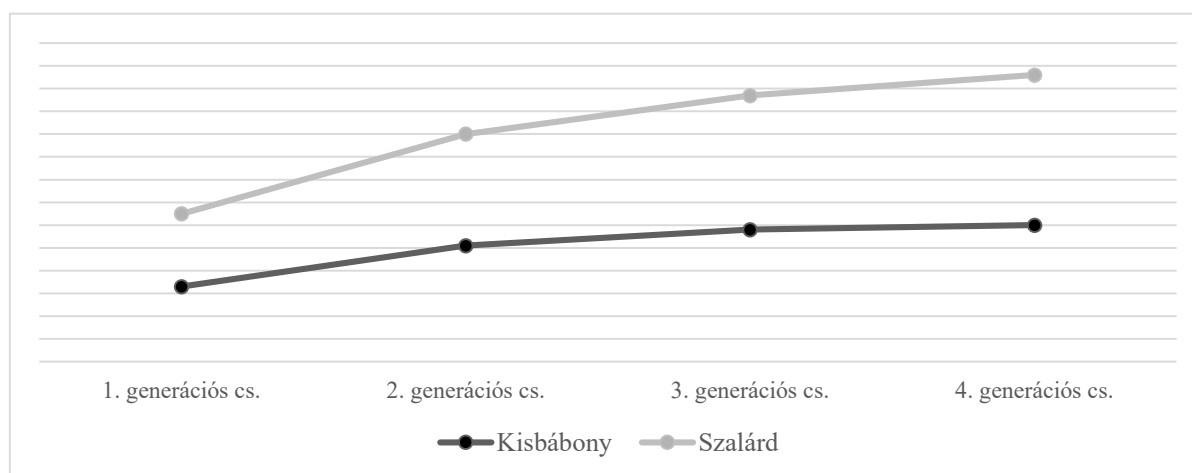
elköltségének mikéntjére stb.) hogyan irányítja a szókészlet, s ennek részeként a helynévkészlet bizonyos rétegeinek mozgását.

42. diagram: A külterületi mikrotoponimák alap- és peremnévkincsbeli megoszlása

A két településen elsősorban négy, a helynevek ismeretét és használatát, az alap- és a periférikus névkincs változását befolyásoló változó vizsgálatával foglalkoztam. Ezek a tényezők az életkor, a nem, a foglalkozás és – a foglalkozással szorosan összefüggő – mobilitás, valamint azt a kérdést is vizsgáltam, hogy a településen töltött évek száma alapján hogyan csökkennek és növekednek a névismeretet ábrázoló mutatók. A vizsgált kérdések tekintetében bizonyos feltételek mellett a változók egy csoportja erősebbnek bizonyult a többinél.

Statisztikailag is igazolható, hogy a helynévismeretét illetően az életkor változója a felnőtté válásig és az önállósodásig domináns. Kisbányban míg az első és a második generációs csoport átlagos helynévismerete között 18 százalékpontnyi eltérést lehetett kimutatni, addig a második és a harmadik generációs csoport esetében már csupán 7, a harmadik és a negyedik generációs csoportnál pedig mindössze 2 százalékpontnyit (lásd IV. fejezet, 3.1.2. pont).

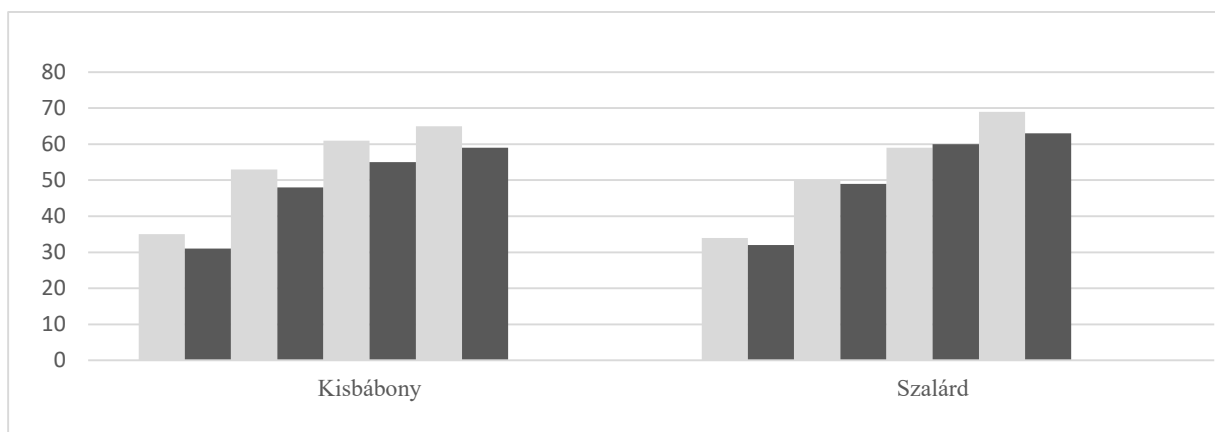

43. diagram: A korcsoportok átlagos helynévismerete

Szalárd esetében hasonló tendencia rajzolódott ki. Ennél a településnél a gyerekek és a fiatal felnőttek átlagos helynévismerete között 17, a fiatal felnőtteké és a középkorúaké között 10, a középkorúaké és az időseké között pedig csupán 7 százalékpontnyi volt a különbség (lásd V. fejezet, 3.1.2. pont) (43. diagram).

A közvetlen környezet helyneveinek elsajátítását illetően az önállósodást követően az életkor tényezője fokozatosan szorul háttérbe, helyét a foglalkozás, esetleg a hobbi, az érdeklődési kör változója veszi át. Számos példa támasztotta alá azt az előfeltevést, amely szerint a mezőgazdálkodó személyek nagyobb hely- és helynévismerettel rendelkeznek, mint a mezőgazdálkodással nem foglalkozó társaik. Ugyanakkor – Kisbábony esetében – az is beigazolódott, hogy a mezőgazdálkodás mellett végzett egyéb tevékenységek és a települések közötti nagyobb fokú mobilitás negatívan hat ki a lakhelyhez köthető helynevek elsajátítására. Azok a 61. életévüket betöltött kisbábonyi adatközlők, akiknek a földművelés mellett volt valamilyen egyéb szakmájuk, foglalkozásuk is, kevesebb helynevet ismertek, mint a kizárólag mezőgazdálkodással foglalkozó 61 év fölötti személyek. Míg az előbbi csoport tagjai a nevek 39, 40, 47 és 48%-át birtokolták, addig a 61 év fölöttiek átlagosan a nevek 62%-át ismerték (lásd IV. fejezet, 3.1.4. pont).

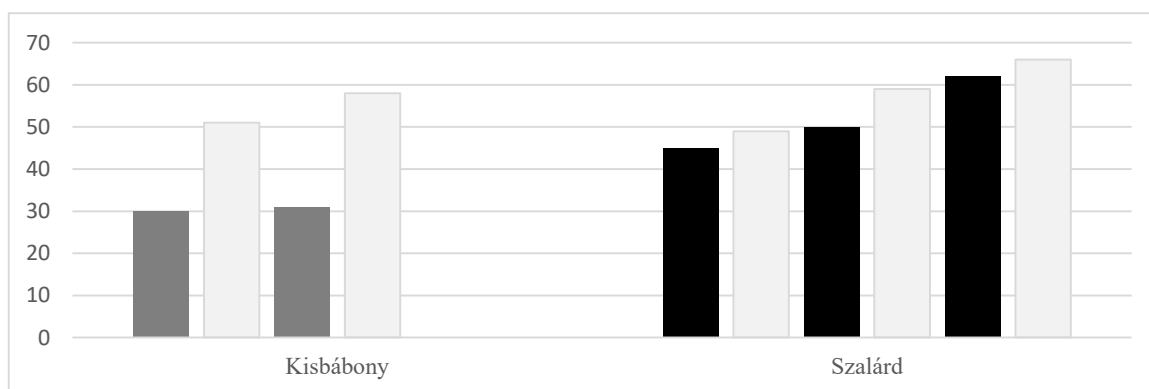
Bár településenként és családmodellenként komoly különbségek adódhatnak, az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a nem változója napjainkban nem tartozik a markánsabb helynévismeretet befolyásoló jellemzők közé. A különböző korcsoportok női és férfi adatközlőinek átlagos helynévismerete közötti különbség Kisbábonyban 3 és 6 (lásd IV. fejezet, 3.1.3. pont), Szalárdon pedig 1 és 6 százalékpont között mozgott (lásd V. fejezet, 3.1.3. pont) (44. diagram).

44. diagram: A névismereti átlagok nemek szerinti megoszlásban, korcsoportok szerint haladva, világosszürkével a férfiak, sötétszürkével a nők helynévismerete látható

Végül a településről való el- és a településre való beköltözés szerepével kapcsolatban azt mondhatjuk, hogy ez az aspektus a többi változó függvényében lehet fontos. Figyelembe kell vennünk a településen töltött évek számát, de azt is, hogy az adatközlők mely életszakaszban kerülnek a vizsgált helységbe (lásd V. fejezet, 3.1.4. pont). Jóllehet minden egyes ember és minden egyes közösség esetében változók együttes hatása határozza meg azt, hogy a felmérés időpontjában végül milyen névismereti eredményt kapunk.

Írásomban a különböző társadalmi, etnikai-nyelvi és felekezeti csoportok helynévismeretének és -használatának jellemzésére is kísérletet tettem. Erre a részre – hasonló hazai kutatások hiányában – egyrészt mint újszerű kérdésfelvetésre, másrészt pedig mint egyfajta kísérleti vizsgálódásra tekintek. A magyarok helynévismeretét Kisbábonyban a cigányok, Szalárdon pedig a románok helynévismeretével vettem össze. A kisbábonyi adatok arra mutattak rá, hogy a helyi cigányság az életvitelénél fogva jóval kevesebb helynevet ismer, mint a kisbábonyi magyarság. A második generációs csoportba sorolható cigányok és magyarok átlagos helynévismerete között 21 százalékpont, a harmadik generációs csoportba tartozó adatközlők átlagos helynévismerete között pedig 27 százalékpont volt a különbség (lásd IV. fejezet, 3.2.3. pont). Ezzel szemben Szalárdon a két etnikai csoport helynévismereti tudása hasonló volt. Az eltérés a második generációs csoportok esetében 4 százalékpontot, a harmadik generációs csoportoknál 9 százalékpontot, a negyedik generációs csoportoknál pedig szintén 4 százalékpontot tett ki. Ezt az eredményt jómagam a két csoport, a magyarok és a románok hasonló életvitelével magyaráztam (lásd V. fejezet, 3.2. pont) (45. diagram).

45. diagram: A névismereti átlagok a különböző etnikai csoportok esetében, korcsoportok szerint haladva, világosszürkével a magyarok, sötétszürkével a cigányok, feketével a románok helynévismerete látható

A jövőben mind a kisbábonyi cigányság, mind pedig a szalárdi románság esetében érdemes lenne egy másfajta eszköztár és módszer bevonásával is megvizsgálni a helynévismeret és -használat kérdését. A magyar anyanyelvű kisbábonyi cigányság helynévismeretét és kognitív térképezését egy követéses vizsgálat keretein belül lehetne újból

tanulmányozni. Az elmúlt időszakban ugyanis néhány cigány család földvásárlásba fogott, egyesek pedig a bábonyi lakhelyüket is megtartva külföldön kezdtek munkát vállalni. Az ő esetükben tíz vagy akár több év távlatában azt a kérdést járnám körül, hogy a megváltozott életmód és életkörülmények miként befolyásolhatják a nyelv- és névhasználatot. A román adatközlők helynévismeretét főként a magyar helynevek szemszögéből, magyar nyelvi keretben vizsgáltam. A kutatás e momentuma a magyarokkal végzett vizsgálat kiegészítéseként funkcionált. Úgy gondolom, hogy egy perspektívaváltás keretein belül a jövőben célszerű lenne az ő anyanyelvükön és a román helynevek fókuszba állításával egy külön vizsgálatot is végezni a kérdésre vonatkozóan.

Az ismertetett szubjektív térképes vizsgálatokban a kognitív térképezés feltárására törekedtem. Rajzoltatásos módszert alkalmaztam. Azt azonban fontosnak tartom megjegyezni, hogy ennek a kérdésnek a megközelítése egyéb rajzoltatásos (pl. kész vagy hiányosan kitöltött térképek felhasználásával) vagy akár kérdőívezéses módszerrel (pl. szimpátiaskálák alkalmazásával), vagy akár e módszerek ötvözetével is történhet. A hazai szocioonomasztikai kutatásokban a továbbiakban is érdemes a téri leképezés és a helynévhasználat témájával foglalkozni. Erre vonatkozóan még bőven vannak megválaszolatlan kérdéseink és kiaknázatlan lehetőségeink. Gondolok itt például a térérzékelés, a térközszabályozás, a tájékozódási pontok és a helynévadás, helynévhasználat közötti kapcsolat eddig feltáratlan kérdéseire.

Ugyanakkor azt is fontos szem előtt tartanunk, hogy nem pusztán a helynévhasználatnak, de már magának a helynévadásnak is vannak szociológiai vonatkozásai. Ezek megjelenését sok esetben valamilyen megkülönböztető vonás váltja ki. A társadalomföldrajz egyik gyakran emlegetett alaptétele szerint „a teret többnyire meg kell osztani másokkal is. Éppen ezért a társadalom tagjai különböző eszközökkel igyekeznek uralmat szerezni a tér egyes darabkái felett.” (CSÉFALVAY 1994: 13). Az efféle törekvéseknek gyakran lehet eszköze a helynévadás akkor például, amikor egy – akár a külső szemlélő által egyetlennek tekintett – rész az ott élő etnikai, felekezeti vagy akár vagyoni csoportoknak megfelelően nyelvileg, a nevek segítségével szétdarabolódik. Ha egy utcában vagy településrészen egymástól eltérő csoportok tömörülése figyelhető meg, nagy a valószínűsége annak, hogy ez a térbeli elkülönülés az ott élők helynévadásában is megjelenik (lásd például a kisbábonyi *Mikró*, *Cigánysor* és *Turci utca*, valamint a szalárdi *Új sor* és *Cigánytelep* stb. helynevek szerepét). A szóban forgó denotátumot több külön objektumként fogják értelmezni, sok esetben még akkor is, amikor az adott terület közigazgatásilag egyet jelentene.

CSÉFALVAY úgy véli, hogy a különböző jelzések, rajzok, ábrák mellett „az emberi viselkedés gyakran pontosabban jelöli ki egy-egy terület határait, mint az a bizonyos piros

vonal.” (1994: 19). A helynévgyűjtések, valamint a helynévismereti és kognitív térképes felmérések alkalmával jómagam is minduntalan ezzel a jelenséggel szembesültem. Egy település/közösség tagjainak esetében fontos kérdés, hogy kik alkotják a többséget és kik a kisebbséget, illetve, hogy a vizsgált közösség szemszögéből kik a mi és kik a mások csoportját. A helynévadás esetében meghatározó lehet, hogy hol lakik a tősgyökeres lakosság, és hogy hol a nemrég beköltözöttek; etnikai tekintetben, hogy hol él a magyar, a román, a cigány stb. népesség; felekezeti tekintetben, hogy hol él a református, a római katolikus, az ortodox stb. lakosság; vagy akár a vagyoni helyzet tekintetében, hogy hol élnek a jobbmódúak, és hogy hol a szegényebb családok. A felsorolt kategóriák egyszersmind szociológiai alapfogalmak is. Az efféle kategóriákba sorolható helynevek segítségével meglehetősen pontosan lehet tükröztetni a valamikori vagy akár a jelenkori társadalmi rétegződést, ugyanis csoportthatárokat jelölnek ki. A helynévhasználat és a szegregációs jelenségek feltárásakor a névtan és a szociológia területe tehát kölcsönösen kiegészíthetik egymást.

Irodalom- és forrásjegyzék

Irodalomjegyzék

- AINIALA, TERHI 2008. Socio-onomastics. In: JAN-OLA ÖSTMAN–JEF VERSCHUEREN in collaboration with ELINE VERSLUYS (ed.). *Handbook of Pragmatics 12*. 2008 installment. John Benjamins. Amsterdam/Philadelphia. 1–18.
- ALBERTNÉ HERBSZT MÁRIA 2007. Gyermeknyelv. In: A. JÁSZÓ ANNA (főszerk.). *A magyar nyelv könyve*. Trezor Kiadó. Budapest. 687–704.
- ANDORKA RUDOLF 2006. *Bevezetés a szociológiába*. Második javított és bővített kiadás. Osiris Kiadó. Budapest.
- BALÁZSI JÓZSEF ATTILA 2001. A cigány szó és származékai a pejoratív kifejezésekben. In: *Magyar Nyelv* 97. 313–324.
- BAUKO JÁNOS 2010. *A szocioonomasztika kutatási területei*. Előadásként elhangzott a „XIV. Apáczai-napok 2010. Európaiság, magyarság Közép-Európában” c. tudományos konferencián. 2010. október 14–15. Győr.
- BAUKO JÁNOS 2015. *Bevezetés a szocioonomasztikába* (Oktatási segédlet). Konstantin Filozófus Egyetem Közép-Európai Tanulmányok Kara. Nyitra.
- BAUKO JÁNOS 2019. *Társadalom és névhasználat. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság és az ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke. Budapest.
- BENŐ ATTILA 2003. A vizualitás szerepe a szókölcsonzésben. In: PÉNTEK JÁNOS–BENŐ ATTILA. *Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai I. Kiadja az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége. Kolozsvár. 53–70.
- BENŐ ATTILA 2004. *A kölcsönszó jelentésvilága. A román–magyar nyelvi érintkezés lexikai-szemantikai kérdései*. Az Erdélyi Múzeum Egyesület Kiadványai. Kolozsvár.
- BENŐ ATTILA 2006. Nyelvi jogok, nyelvhasználat a közigazgatás területén Romániában. In: BENŐ ATTILA–SZILÁGYI N. SÁNDOR (szerk.). *Nyelvi közösségek – nyelvi jogok*. Kiadja az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége. Kolozsvár. 36–42.
- BENŐ ATTILA 2008. *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Egyetemi Műhely Kiadó. Kolozsvár.
- BENŐ ATTILA 2014. *Kontaktusjelenségek az erdélyi magyar nyelvváltozatokban*. Erdélyi Múzeum Egyesület. Kolozsvár.
- BOROS LAJOS–BUDAI BARBARA 2007. Városi különbségek Szegeden belül az egyetemisták szemével. In: *I. Terület- és vidékfejlesztési konferencia CD kiadványa*. Kaposvár. 146–152. URL: http://www.human.geo.u-szeged.hu/files/c/Boros%20Lajos/mentmap_szeged.pdf. (2016.08.05.)

- BOROVSKY = BOROVSKY SAMU–SZIKLAY JÁNOS (szerk.) 1901. *Magyarország vármegyéi és városai*. 5. kötet. Bihar vármegye és Nagyvárad. Budapest.
- BORZÁSI GYULA–DANI ZOLTÁN–KÖRÖSI IMRE 2012/2017. A történelem forrásaiban. In: DANI ZOLTÁN–NAGY MIKLÓS (szerk.). *Szalárd és vidéke. Tegnap és ma*. Második Kiadás. Kiadta a Szalárdi Polgármesteri hivatal. Nagyvárad. 7–85.
- BUNYITAY VINCE 1883. *A várad püspökség története alapításától a jelenkorig. Egyházak*. 3. kötet. Nagyvárad.
- CSÉFALVAY ZOLTÁN 1990. *Térképek a fejünkben*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- CSÉFALVAY ZOLTÁN 1994. *A modern társadalomföldrajz kézikönyve*. IKVA Könyvkiadó. Budapest.
- CSÜLLÖG GÁBOR 2014. Partium – Történeti tájhasználat és térrendeződés. In: SZILÁGYI FERENC–ZAKOTA ZOLTÁN (szerk.). *Partium. Társadalom, területfejlesztés*. Partium Kiadó. Nagyvárad. 9–21.
- DANI ZOLTÁN–NAGY MIKLÓS (szerk.) 2012/2017. *Szalárd és vidéke. Tegnap és ma*. Második Kiadás. Kiadta a Szalárdi Polgármesteri hivatal. Nagyvárad.
- DANI ZOLTÁN 2012/2017a. Elpusztult falvak a környéken. In: DANI ZOLTÁN–NAGY MIKLÓS (szerk.). *Szalárd és vidéke. Tegnap és ma*. Második Kiadás. Kiadta a Szalárdi Polgármesteri Hivatal. Nagyvárad. 99–104.
- DANI ZOLTÁN 2012/2017b. A község katolikus egyházának története. In: DANI ZOLTÁN–NAGY MIKLÓS (szerk.). *Szalárd és vidéke. Tegnap és ma*. Második Kiadás. Kiadta a Szalárdi Polgármesteri Hivatal. Nagyvárad. 123–128.
- DOWNS, ROGER–STEA, DAVID 2005. Térképek az elmében – Gondolatok a kognitív térképezésről. (Részletek). In: LETENYEI LÁSZLÓ (szerk.). *Településkutatás 2*. L'Harmattan – Ráció Kiadó. Budapest. 593–613.
- FERENCZ GÁBOR 2012. Lakóhelyi szegregáció és mentális térkép Szegeden. In: RÁCZ ATTILA (szerk.). *Város és vidéke. Településszociológiai tanulmányok 2. A város*. Belvedere Meridionale. Szeged. 64–101.
- GARDA VERONIKA 2009. A szubjektív térérzékeléssel kapcsolatos vizsgálatok elméleti háttere és alkalmazási területei. In: *Tér és társadalom* 23. 43–53.
- GIDDENS, ANTHONY 2003. *Szociológia*. Osiris Kiadó. Budapest.
- GÓSY MÁRIA–KOVÁCS MAGDOLNA 2001. A mentális lexikon a szóasszociációk tükrében. In: *Magyar Nyelvőr* 125/3. 330–353.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2012. A névszociológiai aspektusról a szleng helynevek kapcsán. In: *Helynévtörténeti tanulmányok* 7. Debrecen. 53–60.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2013. A helynév-szociológia kutatási területei, feladatai. In: *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9. 115–126.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2015a. A mentális térképezés helynév-szociológiai alkalmazásáról. In: *Névtani Értesítő* 37. 99–117.
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2015b. A helynévismeretről. In: *Magyar Nyelvjárások* 53. 5–33.

- GYÖRFFY ERZSÉBET 2018. *Helynév-szociológia*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- GYÖRFFY GYÖRGY 1972. Az Árpád-kori szolgálonépek kérdéséhez. In: *Történelmi Szemle* 15. 261–321.
- HAVAS GÁBOR–KEMÉNY ISTVÁN 1995. A magyarországi romákról. In: *Szociológiai Szemle* 3. 3–20.
- HEINRICH ANDREA 2000. *Szaniszló helynevei kognitív nyelvészeti megközelítésben*. Szakdolgozat. Babeş–Bolyai Tudományegyetem. Kolozsvár.
- HÉZSER GÁBOR 2005. *Pasztorálpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez. Elméleti és gyakorlati lehetőségek*. Kálvin János Kiadó. Budapest.
- HOCHBAUER MÁRIA 2009. A helynévgyűjtés hagyományos és rendhagyó módszerei. Gondolatok a szóbeliség és írásbeliség tükrében. In: SZÉKELY TÜNDE (szerk.). *A RODOSz Konferencia előadásai*. Romániai Magyar Doktoranduszok és Fiatal Kutatók Országos Szövetsége (RODOSz)–Clear Vision Könyvkiadó. Kolozsvár. 98–108.
- HOCHBAUER MÁRIA 2010. Tér- és nyelvhasználat a mindennapi tájékozódásban. In: *Magyar Nyelvjárások* 48. 99–110.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás 1958–2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993/2007. *Helynevek nyelvi elemzése*. Második Kiadás. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010. Név és identitás. In: *Magyar Nyelvjárások* 48. 49–58.
- JAKÓ ZSIGMOND 1940. *Bihar megye a török pusztítás előtt*. Sylvester Nyomda Rt. Budapest.
- KÁLNÁSI ÁRPÁD 1995. Rendszerváltás – utcanév-változtatás. In: *Magyar Nyelvjárások* 32. Debrecen. 55–61.
- KEMÉNY ISTVÁN (szerk.). 1976. *Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó 1971-ben végzett kutatásról*. MTA Szociológiai Kutató Intézet. Budapest.
- KEMÉNY ISTVÁN–JANKY BÉLA–LENGYEL GABRIELLA 2004. *A magyarországi cigányság 1971–2003*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- KISS JENŐ 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- KNIEZSA ISTVÁN 1974. *A magyar nyelv szláv jövevényszavai 1–2*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- KOCÁN BÉLA 2013. *Helynévtörténeti vizsgálatok a régi Ugocsa vármegyében*. Doktori értekezés. Kézirat. Debreceni Egyetem.
- KOVÁCS ÉVA–VIDRA ZSUZSANNA–VIRÁG TÜNDE 2013. *Kint és bent. Lokalitás és etnicitás a peremvidéken*. L'Harmattan Kiadó. Budapest.
- LACZKÓ MÁRIA 2014. A mentális lexikon a szóasszociációk tükrében a tinédzserek anyanyelv- és idegennyelv elsajátítási folyamatában. In: *Anyanyelv-pedagógia* 7/2. URL: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=513> (2017.04.22.)
- LETENYEI LÁSZLÓ 2005. Mentális térkép szerkesztése. In: LETENYEI LÁSZLÓ (szerk.). *Településkutatás 1*. L'Harmattan – Ráció Kiadó. Budapest. 147–185.

- LYNCH, KEVIN 1960. *The Image of the City*. MIT Press. Cambridge (MA).
- MEZŐ ANDRÁS 1982. *A magyar hivatalos helységnévadás*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- MIZSER LAJOS 2003. „Csúnya” nevek (?) (Avagy szükség van-e névszépítésre?). In: *Magyar Nyelvőr* 127/3. Budapest. 326–328.
- NAGY FERENC 1971. A helységnevek humora. In: *Magyar Nyelv* 67. 195–203.
- E. NAGY KATALIN 2015. Helynév-szociológiai vizsgálatok két Hajdú-Bihar megyei településen. In: *Magyar Nyelvjárások* 53. 35–45.
- E. NAGY KATALIN 2019. *Helynév-szociológiai vizsgálatok Hajdú-Bihar megyében*. Doktori Értekezés. Kézirat. Debreceni Egyetem.
- NAGYNÉ MOLNÁR MELINDA 2015. A mentális térképezés alkalmazása az etnikus tér vizsgálatában. In: KOZMA GÁBOR (szerk.). *Facultates sine finibus. Tanulmányok a „Süli-suliból”*. Didact Kft. Debrecen. 128–135.
- NYJÚ. = BOGDÁN ANDREA–MOHÁCSÉK MAGDOLNA (szerk.) 2012. *Nyelvi jogok útmutató*. Műhelytanulmányok a romániai kisebbségekről. Kolozsvár.
- PAPP LÁSZLÓ 1963. A magyar névtan helyzetéről. In: *Valóság* 5. 76–85.
- PÁSZTOR ÉVA 2013. Az élőnyelvi helynévgyűjtések módszertani problémái. In: *Helynévtörténeti Tanulmányok* 9. 127–138.
- PÉNTEK JÁNOS–BENŐ ATTILA 2003. Nyelvi jogok Romániában. In: NÁDOR ORSOLYA–SZARKA LÁSZLÓ (szerk.). *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 123–147. URL: http://adattar.adatbank.transindex.ro/tanulmany/08_Pentek-Beno_Nyelvi_jogok_Ro.htm (2018.10.01.)
- PÉNTEK JÁNOS 2015. A nyelvi jogok Romániában. In: PÉNTEK JÁNOS (szerk.) *Történetek a nyelvben. A keleti végeken*. Kiadja az Erdélyi Múzeum Egyesület. Kolozsvár.
- PÉNZES JÁNOS–PÁSZTOR ISTVÁN ZOLTÁN–PÁLÓCZI ÁGNES 2015. Cigányság Magyarországon – Adatforrások és hátterük. In: KOZMA GÁBOR (szerk.). *Facultates sine finibus. Tanulmányok a „Süli-suliból”*. Didact Kft. Debrecen. 168–178.
- PETRIK ANNA–HEBŐK VIVIEN–DELI ARANKA PIROSKA–MOLNÁR SZILVESZTER ATTILA 2016. Szalárd. In: DUKRÉT GÉZA–LENKEI RÓBERT (szerk.). *Hegyköz Kollégium*. Antológia Kiadó. Lakitelek. 182–194.
- PIAGET, JEAN–INHELDER, BARBEL 1967. *The child's conception of space*. Routledge. Norton. New York.
- PIRISI GÁBOR–TRÓCSÁNYI ANDRÁS é.n. Településföldrajz. In: PIRISI GÁBOR–TRÓCSÁNYI ANDRÁS (szerk.). *Általános társadalom- és gazdaságföldrajz*. Elektronikus tananyag. Pécsi Tudományegyetem. URL: <http://tamop412a.ttk.pte.hu/files/foldrajz2/> (2017.04.22.)
- POLGÁR JUDIT 2007. *Helynévalkotás kognitív megközelítésben*. Szakdolgozat. Debreceni Egyetem. Debrecen. URL: http://mnytud.arts.unideb.hu/szakdolgozat/1565/polgari_j_1565.pdf (2017.10.28.)

- POREISZ VERONIKA 2013. Az objektív és a szubjektív térérzékelés vizsgálatának lehetséges módszerei. In: KARLOVITZ JÁNOS TIBOR (szerk.). *Ekonomické štúdie – teória a prax (Gazdasági tanulmányok – elmélet és gyakorlat.)*. International Research Institute. Komárom. 369–376.
- RÁCZ ATTILA 2012. A statisztikai adatelemzés és a mentális térképezés módszerével mért társadalmi-térbeli elkülönülés különbségeinek lehetséges magyarázatai. In: RÁCZ ATTILA (szerk.). *Város és vidéke. Településszociológiai tanulmányok 2. A város*. Belvedere Meridionale. Szeged. 7–18.
- RESZEGI KATALIN 2010. A köznevesülésről. In: *Névtani Értesítő* 32. 143–149.
- RESZEGI KATALIN 2012. A mentális térképek és a helynevek. In: NAVRACSICS JUDIT–SZABÓ DÁNIEL (szerk.). *Mentális folyamatok a nyelvi feldolgozásban. Pszicholingvisztikai tanulmányok 3*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 95–100.
- RESZEGI KATALIN 2015. A tulajdonnevek a gyermeki nyelvelsajátításban. In: *Névtani Értesítő* 37. 83–97.
- RESZEGI KATALIN 2018. A tulajdonnevek jelentésszerkezete funkcionális kognitív keretben. In: *Magyar Nyelvjárások* 56. 5–23.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév jelentése és funkciója*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1989. Név kutatás és névkultúra. In: *Névtudomány és művelődéstörténet*. Zalaegerszeg. 13–18.
- SZABÓ ISTVÁN 1937. *Ugocsa megye*. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
- SZABÓ MIHÁLY GIZELLA 2017. A magyar nyelv használata a közigazgatásban a Magyarországgal szomszédos országokban. In: TOLCSVAI NAGY GÁBOR (szerk.). *A magyar nyelv jelene és jövője*. Gondolat Kiadó. Budapest. 299–320.
- SZENDREI ÁKOS 2013. A Bihari Hegyköz történetének vázlata. In: FORRÓ ENIKŐ–KÖRÖSI ZOLTÁN–SZENDREI ÁKOS–VERES PÉTER (szerk.). *Bihari Hegyköz I*. Hatvani István Szakkollégium–Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok. Debrecen–Nagyvárad. 15–53.
- SZILÁGYI FERENC 2013a. A Bihari Hegyköz községeinek társadalomföldrajzi arculata. In: FORRÓ ENIKŐ–KÖRÖSI ZOLTÁN–SZENDREI ÁKOS–VERES PÉTER (szerk.). *Bihari Hegyköz I*. Hatvani István Szakkollégium Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok. Debrecen–Nagyvárad. 54–83.
- SZILÁGYI FERENC 2013b. *Közigazgatás a Partiumban. A honfoglalástól napjainkig*. Partium Kiadó. Nagyvárad.
- SZILÁGYI FERENC 2016. Roma népesség a partiumi határmegyékben (Bihar, Szatmár). In: SZILÁGYI FERENC–PÉNZES JÁNOS (szerk.). *Roma népesség Magyarország északkeleti határtérségében*. Partium Kiadó. Nagyvárad. 49–90.
- SZILÁGYI FERENC 2017. *Szalárd mint kistérségi központ fejlődése a középkortól napjainkig*. Előadásként elhangzott az *Ötszáz a hatszázban* c. konferencián. Szalárd. 2017. szeptember 23.
- SZILÁGYI FERENC 2018. *Szalacs mint kistérségi központ*. Előadásként elhangzott a Partiumi Szabadegyetem c. műhelytalálkozón. Szalacs. 2018. július 24.

- SZILÁGYI N. SÁNDOR 1996. *Hogyan teremtsünk világot? Rávezetés a nyelvi világ vizsgálatára*. Kézirat gyanánt sokszorosította az Erdélyi Tankönyvtanács. Kolozsvár.
- SZÜCS NORBERT 2003. A cigányság szociológiai szakirodalma a rendszerváltás utáni Magyarországon. In: PÁSZKA IMRE–SZÜCS NORBERT (szerk.). *Kisebbségsszociológia 1990–2002*. Belvedere Meridionale. Szeged. 65–106.
- TÓDOR ERIKA-MÁRIA 2017. Nyelvhasználat, nyelvi kapcsolatok és tannyelvi szocializáció. In: MAGYARI SÁRA–BARTHA KRISZTINA (szerk.). *Nyelv – Közösség – Perspektíva*. Partium Kiadó. Nagyvárad. 45–56.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1997. Posztmodern névadás (A névjelleg megváltozása). In: B. GERGELY PIROSKA–HAJDÚ MIHÁLY (szerk.). *Az V. magyar névtudományi konferencia előadásai II. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet. Budapest – Miskolc. 600–606.
- TÓTH JÓZSEF (szerk.) 2014. *Általános társadalomföldrajz I–II*. Dialóg Kampus Kiadó. Budapest–Pécs.
- TÓTH SZERGEJ 2013. *Nyelv, kép, hatalom*. Alkalmazott Nyelvészeti Mesterfüzetek 04. Második, javított kiadás. Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. Szeged.
- WARDHAUGH, RONALD 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris-Századvég. Budapest.
- ZSOLNAI JÓZSEF 1967. A lakosság földrajzinév-ismeretének vizsgálata. In: *Magyar Nyelvőr* 91. 191–208.

Forrásjegyzék

- ÁSz. = FEHÉRTÓI KATALIN 2004. *Árpád-kori személynévtár 1000–1301*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- BAKOS FERENC 1982. *A magyar szókészlet román elemeinek története*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- BL1 = WENZL GUBER–WOSTROWSKY KARL 1865. *Feldskizzen der Gemeinde Bábon*y. Magyar Országos Levéltár. S 79 No 1778/003.
- BL2 = *Kisbábon*y 1892-es kataszteri térképszelvényei. A Román Nemzeti Levéltár Szatmár megyei fiókja (Direcția Județeană Satu Mare a Arhivelor Naționale).
- CzF. = CZUCZOR GERGELY–FOGARASI JÁNOS 1862–1874. *A magyar nyelv szótára 1–6*. Pest.
- Cs. = CSÁNKI DEZSŐ 1890–1913. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában 1–3.*, 5. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- EHsz. = SZABÓ M. ATTILA–SZABÓ M. ERZSÉBET (szerk.) 2003. *Erdélyi helységnévszótár*. Kriterion Könyvkiadó. Kolozsvár.
- EKFT. = *Az első katonai felmérés. A magyar királyság teljes területe 965 nagyfelbontású színes térképszelvényen. 1782–85*. Arcanum Adatbázis Kft. DVD. 2004.
- ÉrtSz. = BÁRCZI GÉZA–ORSZÁGH LÁSZLÓ 1959–1962. *A magyar nyelv értelmező szótára*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

- FÉNYES = FÉNYES ELEK 1851. *Magyarország geográfiai szótára, melyben minden város, falu és pusztá betűrendben körülményesen leíratik 1.* Pest.
- FKnT. = BÁBA BARBARA–NEMES MAGDOLNA 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára.* Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- FNESz. = KISS LAJOS 1988. *Földrajzi nevek etimológiai szótára 1–2.* Negyedik, bővített és javított kiadás. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Főtér 2015. április 8. URL: https://foter.ro/cikk/20150408_ket_fronton_zajlik_a_tablahaboru_nagyvaradon/ (2018.09.14.)
- Főtér 2015. november 9. URL: http://foter.ro/cikk/20151109_kolozsvari_helysegnevtabla_vissza_a_rajtvonalhoz (2018.09.14.)
- Főtér 2019. április 27. URL: https://foter.ro/cikk/20190427_unnepi_bunkosag_lefestettek_a_magyar_feliratot_a_megyehatart_je_lzo_tablan?fbclid=IwAR101GDGNVYKrNYEaAl1jqvyl9KiMhYRJBRMWgWVJw_CP95z5z9TiCS7CNk (2018.09.14.)
- HKFT. = *A harmadik katonai felmérés. 1869–87. A Magyar Szent Korona Országai. (1: 25 000).* Arcanum Adatbázis Kft. DVD. 2007.
- HL1 = RÖSSLER FRANZ–VIEVELT ANTO 1865. *Feldskizzen von Markte Halmi.* Magyar Országos Levéltár. S 79 No 1777/006.
- HL2 = PAPP SÁNDOR–MOLNÁR ISTVÁN–ZAHORÁNSZKY GYÖRGY 1918. *Halmi Ugocsa vármegyei nagyközség felvételi előrajzai.* Magyar Országos Levéltár. S 79 No 1777/006.
- Hnt. = *Magyarország helységnévtára.* Statisztika Kiadó Vállalat, 1873, 1877, 1882, 1888, 1892, 1895, 1898, 1900, 1902, 1907, 1913.
- ISPMN. 2011 = Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale – Nemzeti Kisebbségkutató Intézet honlapja. URL: http://www.ispmn.gov.ro/maps/county/137764_sm_mixt2011_roma (2017.04.22.)
- Jogi Fórum 2015. október 27. URL: <http://www.jogiforum.hu/hirek/34658> (2018.09.14.)
- KNIEZSA ISTVÁN 1943–1944/2001. *Kelet-Magyarország helynevei.* Lucidus Kiadó. Budapest.
- Krónika 2007. november 1. URL: https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/politikai_tablahaboru (2018.09.14.)
- Krónika 2010. március 30. URL: https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/sepsiszentgyorgy_ujabb_tablahaboru (2018.09.14.)
- Krónika 2010. május 31. URL: https://kronika.ro/erdelyi-hirek/petofi_sandor_utca_sepsiszentgyorgyon (2018.09.14.)
- Krónika 2015. március 29. URL: <https://kronika.ro/erdelyi-hirek/etnikai-vita-a-vasarhelyi-ketnyelvu-tablak-miatt> (2018.09.14.)
- Krónika 2017. június 1. URL: <https://kronika.ro/erdelyi-hirek/leszerelik-a-ketnyelvu-utcanevtablakat-marosvasarhelyen> (2018.09.14.)

- Krónika 2019. február 18. URL: <https://kronika.ro/erdelyi-hirek/megtisztítottak-a-nagyvaradi-helysegnevtabla-festekszoroval-lefujt-magyar-feliratot> (2018.09.14.)
- LELKES = LELKES GYÖRGY (szerk.) 1998. *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Második javított és bővített kiadás. Talma Könyvkiadó. Baja.
- LENGYEL ZSOLT 2008. *Magyar asszociációs normák enciklopédiája I. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához* 87. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- LIPSZKY = LIPSZKY JÁNOS 1808. *Repertorium locorum objectorumque in XII tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et Confiniorum Militarium, Magni item Principatus Transylvaniae occurrentium*. Regiae Universitatis Pestanae. Budae.
- MÁRTON GYULA 1972. *A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai*. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- MDH = Magyar Digitális Helynévtár: URL: <http://mdh.unideb.hu/telepules.php?c=24-7-63&adatlap=24-7-63&t=Nagyrozy%C3%A1gy> (2019.01.06.)
- MKF. = *Magyarország katonai felmérése 1941*. URL: <http://mapire.eu/hu/map/hungary1941/?layers=osm%2C111&bbox=610272.5323422858%2C5338025.915507864%2C3951487.91274391%2C6744467.235955108> (2018.09.14.)
- MKFT. = *A második katonai felmérés. A Magyar Királyság és a Temesi bánság nagyfelbontású színes térképei. 1819–69*. Arcanum Adatbázis Kft. DVD. 2005.
- MNL. = ORTUTAY GYULA (szerk.) 1977–1982. *Magyar néprajzi lexikon 1–5*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- NAGY JÓZSEF BARNA 2009. *Várad lelke. Nagyvárad magyar utcanevek*. Készült a Királyhágómelléki Református egyházkerület Szenczi Kertész Ábrahám nyomdájában. Nagyvárad.
- PESTY = MIZSER LAJOS 1999. *Ung és Ugocsa megye Pesty Frigyes 1864–66. évi helynévtárában*. Stúdium Kiadó. Nyíregyháza.
- RÁCZ = RÁCZ ANITA 2007. *A régi Bihar vármegye településneveinek történeti-etimológiai szótára*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 12. Debrecen.
- Reg. = Iskolai beiratkozási regiszter – *Registru de înscrieri elevi 1897–1905, 1906–1909*. Kézirat. Szalárd.
- RK. = MÁRTON GYULA–PÉNTÉK JÁNOS–VÖÖ ISTVÁN 1977. *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- RSzSz. = KISS GÁBOR (főszerk.) 2012. *Régi szavak szótára. Kihalt, elfeledett és kiveszőben lévő szavak, szóalakok és szójelentések magyarázata*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- SEBŐK = SEBŐK LÁSZLÓ (szerk.) 1997. *Határokon túli magyar helységnévszótár*. Teleki László Alapítvány. Budapest.
- Su. = CORIOLAN SUCI (ed.) 1967. *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*. Editura Academiei. București.

- SzamSz. = CSÚRY BÁLINT 1935–1936/2004. *Szamosháti szótár*. Második Kiadás. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Nap Kiadó. Budapest.
- Szgt. = Szalárdi gazdaság térképe. 1900. URL: <https://maps.hungaricana.hu/hu/OSZKTerkeptar/403/view/?bbox=3584%2C-6345%2C5843%2C-882> (2018.10.01.)
- SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA 2015. A romániai Kisbábony helynevei. In: *Magyar Nyelvjárások* 53. 156–186.
- SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA 2018. A romániai Szalárd helynevei. In: *Magyar Nyelvjárások* 56. 129–168.
- SzL = Szalárd 1889-es kataszteri térképszelvényei. A Román Nemzeti Levéltár Bihar megyei fiókja (Direcția Județeană a Arhivelor Naționale, Bihor)
- SzMH. = BURA LÁSZLÓ 2008. *Szatmár megye helynevei (földrajzi nevei) 1–2*. Státus Kiadó. Csíkszereda.
- TeL = LUX ADOLF–ZAHAWEK JOHANN 1865. *Feld-Brouillons der Gemeinde Túr Terebes*. Magyar Országos Levéltár. S 79 No 1782/002.
- TESz. = BENKŐ LORÁND (főszerk.) 1967–1984. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1–4*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- TuL = HARTIG GUSTAV–RIBIČKA FRANZ–HARASEK JOHANN–WASOWICZ FELIX–VETTER BERTHOLD 1865. *Feldskizzen der Gemeinde Turcz*. Magyar Országos Levéltár. S 79 No 1781/003.
- ÚMTsz. = B. LÖRINCZY ÉVA (főszerk.) 1979–2010. *Új magyar tájszótár 1–5*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- VARGA E. ÁRPÁD 1999. *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. II. Bihar, Máramaros, Szatmár és Szilágy megye. Népszámlálási adatok 1850/1869–1992 között*. ProPrint Kiadó. Csíkszereda. URL: <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm> (2018.07.18.)

Az értekezés magyar nyelvű összefoglalója

A nevek, a nevek ismerete, használata és a különböző társadalmi csoportok között szoros kapcsolat van. Bizonyos nevek, névváltozatok a jelölő, differenciáló, azonosító stb. szerepük mellett az azokat használó emberekről, emberi csoportosulásokról is információkat közölhetnek. Ezt a felismerést a szociolingvisztika, s ennek részeként a helynév-szociológia területe a lehető legtöbb szempont bevonásával – a beszélőközösségek és a nyelv oldaláról egyaránt – igyekszik kutatni.

Dolgozatommal jómagam szintén a helynév-szociológia körébe tartozó kérdésekhez kívántam hozzájárulni. A helynévismeret és a helynévhasználat feltárására a romániai, és ezen belül a Partiumban élő magyarság nyelvhasználatának szemszögéből vállalkoztam. Az észrevételeimet a szakirodalom felhasználásával a saját élőnyelvi vizsgálataim alapján fogalmaztam meg. Ebben a térségben tizenegy településen végeztem élőnyelvi kutatásokat. Kilenc faluban helyneveket gyűjtöttem, további két településen, a Szatmár megyei Kisbáonyban és a Bihar megyei Szalárdon pedig – a helynévkincs lejegyzése mellett – helynév-szociológiai vizsgálatokat folytattam.

Az eredményeimet a disszertációm öt fejezetre bontva mutatja be. Ezek közül, míg az első három egységnek inkább alapozó szerepe van, s ennek megfelelően elméleti, módszertani kérdésekkel foglalkozik, addig az utolsó két rész a névszociológiai vizsgálataim, a kisbáonyi és a szalárdi közösségekkel végzett kutatások széleskörű bemutatását tűzte ki célul.

Az első fejezet a névszociológia és a helynév-szociológia területébe vezeti be az olvasót. A név- és helynév-szociológia meghatározása mellett az azokhoz sorolható főbb kutatási területeket veszi számba. A második fejezet a vizsgált térség, a Partium – és ezen belül Kisbáony és Szalárd – szociokulturális világába nyújt betekintést. Ebben a részben a romániai állapotokkal helynév-politikai és helynév-kontaktológiai kérdéseken keresztül ismerkedik meg az olvasó. Először a helynévhasználatra vonatkozó jogszabályokat, valamint ezeknek a való életben történő alkalmazásait ismertetem. Végül pedig a helynevek kölcsönzéséről és a kölcsönzések okairól beszélek röviden. A harmadik fejezet az általam végzett felmérésekről, a helynévgyűjtések és a helynévismereti vizsgálatok mikéntjéről ad számot. Ebben a részben a helynévgyűjtést is befolyásoló szempontok (pl. a névattitúd jelenségének) ismertetése mellett a felmérések módszertani problémáiról és az ezekhez köthető módszertani döntésekről (a helynevek és helynévváltozatok kezeléséről, a passzív névismeretről, az adatközlők életkor szerinti besorolásáról) ejtek szót.

Dolgozatom gerincét a negyedik és az ötödik fejezet képezi. Ebben a két részben a névszociológiai vizsgálataim eredményeit és az azokkal kapcsolatos következtetéseimet mutatom be. Ezek több száz interjú alapján fogalmazódtak meg. Elsősorban két nagyobb témakört emelek ki: a névismeretet-névhasználatot és a kognitív térképezést.

A kisbábonyi és a szalárdi helynévkincs bemutatása után a helynévismeretet és helynévhasználatot az életkor, a nem, a foglalkozás és mobilitás, az el- és visszaköltözés, a különböző nyelvi-etnikai-felekezeti csoportok, valamint az alap- és periférikus névkincs szemszögéből tárgyalom. Végül a kisbábonyi és a szalárdi helynévkincsre egy másik perspektívából, a kognitív térképezés felől közelítek rá. Az adatközlők által készített térképek és az azokhoz fűzött magyarázatok alapján a különböző csoportok térrel, és ennek részeként a helynevekkel kapcsolatos vélekedéseit vizsgálom.

Summary

There is a close relationship between names, the awareness of names, their use, and the different social groups. Besides their signifying, differentiating, identifying, etc. roles, certain names and name variants also provide information about the people, groups of people using them. This is studied by socioonomastics (and within that toponym sociology) in consideration of as many aspects as possible, from the perspective of both the speaking communities and language.

I also intend to contribute to the discussion of issues related to toponym sociology with my dissertation. I set out to explore toponym awareness and toponym use from the perspective of the language use of Hungarians living in Romania, and more specifically the Partium region. My findings are based on previous publications and my own studies of contemporary language. I conducted research on contemporary language in eleven settlements of the region. I collected toponyms in nine villages, while in two additional settlements, in Kisbábony in Szatmár County and Szalárd in Bihar County, I also conducted toponym-sociological studies besides recording the toponymicon.

My results are presented in five chapters of my dissertation. While the first three units provide more of a background to the dissertation, thus dealing with theoretical and methodological issues, the last two sections provide a comprehensive overview of my name sociological studies in the communities of Kisbábony and Szalárd.

The first chapter offers an introduction to the field of name sociology and toponym sociology. Besides the definition of name and toponym sociology, the chapter introduces the key research areas related to these. The second chapter presents the sociocultural background of the examined region, the Partium (and more specifically Kisbábony and Szalárd). In this section one can become familiar with the Romanian context through issues related to toponym politics and toponym contactology. First, I introduce the pieces of legislation related to toponym use and their application in daily life. Finally, I briefly discuss toponym borrowing and the reasons for such borrowing. The third chapter presents my surveys and the means of toponym collection and toponym awareness studies. Besides the introduction of factors influencing toponym collection (e.g., the phenomenon of name attitudes), I also address the methodological issues related to the surveys and the associated methodological decisions (the management of toponyms and toponym variants, passive name awareness, the categorization of respondents according to age).

The key parts of my dissertation are represented by chapters four and five. In these two sections I present the results of my studies in name sociology and my related conclusions. These were formulated on the basis of several hundred interviews. I primarily discuss two bigger topics: name awareness-name usage and cognitive mapping.

After the introduction of the Kisbábony and Szalárd toponymicon, I discuss the topic of name awareness and name use from the perspectives of age, gender, occupation and mobility, as well as moving away and returning, the different linguistic-ethnic-denominational groups, and the base and peripheral toponymicon. Finally, I focus on the toponymicon of Kisbábony and Szalárd from another perspective, i.e., that of cognitive mapping. Based on the maps drawn by the respondents and the related explanations, I study the opinion of the different groups related to space and more specifically to toponyms.

Nyilvántartási szám: DEENK/39/2020.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Varga Zsuzsa
Neptun kód: W6LCE6
Doktori Iskola: Nyelvtudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10037904

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (1)

1. **Varga, Z.:** Hegyközcsetár élőnyelvi és történeti helynevei.
In: Partium : Társadalom, tradíció, erőforrások / szerk Szilágyi Ferenc, [s.n.], Nagyvárad,
"közlésre elfogadva", 1-22, 2018.

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (5)

2. **Varga, Z.:** A kisbábonyi cigányság helynévismerete.
Névt. Ért. 40, 91-102, 2018. ISSN: 0139-2190.
3. **Varga, Z.:** A romániai Szalárd helynevei.
Magy. Nyelvjár. 56, 129-167, 2018. ISSN: 0541-9298.
DOI: <http://dx.doi.org/10.30790/mnyj/2018/08>
4. **Varga, Z.:** A kisbábonyi magyarság helynévismerete.
Magy. Nyelvjár. 55, 75-109, 2017. ISSN: 0541-9298.
5. **Varga, Z.:** Kisbábony. Egy aprófalú belterületi helynevei és mentális településmorfológiája.
Helynévtört. Tanulm. 13, 171-191, 2017. ISSN: 1789-0128.
6. **Varga, Z.:** A romániai Kisbábony helynevei.
Magy. Nyelvjár. 53, 157-187, 2015. ISSN: 0541-9298.

További közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

7. **Varga, Z.:** Magyari Sára - Bartha Krisztina (szerk.). Nyelv, Közösség, Perspektíva.

Magy. Nyelvőr. 142 (1), 105-108, 2018. ISSN: 0025-0236.

8. **Varga, Z.:** Kiss Kálmán, Csűry Bálint és a szamosháti tájnyelv.

Magy. Nyelvjár. 53, 266-268, 2015. ISSN: 0541-9298.

Magyar nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

9. **Varga, Z.:** Nyelv-nyelvközösség-közösségi perspektíva.

Acta Universitatis Christianae Partiensis. 1, 75-80, 2019. ISSN: 2668-3067.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2020.02.20.

